

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

นายศุภณัฐ อรุโณประโยชน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LANDSCAPE CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR THE CHINESE
CEMETERIES IN THE INNER CITY OF BANGKOK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Landscape Architecture in Landscape Architecture

Department of Landscape Architecture

FACULTY OF ARCHITECTURE

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สวนจีนในเขต ชั้นในกรุงเทพมหานคร
โดย	นายศุภณัฐ อรุโณประโยชน์
สาขาวิชา	ภูมิสถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจฤดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์นิลุบล คล่องเวสสะ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.ปฏิพล ยอดสุรางค์)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์ : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นใน
กรุงเทพมหานคร. (LANDSCAPE CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR
THE CHINESE CEMETERIES IN THE INNER CITY OF BANGKOK) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.
นวนัฐ โอศิริ

สุสานจีนในเขตพื้นที่ชั้นในกรุงเทพมหานคร คือภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของ
ชาวจีนโพ้นทะเลในกรุงเทพมหานครนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 อย่างไรก็ตามจากการขยายตัวของเมืองในปัจจุบัน
และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการใช้งานพื้นที่ ทำให้สุสานจีนถูกลดบทบาทความสำคัญลง วิทยานิพนธ์นี้มี
วัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาลักษณะทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ และสังคมที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์สุสานจีน
จำนวน 7 แห่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ในเขตบางรัก เขตสาทร และเขตบางคอแหลม ได้แก่ (1) สุสานจีนบับ่า (2)
สุสานฮกเกี้ยน (3) สุสานจีนแคะ ถนนสีลม (4) สุสานแต่จีว (5) สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ (6) สุสานสมาคมเจียง
เจ้อ และ (7) สุสานวางตุง ด้วยวิธีการสืบค้นข้อมูลจากภาคเอกสาร ภาพถ่ายทางอากาศเก่า แผนที่เก่า การลง
สำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินคุณค่า ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหาและ
ศักยภาพเพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแต่ละแห่ง

ผลการวิจัยพบว่าสุสานจีนทั้ง 7 แห่งมีคุณค่า ศักยภาพและปัญหาที่แตกต่างกันออกไป สามารถทำ
การวิเคราะห์และเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาได้เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ (1) อนุรักษ์ในสภาพเดิม เพื่อ
รักษาเอกลักษณ์และคุณค่าเดิมของพื้นที่ (2) พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ หรือพื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มเชื้อ
สายจีน และ (3) พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนโดยรอบ โดยควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ผังบริเวณ
เดิม การอนุรักษ์ หรือบูรณะองค์ประกอบหลักที่มีคุณค่าและยังคงมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง การก่อสร้างอาคาร
หลักชั้นใหม่ การฟื้นฟูและการปรับปรุงประโยชน์การใช้สอยพื้นที่ว่างในพื้นที่ย่านกลาง หรืออาคารหลักในส่วนบริการ
เพื่อรองรับกิจกรรมทางการศึกษาและสังคมแก่บุคคลทั่วไป การอนุรักษ์และปรับปรุงงานภูมิทัศน์ และการควบคุม
ทัศนียภาพเมืองโดยรอบ นอกจากนี้ควรส่งเสริมมาตรการจูงใจให้หน่วยงานรัฐและประชาชนโดยรอบตระหนักถึง
คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของสุสานจีน

สาขาวิชา ภูมิสถาปัตยกรรม ปลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2564 ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6470008225 : MAJOR LANDSCAPE ARCHITECTURE

KEYWORD: Chinese Cemetery, Public Cemetery, Cultural Landscape, Oversea Chinese

Supanut Arunoprayote : LANDSCAPE CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR THE CHINESE CEMETERIES IN THE INNER CITY OF BANGKOK . Advisor: Assoc. Prof. NAVANATH OSIRI, Ph.D.

Chinese cemeteries in the inner city of Bangkok, defined as cultural landscape, have been served as the evidence of Oversea Chinese settlements in the heart of Bangkok since the reign of King Rama V. However, as a result of urbanization, as well as the social and activity changes, cemeteries became less important. The purpose of this research is to study the physical characteristics, history, and social aspects of 7 remaining Chinese cemeteries in Bang Rak, Sathorn, and Bang Kho Laem districts, including (1) Straits-born Chinese cemetery, (2) Hokkien cemetery, (3) Hakka cemetery, Silom road, (4) Teochew cemetery, (5) Hakka cemetery, Trok Chan, (6) Jiang Zhe cemetery, and (7) Cantonese cemetery using documentary sources, old aerial images, old maps, sites inventory, and involved person interviews, as a research data for evaluating values, along with analyzing problems and potential to propose landscape conservation and development guidelines for each Chinese cemeteries.

The research reveals that each of seven Chinese cemeteries has distinct values, potential, and problems. The analysis of this study suggests three guidelines for cemeteries: (1) conserving existing characteristics to maintain cemeteries' identity and values, (2) developing as a museum or learning space of Chinese dialect culture, and (3) developing as a public space for surrounding communities. By focusing on preserving the former layout plan, preserving or restoring the valuable and functional main cemeteries' components, reconstructing the essential cemeteries' buildings, rehabilitating and adapting the open area or main service buildings for educational and social activities, preserving and improving the landscape elements, and controlling the surrounding visual context. In addition, encouraging the public sector and people to become aware of the values of the cultural landscape of Chinese cemeteries.

Field of Study: Landscape Architecture

Student's Signature

Academic Year: 2021

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.นวนัฐ โอศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาในการให้คำปรึกษา แนะนำ และติดตามผลการทำวิจัยมาโดยตลอด เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้บรรลุเป้าหมาย จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ นิลุบล คล่องเวสสะ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ปฏิพล ยอดสุรางค์ กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ได้สละเวลาเพื่อให้องค์ความรู้และคำแนะนำในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์จากภาควิชาภูมิสถาปัตย์กรรมและภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ที่ได้ให้องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นส่วนสนับสนุนที่สำคัญต่อการทำวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณ คุณเรย์มอนด์ โจว คุณเอก รอดงาม คุณสมชาย สุขเจริญ คุณธนยศ เกษมปริดาลาภ และคุณอนก พันธุ์พฤษ์ จากสมาคมจีนที่เกี่ยวข้อง ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลงสำรวจพื้นที่และให้คำสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นข้อมูลหลักในงานวิจัยชิ้นนี้

ขอขอบพระคุณ คุณนวพร เรืองสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรยุทธ สีนุพันธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญฉิกา ศรีอุดม ที่ให้คำแนะนำด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุสานจินบาบ่า และย่านสุสานในกลุ่มแยกเตโช ถนนสีลม รวมถึงคุณ คุณทวีชัย พรวัฒนวิชัย ที่ได้แนะนำแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนและให้องค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมของชาวจีน รวมถึงความอนุเคราะห์ในการแปลภาษาจีนจากเอกสารต่าง ๆ จนสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการทำวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณพี่อ้อ สาวิตรี ที่คอยช่วยเหลือและติดต่อประสานงานในระหว่างที่เรียนและการเป็นผู้ช่วยสอนในระดับปริญญาโทมาบัดนี้

ขอขอบคุณ เปรม-เปรมพล ตั้งเจ็ดจ้า ฮุก-พลกฤต วิชาญศาสตร์กุล อ่อง-อินทัช จันทร์อุดม พี่พลอย-อดิگانต์ บำรุงวุทธิ พี่มาย-อณศยา พรภักทรนันท์ และพี่วิน-ศุภวิชญ์ โรจน์สรายุรมย์ ที่ได้มีโอกาสเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียน และได้ฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนสำเร็จไปได้ดีตลอดการศึกษาในระดับปริญญาโทมาบัดนี้

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่งสำหรับคุณแม่ คุณแม่ ที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจที่สำคัญในระหว่างการเรียนรู้และการทำวิจัยมาโดยตลอด

ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	ง
กิตติกรรมประกาศ.....จ	จ
สารบัญ.....ฉ	ฉ
สารบัญตาราง.....ณ	ณ
สารบัญรูปภาพ.....ต	ต
บทที่ 1 บทนำ..... 1	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย..... 1	1
1.2 คำถามการวิจัย..... 2	2
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย..... 2	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 2	2
1.5 นิยามคำศัพท์..... 2	2
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย..... 3	3
1.7 ขอบเขตการวิจัย..... 4	4
1.7.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่..... 4	4
1.7.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา..... 6	6
1.8 ระเบียบวิธีวิจัย..... 6	6
1.8.1 ศึกษากรอบแนวคิดการวิจัยและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง..... 6	6
1.8.2 ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ..... 6	6
1.8.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา..... 7	7
1.8.3.1 การลงสำรวจภาคสนาม..... 7	7

1.8.3.2 การสัมภาษณ์.....	7
1.8.4 ประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ศึกษา	7
1.8.5 เสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีน	7
1.9 ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน.....	9
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม	10
2.1.1 นิยามมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม	10
2.1.2 ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	10
2.1.3 แนวคิดการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม	12
2.1.4 แนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	14
2.1.5 แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม	15
2.2 แนวคิดการสร้างสุสานของชาวจีน.....	16
2.2.1 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	17
2.2.2 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้.....	18
2.3 กรณีศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนโพ้นทะเล	21
2.3.1 สุสานบุกิตบราวน์ ประเทศสิงคโปร์.....	22
2.3.2 สุสานก่วงตง กรุงกัวลาลัมเปอร์.....	24
2.3.3 สุสานบุกิตไชนา เมืองมะละกา	27
2.3.4 กรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเลแห่งอื่น ๆ.....	30
1. แหล่งฝังศพมางกาดัว (Mangga Dua).....	30
2. สุสานยี่งเหื้อฮ่วยก้วน (Ying Fo Fui Kun)	30
3. สุสานจีนมะนิลา (Manila Chinese Cemetery)	30
4. สุสานเป็ซานถิง (Peck San Theng).....	30
2.3.5 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนโพ้นทะเล	31

2.4	สรุปการทบทวนวรรณกรรม.....	32
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	33
3.1	ศึกษาเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
3.2	กำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่	33
3.3	รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิในการทำวิจัย.....	35
3.4	กลุ่มตัวอย่าง.....	36
3.5	เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย.....	37
3.5.1	การลงสำรวจภาคสนาม.....	37
3.5.2	การสังเกตการณ์การใช้งานจากสื่อสังคม.....	37
3.5.3	การสังเกตการณ์การใช้งานในพื้นที่ศึกษา.....	38
3.5.4	สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับลูกหลานที่เกี่ยวข้อง.....	38
3.5.5	สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารจัดการพื้นที่และคนดูแลสุสาน	39
3.5.6	สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างสำหรับนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง	39
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูล	39
3.6.1	การวิเคราะห์การเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล	40
3.6.2	การประเมินคุณค่า และการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ	40
3.7	เสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา.....	40
บทที่ 4	การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา.....	41
4.1	สุสานจีนบาบ๋า.....	41
4.1.1	ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	41
4.1.2	การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	44
4.1.3	ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ.....	45
4.1.4	ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	47
4.2	สุสานฮกเกี้ยน	49

4.2.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	49
4.2.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	52
4.2.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ.....	53
4.2.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	55
4.3 สุสานจีนแคะ ถนนสีลม.....	57
4.3.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	57
4.3.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	60
4.3.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ.....	61
4.3.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	62
4.4 สุสานแต่จิว.....	65
4.4.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	65
4.4.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	68
4.4.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ.....	71
4.4.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	73
4.5 สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	76
4.5.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	76
4.5.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	79
4.5.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ.....	81
4.5.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	82
4.6 สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	84
4.6.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	84
4.6.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	87
4.6.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ.....	89
4.6.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	90

4.7	สุสานวางต้ง	93
4.7.1	ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง.....	93
4.7.2	การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน	96
4.7.3	ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ.....	100
4.7.4	ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม.....	101
บทที่ 5	ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสังคมของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ศึกษา	104
5.1	กลุ่มเชื้อสายจีนที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร	104
5.1.1	ชาวจีนแต้จิ๋ว.....	105
5.1.2	ชาวจีนกวางต้ง.....	105
5.1.3	ชาวจีนฮกเกี้ยน.....	106
5.1.4	ชาวจีนแคะ	106
5.1.5	ชาวจีนเชียงไฮ้	106
5.1.6	ชาวจีนบาบ๋า ย่าหยา	107
5.2	คติความเชื่อด้านการจัดการศพและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	107
5.2.1	การจัดการศพของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร.....	107
5.2.2	กิจกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีน	109
	1. เทศกาลเซ็งเม้ง	110
	2. เทศกาลสารทจีน	111
	3. เทศกาลไหว้ขนมบัวลอย.....	111
5.3	การรวมตัวของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร.....	112
5.3.1	กลุ่มองค์กรชาวจีน.....	112
5.3.2	ทริสต์.....	113
5.4	ชุมชนและสุสานของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร.....	115
5.4.1	ชุมชนจีนในสมัยกรุงธนบุรี.....	115

5.4.2	ชุมชนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1-3).....	116
5.4.3	ชุมชนและสุสานจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (ร.4-6).....	118
5.4.4	ชุมชนและสุสานจีนในสมัยปัจจุบัน (ร.7-ปัจจุบัน).....	120
5.5	ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสุสานจีนและภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ.....	122
5.5.1	กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม	125
	ช่วงแรก: พุทธศัวรรษ 2450 - 2500.....	129
	ช่วงที่ 2: พุทธศัวรรษ 2500 - ปัจจุบัน.....	130
5.5.2	กลุ่มสุสานวัดดอน.....	133
	ช่วงแรก: พุทธศัวรรษ 2450 - 2500.....	135
	ช่วงที่ 2: พุทธศัวรรษ 2500 - ปัจจุบัน.....	136
5.5.3	กลุ่มสุสานถนนจันทน์.....	139
	ช่วงแรก: พุทธศัวรรษ 2470 - 2500.....	141
	ช่วงที่ 2: พุทธศัวรรษ 2500 - ปัจจุบัน.....	141
5.6	สรุปการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานจีน	144
บทที่ 6	สรุปผลการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล.....	148
6.1	ผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ.....	148
6.1.1	ลำดับการจัดสรรพื้นที่ในระดับผังบริเวณ.....	148
6.1.2	ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลักภายในสุสาน.....	149
6.1.3	ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก	149
	1. รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิก.....	150
	2. รูปแบบสถาปัตยกรรมจีนผสมรูปแบบสมัยใหม่.....	150
	3. รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่	150
	4. รูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว	150
6.1.4	ลักษณะการวางหลุมฝังศพ	150

1. การวางหลุมฝังศพแบบไม่สม่ำเสมอ (irregular cemeteries plan)	151
2. การวางหลุมฝังศพแบบสม่ำเสมอ (regular cemeteries plan)	151
6.1.5 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ	151
6.1.6 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม	152
6.1.7 สรุปผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ	154
6.2 ผลการสังเกตการณ์การใช้งานพื้นที่ศึกษา	155
6.2.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากลูกหลานในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง	155
6.2.2 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง	156
6.2.3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเวลาปกติ	157
6.3 ผลการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง	157
6.3.1 ผู้บริหารจัดการพื้นที่	157
6.3.2 ลูกหลานที่เกี่ยวข้อง	160
บทที่ 7 การประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ	162
7.1 การประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม	162
7.1.1 คุณค่าด้านสุนทรียภาพ	163
7.1.1.1 ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลัก	163
7.1.1.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก	163
7.1.1.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ	165
7.1.1.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม	165
7.1.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์	166
7.1.2.1 อายุสมัย	166
7.1.2.2 การรวมของตัวของชุมชนชาวจีน	166
7.1.3 คุณค่าด้านสังคม	167
7.1.3.1 การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม	167

7.1.3.2 ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ	168
7.1.4 สรุปผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม	168
7.3 ปัญหาที่กระทบคุณค่าด้านสุนทรียภาพ	169
7.3.1 สภาพแวดล้อมของพื้นที่.....	169
7.3.2 การบำรุงรักษา.....	170
7.3.3 การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่.....	171
7.3.4 การถูกดบังมุมมองและการสื่อความหมาย.....	172
7.3.5 ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่	172
7.4 ปัญหาที่กระทบคุณค่าด้านสังคม.....	173
7.4.1 บทบาทของอุทยานเงินในปัจจุบัน	173
7.4.2 การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท.....	173
7.5 ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา	174
7.5.1 การเข้าถึง	175
7.5.2 บริบททางภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ.....	178
7.5.3 ขนาดและพื้นที่ว่าง	179
7.5.4 แผนนโยบายจากเจ้าของพื้นที่.....	179
7.5.5 พื้นที่สาธารณะของเมืองในปัจจุบัน	180
บทที่ 8 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์อุทยานเงิน	182
8.1 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์อุทยานเงิน.....	182
8.1.1 กรอบแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	182
8.1.2 มาตรการเชิงสนับสนุน.....	184
8.2 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานเงินบาหลี.....	185
8.2.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	185
8.2.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่	187

8.2.3	แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่.....	188
8.3	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานฮกเกี้ยน.....	189
8.3.1	แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	191
8.3.2	แนวทางการจัดสรรพื้นที่.....	191
8.3.3	แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่.....	193
8.4	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานเงินแคะ ถนนสีลม.....	193
8.4.1	แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	195
8.4.2	แนวทางการจัดสรรพื้นที่.....	195
8.4.3	แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่.....	196
8.5	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานแต่จิว.....	197
8.5.1	แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	198
8.5.2	แนวทางการจัดสรรพื้นที่.....	198
8.5.3	แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่.....	201
8.6	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานเงินแคะ ตรอกจันทน์.....	202
8.6.1	แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	204
8.6.2	แนวทางการจัดสรรพื้นที่.....	204
8.6.3	แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่.....	205
8.7	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานสมาคมเจียงเจ้อ.....	206
8.7.1	แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	206
8.7.2	แนวทางการจัดสรรพื้นที่.....	208
8.7.3	แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่.....	209
8.8	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานกวางตุ้ง.....	210
8.8.1	แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า.....	212
8.8.2	แนวทางการจัดสรรพื้นที่.....	212

8.8.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ภาพโดยรวมพื้นที่.....	213
8.9 ข้อจำกัดการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในขั้นต่อไป	213
บรรณานุกรม	215
ภาคผนวก	223
ประวัติผู้เขียน	229

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1.1 รายชื่อสุสานสาธารณะจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่ง	5
ตารางที่ 2.1 สรุปแนวคิดทางกายภาพ และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเล	29
ตารางที่ 2.2 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเล	31
ตารางที่ 3.1 สรุปรายชื่อสุสานจีน ที่ตั้งและหน่วยงานที่ดูแลรักษาพื้นที่	35
ตารางที่ 4.1 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนบาหลี	44
ตารางที่ 4.2 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานฮกเกี้ยน	52
ตารางที่ 4.3 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานฮกเกี้ยน	53
ตารางที่ 4.4 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนแคะ ถนนสีลม	60
ตารางที่ 4.5 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานจีนแคะ ถนนสีลม	61
ตารางที่ 4.6 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรม สุสานแต่จิว	68
ตารางที่ 4.7 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานแต่จิว	69
ตารางที่ 4.8 องค์ประกอบหลักในส่วนบริการสุสานแต่จิว	71
ตารางที่ 4.9 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์	79
ตารางที่ 4.10 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์	80
ตารางที่ 4.11 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์	87
ตารางที่ 4.12 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	88
ตารางที่ 4.13 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานกวางตุ้ง	96
ตารางที่ 4.14 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานกวางตุ้ง	98
ตารางที่ 4.15 องค์ประกอบหลักในส่วนบริการสุสานกวางตุ้ง	99
ตารางที่ 5.1 ภูมิลำเนาเดิมของชาวจีนแต่ละกลุ่ม	105

ตารางที่ 5.2	เทศกาลเงินในรอบปีอิงตามปฏิทินสากล	109
ตารางที่ 5.3	สรุปกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสุสานเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร.....	113
ตารางที่ 5.4	รายชื่อสุสานสาธารณะเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร	123
ตารางที่ 5.5	การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม	126
ตารางที่ 5.6	การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานวัดดอน	134
ตารางที่ 5.7	การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานถนนจันทน์	141
ตารางที่ 6.1	สรุปผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ	155
ตารางที่ 6.2	ลักษณะการใช้งานพื้นที่ในปัจจุบัน	158
ตารางที่ 7.1	สรุปข้อพิจารณาการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในสุสานเงินทั้ง 7 แห่ง	162
ตารางที่ 7.2	สรุปผลการประเมินคุณค่าในแต่ละด้าน.....	168
ตารางที่ 7.3	วิเคราะห์การเข้าถึงจากถนนสายหลัก.....	175
ตารางที่ 7.4	วิเคราะห์ราคาประเมินหน่วยที่ดินของแต่ละสุสานเงิน	178
ตารางที่ 7.5	วิเคราะห์ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ว่างภายในสุสานเงิน.....	179
ตารางที่ 7.6	วิเคราะห์รัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน	180
ตารางที่ 8.1	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานเงินทั้ง 7 แห่ง.....	183
ตารางที่ 8.2	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานเงินบ่า.....	185
ตารางที่ 8.3	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานฮกเกี้ยน.....	189
ตารางที่ 8.4	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานเงินแคะ ถนนสีลม.....	193
ตารางที่ 8.5	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานแต่จิว.....	197
ตารางที่ 8.6	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์	202
ตารางที่ 8.7	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานสมาคมเจียงเจ้อ.....	206
ตารางที่ 8.8	สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานกวางตุ้ง	210

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 ผังมโนทัศน์กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
ภาพที่ 1.2 ตำแหน่งที่ตั้งสุสานสาธารณะจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่ง	5
ภาพที่ 1.3 ขั้นตอนกระบวนการวิจัย	8
ภาพที่ 1.4 ระยะเวลาดำเนินวิจัย	9
ภาพที่ 2.1 ภูมิประเทศโอบล้อมในอุดมคติตามหลักฮวงจุ้ย	20
ภาพที่ 2.2 ชัยภูมิของการวางหลุมฝังศพตามหลักฮวงจุ้ย	21
ภาพที่ 2.3 ผังสุสานบุกิตบราวน์	22
ภาพที่ 2.4 ทศนิยมภาพสุสานบุกิตบราวน์ท่ามกลางพื้นที่ป่าที่ปกคลุมพื้นที่	23
ภาพที่ 2.5 ผังกลุ่มสุสานก่อตงและสุสานฮกเกี้ยน	25
ภาพที่ 2.6 ทศนิยมภาพของสุสานก่อตงและภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ	26
ภาพที่ 2.7 ผังเมืองมะละกาในปี ค.ศ. 1750 และ ค.ศ. 1943.....	27
ภาพที่ 2.8 ภูมิทัศน์สุสานบุกิตไซนาในปี ค.ศ. 1860 และในปี ค.ศ. 2016.....	28
ภาพที่ 3.1 ตำแหน่งที่ตั้งสุสานสาธารณะจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่ง	34
ภาพที่ 4.1 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจินบาบ๋า.....	42
ภาพที่ 4.2 ผังบริเวณสุสานจินบาบ๋า	43
ภาพที่ 4.3 ส่วนหลุมฝังศพในสุสานจินบาบ๋า.....	45
ภาพที่ 4.4 ร้านค้าบริเวณแนวรั้วสุสานจินบาบ๋าในปี พ.ศ. 2555	45
ภาพที่ 4.5 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานจินบาบ๋า	46
ภาพที่ 4.6 ชุมประตู่ทางเข้าและกำแพงรั้วในอดีต.....	47
ภาพที่ 4.7 ผังภูมิทัศน์จินบาบ๋า	48
ภาพที่ 4.8 (บน) ชุมประตู่ทางเข้าก่อนปี พ.ศ. 2561	49

ภาพที่ 4.9 (ล่าง) ชุ่มประตู่ทางเข้าในปัจจุบัน.....	49
ภาพที่ 4.10 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานฮกเกี้ยน.....	50
ภาพที่ 4.11 ผังบริเวณสุสานฮกเกี้ยน.....	51
ภาพที่ 4.12 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยน.....	54
ภาพที่ 4.13 ประตูรั้วทางเข้าและกำแพงรั้วฝั่งซอยสีลม 9.....	55
ภาพที่ 4.14 ผังภูมิทัศน์สุสานฮกเกี้ยน.....	56
ภาพที่ 4.15 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจีนแคะ ถนนสีลม.....	58
ภาพที่ 4.16 ผังบริเวณสุสานจีนแคะ ถนนสีลม.....	59
ภาพที่ 4.17 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม.....	62
ภาพที่ 4.18 ชุ่มประตู่สุสานจีนแคะ ถนนสีลม.....	63
ภาพที่ 4.19 ผังภูมิทัศน์สุสานจีนแคะ ถนนสีลม.....	64
ภาพที่ 4.20 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานแต่จิว.....	66
ภาพที่ 4.21 ผังบริเวณสุสานแต่จิว.....	67
ภาพที่ 4.22 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานแต่จิว.....	72
ภาพที่ 4.23 (ซ้าย) ชุ่มประตู่ทางเข้าหลัก.....	74
ภาพที่ 4.24 (ขวา) ตัวอย่างชุมศาลาพักคอยในสุสานแต่จิว.....	74
ภาพที่ 4.25 ผังภูมิทัศน์สุสานแต่จิว.....	75
ภาพที่ 4.26 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	77
ภาพที่ 4.27 ผังบริเวณสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	78
ภาพที่ 4.28 ที่พักอาศัยคนดูแลสุสาน สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	80
ภาพที่ 4.29 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	81
ภาพที่ 4.30 ชุ่มประตู่ภายในของสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	82
ภาพที่ 4.31 ผังภูมิทัศน์สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์.....	83
ภาพที่ 4.32 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานสมาคมเจียงเจ้อ.....	85

ภาพที่ 4.33	ผังบริเวณสุสานสมาคมเจียงเจ้อ	86
ภาพที่ 4.34	ตัวอย่างหลุมฝังศพในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ.....	90
ภาพที่ 4.35	ซุ้มประตูภายในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ	91
ภาพที่ 4.36	ผังภูมิทัศน์สุสานสมาคมเจียงเจ้อ.....	92
ภาพที่ 4.37	ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานกว้างต้ง	94
ภาพที่ 4.38	ผังบริเวณสุสานกว้างต้ง.....	95
ภาพที่ 4.39	ตัวอย่างหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิในสุสานกว้างต้ง.....	100
ภาพที่ 4.40 (บน)	ซุ้มประตูภายนอกสุสานจีนกว้างต้ง	102
ภาพที่ 4.41 (ล่าง)	ซุ้มประตูภายในสุสานจีนกว้างต้ง.....	102
ภาพที่ 4.42	ผังภูมิทัศน์สุสานกว้างต้ง	103
ภาพที่ 5.1	ภูมิสำเนาเดิมของชาวจีนในแต่ละกลุ่มเชื้อสายที่อพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร	104
ภาพที่ 5.2 (ซ้าย)	ภูมิทัศน์สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ในช่วงเวลาปกติ และ (ขวา) ในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง	111
ภาพที่ 5.3	วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนจีนสมัยกรุงธนบุรี.....	116
ภาพที่ 5.4	วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนจีนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	117
ภาพที่ 5.5	วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนและสุสานจีนสมัยรัชกาลที่ 5.....	120
ภาพที่ 5.6	วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนและสุสานจีนในสมัยปฏิวัติสยาม	122
ภาพที่ 5.7	ตำแหน่งสุสานสาธารณะจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร	124
ภาพที่ 5.8	ตำแหน่งสุสานในกลุ่มสุสานแยกเตโช ถนนสีลม และการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ..	126
ภาพที่ 5.9 (ซ้าย)	ทัศนียภาพภายในสุสานมิสซังโรมันคาทอลิก.....	128
ภาพที่ 5.10 (ขวา)	ทัศนียภาพบริเวณซุ้มประตูทางเข้าสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์	128
ภาพที่ 5.11	ทัศนียภาพภายในสุสานมิสซังโรมันคาทอลิก.....	128
ภาพที่ 5.12 (ซ้าย)	ทัศนียภาพภายในสุสานปาร์ซี	129
ภาพที่ 5.13 (ขวา)	ทัศนียภาพภายในสุสานสารสิน	129

ภาพที่ 5.14 (ซ้าย) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2453.....	130
ภาพที่ 5.15 (ขวา) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2475.....	130
ภาพที่ 5.16 (ซ้าย) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2497.....	131
ภาพที่ 5.17 (ขวา) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2510.....	131
ภาพที่ 5.18 (ซ้าย) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2530.....	132
ภาพที่ 5.19 (ขวา) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2545.....	132
ภาพที่ 5.20 การรื้อสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกในปี พ.ศ. 2547.....	132
ภาพที่ 5.21 กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2564.....	133
ภาพที่ 5.22 ตำแหน่งสุสานในกลุ่มสุสานวัดดอนและการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ.....	135
ภาพที่ 5.23 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2453.....	136
ภาพที่ 5.24 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2475.....	136
ภาพที่ 5.25 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2497.....	137
ภาพที่ 5.26 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2510.....	137
ภาพที่ 5.27 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2530.....	138
ภาพที่ 5.28 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2545.....	138
ภาพที่ 5.29 ซุ้มประตูทางเข้าสุสานไหหลำในปี พ.ศ. 2559.....	139
ภาพที่ 5.30 ซุ้มประตูทางเข้าสุสานไหหลำในปี พ.ศ. 2564.....	139
ภาพที่ 5.31 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2564.....	139
ภาพที่ 5.32 ตำแหน่งสุสานในกลุ่มสุสานถนนจันทน์และการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ.....	140
ภาพที่ 5.33 ที่ตั้งสุสานจีนแคะ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2475.....	141
ภาพที่ 5.34 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2475.....	141
ภาพที่ 5.35 สุสานจีนแคะ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2497.....	142
ภาพที่ 5.36 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2497.....	142
ภาพที่ 5.37 สุสานจีนแคะ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2510.....	142

ภาพที่ 5.38 กลุ่มสุสานชอยจันท์ 43 ในปี พ.ศ. 2510.....	142
ภาพที่ 5.39 สุสานจีนแคะ ชอยจันท์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2530.....	143
ภาพที่ 5.40 กลุ่มสุสานชอยจันท์ 43 ในปี พ.ศ. 2530.....	143
ภาพที่ 5.41 สุสานจีนแคะ ชอยจันท์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2545.....	143
ภาพที่ 5.42 กลุ่มสุสานชอยจันท์ 43 ในปี พ.ศ. 2545.....	143
ภาพที่ 5.43 สุสานจีนแคะ ชอยจันท์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2564 และ กลุ่มสุสานชอยจันท์ 43 ในปี พ.ศ. 2545	144
ภาพที่ 5.44 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสุสานจีนในแต่ละยุคสมัย	146
ภาพที่ 5.45 สีการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจีน 7 แห่ง ในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร	147
ภาพที่ 6.1 ลำดับการจัดสรรพื้นที่ภายในสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง.....	148
ภาพที่ 6.2 วิเคราะห์การจัดองค์ประกอบผังของสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง.....	149
ภาพที่ 6.3 โครงสร้างประดับตกแต่งของหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยน	151
ภาพที่ 6.4 รูปแบบหลุมฝังศพภายในสุสานทั้ง 7 แห่ง.....	152
ภาพที่ 6.5 ชวนชมและสนแฉงในช่องปลุกบริเวณหัวเสาของหลุมฝังศพในสุสานกว้างต้ง	153
ภาพที่ 6.6 (ซ้าย) บรรยากาศการใช้งานบริเวณอาคารเต๋จ้องหว่องในสุสานกว้างต้ง.....	156
ภาพที่ 6.7 (ขวา) บรรยากาศการใช้งานบริเวณหลุมฝังศพในสุสานแต่จีว	156
ภาพที่ 6.8 (ซ้าย) กิจกรรมการค้าขายในสุสานกว้างต้ง	157
ภาพที่ 6.9 (ขวา) กิจกรรมทำความสะอาดหลุมฝังศพในสุสานแต่จีว	157
ภาพที่ 6.10 แผนภูมิแสดงสัดส่วนเทศกาลที่เข้าร่วม การเดินทาง และระยะเวลาในการทำพิธี	160
ภาพที่ 7.1 (ซ้าย) ทศนียภาพภายหลังฝนตกในสุสานจีนแคะ ตรอกจันท์	169
ภาพที่ 7.2 (ขวา) ทศนียภาพภายหลังฝนตกในสุสานฮกเกี้ยน.....	169
ภาพที่ 7.3 ปัญหาการทรุดตัวของหลุมฝังศพในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม	170
ภาพที่ 7.4 (ซ้าย) การเพิ่มร่มเงาจากร่มสนามและเก้าอี้ในสุสานจีนแคะ ตรอกจันท์	170
ภาพที่ 7.5 (ขวา) การเพิ่มร่มเงาจากร่มสนามในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ.....	170

ภาพที่ 7.6 (ซ้าย) ปัญหาการทิ้งขยะในบริเวณหลุมฝังศพสุสานฮกเกี้ยน.....	171
ภาพที่ 7.7 (ขวา) การขาดซึ่งการซ่อมแซมสีผิวหลุมฝังศพในสุสานจินแคะ ถนนสีลม	171
ภาพที่ 7.8 (ซ้าย) การถมพื้นที่โดยรอบหลุมฝังศพในสุสานจินบาบ๋า.....	171
ภาพที่ 7.9 (ขวา) การเทพื้นคอนกรีตโดยรอบหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยน.....	171
ภาพที่ 7.10 แนวรั้วสังกะสีในฝั่งถนนสีลมของสุสานจินบาบ๋า.....	172
ภาพที่ 7.11 (ซ้าย) ปัญหาการตั้งอาคารโดยรอบสุสานวางตั่ง.....	172
ภาพที่ 7.12 (ขวา) ปัญหาการตั้งอาคารโดยรอบสุสานฮกเกี้ยน	172
ภาพที่ 7.13 การสร้างสะพานเชื่อมต่อจากอาคารสุสานแต่จีวโดยตรง.....	174
ภาพที่ 7.14 (ซ้าย) การเข้าถึงสุสานจินแคะ ตรอกจันทน์.....	176
ภาพที่ 7.15 (ขวา) การเข้าถึงสุสานสมาคมเจียงเจ้อ	176
ภาพที่ 7.16 ศักยภาพในการเข้าถึงสุสานฮกเกี้ยนและสุสานจินแคะ ถนนสีลม จากถนนนราธิวาสฯ	177
ภาพที่ 7.17 ศักยภาพในการเข้าถึงสุสานแต่จีวจากซอยสาทร 11.....	177
ภาพที่ 7.18 วิเคราะห์ศักยภาพให้บริการของสวนสาธารณะและตำแหน่งพื้นที่สาธารณะในปัจจุบัน	181
ภาพที่ 8.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจินบาบ๋า.....	186
ภาพที่ 8.2 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าสู่สุสานจินบาบ๋า.....	187
ภาพที่ 8.3 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานฮกเกี้ยน	190
ภาพที่ 8.4 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจินแคะ ถนนสีลม.....	194
ภาพที่ 8.5 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจินแต่จีว.....	199
ภาพที่ 8.6 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบสุสานแต่จีวฝั่งที่ติดคลองสาธารณะ	201
ภาพที่ 8.7 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจินแคะ ตรอกจันทน์.....	203
ภาพที่ 8.8 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าสู่สุสานจินแคะ ตรอกจันทน์	204
ภาพที่ 8.9 แผนการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานสมาคมเจียงเจ้อ.....	207

ภาพที่ 8.10 แนวการปรับปรุงทัศนียภาพในทางสัญจรหลักของสุสานสมาคมเจียงเจ้อ..... 209

ภาพที่ 8.11 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานกวางตุ้ง..... 211

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ภูมิทัศน์สุสานจีน นอกจากการเป็นสถานที่สำหรับการฝังร่างผู้เสียชีวิตตามการใช้งานโดยตรงแล้ว ยังสามารถพิจารณาเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ ตามหลักนิยามขององค์การสหประชาชาติ ที่ระบุว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับการออกแบบ เกิดจากการสรรค์สร้างอย่างตั้งใจโดยมนุษย์ และมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางศาสนาหรืออนุสรณ์สถานที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคม (UNESCO, 2002: 11)

ชาวจีนเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานครในหลายระลอกนับตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จนในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปิดเส้นทางเดินเรือกลไฟจากชิวเถา-กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2425 (เปรมาสัตยาวิฑูรังษ, 2546: 9) ทำให้แรงงานชาวจีนไหลบ่าเข้าสู่กรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก เมื่อมีชาวจีนมากขึ้นจึงมีความต้องการพื้นที่สำหรับการฝังศพตามธรรมเนียมจีนที่ชัดเจน ทำให้มีการรวมตัวกันของกลุ่มเชื้อสายจีนในแต่ละกลุ่มเพื่อรวมเงินกันก่อตั้งสุสานสาธารณะขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ส่วนกลางในการจัดการศพชาวจีนที่เสียชีวิตในกรุงเทพมหานคร

แต่ด้วยอัตราการขยายตัวของเมืองในกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่อง ทำให้สุสานจีนได้แปรสภาพจากสุสานนอกชุมชนกลายเป็นสุสานกลางเมืองทั้งในย่านศูนย์กลางธุรกิจ (CBD) หรือย่านชุมชนที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก กลายเป็นสุสานเขตเมืองที่มีราคาที่ดินประเมินสูง การที่ลูกหลานรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งไม่ได้มีความผูกพันกับบรรพบุรุษดังเช่นในอดีต ทำให้ไม่มีการเข้ามาไหว้หรือดูแลรักษาเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งกิจกรรมการใช้งานหลักในรอบปีของสุสานจีนมีเพียง 3 โอกาส ได้แก่ เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลสารทจีน และเทศกาลขนมไหว้บั้งลอย ทำให้ในเวลาปกติพื้นที่สุสานทั้งหมดจึงถูกปล่อยทิ้งร้าง ส่งผลให้สุสานจีนทั้งหมดถูกลดทอนบทบาทความสำคัญลง สุสานจีนบางแห่งในอดีตถูกรื้อถอนไป และมีแนวโน้มที่สุสานจีนในปัจจุบันจะเกิดการย้ายออกมากขึ้นในอนาคต

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาวิจัยภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร เพื่อทำการประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของภูมิทัศน์สุสานจีนแต่ละแห่ง เพื่อหาความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนา อันนำไปสู่การสร้างตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของการฟื้นฟูภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนให้คงสภาพที่สมบูรณ์สืบต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

ภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมีศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครแต่ละแห่ง เพื่อวิเคราะห์และประเมินปัญหา ศักยภาพและคุณค่าด้านต่าง ๆ
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนแต่ละแห่ง รวมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่สุสานแต่ละแห่ง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ประชาชนทั้งภายในและภายนอกโดยรอบพื้นที่สุสานแต่ละแห่งได้ตระหนักถึงคุณค่าเชิงมรดกทางวัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเล
2. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำงานวิจัยนี้ไปปรับใช้เป็นแนวทางตัวอย่าง ในการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิทัศน์สุสานจีนแห่งอื่น ๆ

1.5 นิยามคำศัพท์

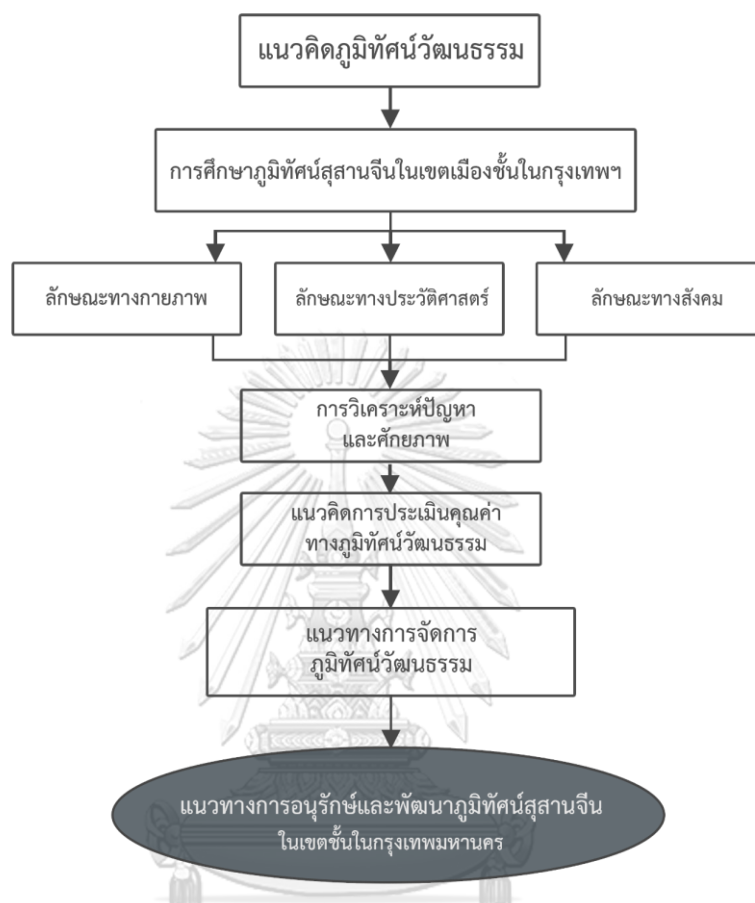
สุสานสาธารณะ (public cemetery)	หมายถึง สถานที่หรือพื้นที่สำหรับการจัดการศพที่อยู่ภายใต้การดูแลรักษาโดยกลุ่มองค์กรชาวจีน ในภาษาจีนนิยมใช้คำว่า อี้ซาน (義山) หรือ ห่งซัว ในสำเนียงแต้จิ๋ว (Loo, 2013; Fan et al., 2014: 94) ในสุสานบางแห่งอาจลงท้ายชื่อด้วยคำว่า ถิง (亭) หมายถึง ศาลา
หลุมฝังศพ (tomb)	หมายถึง สถานที่สำหรับการฝังหรือบรรจุศพ ในภาษาจีนเรียกว่า เฟินมู่ (坟墓) หรือ มู่ สามารถพิจารณาองค์ประกอบหลักออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) ป้ายจารึก (tombstone) (2) โครงสร้างประดับตกแต่ง เช่น แขนของหลุม (tomb arm) ลานด้านหน้าหลุม (tomb terrace) และป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน (earth god) และ (3)

		ช่องบรรจุโลง หรือ เนินดิน (tomb mound) (Singapore Heritage Society, 2017: 14-15)
ชาวจีนโพ้นทะเล (Oversea Chinese, Chinese diaspora)	หมายถึง	ชาวจีนที่เดินทางไปยังดินแดนอื่นที่ไม่ใช่ภายใน สาธารณรัฐประชาชนจีน (รวมถึงฮ่องกง มาเก๊า) หรือสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) เพื่อพำนักอาศัย เป็นการชั่วคราวหรือถาวร รวมถึงลูกหลานจาก ชาวจีนโพ้นทะเลที่เกิดและเติบโตในดินแดนดังกล่าว (Poston & Wong, 2016)
พื้นที่สาธารณะ (public space)	หมายถึง	พื้นที่ที่เป็นของสาธารณะหรือสาธารณะ ประโยชน์ ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและ เพลิดเพลินได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและไม่มี แรงจูงใจในการแสวงหาผลกำไร (Un-Habitat, 2018: 9)
พื้นที่กึ่งสาธารณะ (semi-public space)	หมายถึง	พื้นที่ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ ประโยชน์ได้ แต่มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของ รูปแบบการใช้งานบางส่วนโดยเจ้าของพื้นที่ (สุธาสิณี สารประสิทธิ์, 2559: 8)

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร สามารถพิจารณาเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ได้รับการออกแบบ (designed landscape) ที่มีความสำคัญในเชิงการออกแบบและสร้างสรรค์อย่างพินิจพิเคราะห์ทางกายภาพจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางศาสนาหรืออนุสรณ์สถานที่สำคัญของชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จากคุณลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังกล่าว จึงกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยภูมิทัศน์วัฒนธรรมสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ลักษณะกายภาพ ประวัติศาสตร์ และสังคม (UNESCO, 2002: 11; Page et al., 1998: 12) จากนั้นนำผลการศึกษาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่งในแต่ละด้าน มาทำการวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ และประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความสอดคล้องกับสุสานจีน

แต่ละแห่ง และในท้ายที่สุดนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตาม ศักยภาพของแต่ละพื้นที่ศึกษาตามแนวคิดการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป

ภาพที่ 1.1 ผังมโนทัศน์กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.7 ขอบเขตการวิจัย CHULALONGKORN UNIVERSITY

การศึกษาขอบเขตการวิจัยของวิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตเชิงพื้นที่ และขอบเขตเชิงเนื้อหา

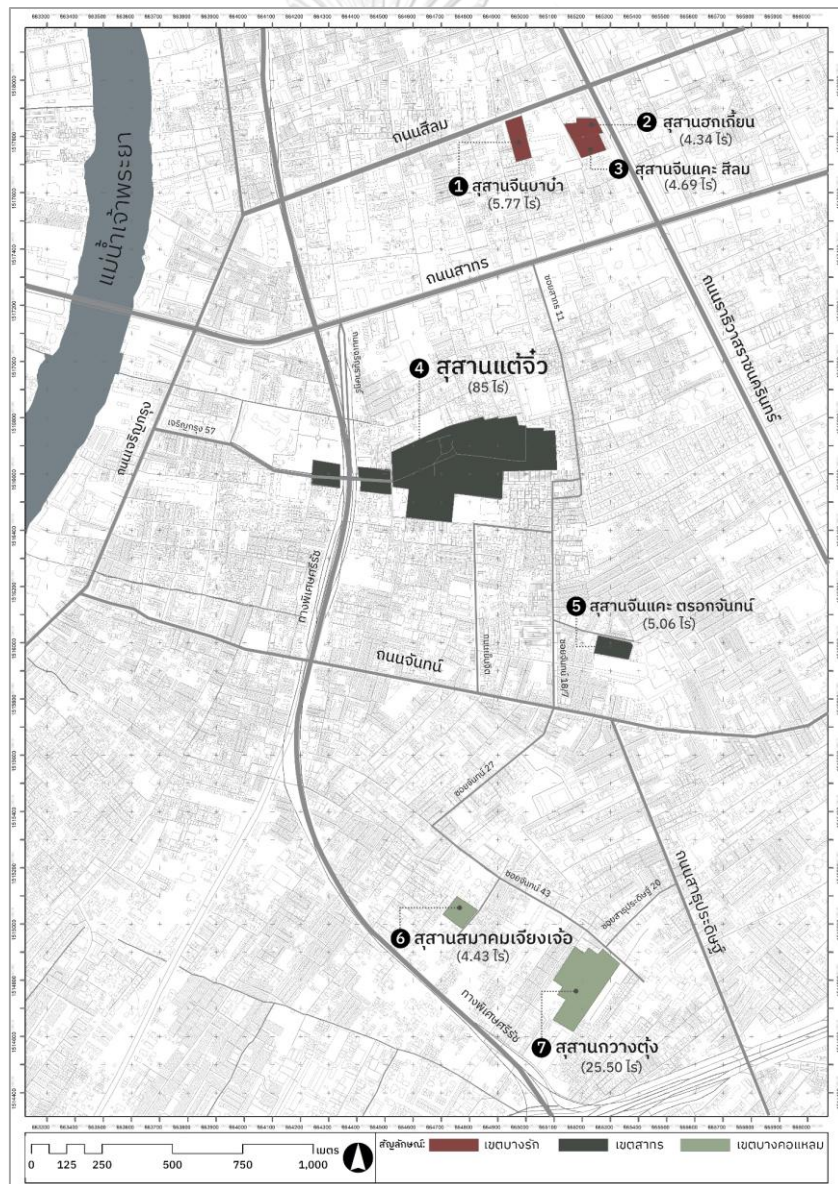
1.7.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่

กำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่เป็นสุสานสาธารณะตามรูปแบบประเพณีจีนที่หลงเหลืออยู่ในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร จำนวน 21 เขต ได้แก่ พระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ ปทุมวัน บางรัก ยานนาวา สาทร บางคอแหลม ดุสิต บางซื่อ พญาไท ราชเทวี ห้วยขวาง คลองเตย จตุจักร ธนบุรี คลองสาน บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ ดินแดง และวัฒนา (กองควบคุมและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2544)

พบว่าสุสานสาธารณะจีนที่หลงเหลืออยู่ทั้งหมด 7 แห่ง สามารถสรุปเป็นชื่อ ตำแหน่งที่ตั้ง ขนาดพื้นที่และกลุ่มเชื้อสายจีนในแต่ละพื้นที่ศึกษา ได้ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 1.1 และภาพที่ 1.2)

ตารางที่ 1.1 รายชื่อสุสานสาธารณะเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่ง

ลำดับ	ชื่อสุสาน	ที่ตั้ง	พื้นที่ (ไร่)	เชื้อสายเงิน
1	สุสานเงินบ่า	เขตบางรัก	5.77	เงินบ่าและเงินอกเกียน
2	สุสานอกเกียน	เขตบางรัก	4.34	เงินอกเกียน
3	สุสานเงินแคะ สีลม	เขตบางรัก	4.69	เงินแคะ (ฮากกา)
4	สุสานแต่จิว	เขตสาทร	85	เงินแต่จิว
5	สุสานเงินแคะ ทรอกจันท์	เขตสาทร	5.06	เงินแคะ (ฮากกา)
6	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	เขตบางคอแหลม	4.43	เงินเซียงไฮ้
7	สุสานเงินกวางตุ้ง	เขตบางคอแหลม	25.50	เงินกวางตุ้ง

ภาพที่ 1.2 ตำแหน่งที่ตั้งสุสานสาธารณะเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

1.7.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

จากกรอบแนวคิดทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม ทำให้สามารถกำหนดแนวคิดในการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) กายภาพ (2) ประวัติศาสตร์ และ (3) สังคม

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครแต่ละแห่ง ในรายละเอียดหัวข้อ (1) ลักษณะการวางบริเวณ (2) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก (3) ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพและส่วนบรรจุอัฐิ และ (4) ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม และ (5) บริบทภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานจีนแต่ละแห่ง

2. ศึกษาลักษณะทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ (1) ประวัติของสุสานจีนแต่ละแห่งในเบื้องต้น (2) ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์เมืองและสุสานจีนในแต่ละยุคสมัย และ (3) การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบในปัจจุบัน

3. ศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคมที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย (1) กลุ่มเชื้อสายจีนแต่ละกลุ่มประเภท (2) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีน และ (3) สถานะและบทบาทของสุสานจีนในปัจจุบัน

1.8 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical research) ที่เกี่ยวข้องกับด้านกายภาพ สังคม และประวัติศาสตร์ของสุสานจีนจำนวน 7 แห่ง เพื่อนำใช้ในการประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป สามารถแบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (ขั้นตอนตามภาพที่ 1.3)

1.8.1 ศึกษากรอบแนวคิดการวิจัยและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนการทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย (1) กรอบแนวคิดทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม (2) แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสาน (3) แนวคิดและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีน (4) แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนโพ้นทะเล ผ่านกรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเดียวกัน เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงและบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้น

1.8.2 ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

ในวิธีการวิจัยในชั้นทุติยภูมิ ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครแต่ละแห่ง จากข้อมูลชั้นทุติยภูมิในภาคเอกสารต่าง ๆ ประกอบด้วย (1) ข้อมูลภาคเอกสาร (2) ข้อมูลแผนที่เก่า (3) ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ และ (4) ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

1.8.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา

ในส่วนวิธีการวิจัยในชั้นปฐมภูมิ ดำเนินการตามกรอบแนวคิดการวิจัยและการนำมาปรับใช้ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผ่านการเก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1.8.3.1 การลงสำรวจภาคสนาม

ลงพื้นที่สำรวจทางกายภาพและรังวัดพื้นที่แบบคร่าวด้วยการนับก้าวและเครื่องมือรังวัด เพื่อใช้จัดทำผังและองค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่ โดยพิจารณาจาก (1) ลักษณะการวางบริเวณ (2) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก (3) ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพและส่วนบรรจุอัฐิ และ (4) ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม ได้แก่ ลักษณะพืชพรรณ แหล่งน้ำ ชุมประตุน้ำ และซุ้มศาลาพักผ่อน

1.8.3.2 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อในด้าน (1) ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ (2) ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ (3) กิจกรรมการใช้งานภายในพื้นที่ และ (4) การจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์ ได้แก่

1. ผู้ดูแลสุสานเงินแต่ละแห่ง
2. ผู้บริหารจัดการพื้นที่ จากตัวแทนของสมาคมเงินทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ ผู้จัดการสมาคม หรือหัวหน้าฝ่ายสุสานของสมาคม
3. ลูกหลานผู้วายชนม์ที่เกี่ยวข้องกับสุสานเงินแต่ละแห่ง
4. นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

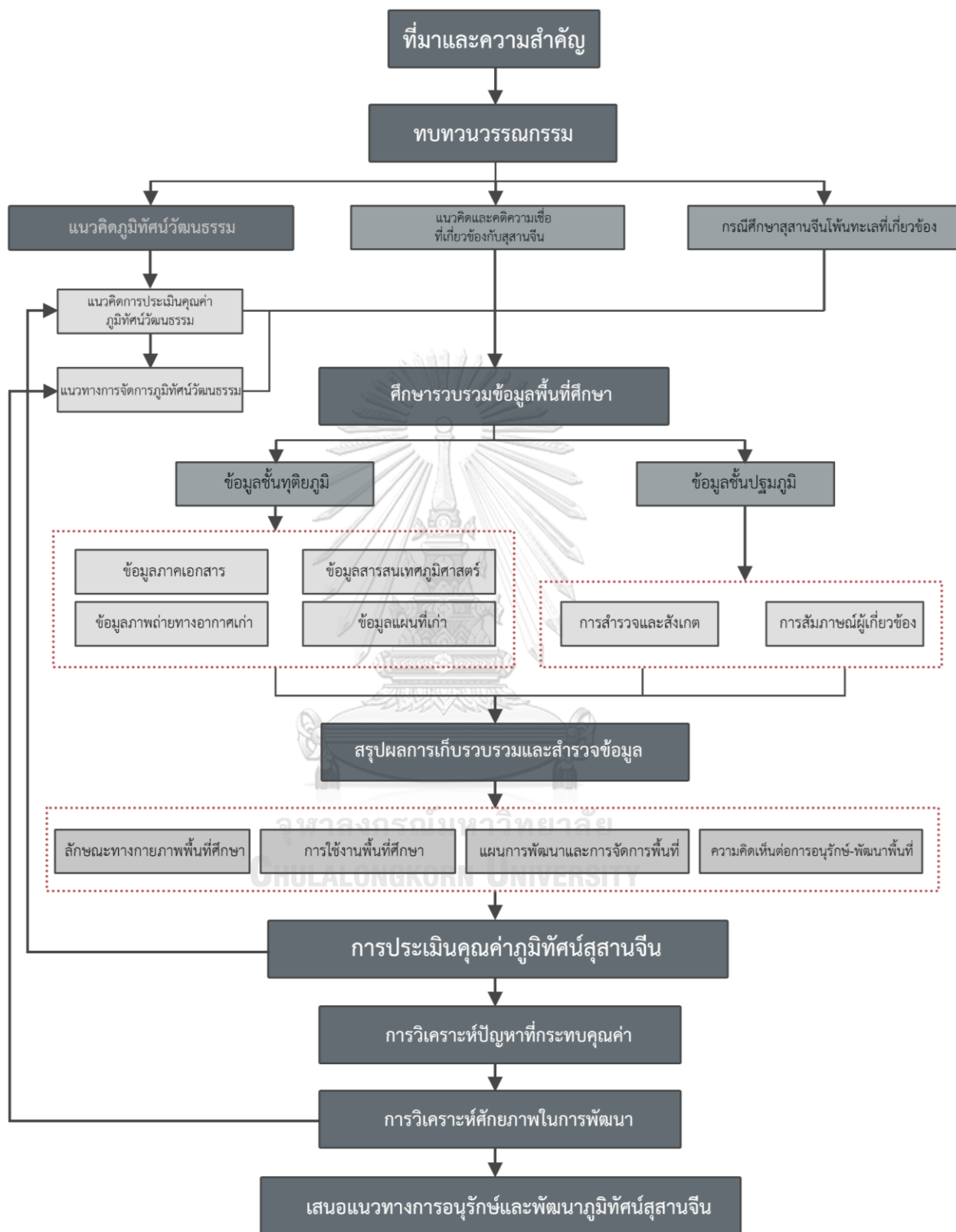
จากนั้นนำผลการสัมภาษณ์ที่ได้มาทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) เพื่อใช้ในการจัดกลุ่มและอธิบายผลการสัมภาษณ์ในภาพรวม

1.8.4 ประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ศึกษา

นำผลการรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ มาใช้พิจารณาการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพในพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง ด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) และการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (spatial analysis)

1.8.5 เสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานเงิน

นำผลการประเมินคุณค่า และผลการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ มาใช้เป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพของพื้นที่สุสานเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครแต่ละแห่ง ด้วยแนวคิดการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป

ภาพที่ 1.3 ขั้นตอนกระบวนการวิจัย

1.9 ระยะเวลาและแผนการดำเนินงาน

ลำดับ	ขั้นตอน	2564					2565									
		สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม			
1.1	ทบทวนวรรณกรรม															
1.2	ศึกษากระบวนการวิจัยที่เกี่ยวข้อง															
1.3	การศึกษานำร่องในพื้นที่ศึกษา															
	ส่งโครงการวิทยานิพนธ์ในระบบของบัณฑิตวิทยาลัย															
	งานวิจัย															
2.1	ลงสำรวจพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น															
2.2	สร้างเครื่องมือสำรวจและสัมภาษณ์															
2.3	ทดสอบแบบสำรวจและสัมภาษณ์															
2.4	เก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย															
2.5	วิเคราะห์ข้อมูล															
2.6	สรุปผลการวิจัย															
	การติดตามผลทางวิทยานิพนธ์ (ทั้งวีที)															
	งานนำเสนอผลวิจัย															
3.1	รวบรวมข้อมูลผลการสัมภาษณ์															
3.2	วิเคราะห์วิจัย															
3.3	งานนำเสนอ															
3.4	เขียนเรียงความวิทยานิพนธ์															
	เขียนเรียงความส่งวิทยานิพนธ์															
4.1	งานเผยแพร่บทความวิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์															
4.2	นักวิทยานิพนธ์															
4.3	ส่งเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์แก่บัณฑิตวิทยาลัย															

ภาพที่ 1.4 ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2.1.1 นิยามมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรม

องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้นิยามความหมายของคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (UNESCO, 2003; UNESCO, [n.d.])

1. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ทางกายภาพ ที่ถูกผลิต บำรุงรักษา และถ่ายทอดระหว่างรุ่นในสังคม รวมถึงการสร้างสรรคงานศิลปะ มรดกที่สร้างขึ้น เช่น อาคารและอนุสาวรีย์ และผลิตภัณฑ์ทางกายภาพหรือที่จับต้องได้อื่น ๆ ของความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

2. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible cultural heritage) หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเพณีทางวาจา ศิลปะการแสดง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทักษะดั้งเดิม

องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 1992 อ้างใน Mitchell et al., 2009: 19) ระบุว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในนิยามของมรดกทางวัฒนธรรมคือการสรรคสร้างเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ ที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ภายใต้อิทธิพลข้อจำกัดและหรือโอกาส จากลักษณะกายภาพ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ ส่งผลต่อการขับเคลื่อนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทั้งภายในและภายนอก

หัทยา สิริพัฒนานกุล (2550) ระบุว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือผลผลิตที่เกิดขึ้นในแต่ละเขตภูมิศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัว การวิวัฒนาการและพัฒนาการที่มีการบูรณาการระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ จนแปรเปลี่ยนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นคลังของสังคมประวัติศาสตร์ ที่มีคุณค่าแก่ชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางสังคมในช่วงเวลาและภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน

2.1.2 ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO, 2002: 11) จำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่

1. ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบและสรรค์สร้างอย่างตั้งใจโดยมนุษย์ (designed landscape, clearly defined landscape) เช่น ภูมิทัศน์สวนหรือสวนธรรมชาติที่ออกแบบหรือสร้างขึ้นมาเพื่อเหตุผลทางสุนทรียภาพ ซึ่งส่วนมาก (แต่ไม่เสมอไป) เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางศาสนาหรืออนุสรณ์สถาน

2. ภูมิทัศน์ที่มีวิวัฒนาการ (organically evolved landscape) อันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ความเชื่อและศาสนา และได้รับการพัฒนาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันผ่านอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการวิวัฒนาการของรูปทรงและองค์ประกอบที่รวมขึ้นกันเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม นอกจากนี้หากพิจารณาตามกรอบของเวลายังสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทย่อย ได้แก่

- ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่หยุดนิ่งแล้ว (relict/fossil landscape) คือซากภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ถูกทิ้งร้างไปตามวัฏจักรของเวลาที่การเสื่อมสลาย หรือถูกทิ้งร้างไปโดยฉับพลัน แต่ยังคงหลงเหลือเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์

- ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยังเคลื่อนไหว (continuing landscape) คือลักษณะทางภูมิทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตร่วมสมัยของประชาชนในพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่น และยังคงมีการพัฒนาสืบเนื่องเรื่อยมาผ่านกาลเวลาและปรากฏหลักฐานที่สำคัญทางวิวัฒนาการจนถึงปัจจุบัน

3. ภูมิทัศน์ที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น (associative cultural landscape) ตัวอย่างเช่น แหล่งมรดกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมโลกที่แสดงถึงพลังอันยิ่งใหญ่จากแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องทางด้านศาสนา สุนทรียภาพหรือวัฒนธรรม โดยมีความเกี่ยวข้องกับภูมิลักษณะทางธรรมชาติมากกว่าประจักษ์พยานที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม

หน่วยงานบริการอุทยานแห่งชาติ (National Park Service) เป็นหน่วยงานที่ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา ได้จำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ 4 ประเภท ได้แก่ (Weeks & Grimmer, 1995)

1. พื้นที่ประวัติศาสตร์ (historic site) เป็นภูมิทัศน์ที่มีความสำคัญในเชิงความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมหรือกลุ่มคน

2. พื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ที่ได้รับการออกแบบ (historic designed landscape) เป็นภูมิทัศน์ที่มีความสำคัญในเชิงการออกแบบและสร้างสรรค์อย่างพินิจพิเคราะห์ โดยนักจัดสวนระดับมาสเตอร์ ภูมิสถาปนิก สถาปนิก นักจัดการและดูแลพรรณพืช หรือเจ้าของ กลุ่มบุคคลอื่นที่ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งได้สรรค์สร้างจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ภูมิทัศน์ดังกล่าวอาจครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญ กระแสสังคมตามยุคสมัย หรือการเคลื่อนไหวในเชิงของการจัดภูมิทัศน์หรือสถาปัตยกรรม หรือมีความสัมพันธ์อย่างมากต่อการพัฒนาทฤษฎีทางภูมิสถาปัตยกรรม

3. พื้นที่ประวัติศาสตร์แบบพื้นถิ่น (historic vernacular landscape) เป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการก่อสร้าง หรือองค์ประกอบทางกายภาพเฉพาะตัวโดยประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประเพณี ความเชื่อ หรือคุณค่า ซึ่งแสดงออกผ่านคุณค่าทางวัฒนธรรม สังคม พฤติกรรม และตามแต่ละการกระทำของปัจเจกชนที่สืบต่อมาในแต่ละยุคสมัย และมีการแสดงเป็นประจักษ์ผ่านลักษณะทางกายภาพและวัสดุทั้งในเชิงของ รูปแบบของการรวมตัว การใช้สอยพื้นที่ ทางสัญจร พืชพรรณ โครงสร้างและวัตถุต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนในแต่ละพื้นที่

4. วัฒนธรรมของกลุ่มคน (ethnographic landscape) เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่ที่เรียกว่า มรดกทางทรัพยากร ตัวอย่างเช่น การตั้งถิ่นฐานร่วมสมัย สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา หรือโครงสร้างทางธรณีวิทยาขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังรวมถึงกลุ่มพืชพรรณ สัตว์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผืนแผ่นดินเพื่อการยังชีพ และลานพิธีกรรม

โดยสรุปแล้วการจำแนกประเภทภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทั้ง 2 องค์กร ใช้ข้อพิจารณาจากลักษณะกายภาพที่มีความสัมพันธ์กับสังคมและประวัติศาสตร์ในแต่ละรูปแบบ ซึ่งมีการขบขันที่แตกต่างกันออกไป เช่น พื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ที่ได้รับการออกแบบ มีความโดดเด่นในด้านกายภาพและประวัติศาสตร์เป็นหลัก แต่มีความโดดเด่นทางสังคมน้อยกว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยังเคลื่อนไหวหรือวัฒนธรรมของกลุ่มคน มีความโดดเด่นในด้านสังคมและกายภาพเป็นหลัก แต่มีความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์น้อยกว่า

2.1.3 แนวคิดการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศแห่งออสเตรเลีย ระบุแนวคิดการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในกฎบัตรที่ว่าด้วยการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (The Burra Charter for Places of Cultural Significance) ออกเป็น 4 ด้าน (Australia ICOMOS, 1999: 12) ได้แก่

1. คุณค่าด้านสุนทรียภาพ (aesthetic value) รวมถึงลักษณะของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ซึ่งถูกวัดในเชิงคุณภาพ เช่น รูปทรง ขนาด สี พื้นผิว และวัสดุ (องค์ประกอบทางกายภาพ) จากงานสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม ศิลปะการตกแต่ง จนวนรวมกันเป็นบรรยากาศของสถานที่นั้น

2. คุณค่าด้านความประวัติศาสตร์ (historic value) เกี่ยวข้องกับสถานที่ได้รับอิทธิพลหรือถูกได้รับอิทธิพลจากบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ ระยะเวลา หรือกิจกรรม หรือเป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์สำคัญ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์จะมีคุณค่าสูงมากขึ้นหากสามารถเชื่อมโยงกับการหลักฐานที่ยังคงอยู่ในสภาพดี

3. คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ หรือวิชาการ (scientific value) เป็นการสะท้อนความสำคัญของแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ความหายาก คุณภาพ หรือการเป็นตัวแทนของยุคสมัย หรือสถานที่

4. คุณค่าด้านสังคม (social value) เป็นคุณค่าที่สถานที่ได้กลายเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ การเมือง ชชาติ หรือวัฒนธรรมอื่น ๆ ทั้งที่เป็นของกลุ่มคนส่วนใหญ่ หรือกลุ่มคนส่วนน้อย
สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศแห่งประเทศจีน ระบุแนวความคิดการประเมินคุณค่าในหลักการอนุรักษ์แหล่งมรดกในประเทศจีน (Principles for the Conservation of Heritage Sites in China) ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (ICOMOS China, 2002: 71-72)

1. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (historical value) พิจารณาจาก

(i) เหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การก่อสร้าง และเป็นสถานที่ที่สะท้อนความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง

(ii) เหตุการณ์สำคัญภายในพื้นที่ หรือมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ และสภาพที่ตั้งทางประวัติศาสตร์นี้ได้ สะท้อนเหตุการณ์หรือกิจกรรมของคนเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง

(iii) เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงผลิตผล วิถีชีวิต ความคิด ขนบธรรมเนียมและประเพณีหรือแนวปฏิบัติทางสังคมของช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะ

(iv) การมีอยู่ของไซต์สามารถพิสูจน์ แก่ไข หรือเพิ่มเติมข้อเท็จจริงที่บันทึกไว้ในบันทึกทางประวัติศาสตร์

(v) ซากโบราณสถานที่ประกอบเป็นตัวแทนของยุคสมัยหรือองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะหรือหายากอย่างยิ่ง หรือเป็นตัวแทนของประเภทของสถานที่

(vi) การเปลี่ยนแปลงของสถานที่ผ่านช่วงเวลาต่าง ๆ ที่สามารถเปิดเผยได้

2. คุณค่าด้านสุนทรียภาพ (artistic value) พิจารณาจาก

(i) ศิลปทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ การจัดองค์ประกอบเชิงพื้นที่ รูปแบบอาคาร การตกแต่ง และรูปแบบสุนทรียภาพ

(ii) ศิลปทางภูมิทัศน์ รวมถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภูมิทัศน์เมือง และภูมิทัศน์สวนของสถานที่ที่สวยงามมีชื่อเสียง ตลอดจนทิวทัศน์เฉพาะที่ประกอบด้วยภูมิทัศน์ของซากปรักหักพัง

(iii) งานประติมากรรมและมณฑนศิลป์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการแกะสลัก รูปปั้น และการตกแต่งถาวร จิตรกรรมฝาผนัง และการตกแต่ง

(iv) งานประติมากรรมถาวรซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งในด้านยุคสมัย ประเภทหัวข้อ ลักษณะที่ปรากฏ หรือทักษะของช่างฝีมือ

(v) กระบวนการสร้างสรรค์และวิธีการแสดงออกของศิลปะดังกล่าว

3. คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ (scientific value) พิจารณาจาก

(i) ผังและการออกแบบ รวมถึงการเลือกพื้นที่และการวางผังบริเวณ การปกป้องนิเวศวิทยา การตอบสนองต่อภัยคุกคามจากภัยพิบัติ และรูปแบบสถาปัตยกรรมและการออกแบบโครงสร้าง

(ii) การก่อสร้าง วัสดุและเทคนิค และระดับของความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เป็นตัวแทนในช่วงเวลานั้น หรือความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ในฐานะตัวเชื่อมการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

(iii) สิ่งอำนวยความสะดวก หรือสถานที่ในการทดลองเชิงวิทยาศาสตร์ ทั้งการผลิต หรือการขนส่ง และอื่น ๆ เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว

(iv) สถานที่ที่บันทึกหรือเก็บรักษาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สำคัญ แนวคิดการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของทั้ง 2 องค์กร พบว่ามีแนวคิดที่แตกต่างกันไปในบางรายละเอียดของแต่ละคุณค่า ได้แก่ คุณค่าด้านสุนทรียภาพ คุณค่าด้านสังคม และคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ส่วนคุณค่าด้านสังคม พบว่าสภาพการโบราณสถานระหว่างประเทศแห่งประเทศไทยจีน ไม่ได้ระบุรายละเอียดดังกล่าวไว้

ด้วยแนวคิดการประเมินคุณค่าดังกล่าว สามารถนำมาเป็นข้อพิจารณาปรับใช้ในการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครที่เกี่ยวข้องต่อไปได้

2.1.4 แนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549) ระบุความหมายของแนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือการรักษาคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้คงอยู่และยั่งยืนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของสังคมในปัจจุบัน

อีโออันนิส ปูลิโอส (Poulios, 2014) ได้สรุปแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมไว้ 3 ประเภท ได้แก่

1. แนวคิดบนฐานของวัตถุ (material-based approach) คือการให้ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพของแหล่งมรดก เป็นวิธีการที่เน้นรักษาวัสดุหรือทรัพย์สินเดิมให้คงสภาพเดิมมากที่สุด ภายใต้ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานส่วนกลางเป็นหลักโดยปราศจากซึ่งบุคคลภายนอก วิธีการดังกล่าวเป็นแนวทางที่นิยมใช้กันมากในช่วงศตวรรษที่ 19 จนถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (Poulios, 2014: 21-24)

2. แนวคิดบนฐานของคุณค่า (values-based approach) คือการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสังคม เป็นวิธีการที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียจากหลายฝ่ายที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องโดยตรงกับแหล่งมรดกดังกล่าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการอนุรักษ์พื้นที่ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงาน

ส่วนกลาง ถึงอย่างไรก็ดีแนวทางดังกล่าวยังคงถูกควบคุมและกำกับโดยหน่วยงานส่วนกลางเป็นหลัก วิธีการดังกล่าวถูกพัฒนาขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 (Poulios, 2014: 29-31)

3. แนวคิดมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (living heritage approach) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความต่อเนื่อง (continuity) กับการใช้งานร่วมสมัย ประกอบด้วย (1) ความต่อเนื่องของการใช้งานเดิมของแหล่งมรดก และ (2) ความต่อเนื่องของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งมรดก เป็นวิธีการที่ให้ชุมชนที่เป็นแกนหลัก (core community) ที่อยู่อาศัยร่วมกับแหล่งมรดกโดยรอบเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการอนุรักษ์พื้นที่ โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานส่วนกลางเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ สนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่การจัดการพื้นที่ จุดประสงค์ของแนวคิดดังกล่าว เพื่อให้การใช้งานร่วมสมัยของชุมชนในปัจจุบันกับมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่สามารถอยู่กันได้ โดยปราศจากซึ่งผลกระทบที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยหน่วยงานกลางเป็นหลักแบบในอดีต เช่น การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่เป็นการกระทบวิถีชีวิตและคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมในพื้นที่บ้างอย่างลง (Poulios, 2014: 129-133)

2.1.5 แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549) ได้จำแนกแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ดังนี้ (1) การรวบรวมข้อมูลของพื้นที่เพื่อใช้ในการวางแผนและการรักษาคุณค่า (2) การนำข้อมูลที่ได้ไปใช้วิเคราะห์ วางแผน และดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างเหมาะสม (3) การสร้างความตระหนักในคุณค่า และความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม

พรีจิลและโวลค์แมน (Pregil & Volkman, 1993 อ้างถึงใน ฐิติมา อังกรวัชรพันธุ์ ศรีธัญญา ศรีทอง และอัญชัญ ตัณฑเทศ, 2559: 12-13) ได้สรุปแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การศึกษาพื้นที่โดยละเอียด เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
2. การค้นหาความสำคัญของพื้นที่
3. การศึกษาคุณค่าของพื้นที่เพื่อแปลความหมายแสดงให้สังคมรับรู้
4. การกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา
5. การกำหนดกลยุทธ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

โดยสรุปแนวทางการจัดการภูมิทัศน์สามารถจำแนกได้ 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) การสืบค้นข้อมูลและการลงสำรวจเพื่อเก็บข้อมูล (2) การวิเคราะห์ข้อมูล และสุดท้ายคือ (3) การวางแผนเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามคุณค่า และความต้องการใช้สอยตามแต่ละบริบทของพื้นที่ มีแนวทางดังกล่าวดังต่อไปนี้

องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้จำแนกแนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาไว้ 6 แนวทาง (Rössler, 2011 อ้างใน วรินทร์ธร ไซยสิทธิ์ และวรรักษ์ สุเมธ, 2561: 268) ได้แก่

1. การบำรุงรักษา (maintenance) คือการดูแลไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ
2. การรักษาเพื่อคงสภาพ (preservation) คือการฟื้นฟูและอนุรักษ์ให้คงสภาพดั้งเดิม
3. การบูรณปฏิสังขรณ์ (restoration) คือการซ่อมแซมปรับปรุงให้กลมกลืนกับของเดิม
4. การสร้างชิ้นใหม่ (reconstruction) คือการสร้างชิ้นใหม่จากบันทึกต่างๆ
5. การปรับประโยชน์การใช้สอยใหม่ (adaptation) คือการปรับเปลี่ยนหน้าที่ หรือการใช้สอยพื้นที่ใหม่ เพื่อรองรับกิจกรรมใหม่มีจุดประสงค์เพื่อสร้างชีวิตชีวาให้กับพื้นที่อีกครั้ง
6. การพัฒนาและการสร้างสรรค์ใหม่ (development and creation) คือการจัดการที่ส่งเสริมผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเดิม โดยคำนึงถึงคุณค่าจากประโยชน์ใช้สอยเชิงพื้นที่ที่สำคัญกับชุมชนหรือเจ้าของพื้นที่

หน่วยงานบริการอุทยานแห่งชาติ (1998) ระบุแนวคิดการบำรุงรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม (treatment of cultural landscapes) ไว้ 4 แนวทาง ได้แก่

1. การอนุรักษ์ (preservation) มุ่งเน้นที่การดูแลรักษาและซ่อมแซมองค์ประกอบทางวัสดุเดิมที่มีอยู่ เช่นเดียวกับการรักษารูปร่างของทรัพย์สินที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา
2. การฟื้นฟู (rehabilitation) คือการสงวนสิ่งที่มีคุณค่าไว้ แต่อาจมีความจำเป็นในการต่อเติม ปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมในทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ให้ดำเนินต่อไป โดยยังคงรูปแบบลักษณะทางประวัติศาสตร์ของทรัพย์สินเดิม
3. การบูรณะ (restoration) คือการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีต ซึ่งสามารถเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไปได้ โดยอาจมีการลบหลักฐานทางประวัติศาสตร์บางส่วนในช่วงเวลาอื่นออก
4. การก่อสร้างชิ้นใหม่ (reconstruction) คือการก่อสร้างทรัพย์สินขึ้นมาใหม่บนพื้นที่เดิม โดยให้มีขนาดสัดส่วนและรูปแบบเหมือนเดิม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมาจากทรัพย์สินที่ถูกทำลายหรือสูญหายไปแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อความหมายให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง

2.2 แนวคิดการสร้างสุสานของชาวจีน

วัฒนธรรมการจัดการศพของชาวจีนมีรูปแบบความเชื่อที่ซับซ้อน มีความผูกพันทั้งในเชิงภูมิประเทศ ชีวิตหลังความตาย และการให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษ สะท้อนผ่านลักษณะทางกายภาพของสุสานจีนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถจำแนกแนวคิดดังกล่าวตามประเภทของ

มรดกภูมิปัญญาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ชาวจีนถือเป็นกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งที่ไม่ได้ยึดถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นพิเศษเหมือนกลุ่มเชื้อชาติอื่น ๆ แต่มาจากการผสมผสานแนวคิดทางความเชื่อ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพุทธศาสนา ที่อาจเรียกการนับถือศาสนาของชาวจีนว่า ศาสนาชาวบ้านจีน (Chinese folk religion) (Wee, 1976) มีรายละเอียดดังนี้

1. ลัทธิขงจื้อ แนวคิดเริ่มต้นขึ้นเมื่อ 770-476 ก่อนคริสตกาล ให้ความสำคัญในเรื่องการอยู่อาศัยในโลกแห่งความตาย นำเสนอแนวคิดความกตัญญูทวนเวทต่อผู้อาวุโส ผู้มีพระคุณ การจัดการศพจึงเน้นเรื่องของการรักษาสภาพร่างให้เสมือนยังมีชีวิตอยู่ เพื่อเป็นที่กราบไหว้เคารพบูชาบรรพบุรุษแสดงความกตัญญูต่อญาติบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไป (Dian, 2004)

2. ลัทธิเต๋า เริ่มขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับลัทธิขงจื้อ เป็นศาสนาที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อวิญญานนิยม หรือความเชื่อเรื่องภูตผี ปีศาจ และปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ จึงให้ความสำคัญด้านคำสอนในเรื่องของการใช้ชีวิตที่สันโดษ ความเรียบง่ายตามกฎของธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ลัทธิเต๋าก็ประกอบด้วยเทพหรือเทวดาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของธรรมชาติหลายองค์ (ศุภกาญจน์ สุจริต, 2559) สำหรับเทพเจ้าจีนที่มาจากลัทธิเต๋าโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น (1) เทพแป๊ะกง (伯公) เป็นเทพยดารักษาผืนดิน มีลักษณะเป็นรูปเคารพภายในศาลเจ้าบริเวณทางเข้าสู่สวน (2) ทิงก คือปู่สวรรค์หรือปู่ฟ้า เทพยาดาฟ้าดิน หรือที่เรียกว่า ตี้จูเอี้ย (地主爺) ซึ่งไม่มีตัวตน จึงไม่มีการสร้างรูปเคารพ (พัทธนัย กิจชัยนุกูล, 2563) นอกจากนี้บริเวณหลุมฝังศพ ชาวจีนยังมีการวางป้ายสกลิตเทพแห่งผืนดินบริเวณหลุมฝังศพหลักเพื่อช่วยปกป้องรักษาผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

3. พุทธศาสนานิกายมหายาน เริ่มเข้าสู่แผ่นดินจีนครั้งแรกในช่วงยุคราชวงศ์เหนือใต้ หรือยุคนานเป่ย์เฉา (南北朝) นำเสนอแนวคิดวัฏสงสาร ที่ร่างกายต้องทรุดโทรมไปตามกาลเวลา และกลายเป็นวิญญานในที่สุด จึงถือคติการฉาบปูนหรือการเผาเป็นหลัก จนแพร่หลายและนิยมอย่างมากในสมัยราชวงศ์ซ่ง-หยวน กระทั่งในท้ายสุดการปลงศพด้วยวิธีการฝังบูชามรดกภูมิปัญญาแบบในอดีตได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งในสมัยราชวงศ์หมิง และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (นวรรตน์ เลขะกุล, 2522) ปัจจุบันพิธีกรรมทางพุทธศาสนานิกายมหายานที่เกี่ยวข้องกับพิธีศพ คือพิธีฝังเต็ก หรือการทำบุญให้กับผู้เสียชีวิตก่อนที่จะไปสู่การฝัง

นอกจากแนวคิดทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวแล้ว ชาวจีนพื้นทะเลที่เดินทางไปยังดินแดนอื่นยังมีความศรัทธาในศาสนาเดิมของพื้นที่ควบคู่ไปกับการรักษาขนบธรรมเนียมเดิมไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภัสวรรณ สุภาทิพย์ บุญรอด บุญเกิด และบุญเลิศ ยองเพชร (2559) ที่ได้ทำการศึกษาพิธีกรรมศพ

ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี พบว่าปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อและเคารพศรัทธาในเทพเจ้า เซียน (จากลัทธิเต๋า) และพระโพธิสัตว์ของจีน (พุทธศาสนานิกายมหายาน) ไปพร้อมกับการศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทของไทย

ดังนั้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนจึงมีความเกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล เช่น มารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณี งานเทศกาล (วนิดา อินทรานวย, 2560)

2.2.2 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

ในส่วนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่สะท้อนสู่ลักษณะทางกายภาพของภูมิทัศน์สุสานจีน คือ ฮวงจุ้ย ในภาษาจีนเรียกว่า เฟิงสุ่ย (風水) เป็นศาสตร์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจวตะวันตก ราว 1100 - 771 ก่อนคริสตกาล (Dian, 2004) เป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยทั้งตอนมีชีวิตและเสียชีวิตไปแล้วของชาวจีน สามารถอธิบายแนวคิดดังกล่าวได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2021) ระบุเอาคำว่า “ฮวงจุ้ย” และ “ฮวงซุ้ย” มีความหมายเหมือนกันคือ “ที่ฝังร่างของชาวจีน” แต่ในความหมายที่คนทั่วไปในประเทศไทยเข้าใจคือ “ฮวงจุ้ย” เป็นศาสตร์แห่งการพยากรณ์สถานที่ สิ่งแวดล้อมสำหรับคนที่มีชีวิตอยู่ ส่วน “ฮวงซุ้ย” หมายถึง สุสานหรือที่ฝังร่างของชาวจีน

ชูพงษ์ ทองคำสมุทร (2554) ระบุว่า ฮวงจุ้ย คือศาสตร์และศิลป์ของชาวจีนโบราณในการเลือกและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน และเกื้อหนุน

ไพโรธ เลิศพิริยกุล (2547) กล่าวว่า หลักฮวงจุ้ย เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญต่อการวางตำแหน่งที่ค้ำอิงถึงคติศาสตร์จีนโบราณ อิทธิพลของหลักการฮวงจุ้ย ได้เป็นรากฐานสำคัญของคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีน ในการเลือกทำเลที่มีความเหมาะสม เพื่อให้ได้สถานที่ที่เหมาะสมแก่กิจกรรม โดยคำนึงถึงจุดสมดุลของสภาพแวดล้อม และกิจการต่าง ๆ มากที่สุด

ศาสตร์ฮวงจุ้ยของชาวจีนถือเป็นความรู้ที่การพัฒนาสืบทอดและต่อเนื่องกันมา ฮวงจุ้ยมีความเกี่ยวเนื่องกับสาขาอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. โหราศาสตร์เกี่ยวกับภูมิลักษณะ หรือ ภูมิพยากรณ์
2. ปรัชญาของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม
3. องค์รวมของความรู้ด้านโหราศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ปรัชญา และวิทยาศาสตร์
4. ศาสตร์และศิลป์ในการเลือกที่อยู่อาศัย เพื่อให้เกิดความสมดุลและทำให้

สภาพแวดล้อมดีขึ้น

5. ศาสตร์ในการเลือกสถานที่ ทำเล สิ่งก่อสร้าง หรือ โครงสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

พิณพร คงแท้ (2560) ได้อธิบายในเชิงของความเชื่อจีนว่า ฮวงจุ้ยสำหรับคนตายหรือที่เรียกว่าสุสาน หลักวิชาฮวงจุ้ยจะเน้นถึงความสำคัญของธรรมชาติอยู่ 2 สิ่ง ได้แก่ “ภูเขาและน้ำ” ภูเขาหมายถึงพลังงาน อำนาจ และบารมี ส่วนน้ำหมายถึงโชคลาภ เพราะน้ำจะเป็นตัวดึงพลังซึ่งหรือพลังชีวิตให้ไหลเวียนได้อย่างสะดวก คนจีนมีความเชื่อว่าพลังงานจากยอดเขาสูงสุดจะค่อย ๆ ไหลเวียนตามแนวสันเขาลงมาเรื่อย ๆ จนมาหยุดไหลและสะสมพลังงานในที่ราบ ทำให้บริเวณสันเขาที่สูงที่สุดไล่ระดับลงมา เรียกว่าบริเวณ หัวมังกร และถือเป็นทำเลที่มีความเหมาะสมต่อการสร้างสุสานมากที่สุดตามหลักฮวงจุ้ย

ดังนั้นแนวคิดเรื่องหลักฮวงจุ้ยโดยความเข้าใจของประชาชนทั่วไป จึงมีความผูกพันกับเรื่องของความตายหรือสุสานมากกว่าที่อยู่ของคนเป็น เนื่องจากประชาชนที่ยากจนมักไม่มีโอกาสเลือกซื้อที่ดินหรือวัสดุก่อสร้างตามหลักฮวงจุ้ยเหมือนกลุ่มคนที่มีฐานะ ซึ่งส่วนมากจะเป็นคหบดี ขุนนางหรือเจ้าขุนมูลนาย ในขณะที่สุสานสาธารณะของจีนที่มีการรองรับการฝังร่างสำหรับบุคคลทั่วไปโดยไม่คำนึงถึงฐานะ ถือว่ามีการเลือกพื้นที่ที่ถูกต้องตามฮวงจุ้ยในระดับหนึ่งแล้ว ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงหลักการนี้ได้ง่ายกว่า ฮวงจุ้ยที่อยู่อาศัย (ศศิภา พูลบุลย์, 2556)

สินศักดิ์ วิศิษฐ์สกุล (2554, อ้างถึงใน ศศิภา พูลบุลย์, 2556) ระบุว่าฮวงจุ้ย สามารถแบ่งออกเป็น 3 วิธีตามโรงเรียนฮวงจุ้ย ได้แก่ (1) ศาสตร์ทางลักษณะ (Form School) หรือหลวนโถว (巒頭) (2) ศาสตร์วงกลม เข็มทิศ (Compass School) และ (3) ฮวงจุ้ยหมวกดำ หรือศาสตร์ปากัว (Black Sect Feng Shui School, Bagua School) แต่ถึงอย่างไรก็ดีบางข้อมูลระบุว่าศาสตร์ฮวงจุ้ยประกอบด้วย 2 โรงเรียนหลัก ได้แก่ ศาสตร์ทางลักษณะ และศาสตร์พลังงานซี่ (氣) (Han, 2001)

สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งความสำคัญไปที่การทบทวนวรรณกรรมในศาสตร์ทางลักษณะหรือหลวนโถวเป็นประการหลัก เนื่องจากวิธีการของศาสตร์ดังกล่าวนี้ ใช้การวิเคราะห์ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพโดยตรงในแต่ละพื้นที่ ขณะที่วิธีการของศาสตร์อื่นมุ่งเน้นไปที่การใช้เข็มทิศมงคลของแต่ละบุคคล เพื่อใช้วิเคราะห์สถานที่ที่เหมาะสมในการเลือกที่อยู่อาศัย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องน้อยในวิธีการทางภูมิสถาปัตยกรรม

ในศาสตร์ทางลักษณะ ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ทั้งลักษณะของที่ดิน รูปร่างเนินเขา ภูเขา ทางน้ำ การหันหน้าและทิศทาง โดยเปรียบเทียบกับลักษณะของมังกร สามารถสรุปแนวคิดการสร้างสุสานในทางกายภาพออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับชัยภูมิ และ (2) ระดับหลุมฝังศพ

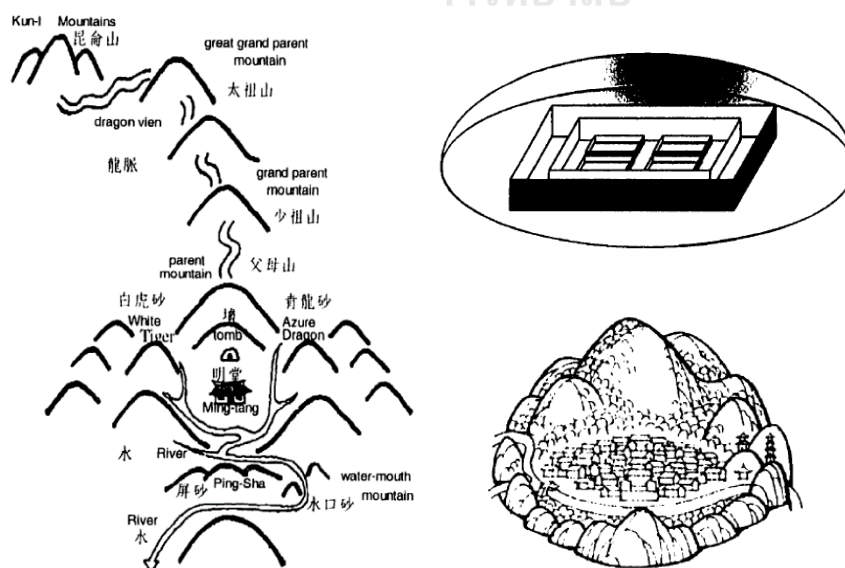
1. แนวคิดระดับชัยภูมิ

แนวคิดระดับชัยภูมิในที่นี้หมายถึง การเลือกทำเลที่ตั้งที่มีความเหมาะสมจาก (1) สภาพภูมิประเทศ และ (2) ระยะห่างจากแหล่งที่อยู่อาศัย

สำหรับแนวคิดชัยภูมิในด้านสภาพภูมิประเทศ คือการสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างแนวเทือกเขาและที่ราบในอุดมคติของชาวจีน โจเซฟ เยาฮิง โล (Lo, 1997) ระบุว่า คือการสร้างสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในรูปแบบกล่องเล็กในกล่องใหญ่ กล่องใหญ่คือ ผืนแผ่นดินและนภา ส่วนกล่องที่เล็กกว่า คือ มนุษย์ ซึ่งถูกควบคุมด้วยตัวแปรจากธาตุทั้ง 5 ของจีน และความสมดุลของหยินหยาง ดังนั้นภูมิลักษณะที่ถูกต้องตามหลักแนวคิดนี้มากที่สุด ต้องมีลักษณะฐานพื้นที่ที่โอบล้อมเหมือนเก้าอี้ที่เท้าแขน (armchair) หรือ เกือกม้า (horseshoe) คือการมีเทือกเขาสูงต่ำโอบล้อมใน 3 ทิศ โดยมีทิศเบื้องด้านหน้าเป็นแหล่งน้ำ

พิณพร คงแท้ (2560) ระบุว่า “ภูเขาและน้ำ” ภูเขาหมายถึงพลังงาน อำนาจ และบารมี ส่วนน้ำหมายถึงโชคลาภ เพราะน้ำจะเป็นตัวดึงพลังชี่หรือพลังชีวิตให้ไหลเวียนได้อย่างสะดวก คนจีนมีความเชื่อว่าพลังงานจากยอดเขาสูงสุดจะค่อย ๆ ไหลเวียนตามแนวสันเขาลงมาเรื่อย ๆ จนมาหยุดไหลและสะสมพลังงานในที่ราบ ทำให้บริเวณสันเขาที่สูงที่สุดไล่ระดับลงมา เรียกว่าบริเวณหัวมังกร ถือเป็นทำเลทางภูมิประเทศที่มีความเหมาะสมต่อการสร้างสุสานมากที่สุดตามหลักฮวงจุ้ย

นอกจากปัจจัยทางสภาพภูมิประเทศในเชิงอุดมคติแล้ว แนวคิดฮวงจุ้ยชาวจีนยังมีแนวคิดการแยกที่อยู่คนของตายจากที่ของคนเป็น เพื่อไม่ให้กิจกรรมของตายไปรบกวนกิจการที่เกี่ยวข้องกับคนเป็น และที่อยู่คนตายต้องไม่รบกวนวิถีชีวิตของคนเป็น ด้วยเหตุนี้การสร้างสุสานจึงควรมีระยะห่างจากแหล่งที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม (เกรียงไกร บุญธกานนท์, 2531)

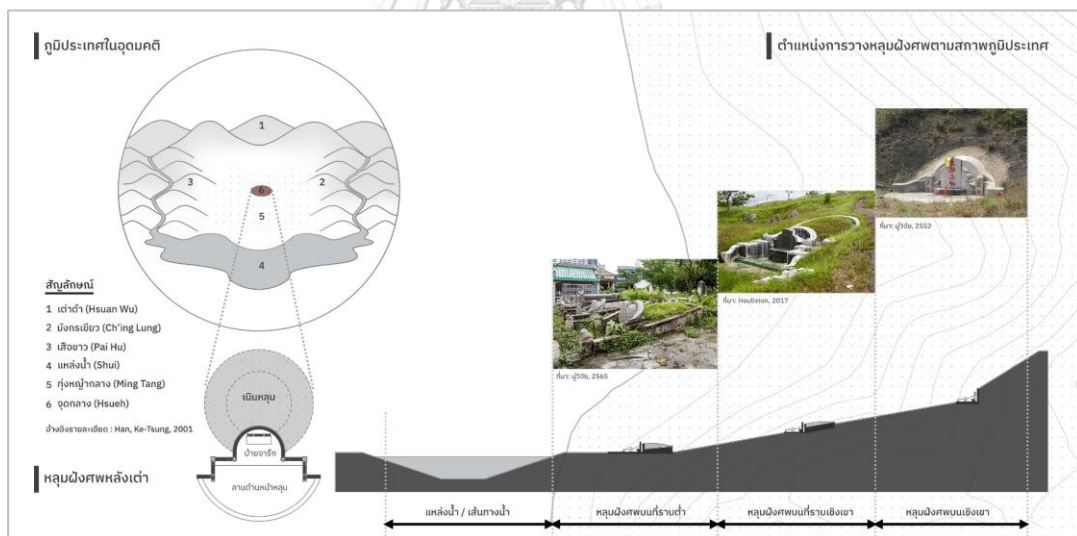
ภาพที่ 2.1 ภูมิประเทศโอบล้อมในอุดมคติตามหลักฮวงจุ้ย

(ที่มา : Lo, 1997)

2. แนวคิดระดับหลุมฝังศพ

หลุมฝังศพในภาษาจีนเรียกว่า เฝินมู่ (坟墓) หรือว่า tomb ในภาษาอังกฤษ รูปแบบหลุมฝังศพของจีนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและเป็นที่รู้จักกันดีคือรูปแบบหลุมหลังเต่า (Turtleback tomb) หรือ ก๊วยเขอมู่ (龟壳墓) มีลักษณะของการก่อเนินดินหลุมฝังศพให้มีรูปแบบคล้ายหลังเต่าที่สะท้อนเทือกเขาสูงที่มั่นคงและโครงสร้างประดับตกแต่งตกรอบหลุมทำหน้าที่โอบล้อมในลักษณะผังเกือบคล้ายสัญลักษณ์โอเมกา (Ω) หลุมฝังศพดังกล่าวถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในช่วงราชวงศ์ซ่งและพบเห็นเป็นหลักในมณฑลทางตอนใต้ของจีน เช่น มณฑลกวางตุ้ง มณฑลฝูเจี้ยน มณฑลเจ้อเจียง บางครั้งอาจเรียกรูปแบบดังกล่าวว่า ผู้เขียนสไตล์ (Akpedonu, 2016) รูปแบบดังกล่าวนี้แพร่หลายในหลายประเทศโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงหมู่เกาะรีวกีว (Groot, 1897)

หลุมฝังศพหลังเต่ารูปแบบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ (1) โครงสร้างประดับตกแต่งหลุม เป็นโครงสร้างหลักในการทำผังแบบเกือบคล้าย (2) ป้ายจารึก (tombstone) ตั้งอยู่ตรงด้านหน้าหลุม และ (3) หลุมฝังศพและเนินดินก่อ เป็นการจำลองลักษณะเนินเขาหรือหลังเต่าตามหลักฮวงจุ้ย จากองค์ประกอบดังกล่าว การจัดวางหลุมฝังศพจะต้องหันป้ายจารึกสู่ทิศที่ต่ำกว่าหรือแหล่งน้ำตามแนวคิดของฮวงจุ้ย (ภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 ซัยภูมิของการวางหลุมฝังศพตามหลักฮวงจุ้ย

(ที่มา : ผู้วิจัย, 2565 รูปภาพประกอบ : marchouliston, 2017)

2.3 กรณีศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนโพ้นทะเล

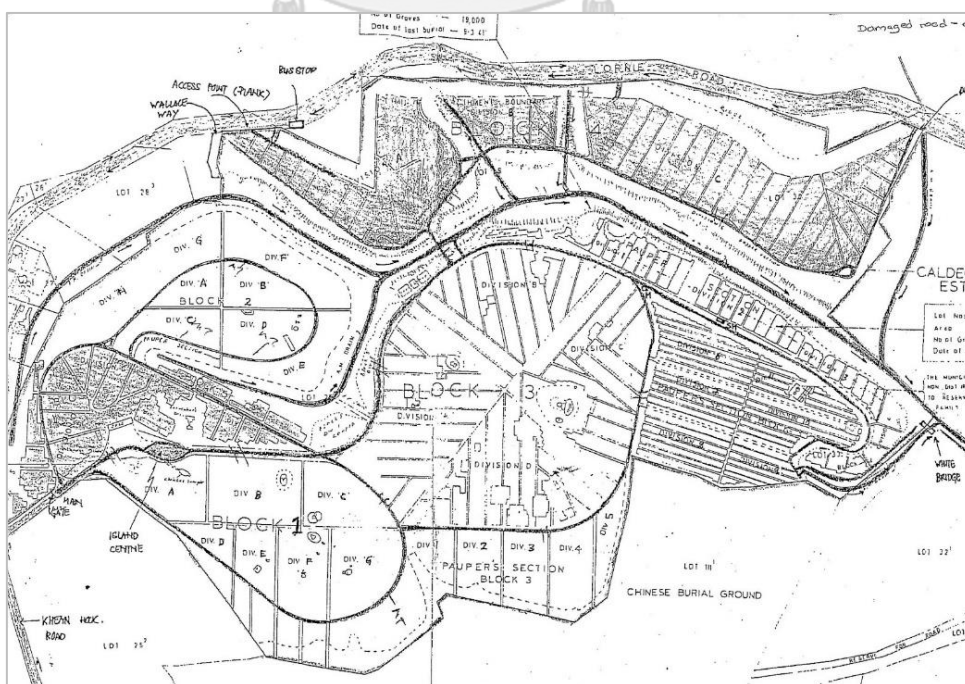
เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาหลักและวัตถุประสงค์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงทำการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนโพ้นทะเลแห่งอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน พิจารณาจาก (1) เป็นสุสานสาธารณะของชาวจีนที่ก่อตั้งในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ถึงกลางศตวรรษที่ 20 (2) เป็นสุสานจีนที่ตั้งใน

กลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีนและหมู่เกาะมลายู ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) ประกอบด้วย (1) หนังสือและบทความวิชาการ (2) แผนที่เก่า ภาพเขียนและภาพถ่ายของสุสาน และ (3) กรณีตัวอย่างของสุสานจีนโพ้นทะเลในเมืองท่าที่มีชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกรณีตัวอย่างคือ เป็นพื้นที่ฝังศพของชาวจีนโพ้นทะเลที่ยังคงมีกายภาพเดิมหลงเหลือเป็นประจักษ์จนถึงปัจจุบัน มีความสำคัญหรือมีความโดดเด่นในเชิงของขนาด ประวัติศาสตร์ และสังคม และเป็นสุสานที่มีการพัฒนาปรับบทบาทใหม่ด้านอื่นแล้ว ทั้งนี้ยังต้องมีรายละเอียดเพียงพอที่สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ได้

ผลการทบทวนภาคเอกสาร ได้คัดเลือกกรณีศึกษาเพื่อลงรายละเอียดแนวการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) สุสานbukitบราวน์ ประเทศสิงคโปร์ (2) สุสานก่วงตง กรุงกัวลาลัมเปอร์ และ (3) สุสานbukitไซนา เมืองมะละกา รวมถึงสุสานจีนโพ้นทะเลแห่งอื่น ๆ มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 สุสานbukitบราวน์ ประเทศสิงคโปร์

สุสานbukitบราวน์ (Bukit Brown Cemetery) เป็นสุสานสาธารณะจีนขนาดใหญ่ในประเทศสิงคโปร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1922 โดยสภาเทศบาลท้องถิ่น เพื่อให้เป็นสุสานสาธารณะของชาวสิงคโปร์เชื้อสายจีนฮกเกี้ยน จีนบ่า และจีนแต้จิ๋วในบางส่วน สุสานดังกล่าวตั้งอยู่บนเนินเขาซึ่งห่างจากเมืองสิงคโปร์ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.3 ผังสุสานbukitบราวน์ (ที่มา: Rojak librarian, 2020)

คำว่า บุกิต (Bukit) ในภาษามลายูหมายถึงเนินเขา ส่วนคำว่าบราวน์ ตั้งชื่อตามนาย จอร์จ เฮนรี บราวน์ (George Henry Brown) นักธุรกิจชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียง ที่เคยสร้างบ้านพักส่วนตัวในบริเวณใกล้กับพื้นที่สุสานในอดีต สุสานบุกิตบราวน์มีพื้นที่กว่า 533 ไร่ ในวันที่สุสานปิดรับการฝังเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1973 พบว่า ณ ขณะนั้นสุสานแห่งนี้มีการฝังศพมากถึง 100,000 ราย ประกอบด้วยบุคคลสำคัญของสิงคโปร์ทั้งในด้านธุรกิจและการเมืองหลายคน

แม้สุสานจะปิดตัวลงในปี ค.ศ. 1973 แต่สุสานยังคงเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะ และได้รับการดูแลรักษาโดยผู้ดูแลพื้นที่ และจากกลุ่มอาสาสมัคร แต่ถึงกระนั้นความสำคัญในทางสังคมของสุสานแห่งนี้ได้ลดลงไปมากกว่าเมื่อครั้งอดีต เนื่องจากมีครอบครัวที่เดินทางไปไหว้บรรพบุรุษในช่วงเทศกาลเซ็งเม้งลดน้อยลง ทำให้หลุมฝังศพหลายแห่งถูกละเลยและอยู่ในสภาพที่ไม่รับการบำรุงรักษา จนแปลงสภาพเป็นพื้นที่ป่าที่มีต้นไม้สูงใหญ่ปกคลุมพื้นที่ และกลายเป็นที่อยู่อาศัยของนกกว่า 94 ชนิด รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่มาจากป่าแม็คริตชี (MacRitchie) ทางทิศเหนือของสุสาน (Singapore Heritage Society, 2017)

ภาพที่ 2.4 ทัศนียภาพสุสานบุกิตบราวน์ท่ามกลางพื้นที่ป่าที่ปกคลุมพื้นที่
(ที่มา : Jacklee ใน Commons Wikimedia, 2557)

สุสานบุกิตบราวน์ ได้เริ่มรื้อถอนหลุมฝังศพครั้งแรกในปี ค.ศ. 1965 เพื่อทำการตัดถนนลอร์นี่ (Lornie road) บริเวณทิศเหนือของสุสาน ครั้งต่อมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1970 เพื่อตัดทางด่วนแพนไอร์แลนด์ (Pan Island Expressway; PIE) ทางทิศใต้ของสุสาน และในปี ค.ศ. 2011 ทางภาครัฐได้วางแผนตัดทางด่วนยกระดับเพิ่มเติม โดยถนนมีความกว้างถึง 8 ช่องจราจร ตัดผ่านพื้นที่ส่วนหนึ่งของสุสานทางทิศเหนือเพื่อลดปัญหาการจราจรที่หนาแน่นในพื้นที่ ทำให้ต้องมีการรื้อหลุมฝังศพกว่า 4,000 หลุม (Saparudin, 2009) การรื้อถอนหลุมฝังศพในครั้งนี้ ทำให้กลุ่มองค์กรประชาสังคมและสาธารณะชนของสิงคโปร์ได้มาแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อการตัดสินใจโดยปราศจากซึ่งการพิจารณาตัดสินใจร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ให้การสนับสนุนด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายประชาสังคมด้านมรดกของชาวสิงคโปร์ (Singapore Heritage Society; SHS) ซึ่งเป็นกลุ่มเอ็นจีโอท้องถิ่น ได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์การตัดถนนของภาครัฐ โดยมอง

ว่าสุสานแห่งนี้ควรจะได้รับ การสงวนและรักษาไว้ เพราะเป็นสถานที่บ่งบอกถึงประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของชาวสิงคโปร์ (Seng, 2555)

ในส่วนแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานบุกิตบราวน์ใช้แนวการอนุรักษ์ตามสภาพในปัจจุบัน แม้หลุมฝังศพบางหลุมจะถูกรากไม้ชอนไชไปบางส่วนหรือเกือบทั้งหมด ไม่ได้รับการตัดแต่งหรือบูรณะซ่อมแซมหลุมฝังศพเดิม แม้โครงสร้างประดับตกแต่ง นอกจากนี้ยังใช้แนวทางการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนในพื้นที่สามารถเข้ามาวิ่งออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะเส้นทางการเรียนรู้ (educational trails) ที่มีการวางป้ายเส้นทางและป้ายแสดงข้อมูลเนื้อหาตามลักษณะทางกายภาพของกลุ่มหลุมฝังศพแต่ละประเภท และหลุมฝังศพที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความสำคัญของสิงคโปร์ รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2

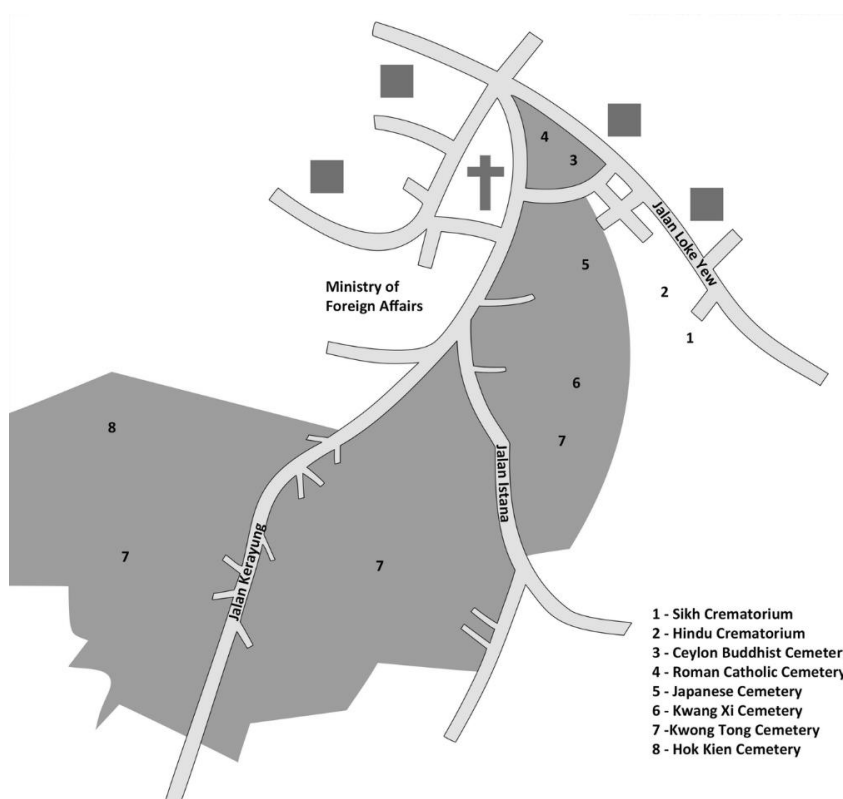
ปัจจุบันสุสานบุกิตบราวน์ได้การบรรจุให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) ในรายชื่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ (World Monuments Watch List) ในปี ค.ศ. 2014

2.3.2 สุสานก่วงตง กรุงกัวลาลัมเปอร์

สุสานก่วงตง (Kwong Tong Cemetery) หรือเรียกอีกชื่อว่า สุสานก่วงตงและสุสานฮกเกี้ยน เป็นกลุ่มสุสานสาธารณะจีนที่เก่าแก่และมีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงกัวลาลัมเปอร์ มีพื้นที่มากกว่า 842 ไร่ (Lee, 2013) และยังเป็น 1 ในสุสานของกลุ่มสุสานแห่งกรุงกัวลาลัมเปอร์ ซึ่งเป็นย่านของที่ตั้งสุสานหลายแห่งตามกลุ่มความเชื่อและเชื้อชาติต่าง ๆ ประกอบด้วย สุสานก่วงตง สุสานฮกเกี้ยน สุสาน ก่วงซี สุสานญี่ปุ่น สุสานโรมันคาทอลิก สุสานพุทธชิลอน สุสานซิกข์ และสุสานฮินดู ในย่านสุสานแห่งนี้มีพื้นที่มากกว่า 1,110 ไร่ แต่สุสานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือสุสานจีน คิดเป็นสัดส่วนประมาณ 90%

ในช่วงอดีตก่อนที่จะมีสุสานสาธารณะดังกล่าวขึ้น ชาวจีนในกัวลาลัมเปอร์จะทำการฝังกันเองในพื้นที่หนึ่งที่หลายครอบครัวนิยมมาฝังร่วมกันในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ชาวจีนที่มีครอบครัวและสามารถหาเงินทองได้จะทำการฌาปนกิจร่างที่ฝังเพื่อนำเถ้ากระดูกกลับจีนแผ่นดินใหญ่ โดยส่วนมากจะมีระยะเวลาในการฝังประมาณ 3-4 ปี สำหรับร่างที่ไร้ญาติมักจะถูกทิ้งร้าง ไร้การดูแลรักษา (吉隆坡廣東義山/Kwong Tong Cemetery Kuala Lumpur, 2001: 65 อ้างใน Fan et al., 2014: 89) ในเวลาต่อมาผู้นำชาวจีนได้รวมตัวกันเพื่อทำการขอที่ดินส่วนหนึ่งบนเนินเขาทางทิศใต้ของกรุงกัวลาลัมเปอร์ซึ่งมีระยะห่างประมาณ 2.5 กิโลเมตร จากเจ้าอาณานิคมประเทศอังกฤษในมาเลเซีย ในการจัดตั้งสุสานสาธารณะขึ้นในปี ค.ศ. 1895 โดยมีการบริหารงานภายใต้กลุ่มองค์กรจีนที่รวมตัวกัน

ขึ้นเพื่อช่วยเหลือชาวจีนโพ้นทะเลในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ปัจจุบันสุสานแห่งนี้บริหารงานโดยกลุ่มสมาคมจีน และที่ดินดังกล่าวเป็นของรัฐบาล (Lim, 2020)

ภาพที่ 2.5 ผังกลุ่มสุสานก่วงตงและสุสานฮกเกี้ยน (เบอร์ 7 และ 8) (ที่มา: Loo, 2020)

ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้ถือเป็นพื้นที่นอกเขตศูนย์กลางกรุงกัวลาลัมเปอร์ จนเมื่อสังคมเมืองได้รับการพัฒนามากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวออกมาโดยรอบภูมิทัศน์สุสาน ทั้งชุมชนที่อยู่อาศัย การสร้างสนามบิซิมปิงทางตอนใต้ ย่านศูนย์กลางธุรกิจทางทิศเหนือของสุสาน เป็นเหตุให้สุสานก่วงตง กลายเป็นหนึ่งในสถานที่ที่ถูกวางแผนเพื่อการพัฒนาในการขยายย่านศูนย์กลางธุรกิจ (Loo, 2013) แผนดังกล่าวร่างขึ้น 3 ครั้ง ในปี ค.ศ. 1994 ค.ศ. 1998 และครั้งสำคัญใน ค.ศ. 2000 ที่มีบริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์แห่งหนึ่งวางแผนที่จะรื้อสุสานส่วนหนึ่งเพื่อทำโครงการที่อยู่อาศัยแบบอาคารชุดและพาณิชย์กรรม โครงการพัฒนานี้ถูกการวิพากวิจารณ์อย่างมากจากชุมชนชาวจีนในพื้นที่ จนแผนงานนี้ถูกนำไปตั้งกระทู้อภิปรายในสภาแห่งชาติ ส่วนคณะกรรมการทรัพย์สินที่ดูแลพื้นที่ ได้ตั้งคณะกรรมการย่อยในชื่อ คณะกรรมการรักษาและปรับปรุงสุสาน (Committee to Save and Beautify the Cemeteries) ซึ่งได้แรงสนับสนุนจากภาคส่วนสาธารณะ และนักการเมืองท้องถิ่น จนกระทั่งในวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 2000 ภายใต้แรงกดดันจากหลายภาคส่วน ทำให้โครงการ

พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ได้ยุติลง ถึงอย่างไรก็ดีในอนาคตข้างหน้า กรุงกัวลาลัมเปอร์ยังคงมีแนวคิดขยายย่านพาณิชยกรรมมายังบริเวณพื้นที่สุสาน ใช้ชื่อโครงการว่า KLSP 2040 (Lim, 2020)

เพื่อความมั่นคงจากแผนการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต กลุ่มชาวจีนในพื้นที่ได้มีเจตจำนงต่อการอนุรักษ์สุสานก่วงตง โดยเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสุสานให้เป็นอุทยานมรดก (heritage park) และใช้ชื่อใหม่ว่าอุทยานมรดกสุสานก่วงตง กัวลาลัมเปอร์ (KL Kwong Tong Cemetery Heritage Park; KT Heritage Park) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมจากภูมิทัศน์เปิดโล่งที่สวยงาม โดยได้เริ่มดำเนินการปรับปรุงมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 และได้เปิดอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2007 เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและทุนทรัพย์ ทางคณะกรรมการผู้ดูแลพื้นที่จึงเน้นไปที่การจัดการบูรณะอาคาร อนุสรณ์สถาน และหลุมฝังศพบางหลุมที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ เช่นเดียวกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ และการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวจีน โดยยึดหลักการฮวงจุ้ยควบคู่ไปด้วย (Loo, 2020)

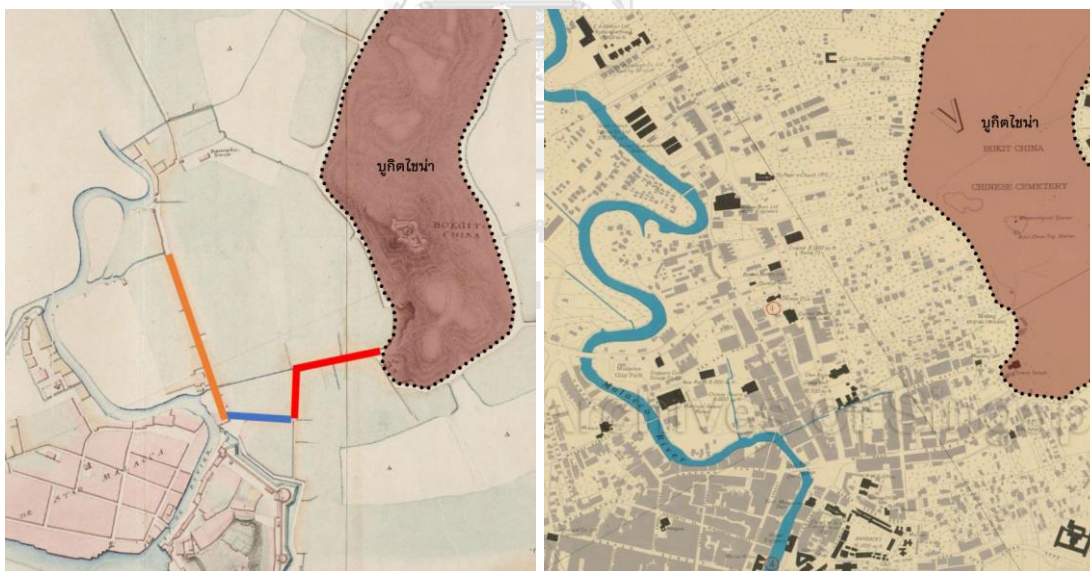
ภาพที่ 2.6 ทัศนียภาพของสุสานก่วงตงและภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ
(ที่มา: Malaysia Traveller, 2020 และ Yeen, 2020)

ปัจจุบันสุสานแห่งนี้ยังคงดำเนินการจัดการศพเพิ่มเติม แต่ด้วยข้อจำกัดด้านที่ดิน จึงเปลี่ยนเป็นการสร้างอาคารบรรจุอัฐิ (columbarium) ตามตั้งเพื่อรองรับการฉาปนกิจที่เกิดขึ้นแทนการฝังศพในพื้นที่ นอกจากนี้ในบริบทของเมือง สุสานก่วงตงยังถือเป็นพื้นที่สีเขียวเปิดโล่งขนาดใหญ่แก่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ที่สามารถเห็นอาคารสูงรายล้อมภูมิทัศน์สุสาน รวมถึงอาคารเปโตรนาส และยังเป็นพื้นที่สาธารณะในด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ประกอบด้วยอาคารพิพิธภัณฑสถาน ศิลปะ วัฒนธรรมและมรดก ซึ่งเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์และรายละเอียดผู้วายชนม์ภายในสุสาน อนุสรณ์สถานสงครามโลกครั้งที่ 2 และโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพเก่าจำนวนหลายหลุมตลอดช่วงเนิน (Malaysia Traveller, 2020) ในอนาคตข้างหน้าของสุสานแห่งนี้ ทางคณะกรรมการได้ตั้งเป้าหมายเพื่อการเป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะ รวมถึงเสนอชื่อให้เป็นพื้นที่มรดกโลกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในอีกประการหนึ่งด้วย (Lim, 2020)

2.3.3 สุสานbukitไชนา เมืองมะละกา

สุสานbukitไชนา (Bukit Cina) เป็นสุสานจีนขนาดใหญ่ที่ตั้งห่างจากศูนย์กลางเมืองมะละกาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 156 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่เนินเขา 1 ลูก จนได้รับชื่อว่าเป็น “เนินเขาจีน” มีหลุมฝังศพมากกว่า 12,500 หลุม สุสานbukitไชนา ยังถือได้ว่าเป็นสุสานจีนโพ้นทะเลที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก จากการค้นพบจารึกของหลุมฝังศพที่เก่าแก่ที่สุดที่ระบุปีเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1614 (Wong, 2016)

เนินเขาbukitไชนานี้ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 จากการเป็นสถานที่ตั้งพระราชวังของพระราชธิดาในจักรพรรดิฉินราชวงศ์หมิง ซึ่งทรงอภิเษกสมรสกับสุลต่านมะละกา ในเวลาต่อมาพระราชวังดังกล่าวได้ถูกทำลายลงโดยกลุ่มมิชชันนารีจากโปรตุเกสเพื่อใช้สร้างโบสถ์แห่งใหม่บนยอดเขา จนในท้ายที่สุดในปี ค.ศ. 1685 เนินเขาดังกล่าวถูกเปลี่ยนแปลงเป็นสถานที่สำหรับการฝังศพชาวจีนอย่างเป็นทางการ ภายใต้การดูแลรักษาโดยกัปตันจีน (Kapitan Cina) แห่งวัดเฉิงฮุนเทง (Cheng Hoon Teng) ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวจีนที่ทำหน้าที่ดูแลชาวจีนในอาณัติของจักรวรรดิดัตช์ และนับตั้งแต่เจ้าอาณานิคมได้ยกเลิกระบบกัปตันลง bukิตไชนา ได้เปลี่ยนสถานะเป็นสุสานสาธารณะภายใต้การดูแลของคณะกรรมการทรัสต์วัดเฉิงฮุนเทง ในปี ค.ศ. 1824 (Cheng Hoon Teng Temple, [n.d.]

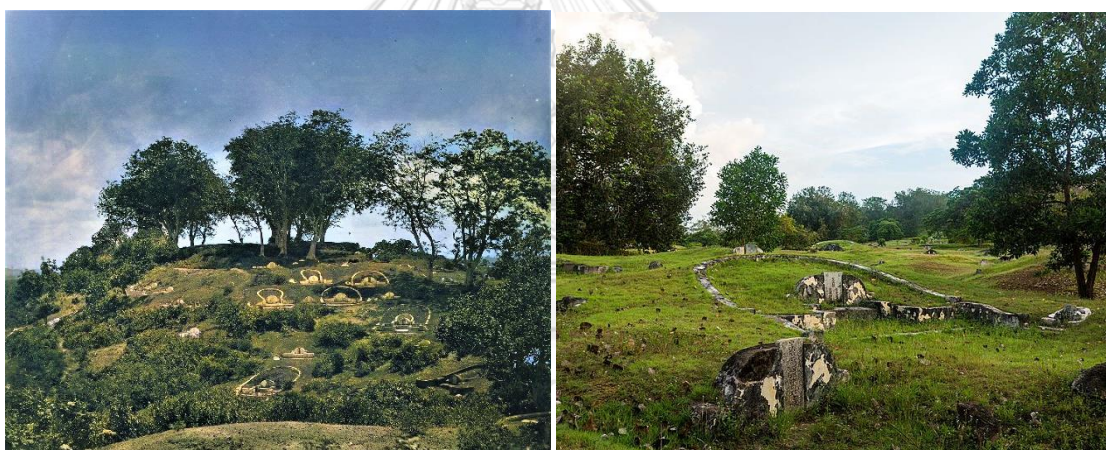

ภาพที่ 2.7 ผังเมืองมะละกาในปี ค.ศ. 1750 และ ค.ศ. 1943 (ดัดแปลงจาก : Melaka in Fact, [n.d.]

คล้ายคลึงกับสุสานกว่างตง กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในอดีตสุสานแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณนอกชุมชนเมืองซึ่งติดแม่น้ำมะละกาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จนเมื่อชุมชนได้มีการขยายตัวมากขึ้น และเข้ามาตั้งโดยรอบสุสานแห่งนี้ ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1984 หน่วยงานท้องถิ่นของมะละกาได้

ประกาศแผนพัฒนาเมืองที่จะเปลี่ยนสุสานบูกิตไชนาเป็นคอนโดมีเนียม ศูนย์การค้าและสำนักงาน ในแผนพัฒนาได้ระบุพื้นที่สุสานทั้งหมดและจะทำการปรับหน้าดินโดยขุดดินจากเทือกเขาเหล่านี้ไปถมแม่น้ำมะละกาเพื่อทำโครงการพัฒนาพื้นที่ริมน้ำ แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำเข้าไปขายในสภาเมืองมะละกาและของรัฐ ซึ่งใช้เวลากว่า 11 เดือนที่ทางทริสต์แห่งวัดเจียงฮุนเทงได้ต่อต้านอย่างถึงที่สุด ผ่านการนำเสนอถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และความสำคัญของการเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับเมือง

ถึงอย่างไรก็ดีทางรัฐบาลมีแนวโน้มสนับสนุนความคิดในการรื้อถอนสุสานออกและได้ทำการเรียกจัดเก็บภาษีย้อนหลังของวัดเจียงฮุนเทงกว่า 2 ล้านบาทเลยดอลลาร์ เป็นเหตุให้สมาคมชาวจีนแห่งมาเลเซียได้จัดตั้งกองทุนพิทักษ์สุสานบูกิตไชนาขึ้น ภายใต้แรงสนับสนุนจากพรรคฝ่ายค้านของรัฐบาล ในส่วนทริสต์แห่งวัดเจียงฮุนเทงเองได้เร่งส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ ผ่านการปรับปรุงภูมิทัศน์ขึ้นใหม่ จนประสบผลสำเร็จในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1985 ที่ทางหน่วยงานท้องถิ่นมะละกาประกาศยกเลิกแผนการพัฒนานี้ลง (Cartier, 1993)

ภาพที่ 2.8 ภูมิทัศน์สุสานบูกิตไชนาในปี ค.ศ. 1860 และในปี ค.ศ. 2016

(ที่มา : Shad Ower, 2021 และ Klim Levene, 2016)

ปัจจุบันสุสานบูกิตไชนา ได้กลายเป็นสถานที่สาธารณะเปิดโล่งที่สำคัญแก่เมืองมะละกา โดยเป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับการออกกำลังกาย ในหลากหลายกลุ่มอายุ เชื้อชาติและเพศ รวมถึงการรวมตัวเป็นชมรมนักวิ่งบูกิตไชนา บนเนินเขาของบูกิตไชนา ยังประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการจัดเทศกาลดนตรี การเล่นว้าว และเป็นจุดชมวิวิวทิวทัศน์เมืองมะละกาที่ดีที่สุดจุดหนึ่ง (Tuah, [n.d.]) นอกจากนี้ยังประกอบด้วยเส้นทางการเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์ ปัจจุบันสุสานบูกิตไชนาได้รับการขึ้นทะเบียนรวมอยู่ในเขตกันชน (buffer zone) พื้นที่มรดกโลกเมืองมะละกาในปี ค.ศ. 2008 โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

จากกรณีศึกษาตัวอย่างทั้ง 3 แห่ง สามารถสรุปแนวคิดฮวงจุ้ยตามศาสตร์ทางลักษณะตามกรอบแนวคิดการสร้างสุสานของชาวจีน และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 สรุปแนวคิดทางกายภาพ และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเล

รายละเอียด		สุสานบุกิตบราวน์	สุสานก่วงตง	สุสานบุกิตไชนา
แนวคิดฮวงจุ้ยตามศาสตร์ทางลักษณะ				
แนวคิด ระดับชัยภูมิ	ภูมิประเทศ	ที่ราบเชิงเขา		
	ระยะห่างจากชุมชนใน ช่วงเวลาดังกล่าว	ห่างจากชุมชนไปทาง ทิศตะวันตกเฉียง เหนือประมาณ 5 กิโลเมตร	ห่างจากชุมชนไป ทางทิศใต้ประมาณ 2.5 กิโลเมตร	ห่างจากชุมชนไป ทางทิศวันออกเฉียง เหนือ ประมาณ 0.8 – 1 กิโลเมตร
แนวคิด ระดับหลุม ฝังศพ	รูปแบบหลุมหลังเต่า: มีลักษณะฝังเกือกม้า ด้านหลังก่อเป็นเนินดิน	✓	✓	✓
แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา				
การอนุรักษ์ และบูรณะ	หลุมฝังศพ และ/หรือ อาคารหลักเดิมของ พื้นที่	✓	✓	✓
	ทัศนียภาพของพื้นที่	ทัศนียภาพปิดทึบ ตามลักษณะของป่า	ทัศนียภาพเปิดโล่ง	
การฟื้นฟู และการปรับ ประโยชน์ การใช้สอย ใหม่	พื้นที่สาธารณะ รองรับกิจกรรมทาง สังคมแก่บุคคลทั่วไป	✓	✓	✓
	พิพิธภัณฑ์ รองรับ กิจกรรมทางการศึกษา แก่บุคคลทั่วไป	✓	✓	✓
มาตรการ หรือแนวทางหลักในการ ปกป้องกันคุ้มครองคุณค่าความสำคัญ ภายในพื้นที่		การบรรจุให้เป็น มรดกทางวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าที่โดดเด่น เป็นสากล	การจัดตั้งเป็น อุทยานมรดก	การขึ้นทะเบียน รวมอยู่ในเขตกันชน พื้นที่มรดกโลกเมือง มะละกา

2.3.4 กรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเลแห่งอื่น ๆ

จากการลงรายละเอียดกรณีศึกษาสุสานจีนโพ้นทะเลที่คัดเลือกมาทั้ง 3 แห่งแล้ว ยังได้สืบค้นแนวความคิดการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแห่งอื่น ๆ ในประเทศสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ด้วยข้อพิจารณาการสืบค้นเดียวกัน สามารถสรุปเป็นรายละเอียดเบื้องต้น ได้ดังนี้

1. แหล่งฝังศพมังกาดัว (Mangga Dua)

ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตา เป็นพื้นที่สำหรับการฝังศพชาวจีนที่สำคัญของเมืองนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1620 แต่ด้วยความต้องการใช้พื้นที่ตามการเปลี่ยนแปลงของเมือง ทำให้มีการรื้อถอนหลุมฝังศพออกทั้งหมด ในปัจจุบันคงเหลือหลุมฝังศพของกัปตันซูหมิงกั้ง (Souw Beng Kong) เพียงหลุมเดียวที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้ ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางย่านชุมชนเมืองที่หนาแน่นสูง (Raksaperdana & Kurniawan, 2021) และเปิดให้บุคคลภายนอกเข้าถึงได้ โดยมีการติดตั้งป้ายแสดงเนื้อหาแก่นักท่องเที่ยว

2. สุสานยี่งเหี้ยวก้วน (Ying Fo Fui Kun)

ตั้งอยู่ในประเทศสิงคโปร์ เป็นสุสานของชาวจีนแคะที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1822 จนในปี ค.ศ. 1968 ภาครัฐมีความต้องการพัฒนาพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวเพื่อสร้างย่านที่อยู่อาศัยใหม่ (HDB flat) ทำให้มีการรื้อถอนสุสานบางส่วนออกจนเหลือพื้นที่ประมาณ 11.81 ไร่ ปัจจุบันสมาคมฮากกาแห่งสิงคโปร์ยังคงอนุรักษ์และเก็บรักษาพื้นที่ส่วนดังกล่าวไว้ และเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนโดยรอบสามารถเข้าถึงได้ แต่ไม่ได้มีการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมด้านอื่น ๆ (Min, 2014)

3. สุสานจีนมะนิลา (Manila Chinese Cemetery)

ตั้งอยู่ในกรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นสุสานของชาวจีนฟิลิปปินส์ (Filipino Chinese) ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1843 เป็นสุสานที่มีความโดดเด่นจากการใช้รูปแบบเป็นอาคารบรรจุศพ (mausoleum) แทนรูปแบบหลุมฝังศพตามประเพณี และมีการตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมจีน หรือตะวันตกซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเจ้าอาณานิคมสเปนที่ปกครองฟิลิปปินส์ในช่วงเวลาดังกล่าว (Akpedonu, 2016) ปัจจุบันเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ แต่ไม่ได้มีการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมด้านอื่น

4. สุสานปี้ซานถิง (Peck San Theng)

ตั้งอยู่ในประเทศสิงคโปร์ เป็นสุสานของชาวจีนกวางตุ้งและชาวจีนแคะที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1870 สุสานแห่งนี้มีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของสิงคโปร์ มีพื้นที่ครึ่งหนึ่งมากกว่า 324 ไร่ จนในปี ค.ศ. 1979 ภาครัฐมีความต้องการรื้อถอนทั้งหมดเพื่อพัฒนาเป็นย่านที่อยู่อาศัยใหม่ (HDB flat) ที่เรียกว่าปี้ซาน (Bishan) ในปัจจุบัน แม้หลุมฝังศพจะถูกออกไปแล้ว แต่ทางสมาคมจีนได้เข้าพื้นที่ต่อจากรัฐบาลสิงคโปร์จำนวน 20 ไร่ เพื่อสร้างเป็นอาคารบรรจุอัฐิทั้งหมดแทนรูปแบบการฝังเดิมตามข้อจำกัดด้านที่ดิน (Remember Singapore, 2018)

2.3.5 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานเงินโพ้นทะเล

จากกรณีศึกษาอุทยานเงินโพ้นทะเลทั้งหมด 7 แห่ง สามารถสรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาบนกรอบแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ดังนี้

1. **อนุรักษ์ในสภาพเดิม:** เป็นการใช้นโยบายการอนุรักษ์และบูรณะอุทยานเงินตามรูปแบบเดิมโดยที่ไม่มีการพัฒนาใด ๆ เพื่อเพิ่มเติมการใช้งานที่เกี่ยวข้อง หรือรองรับกิจกรรมอื่นภายในพื้นที่ แม้จะเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะให้บุคคลภายนอกเข้าถึงได้

2. **พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะ หรือแหล่งการเรียนรู้:** เป็นการใช้นโยบายการอนุรักษ์และบูรณะอุทยานเงินตามรูปแบบเดิม โดยมีการฟื้นฟูหรือปรับปรุงประโยชน์การใช้สอยใหม่จากการเป็นอุทยานเงินกลางชุมชนเมือง เพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมแก่บุคคลทั่วไป

3. **พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์:** เป็นการใช้นโยบายการอนุรักษ์และบูรณะอุทยานเงินตามรูปแบบเดิม โดยมีการฟื้นฟูหรือปรับปรุงประโยชน์การใช้สอยใหม่จากการเป็นอุทยานเงินที่มีคุณค่าโดดเด่นในหลายด้าน เพื่อรองรับกิจกรรมทางการศึกษาแก่บุคคลทั่วไป

4. **พัฒนาเพิ่มรูปแบบการบรรจุอัฐิใหม่:** เป็นการใช้นโยบายการพัฒนาและการสร้างสรรค์ใหม่จากข้อจำกัดด้านที่ดิน จึงใช้พื้นที่อุทยานเงินเพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นส่วนบรรจุอัฐิแนวตั้งภายในอาคารหรือกำแพงแทนการฝังศพในหลุมฝังศพ

ตารางที่ 2.2 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากรณีศึกษาอุทยานเงินโพ้นทะเล

อุทยานเงิน	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา			
	อนุรักษ์ในสภาพเดิม	พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะ	พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์/แหล่งการเรียนรู้	พัฒนาเพิ่มรูปแบบการบรรจุอัฐิใหม่
อุทยานบุกิตบรวัน	-	✓	✓	-
อุทยานกวางตง	-	✓	✓	✓
อุทยานบุกิตไชนา	-	✓	✓	-
แหล่งฝังศพมางกาดัว	-	-	✓	-
อุทยานยี่งเหอฮ่วยก้วน	✓	-	-	-
อุทยานมะนิลา	✓	-	-	-
อุทยานปีซานถึง	-	-	-	✓

2.4 สรุปการทบทวนวรรณกรรม

การศึกษากรอบแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีจุดประสงค์เพื่อให้เข้าใจในแนวคิดในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นหากมองสู่สานเงินในกรอบแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม นอกจากการเป็นภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบที่สะท้อนผ่านลักษณะทางกายภาพโดยตรงแล้ว สู่สานเงินยังประกอบด้วยคุณสมบัติแฝงอื่น ๆ ทั้งภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการ ในรูปแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ยังเคลื่อนไหว ที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้งานในอดีตต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทั้งประเพณีที่สืบเนื่องมา การพัฒนาจากการฝังไปสู่การบรรจุอัฐิซึ่งใช้พื้นที่น้อยกว่า หรือการเปลี่ยนแปลงการใช้งานเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับเมืองตามตัวอย่างในกรณีศึกษา นอกจากนี้สู่สานเงินยังอาจถือได้ว่าเป็นภูมิทัศน์ที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในพื้นที่ คือการเลือกชัยภูมิที่ตั้งสู่สานที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิประเทศในลักษณะมีหน้าเป็นน้ำหลังเป็นเนินแบบโอบล้อมคล้ายคลึงผิงเกือกม้า และการมีระยะห่างจากแหล่งที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสมตามแนวคิดของฮวงจุ้ย

จากกรณีศึกษาสู่สานสาธารณะของชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาค ทำให้พบเห็นแนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาออกเป็น 3 แนวทางหลัก ได้แก่ (1) อนุรักษ์ในสภาพเดิม ด้วยการอนุรักษ์และบูรณะองค์ประกอบเดิม (2) พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะ หรือพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ ด้วยวิธีการฟื้นฟูและการปรับประโยชน์การใช้สอยใหม่เพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมหรือการศึกษา โดยยังคงแนวทางอนุรักษ์และบูรณะเพื่อคงสภาพเดิมให้กับพื้นที่ และ (3) พัฒนาเพิ่มรูปแบบการบรรจุอัฐิใหม่ ด้วยการพัฒนาและการสร้างสรรค์ใหม่เป็นการสร้างอาคารบรรจุอัฐิท่างตั้งแทนการฝังแบบเดิมตามข้อจำกัดด้านที่ดินในเมือง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

จากระเบียบวิธีวิจัยที่ได้อธิบายเบื้องต้นไว้ในข้อที่ 1.8 ในบทนี้จะเป็นการลงรายละเอียดของวิธีการดังกล่าว ได้แก่ (1) ศึกษาเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) การกำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ (3) การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา (4) ประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ศึกษา และ (5) เสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยาน

3.1 ศึกษาเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รวบรวมแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรม สามารถสรุปกรอบแนวคิดการทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประกอบด้วย (1) นิยามและประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (2) แนวคิดการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม (3) แนวคิดการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และ (4) แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2. แนวคิดและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอุทยาน เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดทางกายภาพจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และแนวคิดทางคติความเชื่อจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

3. แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์อุทยานในพื้นที่พิเศษในปัจจุบัน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงและบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้นจากกรณีศึกษาจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สุสานบุกิตไชนา (Bukit Cina) เมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย สุสานก่วงตง (Kwong Tong) กรุงเทพมหานคร ประเทศมาเลเซีย และสุสานบุกิตบราวน์ (Bukit Brown) ประเทศสิงคโปร์ รวมถึงอุทยานในพื้นที่พิเศษแห่งอื่น ๆ ในกลุ่มประเทศคาบสมุทรอินโดจีนและหมู่เกาะมาลายู

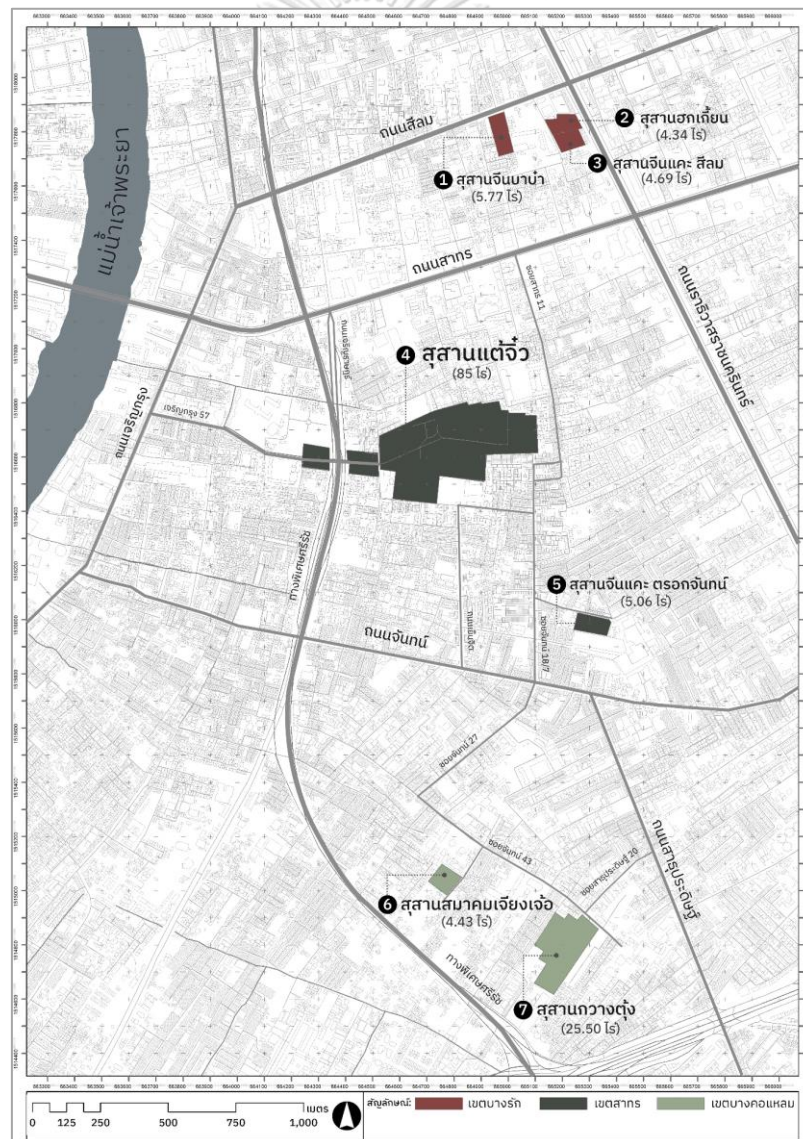
3.2 กำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่

ทำการค้นหาและรวบรวมรายชื่ออุทยานที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันภายใน 21 เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ตามเกณฑ์ของกองควบคุมและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร (2544) ได้แก่ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ เขตปทุมวัน เขตบางรัก เขตยานนาวา เขตสาทร เขตบางคอแหลม เขตดุสิต เขตบางซื่อ เขตพญาไท เขตราชเทวี เขตห้วยขวาง เขตคลองเตย เขตจตุจักร เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เขตดินแดง และเขตวัฒนา ด้วยวิธีการทางแผนที่และจากการสืบค้นฐานข้อมูลออนไลน์ และทำการกำหนดหลักเกณฑ์กรณีศึกษาของอุทยานดังนี้

1. เป็นสุสานจีนตามรูปแบบประเพณี ไม่ใช่สุสานจีนของชาวจีนที่เข้ารีตศาสนาคริสต์
2. เป็นสุสานสาธารณะจีนที่มีหลายครอบครัวฝังในพื้นที่ร่วมกัน ไม่ใช่สุสานเอกชน หรือสุสานประจำตระกูล

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้พบว่าในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมีสุสานจีนอยู่ทั้งหมด 7 แห่ง แบ่งออกเป็น (1) เขตบางรัก จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สุสานจีนบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานจีนแคะ สีลม (2) เขตบางรัก จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สุสานแต่จิว สุสานจีนแคะ ทรอกจันทน์ และ (3) เขตบางคอแหลม ได้แก่ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง ดังรายละเอียดภาพที่ 3.1

สุสานจีนทั้งหมดอยู่ภายใต้การดูแลรักษาโดยสมาคมชาวจีนในแต่ละกลุ่มเชื้อสาย ยกเว้นสุสานจีนบาบ๋าที่อยู่ภายใต้การจัดการในรูปแบบทรัสต์ (trust) มีรายละเอียดในตารางที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 ตำแหน่งที่ตั้งสุสานสาธารณะจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครทั้ง 7 แห่ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ตารางที่ 3.1 สรุปรายชื่อสุสานเงิน ที่ตั้งและหน่วยงานที่ดูแลรักษาพื้นที่

ลำดับ	ชื่อสุสาน	ที่ตั้ง	หน่วยงานดูแลรักษาพื้นที่
1	สุสานเงินบาบ๋า	เขตบางรัก	ทรัสต์สุสาน
2	สุสานฮกเกี้ยน	เขตบางรัก	สมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย
3	สุสานเงินแคะ สีลม	เขตบางรัก	สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย
4	สุสานแต่จิว	เขตสาทร	สมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย
5	สุสานเงินแคะ ทรอกจันท์	เขตสาทร	สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย
6	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	เขตบางคอแหลม	สมาคมเจียงเจ้อ (เซียงไฮ้) แห่งประเทศไทย
7	สุสานกวางตุ้ง	เขตบางคอแหลม	สมาคมกวางตุ้งแห่งประเทศไทย

ถึงอย่างไรก็ดีในบรรดาสุสานทั้ง 7 แห่ง สุสานเงินบาบ๋า เป็นสุสานแห่งเดียวที่ทางทรัสต์ (trustee) หรือผู้ดูแลรักษาพื้นที่ ปฏิเสธที่จะให้สัมภาษณ์และเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลสำรวจ ดังนั้นจึงเป็นสุสานแห่งเดียวที่ใช้วิธีการวิจัยผ่านการเก็บข้อมูลจากด้านนอกทั้งหมด ทั้งข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากวิจัยที่ผ่านมามีข้อมูลภาคเอกสาร (documentary research) ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ และการสอบถามบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสุสานเงินบาบ๋าผ่านช่องทางออนไลน์

3.3 รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิในการทำวิจัย

ในวิธีการวิจัยในชั้นทุติยภูมิ ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลสุสานเงินในเขตชั้นใน กรุงเทพมหานคร แต่ละแห่ง จากข้อมูลชั้นทุติยภูมิในภาคเอกสารต่าง ๆ ที่มีการรวบรวมไว้ เพื่อให้เข้าใจลักษณะทางกายภาพและภูมิหลังของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพทางกายภาพพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษาชั้นปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1. ข้อมูลภาคเอกสาร

ประกอบด้วยหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ บทความที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์ และโพสต์ส่วนบุคคลที่เปิดสาธารณะจากสื่อสังคม (social media) พิจารณาความน่าเชื่อถือจากผู้โพสต์ที่เป็นนักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

2. ข้อมูลแผนที่เก่า

ประกอบด้วยแผนที่เก่าจำนวน 4 ช่วง ได้แก่ (1) แผนที่เก่ากรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2439 จากกรมแผนที่ กรุงเทพฯ (2) แผนที่เก่ากรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2450 จากกรมแผนที่ทหารบก (3) แผนที่เก่ากรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2453 จากกรมแผนที่ทหารบก และ (4) แผนที่เก่ากรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2475 จากหน่วยปฏิบัติการวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ

ประกอบด้วยข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศปัจจุบันของกรุงเทพมหานครจากกูเกิลแมป (Google map) และจากอีเอสอาร์ไอ (ESRI) ในปี พ.ศ. 2564 และข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศเก่าของกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2497 พ.ศ. 2510 พ.ศ. 2535 พ.ศ. 2545 จากกรมแผนที่ทหาร เพื่อใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สุสานและบริเวณโดยรอบ รวมถึงเพื่อใช้ในการเขียนผังบริเวณสุสานจีนแต่ละแห่ง กำหนดเขตการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับมหภาค ครอบคลุมภาพรวมของพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 แห่ง ในเขตบางรัก เขตสาทรและเขตบางคอแหลม (2) ระดับย่าน ได้แก่ย่านถนนสีลม ย่านวัดดอน และย่านถนนจันทน์ และ (3) ระดับพื้นที่สุสาน

4. ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ประกอบด้วยข้อมูลเชปไฟล์ (shapefile) รายเขต มาตรฐาน 1:4000 จากกรมโยธาธิการ และผังเมือง ประกอบด้วยข้อมูลที่เป็นพื้นที่ (polygons) ได้แก่ (1) ADMIN_BND (2) EXPRESSWAY_BND (3) HYDROP_region (4) ROADEDGE_BND และ (5) BLDG_region รวมถึงข้อมูลที่เป็นจุด (point) จากฐานข้อมูล Dataportal.asia และ The Urbanis ได้แก่ ข้อมูลจำนวนสวน 7 ประเภท ที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในพื้นที่ยุทธศาสตร์กรุงเทพมหานคร ที่ตั้งห้องสมุดประชาชนสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อใช้ในการสร้างแผนที่ฐาน (base map) ระดับมหภาค ระดับย่าน และในระดับพื้นที่ศึกษา และเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ด้วยโปรแกรมอาร์คจีไอเอส (ArcGIS) โปรแกรมอาร์คจีไอเอสโพร (ArcGIS Pro) ร่วมกับโปรแกรมออโตแคด (AutoCAD)

3.4 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ดูแลสุสานจีนแต่ละแห่ง หรือเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ตามสุสานจีนแต่ละแห่ง
2. ผู้บริหารจัดการพื้นที่ จากตัวแทนของสมาคมจีนทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ ผู้จัดการสมาคม หรือหัวหน้าฝ่ายสุสานของสมาคม
3. ลูกหลานผู้วายชนม์ที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนแต่ละแห่ง ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวก (convenience sampling) เนื่องจากไม่สามารถประมาณขนาดของประชากรที่แน่ชัดได้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล ภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งข้อจำกัดด้านเวลาที่ลงพื้นที่สุสานได้ 1 - 2 แห่งต่อวันเฉพาะวันเสาร์อาทิตย์ ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่มักไม่สะดวกให้ข้อมูล จึงได้กลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ 19 มีนาคม - 5 เมษายน พ.ศ. 2565 จำนวน 24 ตัวอย่าง
4. นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยนักวิชาการที่ศึกษาด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับย่านถนนสีลม หรือกลุ่มสุสานถนนสีลม และผู้เชี่ยวชาญภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

3.5.1 การลงสำรวจภาคสนาม

ทำการลงพื้นที่สำรวจทางกายภาพและรังวัดพื้นที่แบบคร่าวด้วยการนับก้าวและเครื่องมือรังวัด ในวันที่ 16, 19, 23, 27, 30 ธันวาคม และวันที่ 8, 13, 23 มกราคม เพื่อใช้จัดทำผังบริเวณของพื้นที่สุสานร่วมกับภาพถ่ายทางอากาศให้มีความถูกต้องและแม่นยำมากยิ่งขึ้น เนื่องจากภาพถ่ายทางอากาศที่ประกอบด้วยต้นไม้ใหญ่ ไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดภายใต้ทรงพุ่มได้ โดยทำการลงสำรวจพื้นที่ไปพร้อมกับผังบริเวณที่เขียนขึ้นจากภาพถ่ายทางอากาศด้วยโปรแกรมอาร์คจีไอเอสและโปรแกรมออโตแคดในเบื้องต้น การเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะการวางบริเวณ พิจารณาจากองค์ประกอบกายภาพที่มีลักษณะถาวร ได้แก่ ลำดับการจัดสรรพื้นที่ในระดับผังบริเวณ ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลักภายในสุสาน และลักษณะการวางหลุมฝังศพ
2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก พิจารณาจากการใช้ประโยชน์ภายในที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมโดยตรงของสุสาน และรูปแบบการตกแต่งภายนอกทางสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย หลังคา ผนัง ประตู หน้าต่าง และวัสดุตกแต่งผิว
3. ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพและส่วนบรรจุอัฐิ พิจารณาจากขนาด และรูปแบบการประดับตกแต่ง และวัสดุตกแต่งผิวภายนอก
4. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม พิจารณาจากลักษณะพืชพรรณ แหล่งน้ำ ชุ่มประตูแนวรั้ว และชุ่มศาลาพักคอย

3.5.2 การสังเกตการณ์การใช้งานจากสื่อสังคม

สังเกตการณ์การใช้งานที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมภายในสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง จากภาพถ่ายที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์ ใช้วิธีการสืบค้นการเช็คอินสถานที่ในเฟซบุ๊กที่ถูกโพสต์ไว้ในรูปแบบสาธารณะ เพื่อใช้ศึกษากิจกรรมที่เกิดขึ้น รวมถึงศึกษาสภาพพื้นที่ศึกษาในช่วงเวลาอดีต และเพื่อใช้ในการเปรียบเทียบรวมกับการสังเกตการณ์ในปัจจุบัน โดยทำการรวบรวมภาพถ่ายดังกล่าวในระหว่างวันที่ 19 มีนาคม – 5 เมษายน พ.ศ. 2565

สามารถระบุการค้นหาด้วยคำเช็คอินของสุสานจีนแต่ละแห่งในเฟซบุ๊กได้ดังต่อไปนี้

1. สุสานจีนบาบ๋า เช็คอินด้วยคำว่า “Straits - Born Chinese Cemetery สุสานจีนบาบ๋า”
2. สุสานฮกเกี้ยน เช็คอินด้วยคำว่า “สุสานจีนฮกเกี้ยน”
3. สุสานจีนแคะ สีลม เช็คอินด้วยคำว่า “สุสานจีนแคะ(ฮากกา) สีลม”
4. สุสานแต้จิ๋ว เช็คอินด้วยคำว่า “สุสานแต้จิ๋ว (วัดดอน)”

5. สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ เชื้อคอินด้วยคำว่า “สุสานจีนแคะระ”
6. สุสานสมาคมเจียงเจ้อ เชื้อคอินด้วยคำว่า “สุสานสมาคมเจียงเจ้อ(เซียงไฮ้)”
7. สุสานกวางตุ้ง เชื้อคอินด้วยคำว่า “สุสานวัดไผ่เงิน สารูปประดิษฐ์” “สุสานวัดไผ่เงิน สารูปประดิษฐ์”

3.5.3 การสังเกตการณ์การใช้งานในพื้นที่ศึกษา

แบ่งการสังเกตการณ์ตามกิจกรรมการใช้งานออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากลูกหลานในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง (2) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง และ (3) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเวลาปกติ มีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากลูกหลานในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง

ทำการสังเกตการณ์พฤติกรรมการใช้งานที่เกี่ยวข้องสุสานจีนทั้ง 7 แห่งในช่วงวันไหว้ซุงซุง (春分) จนถึงเทศกาลเซ็งเม้ง ระหว่างวันที่ 19 มีนาคม – 5 เมษายน พ.ศ. 2565 กำหนดระยะเวลาในการสังเกตพฤติกรรมตั้งแต่ 08.00 – 11.00 น. ต่อ 1 - 2 สุสาน เนื่องจากตามธรรมเนียมแล้วจะนิยมไหว้ก่อนเที่ยง และจากการสุ่มการสังเกตการณ์การใช้งานในกลุ่มสุสานถนนจันทน์ในช่วงวันธรรมดา ซึ่งเป็นกลุ่มสุสานที่มีการดำเนินการมากกว่าแห่งอื่น ๆ พบว่าไม่มีลูกหลานเข้ามาทำพิธี ดังนั้นจึงเลือกการเข้าเก็บข้อมูลเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ และพิจารณาการสังเกตการใช้งานจาก (1) ตำแหน่งหรือบริเวณที่รวมตัวหลักภายในสุสาน และ (2) พฤติกรรมหรือลักษณะการใช้งานตามจุดต่าง ๆ ของสุสาน ทั้งนี้การสังเกตพฤติกรรมจะทำความเข้าใจกับการแจกแบบสัมภาษณ์

2. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง

ทำการสังเกตการณ์พฤติกรรมการใช้งานของกลุ่มบุคคลภายนอกควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากลูกหลานในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้า คนดูแลทำความสะอาดหลุมฝังศพ และพิจารณาการสังเกตการใช้งานจาก (1) ตำแหน่งหรือบริเวณที่รวมตัวหลักภายในสุสาน และ (2) พฤติกรรมหรือลักษณะการใช้งานตามจุดต่าง ๆ ของสุสาน

3. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเวลาปกติ

ทำการสังเกตการณ์พฤติกรรมการใช้งานจากกลุ่มบุคคลภายนอกในช่วงวันธรรมดา และวันหยุดควบคู่กับการลงสำรวจพื้นที่ ในระหว่างเดือนธันวาคมถึงมกราคม โดยพิจารณาการสังเกตการใช้งานจากส่วนต่าง ๆ ของสุสาน เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้งานที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่

3.5.4 สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับลูกหลานที่เกี่ยวข้อง

ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์จากการลงพื้นที่โดยตรง และการสัมภาษณ์ด้วยการทำแบบสอบถามออนไลน์ในกูเกิลฟอร์ม (Google Forms) ลงในกลุ่มเฟซบุ๊กโดยพิจารณาจาก

ลักษณะของเนื้อหาของกลุ่มที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจีน มีจำนวนสมาชิกในกลุ่มเฟซบุ๊กที่มากกว่า 1 พันคน และได้รับอนุญาตจากผู้ดูแลกลุ่มให้ลงแบบสอบถามได้ มีทั้งหมด 6 กลุ่ม ได้แก่ (1) ลูกหลานจีนแต่จิว (2) " ฮากกา " คือ " จีนแคะ " (3) ภาษาแต่จิวเท่าที่ฉันรู้(จากอาม่า) (4) ภาษาแต่จิวจากคนแต่จิวในเมืองไทย (5) ชมรมภาษาควางตุ้ง(泰國粵語群會) (6) ฮากกาหงั้น / 客家人 / Hakka Ngin

สำหรับการรายละเอียดการสัมภาษณ์ สามารถแบ่งโครงสร้างการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ชื่อ เพศ อายุ อาชีพ ภูมิลำเนา
2. ส่วนที่ 2 ข้อมูลการใช้งานพื้นที่ ได้แก่ การเดินทาง จำนวนการใช้งานสุสานในรอบปี เทศกาลที่เข้ามาใช้งานภายในสุสาน และระยะเวลาที่เข้ามาทำพิธีภายในสุสาน
3. ส่วนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อลักษณะทางกายภาพของสุสาน ได้แก่ ปัญหาปัจจุบันของสุสาน ความคิดเห็นการอนุรักษ์พัฒนาพื้นที่ ความคิดเห็นต่อลักษณะของสุสานในช่วงเวลาอื่น และข้อคิดเห็นอื่น ๆ

3.5.5 สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารจัดการพื้นที่และคนดูแลสุสาน

เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านการลงพื้นที่สุสานหรือสมาคมจีนแต่ละแห่ง เพื่อสอบถามข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของสุสาน เช่น การใช้งานภายในพื้นที่ การจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต

3.5.6 สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างสำหรับนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านทางอีเมล โลกไลน์ หรือเฟซบุ๊กส่วนตัวของนักวิชาการแต่ละท่าน เพื่อสอบถามข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ข้อมูลด้านวัฒนธรรมและภาษาจีน รวมถึงคำแนะนำสำหรับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนเพื่อใช้ประกอบข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสังคมของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ศึกษา (บทที่ 5) เป็นหลัก ทำให้ไม่มีโครงสร้างการสัมภาษณ์ที่แน่ชัด เป็นการสัมภาษณ์ตามความเชี่ยวชาญในรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

สามารถจำแนกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์การเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล และ (2) การประเมินคุณค่า และการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ มีรายละเอียดดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์การเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการ (1) การลงสำรวจภาคสนาม (2) การสังเกตการณ์การใช้งานจากสื่อสังคม (3) การสังเกตการณ์ (4) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และ (5) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างสำหรับผู้บริหารจัดการพื้นที่และคนดูแลสุสาน ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) ด้วยการเรียงเรียงและจำแนกข้อมูลอย่างเป็นระบบตามกรอบเครื่องมือที่วางไว้ เพื่อนำมาใช้ในการตีความหมายเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปผลการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล

3.6.2 การประเมินคุณค่า และการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ

จากผลสรุปการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูลในข้อที่ 3.6.1 สามารถระบุวิธีการวิเคราะห์เพื่อใช้ในการประเมินคุณค่า และการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis)

เป็นการวิเคราะห์ผลสรุปการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการประเมินคุณค่าของสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง บนกรอบการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในบทที่ 2.1.3 จากนั้นนำผลการประเมินที่ได้ มาทำการวิเคราะห์ปัญหาที่มีผลกระทบต่อคุณค่าดังกล่าว

2. การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (spatial analysis)

เป็นการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ด้วยข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ด้วยโปรแกรมอาร์คจีไอเอส หรือโปรแกรมอาร์คจีไอเอสโพร เพื่อใช้วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา ดังนี้ (1) การใช้คำสั่ง buffer เพื่อวิเคราะห์การเข้าถึงในระยะทางที่เหมาะสม และรัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน (2) การจัดกลุ่มรหัสการใช้อาคารตามมาตราส่วน 1:4,000 ของกรมโยธาธิการและผังเมือง (ไฟโรจน์ รุ่งจินตนาการ และคณะ, 2554) เพื่อใช้วิเคราะห์สีการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบพื้นที่ศึกษา (3) การคำนวณพื้นที่ว่างเปล่า หรือพื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุม เช่น ทางสัญจรหลัก ลานจอดรถยนต์ แหล่งน้ำ พื้นดิน เพื่อใช้วิเคราะห์ขนาดและพื้นที่ว่างเปล่าภายใน

3.7 เสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา

นำผลการประเมินคุณค่า และการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ศึกษา ในข้อที่ 3.6.2 มาใช้พิจารณาข้อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนทั้ง 7 แห่งบนกรอบการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป

บทที่ 4

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาในบทนี้จะเป็นการลงรายละเอียดลักษณะทางกายภาพของสุสานจีนทั้ง 7 แห่งในปัจจุบัน ด้วยวิธีการลงสำรวจภาคสนาม ประกอบด้วย (1) ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง (2) การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน (3) รูปแบบลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ และ (4) ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้สรุปผลการศึกษาลักษณะกายภาพของสุสานจีนแต่ละแห่งต่อไป

4.1 สุสานจีนบ่า

4.1.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานจีนบ่าตั้งอยู่บริเวณสามแยกเดโช ถนนสีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 5.77 ไร่ ปัจจุบันมีการเปิดให้รถยนต์ภายนอกเข้ามาจอดทุกวันยกเว้นวันอาทิตย์ ระหว่างเวลา 06.00 – 21.00 น. สำหรับวันธรรมดา และระหว่างเวลา 08.00 – 18.00 สำหรับวันเสาร์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ มีอาณาเขตติดต่อต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับถนนสีลม ฝั่งตรงข้ามเป็นอาคารพาณิชย์สูง 5 – 7 ชั้น
ทิศใต้	ติดต่อกับที่พักอาศัยส่วนบุคคลสูง 2 – 5 ชั้น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับซอยทางเข้าโรงเรียนกว้างเจ้า ฝั่งตรงข้ามซอยเป็นสุสานตระกูลเหลียง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับโรงแรมพาราเมา สีลม และอาคารที่พักอาศัยส่วนบุคคลสูง 2 – 3 ชั้น

สุสานจีนบ่า เป็นสุสานแห่งเดียวที่ตั้งอยู่ติดกับถนนสายหลักของกรุงเทพมหานคร ขณะที่สุสานอื่นจำนวน 6 แห่ง ตั้งอยู่ถนนสายรอง หรือซอย สามารถเดินทางจากรถไฟฟ้ามหานคร (MRT) สถานีสีลมด้วยระยะทางประมาณ 1.20 กิโลเมตร และจากสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) ช่องนนทรีประมาณ 500 เมตร สุสานจีนบ่ามีประตูทางเข้า 1 จุด ตั้งอยู่เอื้องสามแยกเดโชเล็กน้อย เป็นซุ้มประตูมีความกว้างประมาณ 3 เมตร

ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานเงินบา

ภาพที่ 4.1 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานเงินบา (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ผังบริเวณสุสานจีนบ๋า

ภาพที่ 4.2 ผังบริเวณสุสานจีนบ๋า (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.1.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

ประกอบด้วยอาคารสำคัญจำนวน 2 หลัง ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้า ได้แก่ ศาลาทำพิธี ศาลเจ้าปู่เตอะแป๊ะกง มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.1 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนบาบ๋า (รูปภาพ : ลัทธวิทต์ สุตสว่างวงศ์, 2558)

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
ศาลเจ้าปู่เตอะแป๊ะกง (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.2)		~70 ตร.ม.	ที่สถิตของเจ้าที่ประจำสุสาน	เป็นอาคารผนังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้โครงสร้างและผนังฝาไม้ และมุงด้วยหลังคาอนแบบเรียบง่าย มีการระบุชื่อตรงประตูทางเข้าว่า ผู้เต๋อฉือ (福德祠)
ศาลาทำพิธี ศาลา อเนกประสงค์ (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.2)		~84 ตร.ม.	เดิมเป็นศาลาสำหรับทำพิธีหรือพักผ่อน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนสภาพเป็นอาคารที่ทำกรของคณดูแลสุสาน เพื่อใช้ดูแลรถยนต์ที่เข้ามาจอดในพื้นที่	เป็นศาลาเปิด 4 ช่วงเสา มีการทำบัวตรงปลายเสาที่รับโครงสร้างหลังคาไม้ และมุงด้วยหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา ในทรงปั้นหยา

2. ส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

สุสานจีนบาบ๋าเป็นสุสานสาธารณะจีนเพียงแห่งเดียวที่มีแต่หลุมฝังศพ ไม่ปรากฏส่วนบรรจุอัฐิแบบสุสานสาธารณะแห่งอื่น ๆ อ้างอิงจากงานวิจัยของนวพร เรืองสกุลและกัญญิกา ศรีอุดม เมื่อปี พ.ศ. 2532 ระบุว่าหลุมฝังศพทั้งหมด 200 กว่าหลุม หลุมสุดท้ายที่ฝังในสุสานระบุปี พ.ศ. 2504 ปัจจุบันมีหลุมที่สามารถอ่านชื่อจากป้ายจารึกได้ประมาณ 40 หลุม

การวางผังหลุมฝังศพของสุสานจีนบาบ๋า สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน ส่วนแรกติดต่อกับบริเวณส่วนพิธีกรรมและส่วนจอดรถด้านหน้าทางเข้า พบว่าการวางหลุมฝังศพเป็นกลุ่ม ๆ ไม่เป็นระบบแถวที่ชัดเจน บางหลุมมีการหันป้ายไปในทิศทางอื่น ส่วนที่ 2 คือส่วนที่ลึกเข้าไปด้านในสุสาน การจัดวางหลุมฝังศพในระบบแถว มีการหันหน้าป้ายหลุมจารึกไปในทิศทางเดียวกันคือหันไปทางทิศ

เหนือสู่ถนนสีลม เนื่องจากทุกแถวไม่มีทางสัญจรส่วนกลาง ทำให้การเข้าถึงหลุมฝังศพด้านในแถวทำได้ค่อนข้างลำบาก

ภาพที่ 4.3 ส่วนหลุมฝังศพในสุสานจีนบ๊อบ (ที่มา : ลัทธวิทต์ สุดสว่างวงศ์, 2558)

3. ส่วนบริการ

ประกอบด้วย (1) ส่วนจอดรถยนต์เกือบทั่วทั้งพื้นที่ และ (2) ที่อยู่อาศัยคนดูแลสุสาน ตั้งอยู่ด้านหลังติดแนวขอบรั้วทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสุสาน นอกจากนี้ในอดีตสุสานจีนบ๊อบ มีการเปิดร้านซ่อมจักรยานยนต์ และร้านมินิมาร์ท ติดแนวรั้วประตูทางเข้า แต่ร้านดังกล่าวถูกรื้อถอนไปในปี พ.ศ. 2561

ภาพที่ 4.4 ร้านค้าบริเวณแนวรั้วสุสานจีนบ๊อบในปี พ.ศ. 2555 (ที่มา : กุเกิลสตรีท, 2555)

4.1.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

โครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพภายในสุสานจีนบ๊อบมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่หลากหลายในรูปแบบฝังเกือกม้า หรือฝังสี่เหลี่ยมผืนผ้า มักมีการตกแต่งด้วยงานศิลปะแบบเปอร์านากันที่ผสมผสานระหว่างจีน มลายูและตะวันตก พิจารณาได้จากลวดลายปูนปั้น มีวัสดุก่อสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กก่ออิฐถือปูน ส่วนใหญ่ใช้วิธีการทาสี บางหลุมมีการฉาบด้วยทรายล้าง นอกจากนี้ยังพบบางหลุมมีการตกแต่งด้วยกระเบื้องโมเสกแบบเปอร์านากัน

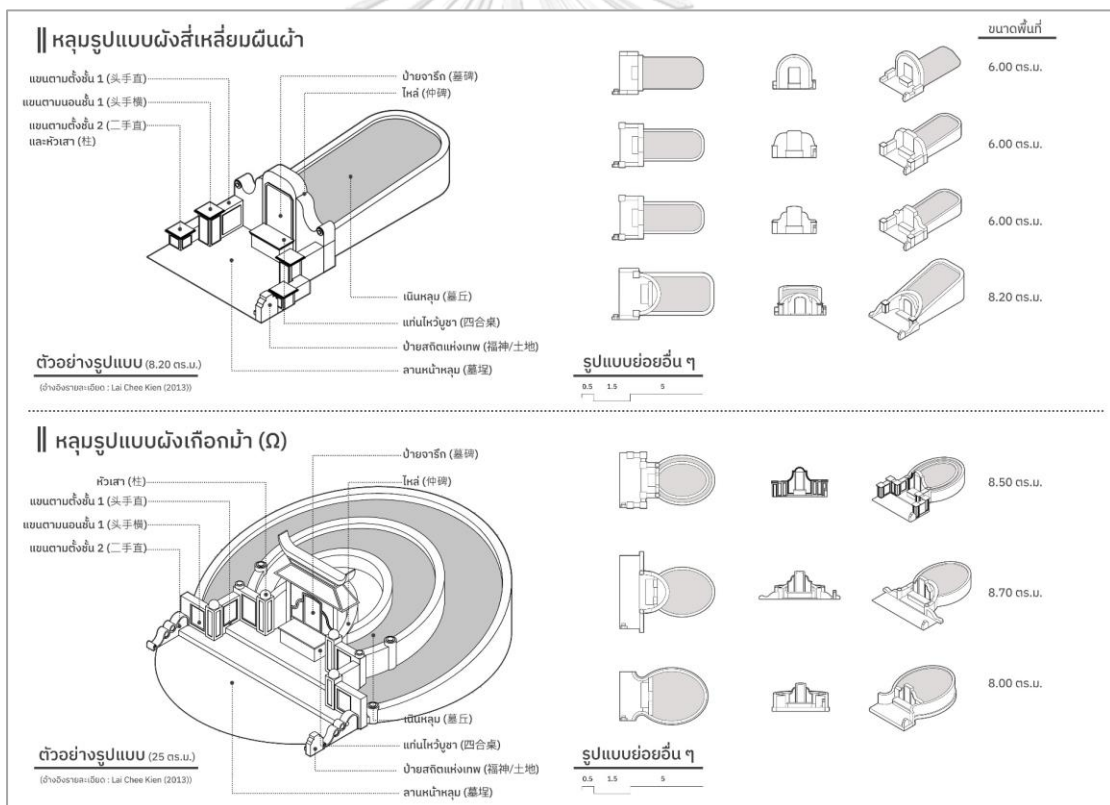
และลายสลักแบบนูนต่ำ ในส่วนแผ่นป้ายจารึกใช้วัสดุจำพวกหินอ่อนหรือคอนกรีต สำหรับการประดับ ตกแต่งบริเวณหัวเสาส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยหัวบัวตุ้ม บัวหัวเสาธรรมดา หัวเสาม้วน รูปปั้นสิงโตผู้พิทักษ์ หรือ ฉื่อซื่อ (石獅) ตุ๊กตาดิน หรือ อับเฉา มักจะเป็นรูปนักปราชญ์ หรือบัณฑิต

2. ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน

ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน ส่วนใหญ่พบเห็นป้ายตั้งฉากอยู่ทางฝั่งขวามือของหลุมฝังศพ มีรูปแบบแผ่นป้ายที่หลากหลายทั้งแผ่นตั้งปลายหัวมน หรือแบบคล้ายน้ำเต้าซึ่งลื้อไปกับป้ายจารึก มีการจารึกว่า ภู่ตี้ (土地) หรือ โถวติง หมายถึงเทพแห่งผืนดิน บางป้ายระบุคำว่า ผู้เสิน (福神) มีความหมายเช่นเดียวกัน

3. ช่องบรรจุโลง

สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ประเภทที่ 1 กลุ่มหลุมขนาดเล็ก มีลักษณะของฝังช่องดินทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า และประเภทที่ 2 กลุ่มหลุมขนาดใหญ่ มีลักษณะของฝังช่องดินทรงเกือกม้า

ภาพที่ 4.5 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานจินบาบ่า
(ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.1.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

สุสานจีนบาบ๋า มีพืชพรรณค่อนข้างหนาแน่น มีทรงพุ่มขนาดใหญ่โดยเฉพาะฝั่งตะวันตกของสุสานที่ติดต่อกับโรงแรมฟูราม่า สีสลม ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ภายในสุสาน เช่น หูกวาง หูกระจง โป มะขาม ประดู่ ปาล์มทางกระรอก สำหรับไม้ยืนต้นขนาดเล็กและไม้พุ่ม ได้แก่ ลั่นทม ไม้พลอด เพื่อฟ้า กล้วย และเนื่องจากสุสานจีนบาบ๋า มีการเทพื้นคอนกรีตและพื้นหินคลุกทั่วพื้นที่เพื่อเป็นที่จอดรถ ทำให้ไม่ค่อยพบเห็นหญ้าขึ้นสูงรกทึบ (ดังในผังภาพที่ 4.7)

2. ชุมประตู่และกำแพงรั้ว

สุสานจีนบาบ๋ามีชุมประตู่ทางเข้า 1 จุด (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.2) ถือเป็นทางเข้าจุดเดียวของสุสาน เป็นประตูโครงสร้างไม้ทั้งหมดแบบเรียบง่าย มีการฉลุไม้ที่หน้าบันชุมประตู่ มีการคลุมหลังคาด้วยหลังคาสังกะสีซึ่งนำมาต่อเติมทีหลัง ในอดีตมีการแขวนป้ายชื่อสุสานสลักเป็นภาษาจีนตัวเต็มว่า ผู้ชานถิง (亭山福) หรือฮกซันเต็ง ในสำเนียงฮกเกี้ยน (ภาพที่ 4.6) ป้ายชื่อสุสานดังกล่าวได้ถูกรื้อถอนไปในปี พ.ศ. 2561

นอกจากชุมประตู่ที่มีความเก่าแก่มาตั้งแต่ต้นแล้ว ยังประกอบด้วยแนวรั้วก่อเป็นกำแพงกึ่งทึบบริเวณฝั่งถนนสีลม สูงประมาณ 2.50 เมตร ก่อนจะถูกรื้อถอนไปเป็นรั้วสังกะสีสีเขียวสูงประมาณ 2.50 เมตร ซึ่งถูกแปะป้ายโฆษณาต่าง ๆ ตลอดแนวรั้ว และมีการติดป้ายชื่ออีกจุดระบุว่า สุสานจีนบาบ๋า (Straits-born Chinese cemetery) ก่อนที่แนวรั้วดังกล่าวจะถูกรื้อออกไปในปี พ.ศ. 2561 และเปลี่ยนมาเป็นรั้วสังกะสีเงินในปัจจุบัน สำหรับสาเหตุที่ต้องนำสังกะสีมาปิดพื้นที่สุสาน จีเตมีย์ ผู้จัดการสุสานจีนบาบ๋า ระบุว่า ทางหน่วยงานสังกัดกรุงเทพมหานครเห็นว่า กั้นรั้วโปร่งแล้วดูไม่งดงามเจริญตา จึงให้ปิดรั้วทึบให้หมด (นวพร เรื่องสกุล, 2551: 179)

ภาพที่ 4.6 ชุมประตู่ทางเข้าและกำแพงรั้วในอดีต (ที่มา : มุสดี วิบูลเคาวพันธุ์ ในอรวรรณ ศรีอุดม, 2535)

ภาพที่ 4.7 ผังภูมิทัศน์สุสานจินบาบ๋า (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 4.8 (บน) ชุมประตูทางเข้าก่อนปี พ.ศ. 2561 (ที่มา : ภูเก็ตสตรีท, 2555)

ภาพที่ 4.9 (ล่าง) ชุมประตูทางเข้าในปัจจุบันอุปกรณ์ประกอบพื้นที่

สุสานจีนบำบามีการติดตั้งเสาไฟให้แสงสว่างบางส่วนบริเวณทางเข้าสู่สุสาน ไม่มีการวางที่นั่งพักคอยภายนอก ไม่มีการปลูกไม้กระถางตกแต่ง เพื่อรองรับกิจกรรมจากภายนอก

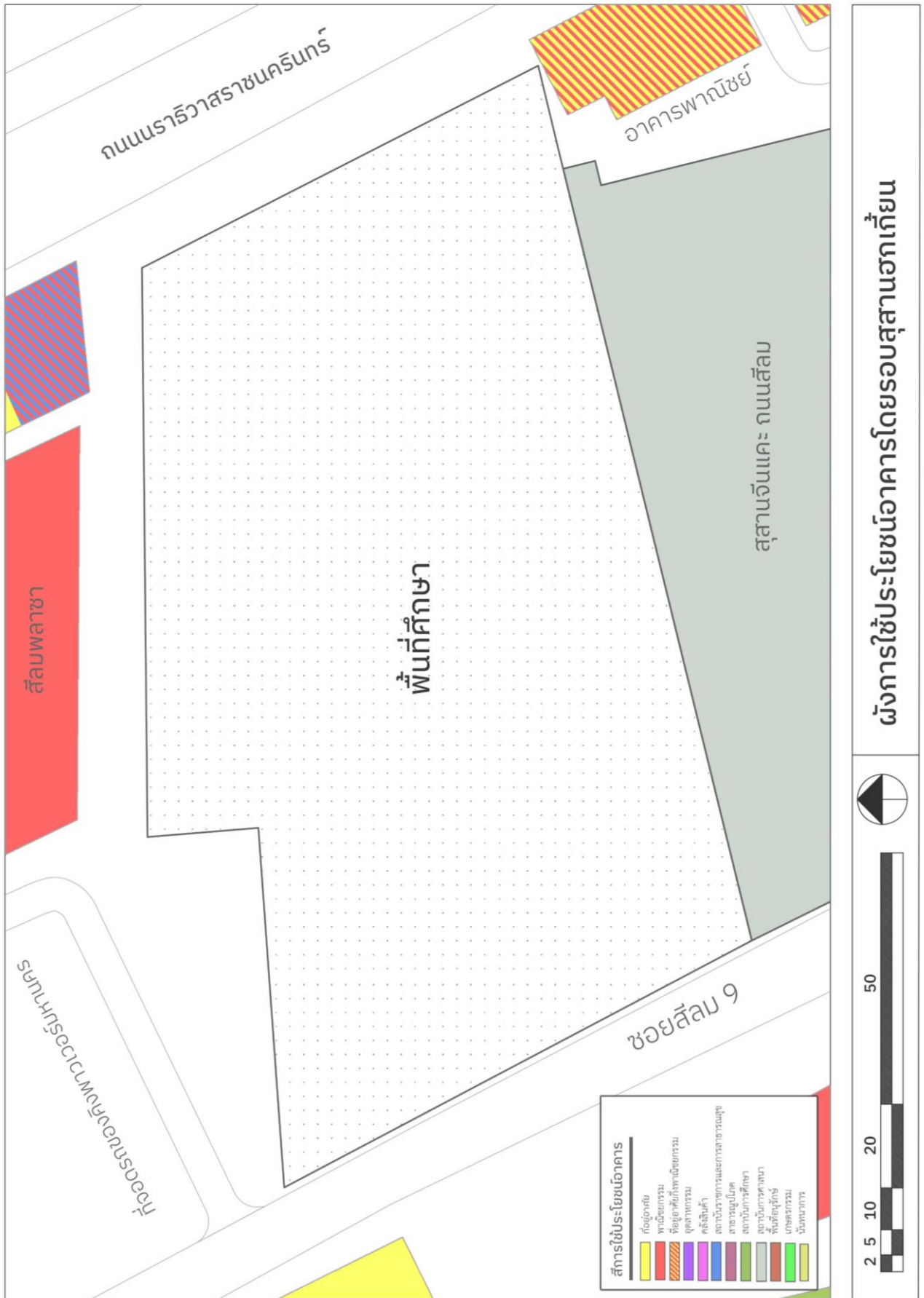
4.2 สุสานฮกเกี้ยน

4.2.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานฮกเกี้ยนตั้งอยู่ในซอยสีลม 9 แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 4.47 ไร่ ปัจจุบันมีการเปิดให้รถยนต์ภายนอกเข้ามาจอดทุกวัน ระหว่างเวลา 04.30 – 22.00 น. มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับที่จอดรถของคิงพาวเวอร์มหานคร (ในอดีตเป็นสุสานคาทอลิกอัสสัมชัญ) และคอมมิวนิตีมอลล์ สีลมพลาซ่า
ทิศใต้	ติดต่อกับสุสานจีนแคะ ถนนสีลม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับถนนนราธิวาสราชนครินทร์และคลองช่องนนทรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับถนนสีลม 9 ฝั่งตรงข้ามเป็นอาคารสำนักงาน เค.ซี.ซี และที่พักคนงานก่อสร้าง (ในอดีตเป็นสุสานคาทอลิกเซเวียร์)

การเข้าถึงสุสานฮกเกี้ยน สามารถเดินเท้าจากสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) ช่องนนทรี ประมาณ 430 เมตร และจากสถานีสีลม รถไฟฟ้ามหานคร (MRT) ด้วยระยะทางประมาณ 1.20 กิโลเมตร สุสานฮกเกี้ยน มีประตูทางเข้าทั้งหมด 2 ช่องทางในทิศตะวันตก ซึ่งเชื่อมต่อกับถนนซอยสีลม 9 มีระยะห่างจากถนนสีลมประมาณ 100 เมตร ส่วนทางเข้ารอง (C) ทางทิศตะวันออกของสุสานถูกปิดไม่ให้เข้าถึงตลอดเวลา

ภาพที่ 4.10 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานฮกเกี้ยน (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ผังบริเวณสุสานฮกเกี้ยน

ภาพที่ 4.11 ผังบริเวณสุสานฮกเกี้ยน (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.2.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

ประกอบด้วยอาคารสำคัญจำนวน 2 หลัง ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้า ได้แก่ ศาลาทำพิธี ศาลเจ้าฟู่เตอะแป๊ะกง มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.2 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานฮกเกี้ยน

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
ศาลเจ้าฟู่เตอะแป๊ะกง (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.11)		~15 ตร.ม.	ที่ตั้งของเจ้าที่ประจำสุสาน ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าติดต่อกับสถูปบรรจุอัฐิรวม	ก่ออิฐถือปูนสูง 1 ชั้น ตกแต่งด้วยงานเขียนสี งานปูนปั้น และหลังคาตามรูปแบบจีน ประเพณี มีการระบุภาษาจีน ตัวเต็มว่า ผู้ต่อฉือ (祠德福)
ศาลาทำพิธี (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.11)		~172 ตร.ม.	ตั้งอยู่ตรงกลางของบริเวณทางเข้า เดิมเป็นศาลาสำหรับทำพิธี ปัจจุบันเปลี่ยนสภาพเป็นอาคารที่ทำการของคนดูแลสุสานเพื่อใช้ดูแลรถยนต์ที่เข้ามาจอดในพื้นที่	มีรูปแบบการตกแต่งผสมระหว่างตะวันตกและจีน เปิดโล่งสูง 1 ชั้น มีการระบุชื่อสุสานถึงซานหมิ่น (亭山閣) หรือ บันชั้นเต่ง ในสำเนียงฮกเกี้ยน และมีการระบุปีสร้างอาคารในปี พ.ศ. 2467

2. ส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

ปัจจุบันสุสานจีนฮกเกี้ยนมีหลุมฝังศพประมาณ 300 - 350 หลุม มีการจัดวางหลุมฝังศพภายในสุสานฮกเกี้ยนเป็นรูปแบบชอย มีทางสัญจรหลักกว้างประมาณ 1.50 เมตร เป็นทางคอนกรีตเสริมเหล็กมีช่องระบายน้ำทั้ง 2 ข้าง มีความกว้างข้างละ 30 เซนติเมตร ส่วนทางสัญจรรองกว้างประมาณ 1.20 - 1.00 เมตร การวางหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยนนิยมหันป้ายจารึกไปในทิศทางของทางสัญจรที่ตัดผ่านในแต่ละชอย

องค์ประกอบต่าง ๆ ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิภายในสุสานฮกเกี้ยน มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสถานฮกเกี้ยน

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
หลุมฝังศพ		พื้นที่รวม ~4,000 ตร.ม.	บรรจุศพหรืออัฐิ	นิยมตกแต่งด้วยศิลปะแบบจีน ผสมตะวันตก หรือไทย มีรายละเอียดเพิ่มเติมใน 4.2.3
กำแพงบรรจุอัฐิ (หมายเลข 6 ภาพที่ 4.11)		พื้นที่รวม ~61 ตร.ม.	ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของสุสาน และบางส่วนในทางทิศใต้ เป็นช่องสำหรับบรรจุภาชนะใส่อัฐิ	มีลักษณะเป็นกำแพงมีความสูง 2-3 ชั้น ในแต่ละช่องมีขนาด 40x60 เซนติเมตร ด้านบนกำแพงมีการคลุมด้วยหลังคาคอนกรีตทรงจีน ไม่ตกแต่งแผ่นหลังคา
สถูปบรรจุอัฐิรวม (หมายเลข 4 ภาพที่ 4.11)		~20 ตร.ม.	เป็นสถูปบรรจุอัฐิรวมของชาวจีนฮกเกี้ยนที่ไถ่ญาติ	มีลักษณะเป็นสถูปเจดีย์บริเวณด้านหน้าเป็นป้ายจารึกสลักด้วยตัวหนังสือจีน ตั้งอยู่ติดกับศาลเจ้าฟูเตอะแป๊ะกง บริเวณทางเข้า
บ้านบรรจุอัฐิ (หมายเลข 5 ภาพที่ 4.11)		พื้นที่รวม ~50 ตร.ม.	เป็นช่องสำหรับบรรจุภาชนะใส่อัฐิ	มีรูปลักษณะคล้ายบ้านขนาดเล็ก มีการตกแต่งด้วยหลังคาทรงจีนด้านหน้าฝั่งหนึ่งมีช่องสำหรับวางป้ายจารึก

3. ส่วนบริการ

ประกอบด้วย (1) ลานจอดรถ สามารถรองรับรถยนต์ได้ประมาณ 55-60 คัน ถึงอย่างไรก็ดีในช่วงวันธรรมดามีรถยนต์เข้ามาจอดรถยนต์ซ้อนคันอย่างหนาแน่น (2) ที่พักอาศัยผู้ดูแลสุสาน และ (3) สุขา ทั้ง 2 ส่วนนี้เป็นสิ่งก่อสร้างใหม่ภายในพื้นที่ ใช้โครงสร้างกึ่งถาวรที่เรียบง่าย

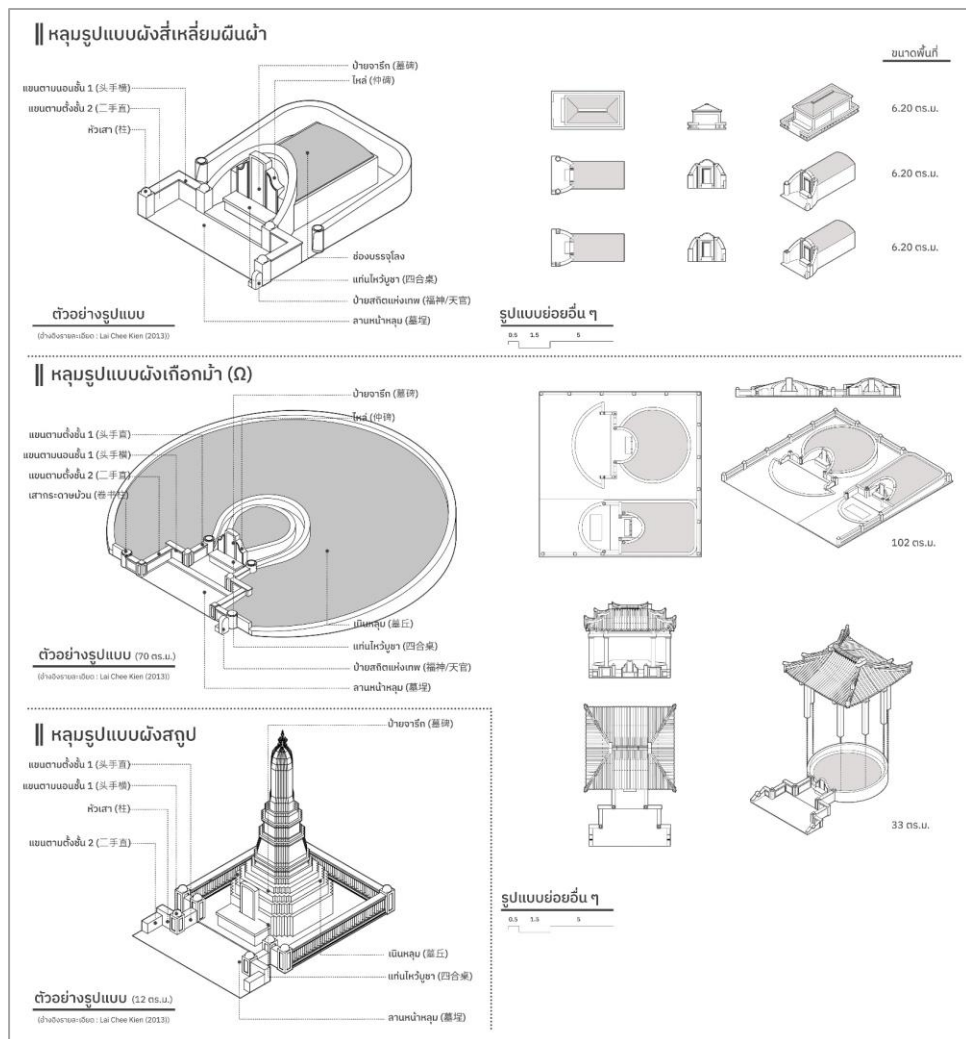
4.2.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

โครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพภายในสุสานฮกเกี้ยนมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่หลากหลาย มักมีการตกแต่งด้วยงานปูนปั้น งานกระเบื้อง งานเขียนสีแบบจีน หรือผสมแบบตะวันตก สะท้อนผ่านรูปแบบผังเกือกม้าและผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนรูปแบบที่

ผสมแบบไทย ปรากฏได้ชัดเจนจากสถาปัตยกรรมแต่มีโครงสร้างประดับตกแต่งแบบจีน ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าสุสาน

ส่วนงานศิลปะตกแต่ง นิยมฉาบด้วยกรวดล้างสีเทา สีแดง และสีเขียว หรือฉาบด้วยปูนแล้วทาสี ป้ายจารึกนิยมใช้วัสดุจำพวกหินอ่อนหรือคอนกรีต สำหรับการประดับตกแต่งบริเวณหัวเสาส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยหัวบัวตูม (มักจะทาสีชมพู) บัวหัวเสาธรรมดา หัวเสาม้วน รูปปั้นสิงโตผู้พิทักษ์ รูปปั้นสิงโตหมอบแบบตะวันตก และรูปปั้นกวาง

ภาพที่ 4.12 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยน (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

2. ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน

ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน ส่วนใหญ่พบหันหน้าตั้งฉากอยู่ทางฝั่งขวามือของหลุมฝังศพ มีรูปแบบที่หลากหลายแต่ส่วนมากพบในรูปแบบป้ายหัวกลมมน มีการจารึกว่า ฟูเสิน (福神) บางแผ่นระบุคำว่า เทียนกวาน (天官) หมายถึง เทพแห่งสรวงสวรรค์ผู้ประทานพรแห่งความสุข

3. ช่องบรรจุโลง

ผังของช่องบรรจุโลงสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปทรงเกือกม้า มีจำนวนน้อยมาก เนื่องจากใช้พื้นที่ค่อนข้างมาก จึงพบเฉพาะหลุมฝังศพขนาดใหญ่ และ (2) ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือแบบโลงศพ เป็นรูปแบบที่พบเห็นในหลุมขนาดเล็ก พบเห็นมากที่สุดในสุสาน นอกจากนี้ยังพบว่าบางหลุม มีการสร้างเป็นสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุอัฐิแทนการฝังร่าง

4.2.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

ไม้ยืนต้นที่พบในสุสานฮกเกี้ยน เช่น โพ จามจุรี หูกระจง หูกวาง พิกุล ดินเบ็ดน้ำคูน มะพร้าว ตาล และเนื่องจากส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิของสุสานฮกเกี้ยน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เป็นดินและที่ต่ำ จึงมักเกิดน้ำท่วมขังภายในพื้นที่เป็นประจำในช่วงหน้าฝน ทำให้พบเห็นวัชพืชที่ชอบน้ำ เช่น ดอกผักบุ้งไทย และหญ้าท้องถิ่นอื่น ๆ ปกคลุมอย่างรกทึบทั่วทั้งบริเวณ

2. ประตูและกำแพงรั้ว

สุสานฮกเกี้ยนไม่มีซุ้มประตูทางเข้า เป็นประตูรั้วแบบบานเปิดจำนวน 2 จุด มีความกว้างของช่องทางเข้าประมาณ 3.00 เมตร นอกจากนี้ยังมีประตูสำหรับคนเดินเข้าออกทางฝั่งทิศตะวันออก (ทางเข้า C ภาพที่ 4.11) เชื่อมต่อกับถนนนราธิวาสราชนครินทร์อีกหนึ่งช่อง ซึ่งถูกปิดตลอดเวลา

ส่วนกำแพงรั้วบริเวณทางเข้าเป็นกำแพงรั้วก่ออิฐถือปูนช่วงฐานประมาณ 0.60 เมตร มีการวางแนวรั้วเหล็กบนฐานประมาณ 1.00 เมตร มีการวางเสาคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นช่วง ๆ มีการตกแต่งปูนปั้นหัวเสาบัว ส่วนกำแพงฝั่งอื่น เป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนที่บตันสูงประมาณ 2.50 – 3.00 เมตร

ภาพที่ 4.13 ประตูรั้วทางเข้าและกำแพงรั้วฝั่งซอยสลิม 9

3. อุปกรณ์ประกอบพื้นที่

ภายในพื้นที่สุสานมีการติดตั้งเสาไฟให้แสงสว่างเฉพาะบางจุดคือบริเวณทิศเหนือ มีการต่อแนวสายไฟตลอดแนวกำแพง ให้แสงสว่างบริเวณส่วนที่จอดรถ และประตูทางเข้าฝั่งตะวันออก

ผังภูมิทัศน์สถาปัตย์

ภาพที่ 4.14 ผังภูมิทัศน์สถาปัตย์ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.3 สุสานเงินแคะ ถนนสีลม

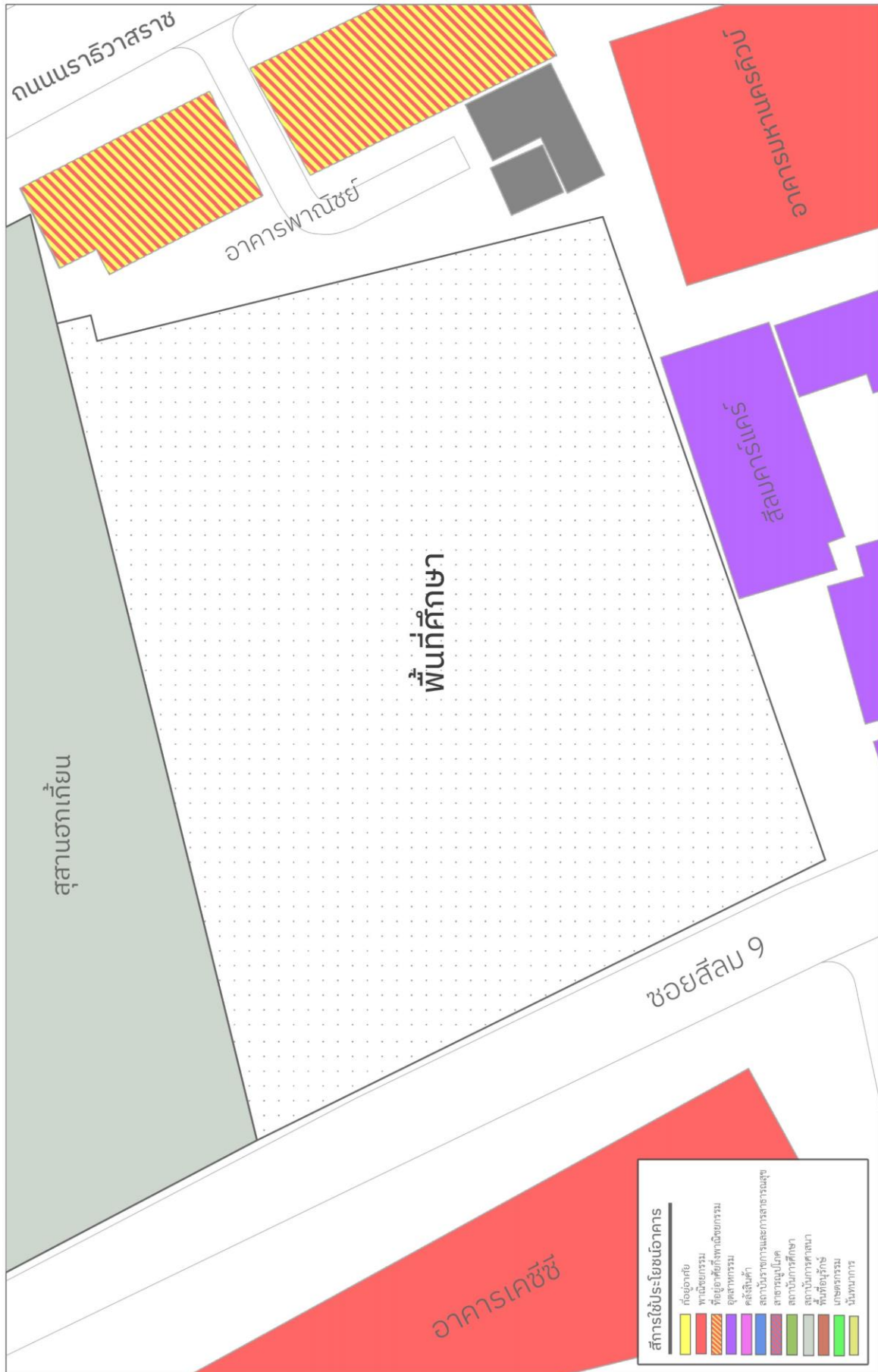
4.3.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานเงินแคะ ถนนสีลมตั้งอยู่ในซอยสีลม 9 แขวงสีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 4.69 ไร่ ปัจจุบันเปิดให้รถยนต์ภายนอกเข้ามาจอดทุกวัน ระหว่างเวลา 05.00 – 23.00 น. มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

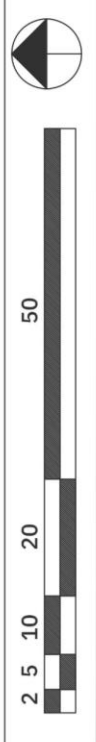
ทิศเหนือ	ติดต่อกับสุสานฮกเกี้ยน
ทิศใต้	ติดต่อกับสีลมคาร์แคร์ กลุ่มอาคารคิงพาวเวอร์มหานคร (King Power Mahanakhon) ได้แก่ อาคารคิงพาวเวอร์ มหานคร และอาคารมหานครคิวบ์ (Mahanakhon CUBE)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอาคารพาณิชย์สูง 5 ชั้น ประกอบด้วย ร้านอาหาร ร้านนวด และสำนักงาน พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินให้เช่าของสมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย ต่อเนื่องจากอาคารพาณิชย์ทางทิศตะวันออกคือถนนนราธิวาสราชนครินทร์และคลองช่องนนทรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับซอยสีลม 9 ฝั่งตรงข้ามเป็นอาคารสำนักงาน เค.ซี.ซี ซอยเข้าสู่โรงเรียนกว้างเจ้า และสุสานคริสเตียนสีลมซอย 9

นอกจากนี้ในพื้นที่ด้านหน้าสำนักงาน เค.ซี.ซี ต่อเนื่องไปยังบริเวณรอบแนวรั้วสุสานคริสเตียน สีลม เป็นย่านร้านค้าหาบเร่แผงลอยที่สำคัญสำหรับพนักงานออฟฟิศและคนงานก่อสร้างโดยรอบ จึงเป็นจุดหนึ่งที่มีการรวมตัวของคนจำนวนมากในช่วงเช้าและกลางวัน

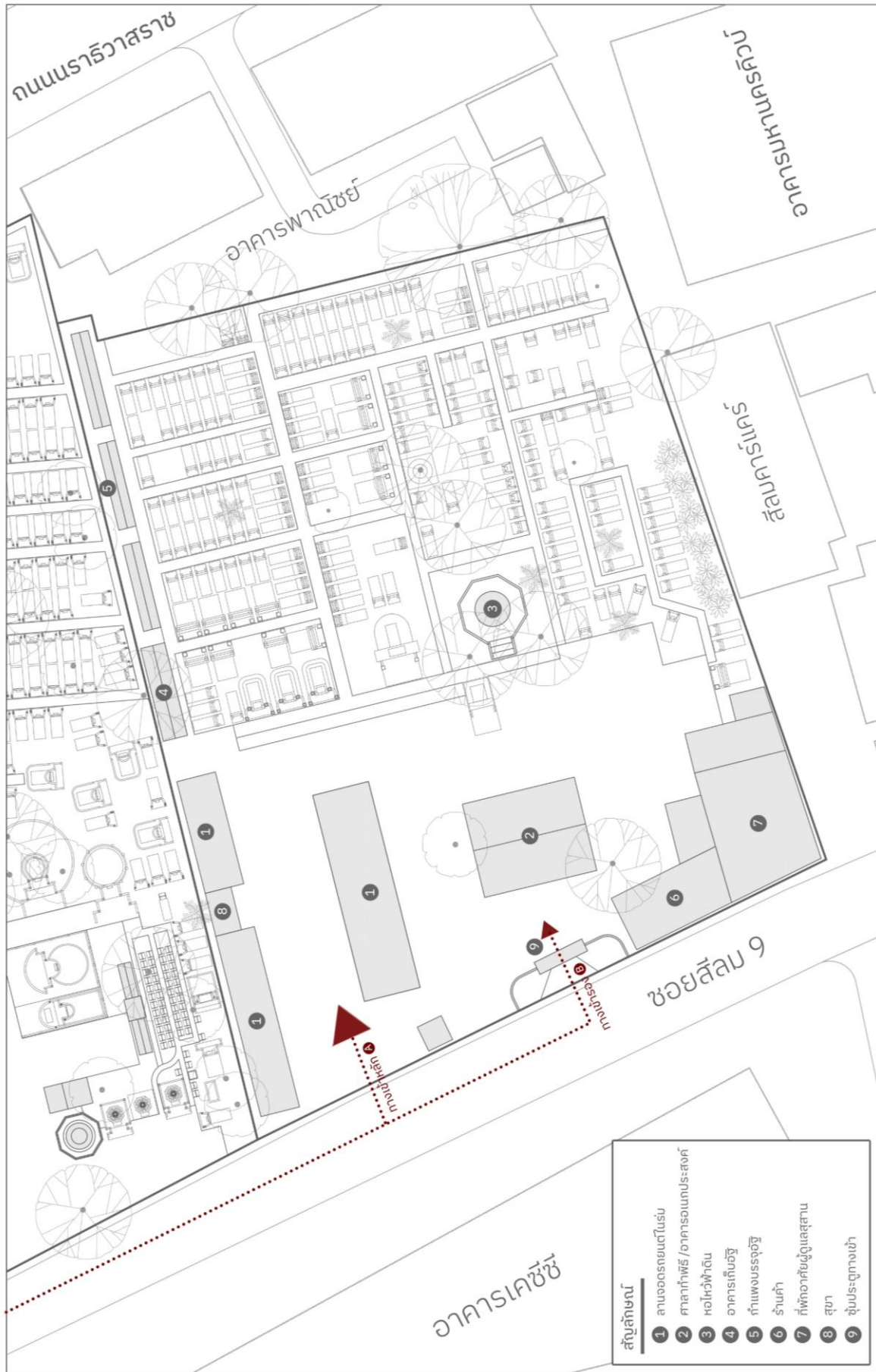
ด้านการเข้าถึงสุสานเงินแคะ ถนนสีลม มีประตูทางเข้าทั้งหมด 2 ช่องทางในทิศตะวันตก เชื่อมต่อกับถนนซอยสีลม 9 คล้ายคลึงกับสุสานฮกเกี้ยนทุกประการ

ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจีนแคะ ถนนสี่ลม

ภาพที่ 4.15 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจีนแคะ ถนนสี่ลม (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 4.16 ผังบริเวณสุสานจีนแคะ ถนนสี่ลม (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.3.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

มีทั้งสิ่งก่อสร้างเก่าและใหม่ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้า ประกอบด้วยอาคารสำคัญทั้งหมดทั้ง 2 หลัง คือ หอไหว้ฟ้าดิน และศาลาทำพิธี มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.4 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนแคะ ถนนสีลม

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
หอไหว้ฟ้าดิน (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.16)		~45 ตร.ม.	ที่สถิตของเจ้าที่ ประจำสุสาน	เป็นหอคอยทรงจีน มีหลังคา 3 ชั้น เพื่อลดทอนสัดส่วน มี จุดวางธูปสำหรับการไหว้ ตรงป้ายระบุคำว่าอี้ซาน (義山)
ศาลาทำพิธี / ศาลา อเนกประสงค์ (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.16)		~140 ตร.ม.	ในเวลาปกติมีการ ใช้งานเป็นที่จอด จักรยานยนต์หรือ ที่นั่งพักผ่อน	เป็นศาลาที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ มี ลักษณะโปร่งโล่ง โครงสร้าง เสาคอนกรีตแบบ และมุง หลังคากระเบื้องลอน

ปัจจุบันสุสานจีนแคะ ถนนสีลม มีหลุมฝังศพประมาณ 200 หลุม การจัดวางหลุมฝังศพภายในสุสานใช้รูปแบบชอย มีทางสัญจรหลักเป็นวงบรรจบ การวางหลุมฝังศพมักจะหันป้ายจารึกไปตามทางสัญจรหลักหรือรองร่วมกัน ยังพบว่ามีการวางหลุมฝังศพทางฝั่งทิศเหนือค่อนข้างเป็นระบบในระดับหนึ่งทีในแต่ละชอยจะมีหลุมฝังศพจำนวน 4 - 7 หลุมตามแต่ละขนาดของหลุมฝังศพ

ส่วนทางสัญจรหลัก และทางสัญจรรองมีความกว้างไม่แตกต่างกันมาก คือประมาณ 1.50 เมตร กับ 1.00 เมตร บางเส้นทางที่ตัดผ่านบริเวณหลุมฝังศพขนาดใหญ่จะมีความกว้างกว่าประมาณ 2.00 เมตร

องค์ประกอบต่าง ๆ ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิภายในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานจีนแคะ ถนนสีลม

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
หลุมฝังศพ		พื้นที่รวม ~3,030 ตร.ม.	บรรจุศพหรืออัฐิ	ในภาพรวมนิยมตกแต่งด้วย ศิลปะตะวันตกแบบคลาสสิก และแบบสมัยใหม่ มีรายละเอียดเพิ่มเติมใน 4.3.3
กำแพงบรรจุ อัฐิ (หมายเลข 5 ภาพที่ 4.16)		พื้นที่รวม ~62 ตร.ม.	ตั้งอยู่ทางฝั่ง ตะวันออกของ สุสาน เป็นช่อง สำหรับบรรจุ ภาชนะใส่อัฐิ	มีความสูง 3 ชั้น ในแต่ละ ช่องมีขนาด 40x60 เซนติเมตร ด้านบนกำแพงมี การคลุมด้วยหลังคากระเบื้อง ดินเผาแบบจีน ปัจจุบันมี หลายช่องที่ไม่มีการบรรจุอัฐิ แล้ว

3. ส่วนบริการ

เป็นสิ่งก่อสร้างใหม่ภายในสุสานทั้งหมด รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่าย ไม่มีการตกแต่ง ได้แก่ (1) ลานจอดรถในร่มมีหลังคาถักกันแดด สามารถจอดรถยนต์ได้ประมาณ 30 คัน (2) โกดังบรรจุอัฐิ เป็นที่จัดเก็บอัฐิในหีบไม้ที่ยังไม่มีสถานที่บรรจุถาวรประมาณ 100 ราย (สมชาย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2565) ในช่วงเทศกาลเซ็งเม้งจะมีลูกหลานบางส่วน นำหีบดังกล่าวออกมาไว้บริเวณด้านหน้าหอไหว้ฟ้าดิน (2) สุขา (3) ร้านค้า และ (4) ที่พักอาศัยผู้ดูแลสุสาน

4.3.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

จุดเด่นของโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพในสุสานจีนแคะ สีลม มีขนาดที่ค่อนข้างสูง ลักษณะเป็นห้องขนาดย่อมมีหลังคาคลุมป้ายจารึก นิยมการตกแต่งด้วยงานปูนปั้นในรูปแบบสมัยใหม่ที่มีความแตกต่างในรูปแบบย่อจากการขึ้นรูปหรือย่อมุมในระบบเรขาคณิตแบบสมมาตร นอกจากนี้ยังพบโครงสร้างประดับตกแต่งในรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิก พิจารณาได้จากหัวเสากรีก-โรมัน และหน้าจั่ว (pediment) แต่ถึงอย่างไรก็ดียังพบโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมตามแบบประเพณีในรูปแบบเกือกม้า แต่ส่วนใหญ่จะจมดินและมีสภาพที่ทรุดโทรมมาก

ในงานศิลปะตกแต่งนิยมฉาบด้วยกรวดล้างสีเทา ในส่วนแผ่นป้ายจารึกใช้วัสดุจำพวกหินอ่อน การประดับตกแต่งบริเวณหัวเสาส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยหัวบัวตูม บัวหัวเสาธรรมดาค

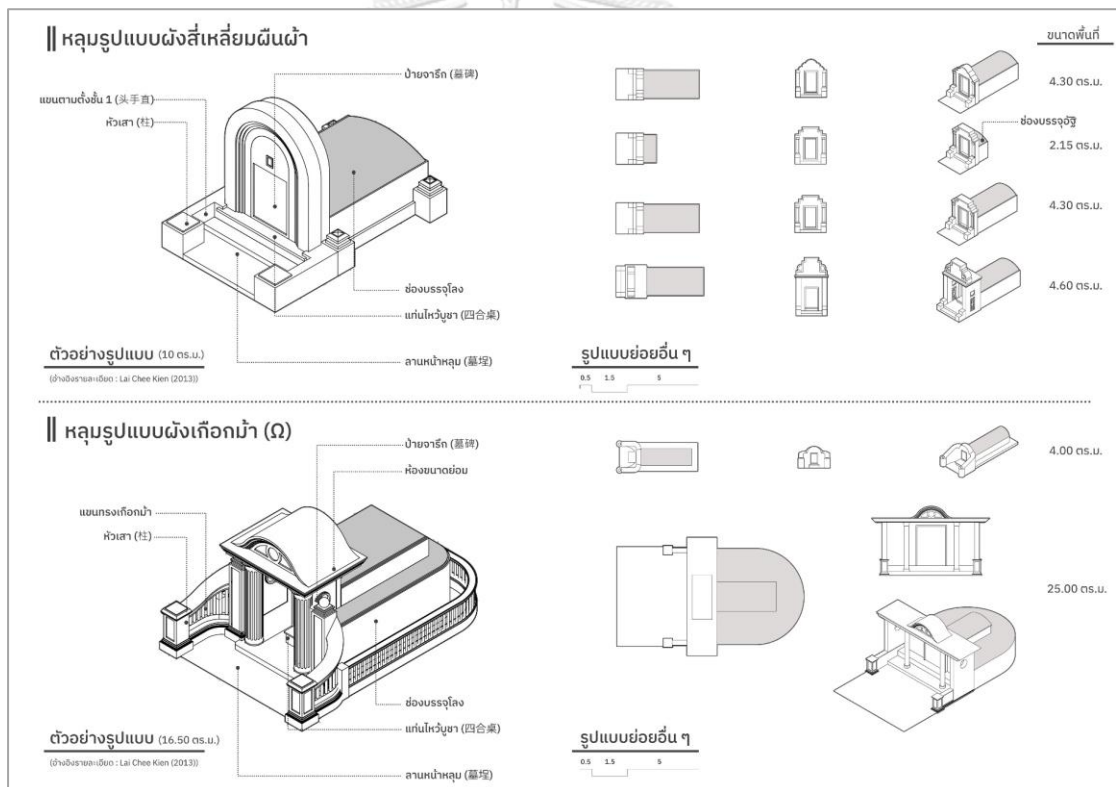
ลูกบอลหิน หัวเสาไม้วน รูปปั้นสิงโตผู้พิทักษ์ และรูปปั้นสิงโตหมอบแบบตะวันตก บริเวณด้านบนป้ายชื่อมักจะมีการสลักคำว่า ฝู (福) หรือสัญลักษณ์ดาว ที่สื่อความหมายถึงความมงคล

2. ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน

เป็นองค์ประกอบของหลุมฝังศพที่โดยภาพรวมไม่พบเห็นในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม แต่พบเห็นบริเวณกำแพงบรรจุอัฐิ มีการจารึกว่า ถูตั้งจือเสิน (土地之神) แปลว่า เทพแห่งผืนดิน

3. ช่องบรรจุโลง

สุสานจีนแคะ ถนนสีลมเป็นหนึ่งในสุสานที่ไม่มีการทำช่องใส่ดินสำหรับก่อเนินดิน แต่ใช้วิธีการสร้างโลงขนาดใหญ่ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีการฉาบด้วยกรวดล้างเช่นเดียวกับโครงสร้างประดับตกแต่งหลุม นอกจากนี้ยังพบโลงบรรจุอัฐิ มีขนาดสั้นกว่าช่องบรรจุโลง มีความยาวประมาณ 0.60 เมตร

ภาพที่ 4.17 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.3.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

สุสานจีนแคะ ถนนสีลม มีจำนวนไม้ยืนต้นไม่มาก ไม้ยืนต้นที่มีทรงพุ่มสมบูรณ์นับจำนวนได้ทั้งหมด 9 ต้น ประกอบด้วย ตาล 1 ต้น มะพร้าว 4 ต้น หูกวาง 2 ต้น และโพ 2 ต้น ไม้ยืน

ต้นที่ยังเติบโตไม่สมบูรณ์ประกอบด้วย มะม่วง 2 ต้น มะขาม 1 ต้น ยังพบไม้ผลล้มลุก เช่น กล้วย ที่ปลูกในบริเวณสวนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิตลอดแนวรั้วทางทิศใต้ระหว่างตึกคิวพาวเวอร์มหานคร

บริเวณหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิพบว่าส่วนเป็นพื้นดิน แต่จากการลงสำรวจพบว่าได้รับการดูแลรักษาค่อนข้างดี ไม่มีหญ้าขึ้นรกทึบเต็มพื้นที่เหมือนสุสานฮกเกี้ยน สำหรับหญ้าที่ขึ้นรกทึบมักพบเห็นอยู่ในหลุมฝังศพที่ถูกทิ้งร้าง นอกจากนี้ทางสมาคมยังมีการตกแต่งพื้นที่ด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อพำ ผกากรอง ในกระถางตลอดทางสัญจรหลักและรอง

2. ประตูและกำแพงรั้ว

สุสานจีนแคะ ถนนสีลมมีซุ้มประตูทางเข้า 1 จุด (หมายเลข 9 ภาพที่ 4.11) เป็นประตูคอนกรีตเสริมเหล็กมีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนประเพณี มีหลังคาซ้อนสูง 2 ชั้น และช่องทางเข้า 1 ช่อง มีความกว้างของช่องทางเข้าประมาณ 3.00 เมตร อยู่ในสภาพที่ค่อนข้างทรุดโทรม ในซุ้มประตูมีการระบุคำว่า สุสานจีนแคะ ถนนสีลม และคำว่า เค้อสู้อี้ซาน (山義屬客) หรือ ฮากสู้อี้ซาน ในสำเนียงฮากกาแปลว่า สุสานสาธารณะแห่งบรรพชนฮากกา ปัจจุบันเปิดใช้งานเป็นบางเวลา ส่วนประตูรั้วอีกจุดเป็นประตูเหล็กบานเลื่อน กว้างประมาณ 4.50 เมตร โดยมีป้อมประตูตั้งอยู่ข้าง ๆ เป็นประตูที่เปิดใช้งานหลัก

ส่วนกำแพงรั้วบริเวณทางเข้ามีรูปแบบเดียวกับสุสานฮกเกี้ยน คือเป็นกำแพงรั้วก่ออิฐถือปูนช่วงฐานประมาณ 0.60 เมตร มีการวางแนวรั้วเหล็กบนฐานประมาณ 1.00 เมตร มีการวางเสาคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นช่วง ๆ มีการตกแต่งปูนปั้นหัวเสาบัว ส่วนกำแพงฝั่งอื่น เป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนทึบตันสูงประมาณ 2.50 – 3.00 เมตร

ภาพที่ 4.18 ซุ้มประตูสุสานจีนแคะ ถนนสีลม

3. อุปกรณ์ประกอบพื้นที่

ภายในพื้นที่สุสานประกอบด้วยไม้กระถางที่ปลูกตลอดทางสัญจรตามที่ได้กล่าวไว้ในลักษณะพืชพรรณ มีเสาไฟให้ความสว่างเฉพาะส่วนจอดรถ ไม่ปรากฏม้านั่งภายนอก

ผังภูมิทัศน์สถานเงินแคะ ถนนสี่ลม

ภาพที่ 4.19 ผังภูมิทัศน์สถานเงินแคะ ถนนสี่ลม (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.4 สุสานแต่จิว

4.4.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานแต่จิวตั้งอยู่ในแขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ภายในรั้วประมาณ 85 ไร่ อยู่ภายใต้การดูแลรักษาโดยสมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย ปัจจุบันมีการเปิดให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามาใช้งานสาธารณะได้ทุกวัน รวมถึงกิจกรรมค้าภายในพื้นที่ ระหว่างเวลา 04.00 – 20.00 น. มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

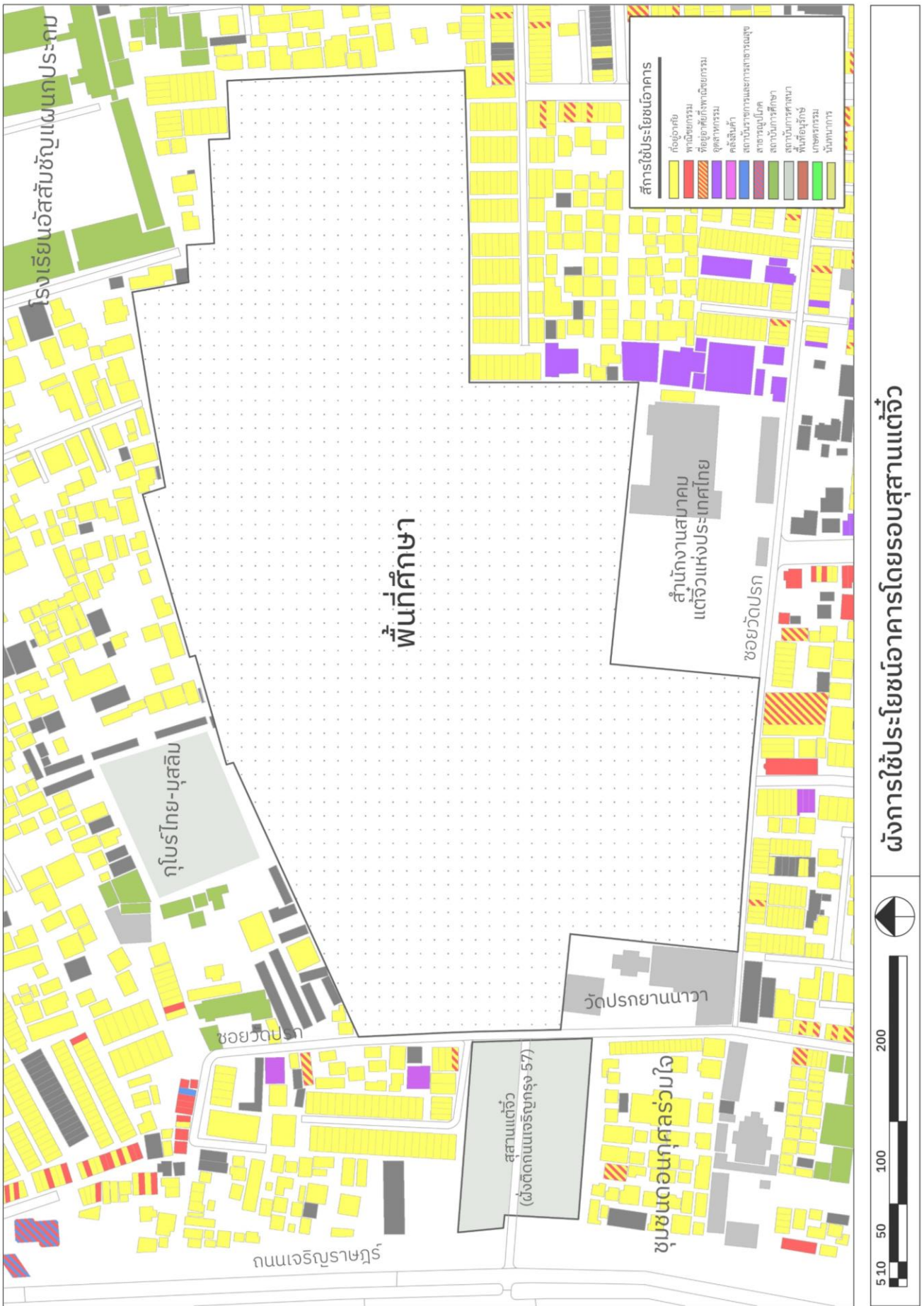
ทิศเหนือ	ติดต่อกับอาคารที่พักอาศัยรวม กุโบร์ไทย-มุสลิม ถนนซอยโรงน้ำแข็ง ฝั่งตรงข้ามเป็นมัสยิดยะวา ชุมชนมัสยิดยะวา
ทิศใต้	ติดต่อกับสมาคมแต่จิวและถนนซอยวัดปรก ฝั่งตรงข้ามถนนเป็นชุมชน ที่อยู่อาศัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับชุมชนกุศลทองและโรงเรียนอัสสัมชัญแผนกประถม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับวัดปรกยานนาวาและถนนซอยวัดปรก ฝั่งตรงข้ามถนนได้แก่ กลุ่มอาคารพาณิชย์ ชุมชนดอนกุศลร่วมใจ

สุสานแต่จิวมีประตูทางเข้าทั้งหมด 3 จุด ได้แก่ (A) ทางทิศตะวันตก (B) ทางทิศเหนือ ติดต่อกับซอยสาทร 11 แยก 4 และ (C) ทางทิศใต้ติดต่อกับสมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย ปัจจุบันเปิดให้เข้าออกเพียงทางเดียว คือฝั่งตะวันตกของสุสานเชื่อมกับซอยเจริญกรุง 57 โดยไปบรรจบกับถนนเจริญกรุงเป็นระยะทางประมาณ 870 เมตร และเชื่อมต่อกับถนนเจริญราษฎร์ไปบรรจบกับถนนสาทรประมาณ 600 เมตร

ในอดีตซอยเจริญกรุง 57 ถือเป็นเส้นทางหลักเข้าสู่กลุ่มสุสานวัดดอนและสุสานแต่จิว ตั้งอยู่ปลายสามของถนน (บรรจบทางสามแพร่ง) แต่ปัจจุบันภายหลังมีการตัดทางพิเศษศรีรัชในปี พ.ศ. 2536 ทำให้การเข้าถึงในอดีตได้เปลี่ยนแปลงไป หากเดินทางด้วยรถยนต์จำเป็นต้องกลับรถในถนนเจริญราษฎร์เพื่อเข้าสู่สุสาน

สำหรับการเดินทางด้วยรถไฟฟ้าบีทีเอส สามารถลงจากสถานีสุรศักดิ์แล้วเดินเท้าเข้าสู่สุสานด้วยถนนเจริญราษฎร์ หรือตามซอยต่าง ๆ ภายในชุมชนด้วยระยะทางประมาณ 730 เมตร

นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถึงได้จากชุมชนข้างเคียงโดยรอบในฝั่งที่ติดกับคลองระบายน้ำทางฝั่งทิศตะวันออกและทิศใต้ของสุสาน ซึ่งมีการทำสะพานจากที่พักอาศัยเชื่อมคลองเข้าสู่สุสานได้โดยตรง เนื่องจากทางทิศดังกล่าวไม่มีการสร้างแนวรั้ว

ภาพที่ 4.20 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานแต่จิว (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 4.21 ผังบริเวณสุสานแต่จิว (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.4.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

เป็นองค์ประกอบที่มีการจัดกลุ่มในบริเวณศูนย์กลางของสุสาน ได้แก่ ศาลเจ้ากงชิงเฮงเก็ง ศาลเจ้าฟูเต้อะแป๊ะกง ศาลาไต้ฮงกง และอาคารทำพิธี มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.6 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรม สุสานแต่จีว

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
ศาลบรรพชน ชาวแต่จีว (潮州公祠) (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.21)		~704 ตร.ม.	สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2444 เป็นศาลสำหรับบรรพบุรุษชาวจีนแต่จีวที่มาบรรจุไว้ในสุสานแต่จีว ปัจจุบันไม่ได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปภายใน	เป็นอาคารทรงจีนตามประเพณี ทั้งในด้าน การวางผังด้วยลานกลางอาคารคล้ายคลึงกับ ศาลเจ้าจีนใน กวางตุ้ง งานปูนปั้น และงานหลังคา (Lee, 2017: 65-71)
ศาลาไต้ฮงกง (หมายเลข 6 ภาพที่ 4.21)		~64 ตร.ม.	ตั้งอยู่ใจกลางสุสาน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นที่สถิตของเทพไต้ฮงกง บริเวณด้านหน้ามีลานพิธีสำหรับการไหว้สักการะ	เป็นศาลาที่มีหลังคาทรงจีน 3 ชั้น ตั้งอยู่ใจกลางกลางสระน้ำเพื่อสร้างฮวงจุ้ยที่ดีกับสุสาน
ศาลเจ้าแป๊ะกงชิงเฮงเก็ง (รูปบน) และ ศาลเจ้าฟูเต้อะแป๊ะกง (รูปล่าง) (หมายเลข 2 และ 3 ภาพที่ 4.21)		ศาลเจ้าแป๊ะกงชิงเฮงเก็ง: ~36 ตร.ม. ศาลเจ้าฟูเต้อะแป๊ะกง: ~49 ตร.ม.	ที่สถิตของเจ้าที่ประจำสุสาน มีจำนวน 2 จุด คือ (1) บริเวณซุ้มประตูสุสานวัดดอนนอกไร่สุสานติดต่อกับวัดปรกยานนาวาเรียกว่า ศาลเจ้าแป๊ะกงชิงเฮงเก็ง และ (2) บริเวณภายในสุสานทางทิศใต้เรียกว่า ศาลเจ้าฟูเต้อะแป๊ะกง	เป็นศาลเจ้าโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ตกแต่งด้วยงานเขียนสี งานปูนปั้นและหลังคาแบบจีน มีการบูรณะครั้งสำคัญในปี พ.ศ. 2454 และ 2546

ตารางที่ 4.6 (ต่อ) องค์ประกอบส่วนพิธีกรรม สุสานแต่จิว

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
อาคารทำพิธี (潮州義山 礼堂) (หมายเลข 5 ภาพที่ 4.21)		~370 ตร.ม.	สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2479 เป็นอาคารสำหรับประกอบพิธีในร่ม ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นอาคารฝึกซ้อมเทควันโด	เป็นอาคารที่ใช้รูปแบบสมัยใหม่ในยุคแรก ที่ลดทอนการตกแต่งหลังคาองด้วยการใช้เชิงเทียน (parapet) เน้นความเรียบง่ายของสถาปัตยกรรม และด้านหน้าอาคารแบบสมมาตร (Lee, 2017: 77-82)

2. ส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

ปัจจุบันสุสานแต่จิวมีหลุมฝังศพประมาณ 9,900 หลุม มีการวางแปลงหลุมฝังศพออกเป็น 5 แปลงหลักซึ่งถูกแบ่งด้วยทางสัญจรสายหลักมีรูปแบบไม่เป็นวงบรรจบ มีเส้นทางจากทางเข้าจากประตูฝั่งตะวันตกไปบรรจบประตูอีกแห่งทางทิศเหนือฝั่งตะวันออก มีกว้างประมาณ 6 เมตร รวมไหล่ทาง

การวางหลุมฝังศพในสุสานแต่จิว มีความเป็นระบบที่ชัดเจนในรูปแบบแถวซอยที่มีความกว้างประมาณ 1.50 – 2.00 เมตร เส้นทางที่ตัดขนานไปตามขอบรั้วหรือคลองในบางจุด มีความกว้างประมาณ 1 เมตร ในแต่ละแปลงหลุมฝังศพจะหันป้ายจารึกไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศเหนือ

สำหรับองค์ประกอบต่าง ๆ ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิภายในสุสานแต่จิว ประกอบด้วยหลุมฝังศพ อนุสาวรีย์ หลุมบรรจุอัฐิรวม และกำแพงบรรจุอัฐิ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.7 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานแต่จิว

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
หลุมฝังศพ		พื้นที่รวม ~94,145 ตร.ม.	บรรจุศพ	ในภาพรวมนิยมตกแต่งด้วยศิลปะแบบจีน มีรายละเอียดเพิ่มเติมใน 4.4.3

ตารางที่ 4.7 (ต่อ) องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสุสานแต่จิว

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
อนุสาวรีย์ (หมายเลข 14 ภาพที่ 4.21)		~50 ตร.ม.	เป็นอนุสาวรีย์ที่สมมาตรแต่จิวแห่งประเทศไทย จัดสร้างขึ้นแก่ผู้มีอุปการะคุณต่อสุสาน เช่น อนุสาวรีย์คุณหลวงสิทธิ สุโรปกรณ์ หรือ หลงจูบี้ก	เป็นศาลาที่มีหลังคาทรงจีน 3 ชั้น ตั้งอยู่ใจกลางสระน้ำเพื่อสร้างฮวงจุ้ยที่ดีกับสุสาน
หลุมบรรจุอัฐิรวม (บ่วงหยิ่งหมอ) (万人墓) (หมายเลข 7 ภาพที่ 4.21)		~2,640 ตร.ม.	เป็นส่วนบรรจุอัฐิรวมของบุคคลไ้ญาติในอดีต มีการประมาณว่าภายในมีอัฐิผู้เสียชีวิตรวมกันกว่า 80,000 ราย (ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยเซนต์หลุยส์, [ม.ป.ป.-a]) ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าโดยหันป้ายไปทางทิศตะวันออก	มีลักษณะคล้ายหลุมฝังศพทั่วไป ที่ เป็นใช้รูปแบบฝังเกือกม้าและก่อเนินดินตามรูปประเพณี ถือได้ว่าเป็นหลุมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในสุสานแต่จิว มีพื้นที่ประมาณ 2,642 ตร.ม. และเป็นหลุมที่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างดี
กำแพงบรรจุอัฐิ (หมายเลข 13 ภาพที่ 4.21)		พื้นที่รวม ~200 ตร.ม.	ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของสุสาน เป็นช่องสำหรับบรรจุภาชนะใส่อัฐิ	มีลักษณะเป็นกำแพงบรรจุอัฐิที่มีความสูง 3 ชั้น ด้านบนกำแพงตกแต่งหลังคากระเบื้องดินเผาลอนทรงจีน ในแต่ละช่องมีขนาด 40x40 ซม. ปัจจุบันมีหลายช่องที่ไม่มีบรรจุอัฐิแล้ว

3. ส่วนบริการ

สามารถจำแนกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนบริการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพิธีกรรมภายในพื้นที่ ประกอบด้วย (1) อาคารบรรจุอัฐิรวม และ (2) ที่ทำการสุสานและฌาปนกิจ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.8 องค์ประกอบหลักในส่วนบริการสุสานแต่จิว

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
อาคารบรรจุอัฐิรวม (หมายเลข 14 ภาพที่ 4.21)		~565 ตร.ม.	เป็นที่จัดเก็บอัฐิที่ยังไม่มีสถานที่บรรจุถาวร แต่ในปัจจุบันถูกใช้งานเป็นที่พักคนดูแลสุสาน	เป็นโกดังมีความสูงประมาณอาคาร 2 ชั้น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของสุสาน มีการใช้โครงสร้างทึบเพื่อรับแสงเข้าสู่ภายในอาคารได้
ที่ทำการสุสานและฌาปนกิจ (หมายเลข 8 ภาพที่ 4.21)		~100 ตร.ม.	ด้านหน้าอาคารเป็นที่เฝ้ารถยนต์ของคนดูแลสุสาน ภายในอาคารชั้นที่ 1 เป็นสำนักงานหลัก ส่วนชั้นที่ 2 เป็นสถานที่เก็บบันทึกต่าง ๆ ของสุสาน ปัจจุบันไม่เปิดให้บุคคลภายนอกเข้า	เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 2 ชั้น ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าติดต่อกับซุ้มประตูทางเข้าของสุสาน

สำหรับส่วนบริการที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับพิธีกรรม ได้แก่ (1) ลานจอดรถ มีเฉพาะบริเวณทางเข้าสามารถจอดรถยนต์ได้ประมาณ 30 คัน (2) สุขาจำนวน 3 จุด ในบริเวณทางเข้าหลัก บริเวณที่ติดต่อกับศาลบรรพชนแต่จิว และบริเวณทางเข้าฝั่งสมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบเห็นส่วนบริการด้านอื่นที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ภายหลังการปรับปรุงภูมิทัศน์สุสานให้เป็นส่วนสาธารณะ เช่น สนามกีฬา ลานเครื่องเล่นสำหรับเด็ก อาคารออกกำลังกาย (ฟิตเนสในร่ม) อาคารฝึกซ้อมเทควันโด ซุ้มกิจกรรมของชมรมต่าง ๆ ซุ้มศาลาพักผ่อนตามจุดต่าง ๆ ตลอดทางสัญจรหลัก และรอง และร้านค้าต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่ เช่น ร้านกาแฟ ร้านขายเครื่องดื่ม ร้านเลี้ยงปลา

4.4.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

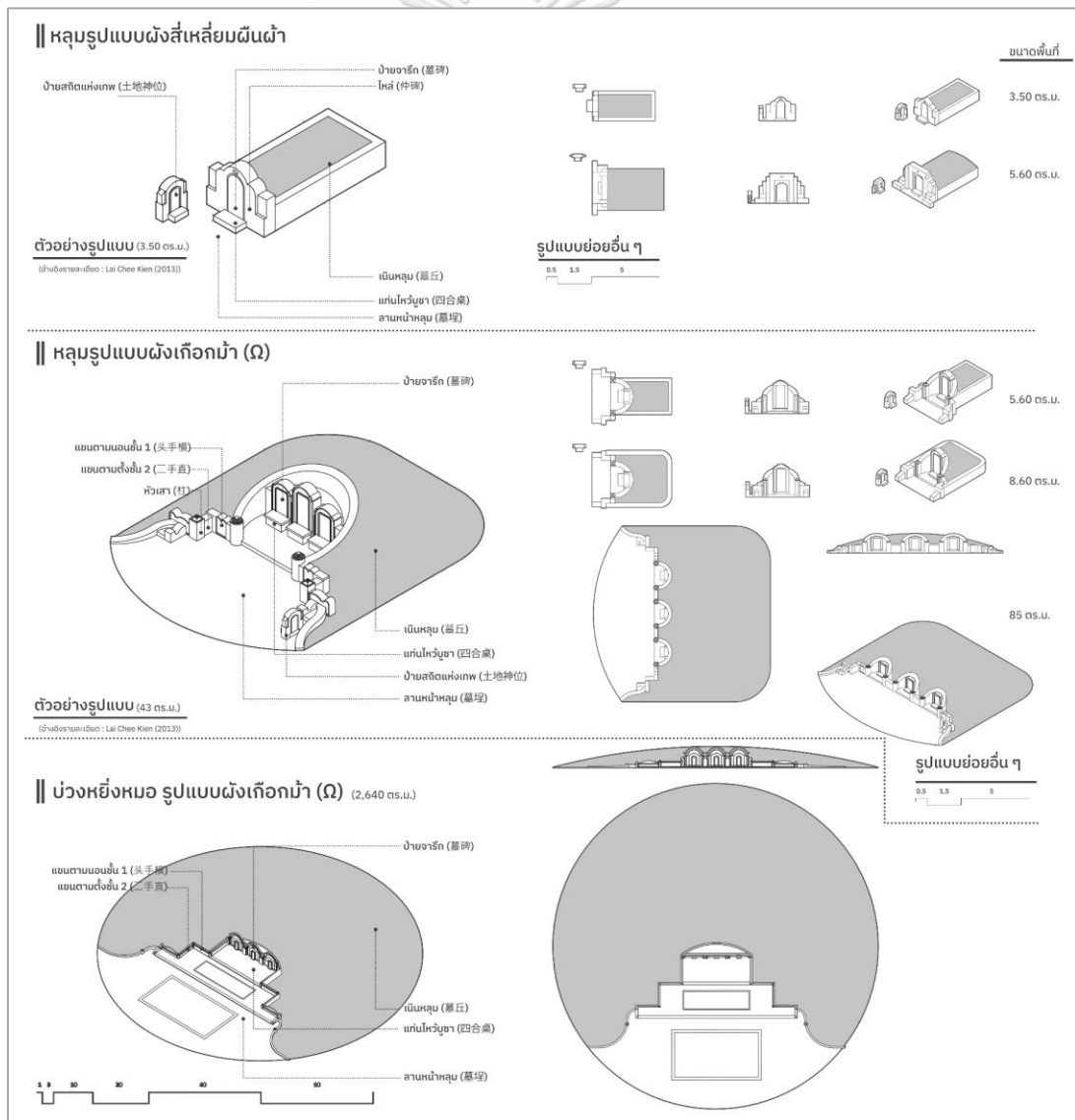
1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

สุสานแต่จิวมีโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพที่ค่อนข้างเรียบง่าย มีรูปแบบผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า และผังเกือกม้าที่คล้ายคลึงกันตลอดทั้งแถว อาจแตกต่างกันรายละเอียดของการตกแต่ง แต่ในภาพรวมมีความเป็นเอกภาพและกลมกลืนกันทั้งสุสานด้วยรูปแบบจินสสะท้อนผ่านงานปูนปั้น และงานเขียนสี มีการใช้วัสดุก่อสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กและก่ออิฐถือปูนฉาบด้วยกรวด

ล้างสีเทา ดำ เขียว ฟ้า ม่วง และแดง ในส่วนแผ่นป้ายจารึก จะใช้วัสดุจำพวกหินอ่อน หรือวัสดุคุณภาพสูงธรรมดา สำหรับการประดับตกแต่งบริเวณหัวเสาส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยหัวบัว

2. ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน

ป้ายดังกล่าวมักจะวางอยู่ทางฝั่งซ้ายหรือขวาในหัวมุมแถวของหลุมฝังศพในแต่ละแถวในลักษณะเป็นของป้ายส่วนกลาง ในบางกรณีพบจะมีการแยกวางออกมาเป็นส่วนตัวสำหรับครอบครัวที่มีฐานะ ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดินมีความคล้ายคลึงกับป้ายหลุมฝังศพแต่มีขนาดเล็กกว่าและมักใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมเดียวกับหลุมฝังศพรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปแบบเหลี่ยม กลมมน ในป้ายมีการจารึกคำว่า โถงตี้ซิงอู่ย ในสำเนียงแต้จิ๋ว (土地神位) แปลว่าที่สถิตของโถงตี้กิง หรือเทพแห่งผืนดินตามความเชื่อจีนเพื่อปกป้องรักษาผู้เสียชีวิต

ภาพที่ 4.22 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานแต้จิ๋ว (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

3. ช่องบรรจุโลง

มีลักษณะเป็นกำแพงกันดินที่ก่ออิฐฉาบปูนสูงประมาณ 0.50 – 0.70 เมตรจากระดับพื้นดิน มีความยาวประมาณ 2.40 - 2.50 เมตร มีความกว้างประมาณ 1.30 – 1.40 เมตร จากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่เนินดินค่อนข้างทรุดโทรม บางช่องใส่ดินไม่มีดินภายใน ส่วนช่องบรรจุโลงที่ถูกทิ้งร้างมักมีการปลูกไม้ล้มลุก ในขณะที่บางหลุมพบว่ามี การคาดคองกรีดปิดทับถาวร

4.4.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

สุสานแต่จิวเป็นสุสานที่มีพรรณไม้เป็นจำนวนมาก (ดังจะเห็นได้จากผังภูมิทัศน์ภาพที่ 4.25) ไม้ยืนต้นที่พบเห็นได้ทั่วไปภายในสุสานแต่จิว เช่น ไทร จามจรี หางนกยูงฝรั่ง โพ หูกวาง เกือบทั้งหมดปลูกโดยสมาคม ยกเว้นบริเวณหลุมฝังศพที่เกิดขึ้นเอง ไม่มีการตัดแต่งจนเกิดเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ขณะที่พรรณไม้ที่พบเห็นเป็นบางส่วน เช่น หูกระจง ประดู่ สัก พญาสัตบรรณ อดีศ อินเดียด สนประดิพัทธ์ มะม่วง นอกจากนี้ยังพบว่าภายในสุสานมีการปลูกไม้ล้มลุกจากประชาชนที่มีบ้านเรือนติดกับสุสาน หรือคนดูแลสุสาน เช่น กล้าย มะละกอ

2. ประตูและกำแพงรั้ว

ในบรรดาประตูทางเข้าถึงสุสานทั้ง 3 จุด มีซุ้มประตูเพียงแห่งเดียว คือ (A) ประตูทางเข้าหลักจากทางทิศตะวันตก (หมายเลข 15 ภาพที่ 4.25) เป็นซุ้มประตูที่มีความเก่าแก่ที่สุดแตกต่างจาก 2 ประตูอื่นที่เป็นประตูบานเลื่อนเหล็กสมัยใหม่ทั่วไป ซุ้มประตูทางเข้าหลักฝั่งตะวันตกเป็นประตูคอนกรีตเสริมเหล็กตกแต่งด้วยงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบจีนประเพณี มีช่องทางเข้า 3 ช่อง ความกว้างทั้งหมด 6.00 เมตร ช่องกลางกว้าง 3.00 เมตร ช่องรอง 2 ข้าง กว้างข้างละ 1.50 เมตร อยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดีจากสีที่ยังเด่นชัดเจเน มีการดูแลรักษาเป็นประจำ

กำแพงรั้วของสุสานแต่จิวมีการล้อมเฉพาะบางส่วนทางทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศเหนือ บางส่วนไม่มีแนวรั้วแต่เป็นด้านหลังของที่พักอาศัยส่วนบุคคล เป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนทึบสูงประมาณ 2.50 เมตร มีการชิงลวดหนามบนกำแพงอีก 1 ชั้น ไม่มีลวดลายปูนตกแต่ง ในฝั่งถนนซอยวัดปรกมีการเขียนภาพกราฟฟิตีการ์ตูนเกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเลและสุสานแต่จิว ส่วนรั้วทางทิศใต้ที่ติดต่อกับซอยวัดปรก 1 มีการฉาบปูนหยาบและทาสีตราสัญลักษณ์ธรรมจักรตลอดแนวรั้วไปจรดทางเข้าสมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 4.23 (ซ้าย) ชุมประตู่ทางเข้าหลัก

ภาพที่ 4.24 (ขวา) ตัวอย่างชุมศาลาพักคอยในสุสานแต่จีว

3. แหล่งน้ำ

สุสานแต่จีวมีแหล่งน้ำสำคัญ คือคลองชลระบายน้ำ ในอดีตคือคลองชลประทานเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมในพื้นที่สวนไรโดยรอบ ปัจจุบันเหลือเพียง 1 เส้นทางทิศใต้ ส่วนที่เหลือถูกถมเป็นถนน ทำให้ทางสมาคมแต่จีวได้มีการสร้างน้ำพุ และสระน้ำของศาลาได้อ่างกั้น ขึ้นเพื่อทดแทนแหล่งน้ำเดิมที่ถูกถมไป

4. อุปกรณ์ประกอบพื้นที่

ภายในพื้นที่สุสานประกอบด้วยม้านั่ง ชุมศาลาพักคอยเป็นระยะ ๆ ในเส้นทางสัญจรหลักและรอง บางชุมได้รับการสนับสนุนจากทางหน่วยงานกรุงเทพมหานคร ส่วนความสว่างในพื้นที่มีการติดตั้งเสาไฟนีออนชนิดกิ่งเดี่ยวตลอดทางสัญจรหลักและทางสัญจรรองในบางจุด ทั้งนี้เสาไฟบางต้นเป็นเสาไฟที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ นอกจากนี้ยังพบตู้บริการน้ำสาธารณะจำนวน 2 จุด บริเวณทางเข้าสุสาน

นอกจากนี้สุสานแต่จีวมีการวางป้ายบอกชื่อชุมชมรมต่าง ๆ รวมถึงอาคาร ทั้งภาษาไทยและภาษาจีน มีการติดตั้งป้ายประกาศที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประจำปี ประจำเดือน หรือประกาศจากทางชมรมนักวิ่งตลอดทางสัญจรหลักในสุสาน

สัญลักษณ์

- 1 ลานจอดรถยนต์
- 2 ศาลเจ้าเป๊าะงฉงเฮงเก็ง
- 3 ศาลเจ้าฟูโตะเปะเอะกุง
- 4 ศาลบรรพชนชาวแต้จิ๋ว
- 5 อาคารกีฬา
- 6 ศาลาโถงทรง
- 7 หุ่นบรรจุอิฐรวม (บ่วงหึ่งหอบ)
- 8 ที่ทำการสุสาน
- 9 อาคารบรรจุอิฐรวม
- 10 อาคารฝึกซ้อมเทควันโด
- 11 อาคารออกกำลังกายในร่ม
- 12 สุขา
- 13 กำแพงบรรจุอิฐ
- 14 อนุสาวรีย์
- 15 ซุ้มประตูทางเข้า

ผังภูมิทัศน์สุสานแต้จิ๋ว

ภาพที่ 4.25 ผังภูมิทัศน์สุสานแต้จิ๋ว (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.5 สุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์

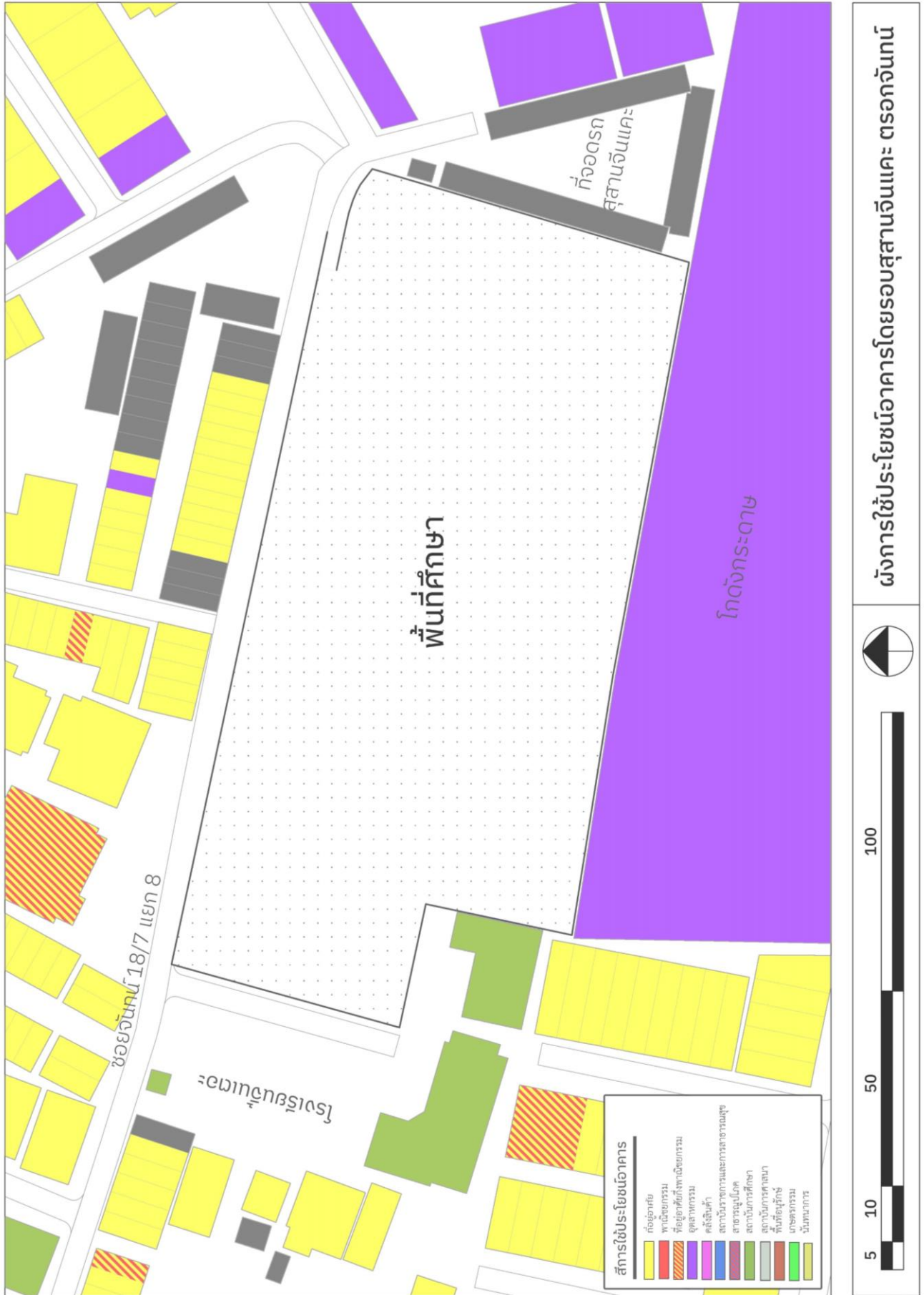
4.5.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์ ตั้งอยู่ที่ซอยจันทน์ 18/7 แยก 8 แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 5.76 ไร่ ปัจจุบันมีการเปิดให้รถยนต์ภายนอกเข้ามาจอดทุกวัน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับซอยจันทน์ 18/7 แยก 8 ฝั่งตรงข้ามเป็นอาคารพาณิชย์สูง 2 ชั้น และที่จอดรถส่วนบุคคล
ทิศใต้	ติดต่อกับโกดังกระดาษของบริษัท อุตสาหกรรมกระดาษสยาม เจ. เอ็น. เค จำกัด และอาคารพาณิชย์สูง 4 ชั้น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับที่จอดรถของสุสานเงินแคะ หอพักอาศัยสูง 5 ชั้น และโกดังกระดาษของบริษัท อุตสาหกรรมกระดาษสยาม เจ. เอ็น. เค จำกัด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ โรงเรียนจินเตอะ และอาคารพาณิชย์สูง 4 ชั้น

การเข้าถึงสุสานเงินแคะ สามารถเข้าถึงได้จากถนนซอยจันทน์ 18/7 แยก 8 มีระยะจากต้นถนนซอยจันทน์ 18/7 ถึงสุสานประมาณ 170 เมตร และห่างจากถนนจันทน์ประมาณ 470 เมตร ในซอยจันทน์ 18/7 แยก 8 เป็นถนนที่มีความกว้างคับแคบ 1 ช่องจราจร มีความกว้างประมาณ 4 เมตร ส่วนใหญ่มีรถมอเตอร์ไซด์วิ่งสวนเข้าออกเป็นประจำ

สุสานมีทางเข้าทั้งหมด 2 จุด จุดแรกติดต่อกับโรงเรียนจินเตอะเป็นประตูหลักที่เปิดตลอดเวลาที่มีความกว้างประมาณ 5 เมตร ส่วนจุดที่ 2 ติดต่อกับที่จอดรถของสุสานซึ่งมีการสร้างแนวรั้วแยกออกมาจากส่วนพื้นที่สุสาน ทางเข้าจุดนี้มีความกว้างประมาณ 3 เมตร เปิดให้รถเข้าออกเป็นบางช่วงเวลาด้วยแผงกั้นชั่วคราว

ภาพที่ 4.26 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 4.27 ผังบริเวณสุสานจีนและ ทรอกจันทน์ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ผังบริเวณสุสานจีนและ ทรอกจันทน์

4.5.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ศาลป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน และอาคารทำพิธี ซึ่งถูกจัดเรียงองค์ประกอบในลักษณะแถว มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.9 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
ศาลป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.27)		~4 ตร.ม.	ตั้งอยู่ติดกับเจดีย์ หอคอยบรรจ้อัฐิ และถือเป็นป้ายสถิตเทพแห่งผืนดินแห่งเดียว เนื่องจากในแต่ละหลุมฝังศพส่วนบุคคลไม่มีป้ายดังกล่าว จึงเป็นจุดที่ลูกหลานเข้ามาไหว้เป็นหลัก	มีลักษณะคล้ายตู้जूเอี้ยะในบ้าน มีขนาดเล็กและตกแต่งด้วยงานเขียนสี งานปูนปั้นและหลังคาแบบจีน
อาคารทำพิธี (หมายเลข 4 ภาพที่ 4.27)		~340 ตร.ม.	ใช้ประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับสุสาน นอกจากนี้ยังมีประตูเชื่อมจากโรงเรียนจีนต่อเนื่องติดต่อกับอาคาร	เป็นอาคารปิด ทรงจีน รูปแบบสมัยใหม่ก่ออิฐถือปูนสูง 1 ชั้น มีช่องประตูทางเข้า 3 ช่องทาง

2. ส่วนหลุมฝังศพและบรรจ้อัฐิ

ปัจจุบันสุสานจีนแคะมีหลุมฝังศพประมาณ 500 - 510 หลุม มีการจัดสรรทางสัญจรหลักที่เชื่อมแนวแกนระหว่างกลุ่มอาคารส่วนพิธีกรรมไปสู่หลุมฝังศพ มีความกว้างประมาณ 2.50 เมตร ในส่วนการวางหลุมฝังศพใช้ระบบกริดตาราง ใน 1 กริดตาราง มีความกว้าง x ยาว ประมาณ 8 x 8 เมตร ประกอบด้วยหลุมฝังศพจำนวน 8 - 10 หลุม ตามขนาดของหลุมฝังศพภายใน มีการเชื่อมต่อด้วยทางสัญจรรองซึ่งกว้างประมาณ 1.50 เมตร

สำหรับองค์ประกอบต่าง ๆ ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจ้อัฐิภายในสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ ประกอบด้วยหลุมฝังศพ และเจดีย์หอคอยบรรจ้อัฐิ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.10 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
หลุมฝังศพ		พื้นที่รวม ~5,300 ตร.ม.	บรรจุศพหรืออัฐิ	โดยภาพรวมมีรูปลักษณะคล้ายคลึงกับสุสานจีนแคะ ถนนสีลม แต่พบว่าการประดับตกแต่งลดน้อยลง มีรายละเอียดเพิ่มเติมใน 4.5.3
เจดีย์หอคอย บรรจุอัฐิ (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.27)		~110 ตร.ม.	เป็นช่องสำหรับบรรจุภาชนะใส่อัฐิ ตั้งอยู่ใจกลางสุสาน และมีความสูงที่เห็นได้จากทั่วทั้งสุสาน	เป็นเจดีย์หอคอยทรงจีนทรง 8 เหลี่ยม มีหลังคาลดระดับขึ้นไป 7 ชั้น ในส่วนบรรจุอัฐิมีช่องขนาด 40x40 ซม. สูง 10 ชั้น เรียงรอบทั้ง 7 ด้าน ยกเว้นทางฝั่งตะวันตกที่เป็นป้ายบอกชื่อสุสาน

3. ส่วนบริการ

ประกอบด้วย (1) ลานจอดรถ แบ่งเป็นส่วนจอดรถในร่มมีหลังคาสามารถจอดประมาณ 17 คัน และพื้นที่จอดรถด้านนอกประมาณ 13 คัน รวมเป็นพื้นที่จอดรถประมาณ 30 คัน (2) ที่พักอาศัยผู้ดูแลสุสาน เป็นอาคารก่ออิฐปูนสูง 1 ชั้น ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมเดียวกับอาคารทำพิธี มีขนาดประมาณ 160 ตร.ม. เป็นอาคารที่มีความยาวต่อเนื่องไปถึงบริเวณประตูทางเข้าจุดแรก และ (3) สุขา เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสูง 1 ชั้น ตั้งอยู่ในส่วนจอดรถติดกับแนวกำแพงสุสานจีนแคะ

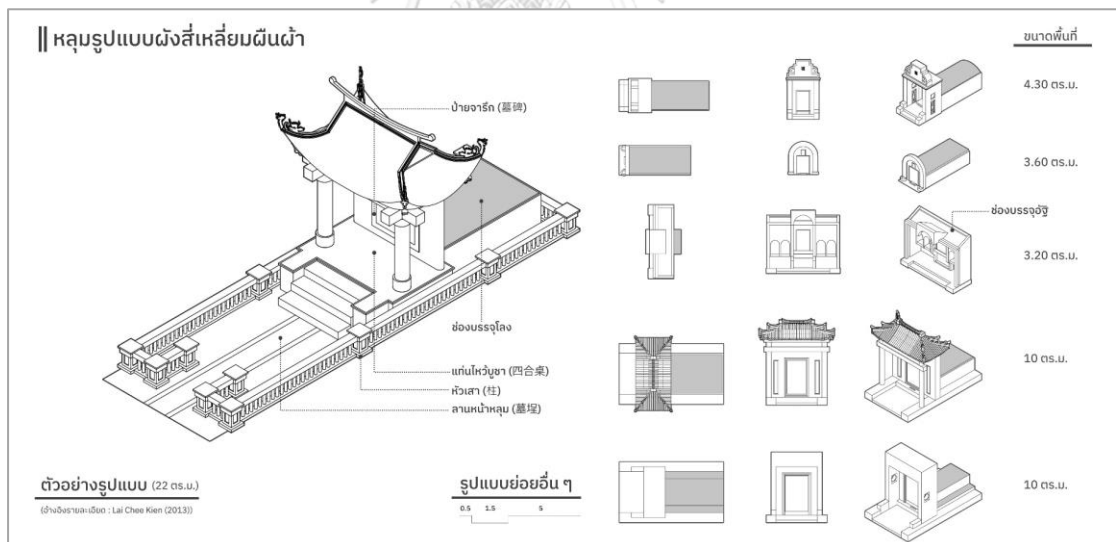
ภาพที่ 4.28 ที่พักอาศัยคนดูแลสุสาน สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

4.5.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

การตกแต่งโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพในภาพรวม มีรูปแบบเดียวกันกับสุสานจีนและ ถนนสีลมเกือบทุกประการ ยกเว้นการใช้ผังแบบเกือกม้า การตกแต่งป้ายจารึกยังคงมีรูปแบบทางตั้งที่มีการลดทอนขนาดด้วยการย่อมุม 3-4 ชั้น มีลักษณะเป็นห้องขนาดย่อมมีหลังคาคลุมป้ายจารึก มีการตกแต่งในระบบเรขาคณิตแบบสมมาตรในรูปแบบสมัยใหม่ที่ใช้วัสดุก่อสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กและก่ออิฐถือปูนฉาบด้วยกรวดล้างสีเทา โดยภาพรวมใช้รูปแบบสมัยใหม่ที่มีความเรียบง่ายมากขึ้น ไม่มีการตกแต่งลดเหลี่ยมมุม มีการฉาบด้วยวัสดุอื่น ๆ มากขึ้น เช่น หินขัด กระเบื้องโมเสกหรือฉาบสีธรรมชาติ ในขณะที่รูปแบบสถาปัตยกรรมจีนจากรูปลักษณะหลังคา พบว่ามีจำนวนค่อนข้างน้อยและมักมีการลดรายละเอียดการประดับตกแต่ง ๆ ให้เรียบง่ายมากขึ้น โดยใช้วัสดุจำพวกกระเบื้องโมเสกสีแดง เหลือง ส้ม และเขียว

ส่วนแผ่นป้ายจารึกนิยมใช้วัสดุจำพวกหินอ่อน มีการประดับตกแต่งบริเวณหัวเสาส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยหัวเสากลมมีหลุมตรงกลาง บางหลุมมีการปลูกต้นชวนชม ส่วนรูปปั้นสิงโตผู้พิทักษ์ พบเฉพาะ 2 หลุมขนาดใหญ่ บริเวณด้านบนป้ายชื่อมักจะมีการสลักคำว่า “ผู้” อีกทั้งยังพบเห็นลายฉลุเงิน และดาว แบบเดียวกับสุสานจีนและ ถนนสีลม

ภาพที่ 4.29 จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพในสุสานจีนและ ตรอกจันทน์ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

2. ป้ายสัณนิเทศแห่งผืนดิน

เป็นองค์ประกอบที่โดยภาพรวมไม่พบเห็นในสุสานจีนและ ตรอกจันทน์ แต่มีการตั้งไว้ส่วนกลาง 1 จุดบริเวณศาลป้ายสัณนิเทศแห่งผืนดิน (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.27)

3. ช่องบรรจุโลง

สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ ไม่มีการทำช่องใส่ดินสำหรับก่อเนินดิน แต่ใช้วิธีการสร้างเป็นโลงปิด มีการฉาบด้วยกรวดล้างเช่นเดียวกับโครงสร้างประดับตกแต่งหลุม ช่องบรรจุโลงมีความสูงในช่วง 0.60 – 1.30 เมตร นอกจากนี้ยังพบการทำช่องบรรจุอัฐิซึ่งมีขนาดเล็กกว่า แต่มีจำนวนไม่มาก

4.5.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ มีการปลูกไม้ยืนต้นบริเวณส่วนจอตลอด (ดังจะเห็นได้จากผังภูมิทัศน์ ภาพที่ 4.31) ไม้ยืนต้นที่มีทรงพุ่มสูงใหญ่สมบูรณ์ เช่น พญาสัตบรรณ โพ และมะขาม ขณะที่พรรณไม้อื่นที่มีขนาดเล็กลงมา เช่น ประดู่ ตะแบกนา หูกวาง มะขาม คุณ สนประติพัทธ์ มะม่วง ดินเบ็ดฝรั่ง และหมากสง รวมถึงไม้ผลล้มลุก เช่น กล้าย บริเวณซุ้มทางเข้าสู่สุสานที่ติดต่อกับส่วนจอตลอด มีการปลูกไม้กระถางตกแต่งบริเวณหลุมฝังศพห้วเสา เช่น ชวนชม

เนื่องจากหลุมฝังศพส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในจุดที่ต่ำ จึงถูกปกคลุมด้วยวัชพืชต่างถิ่นและท้องถิ่นที่ชอบน้ำเต็มพื้นที่ เช่น ไมยราบ บอน ซึ่งพบมากบริเวณกลางและทิศใต้ของสุสาน

2. ประตูและกำแพงรั้ว

สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ มีทางเข้า 2 จุด ไม่มีทางซุ้มประตูทางเข้า เป็นประตูบานปิดและบานเลื่อนทั่วไป ภายในสุสานตรงทางเชื่อมระหว่างจุดจอตลอดและส่วนพิธีกรรมมีซุ้มประตูภายใน (หมายเลข 7 ภาพที่ 4.31) ทางเข้า 3 ช่อง ช่องกลางกว้างประมาณ 4.50 เมตร ช่องรองกว้างประมาณ 3.00 เมตร เป็นซุ้มประตูที่เรียบง่าย ไม่มีหลังคา ตรงบริเวณคานซุ้มประตูมีการตกแต่งด้วยหัวมังกร ตรงป้ายมีการระบุชื่อภาษาจีนตัวเต็มว่า 山義屬客 หรือ เค้อสู่อี้ซาน แปลว่า สุสานสาธารณะแห่งบรรพชนฮากกา เช่นเดียวกับซุ้มประตูทางเข้าสู่สุสานจีนแคะ ถนนสีลม

สำหรับกำแพงรั้วรอบสุสาน เป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนสูงประมาณ 2.50 เมตรมีการขึงลวดหนามด้านบนกำแพง

ภาพที่ 4.30 ซุ้มประตูภายในของสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

ภาพที่ 4.31 ผังภูมิทัศน์สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

3. อุปกรณ์ประกอบพื้นที่

มีการติดตั้งไฟให้แสงสว่างบริเวณส่วนพิธีกรรมและส่วนบริการในบางจุด โดยเฉพาะบริเวณที่จอดรถ มีการตกแต่งด้วยกระถางต้นไม้ในบางจุด แต่ไม่มีจุดนั่งพักคอยภายนอก

4.6 สุสานสมาคมเจียงเจ้อ

4.6.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานสมาคมเจียงเจ้อ หรือ สุสานจีนเซียงไฮ้ ตั้งอยู่ในซอยวัดไผ่เงิน (ถนนจันทน์ 43) แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 4.43 ไร่ เป็นสุสานที่มีการเปิดพื้นที่จอดรถด้านหน้าให้คนบุคคลภายนอกเข้าไปจอดรถในช่วงเวลาปกติ ยกเว้นส่วนหลุมฝังศพที่มีการแยกรั้วปิดไม่ให้เข้าไปภายใน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับโกดังสินค้า และที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลความสูง 2-3 ชั้น
ทิศใต้	ติดต่อกับที่จอดรถยนต์ส่วนบุคคล ที่อยู่อาศัยส่วนบุคคล และถนนจันทน์ 43 แยก 22 ฝั่งตรงข้ามเป็นเป็นที่ดินว่างเปล่า
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับกุฏิวัดไผ่เงินโชตนาราม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับถนนจันทน์ 43 แยก 22 ฝั่งตรงข้ามคือชุมชนวัดไผ่เงิน ซึ่งเป็นชุมชนแออัดเรือนไม้สูง 1-2 ชั้น นอกจากนี้บริเวณปากซอยจันทน์ 43 แยก 22 ยังเป็นที่ตั้งตลาดนัดริมถนน

การเข้าถึงสุสานสมาคมเจียงเจ้อ มีทางเข้าจำนวน 2 ประตูเชื่อมต่อกับซอยจันทน์ 43 แยก 22 ซึ่งเป็นถนน 1 ช่องการจราจรมีความกว้างประมาณ 3.00 เมตร ซอยจันทน์ 43 แยก 22 เชื่อมกับถนนจันทน์ 43 มีระยะทางประมาณ 145 เมตร นอกจากนี้การเข้าถึงสุสานสมาคมเจียงเจ้อสามารถเข้าเดินทางจากถนนสาธุประดิษฐ์ ผ่านซอยจันทน์ 43 แยก 33 เชื่อมต่อกับซอยสาธุประดิษฐ์ 6 เป็นระยะทางประมาณ 890 เมตร

ภาพที่ 4.33 ผังบริเวณสุสานสมาคมเจียงเจ้อ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ผังบริเวณสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

4.6.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ศาลเจ้าปู่เตอะแปะกง และศาลาทำพิธี ซึ่งถูกจัดเรียงองค์ประกอบในลักษณะแถว มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.11 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
ศาลเจ้าปู่เตอะแปะกง (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.33)		~24 ตร.ม.	ที่สถิตของเจ้าที่ประจำสุสาน ตั้งอยู่ติดขอบรั้วทิศเหนือของสุสานบนแนวแกนหลักจากอาคารทำพิธี และซุ้มประตูทางเข้า	เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ประดับตกแต่งด้วยงานเขียนสี งานปูนปั้น และหลังคาแบบจีน มีการระบุภาษาจีนตัวเต็มหน้าศาลเจ้าว่า ผู้ต่อฉื่อ (祠德福)
ศาลาทำพิธี (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.33)		~460 ตร.ม.	ภายในประกอบด้วย ส่วนประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับสุสาน ห้องบรรจุอัฐิในร่ม ห้องน้ำ และห้องเก็บของ จึงถือเป็นสุสานจีนแห่งเดียวที่มีห้องบรรจุอัฐิในร่ม สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2555	เป็นอาคารทรงจีนกึ่งเปิดโล่ง ตกแต่งด้วยรูปแบบสมัยใหม่ มีการลดทอนรายละเอียดหลังคาด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กฉาบกรวดล้าง

2. ส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

ปัจจุบันสุสานสมาคมเจียงเจ็๋อมีหลุมฝังศพประมาณ 400 หลุม มีการจัดสรรหลุมฝังศพในระบบแถว มีทางสัญจรหลักกว้างประมาณ 3.50 เมตร ทำหน้าที่แนวแกนหลักเชื่อมต่อระหว่างอาคารส่วนพิธีกรรม คือ อาคารทำพิธี ซุ้มประตูทางเข้า และศาลเจ้าปู่เตอะแปะกง ก่อนเชื่อมต่อไปยังแถวต่าง ๆ ของหลุมฝังศพ

หลุมฝังศพในสุสานสมาคมเจียงเจ็๋อ มีลักษณะเด่นคือการวางแปลงเป็นห้อง ๆ คล้ายห้องแถวแบบสำเร็จรูปที่ทุกหลุมจะติดชิดกัน แตกต่างจากสุสานอื่นที่หลุมฝังศพจะตั้งแยกเป็นอิสระ

และมีบริเวณเป็นของตัวเอง ถึงอย่างไรก็ดียังพบเห็นหลุมฝังศพขนาดใหญ่ ทั้งหลุมเดี่ยวหรือหลุมคู่ที่ตั้งแยกเดี่ยวออกมาจากหลุมห้องแถว

หลุมฝังศพส่วนใหญ่หันป้ายจารึกไปสู่ทางเข้าในทิศตะวันออกเฉียงใต้ ยังพบเห็นหลุมฝังศพบางส่วนที่หันขึ้นทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือไปตามทางสัญจรรองในแต่ละแถว มีความกว้างประมาณ 1.30 – 2.70 เมตร ตามแต่ขนาดของหลุมฝังศพในแต่ละแถว

สุสานสมาคมเจียงเจ็ยยังถือเป็นสุสานแห่งเดียวที่มีการสร้างแนวรั้วเพื่อแยกส่วนนี้ออกจากส่วนอื่นของสุสาน ประกอบด้วยหลุมฝังศพ กำแพงบรรจุอัฐิ และอนุสาวรีย์ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.12 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ สุสานสมาคมเจียงเจ็ย

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
หลุมฝังศพ		พื้นที่รวม ~2,820 ตร.ม.	บรรจุศพ	โดยภาพรวมมีรูปลักษณะที่เรียบง่าย สะท้อนทั้งรูปแบบเก๋อกม่าแบบจีนที่ลดทอนการตกแต่ง และรูปแบบสมัยใหม่ มีรายละเอียดเพิ่มเติมใน 4.6.3
กำแพงบรรจุอัฐิ (หมายเลข 4 ภาพที่ 4.33)		~33 ตร.ม.	ช่องสำหรับบรรจุภาชนะใส่อัฐิ	เป็นกำแพงที่มีช่องบรรจุอัฐิสูง 3-4 ชั้น ในแต่ละช่องมีขนาด 40x20 ซม. ด้านบนกำแพงบรรจุอัฐิมีการประดับด้วยหลังคาทรงจีนประเพณี บางกำแพงเป็นกำแพงเปล่า ไม่มีการตกแต่งด้วยหลังคา
อนุสาวรีย์ (หมายเลข 5 ภาพที่ 4.33)		~9 ตร.ม.	อนุสรณ์สถานรำลึก ไม่มีช่องสำหรับบรรจุศพหรืออัฐิ	อนุสรณ์สถานรูปทรงแบบบเสาโอเบลิสก์จำนวน 2 เสาดังอยู่ติดแนวรั้วกุฏิวัดไผ่เงินฯ

3. ส่วนบริการ

ประกอบด้วย (1) ลานจอดรถ เป็นที่จอดรถภายนอกทั้งหมด ไม่มีการเทพื้นลาดแข็ง ทำให้เป็นพื้นดินทั้งหมด ทางสัญจรสำหรับรถยนต์เป็นทางคอนกรีตกว้างประมาณ 6 เมตร รวมการจอดรถทั้ง 2 ส่วนแล้วสามารถจอดรถได้ประมาณ 70 - 80 คัน และ (2) ที่พักอาศัยผู้ดูแลสุสาน เป็นอาคารก่ออิฐปูนสูง 1 ชั้น โครงสร้างเรียบง่ายกึ่งชั่วคราว ตั้งติดต่อกับประตูทางเข้ารอง (B)

4.6.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

โครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพในภาพรวมของสุสานสมาคมเจียงเจ้อ มีรูปแบบคล้ายห้องแถวที่ทางสมาคมทำสำเร็จรูปไว้แล้วด้วยรูปแบบผนังสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เน้นความเรียบง่าย ไม่เน้นลวดลายหรือขนาดใหญ่โต มีความกว้างยาวต่อยูนิต (ไม่รวมส่วนวางเครื่องไหว้) ประมาณ 1.40×2.70 เมตร

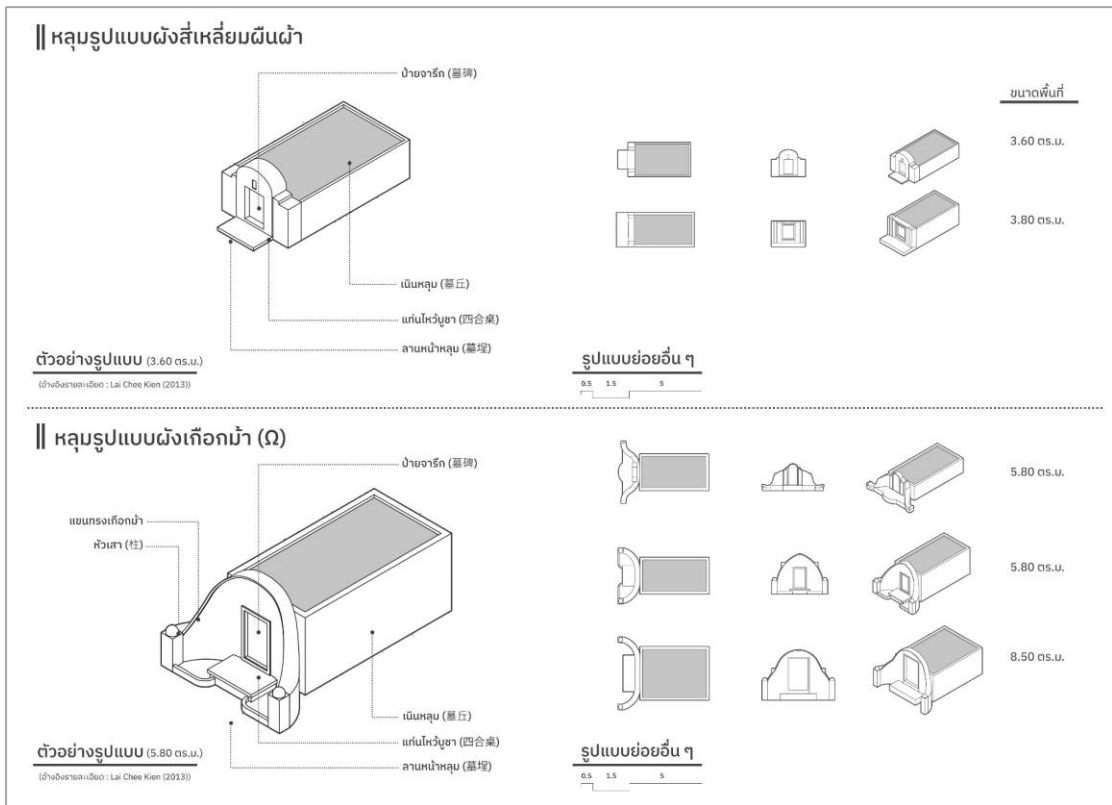
ขณะที่หลุมที่มีขนาดใหญ่กว่าจะเป็นหลุมเดี่ยวแบบทั่วไป แยกออกจากการเป็นหลุมห้องแถว อาจเป็นหลุมเดี่ยวหรือหลุมคู่ มีการวางผังเป็นทรงเกือกม้าแบบแคบ ๆ จากข้อจำกัดด้านพื้นที่ แต่จะเน้นรูปลักษณะของป้ายให้โค้งสูงชะลูด มีความสูงประมาณ 1.60 – 2.00 เมตร มีความกว้างยาวประมาณ 2.30 – 3.00 x 3.50 เมตร สำหรับการตกแต่งคล้ายคลึงกับรูปแบบห้องแถว จะเน้นความเรียบง่าย ไม่เน้นลวดลาย แต่อาจใช้วิธีการฉาบด้วยวัสดุอื่นแทนกรวดล้างสีเทา หรือการฉาบสี เพื่อให้ดูมีราคามากขึ้น เช่น หินขัด หินแกรนิต หินอ่อน บริเวณหัวเสาพบเฉพาะหลุมเดี่ยวและหลุมคู่ ส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยหัวเสากลม หลุมส่วนน้อยตกแต่งด้วยรูปปั้นสิงโตผู้พิทักษ์ หรือ เสาเจดีย์ทรงจีน นอกจากนี้ยังพบการปลูกไม้พุ่มตกแต่งเช่น ไม้ เข็ม ชาฮกเกี้ยน มะลิ เล็บมีอนาง วาสนา พุดยี่โถ

2. ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน

เป็นองค์ประกอบที่ไม่พบเห็นตามหลุมฝังศพหรือกำแพงบรรจุอัฐิในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

3. ช่องบรรจุโลง

สุสานสมาคมเจียงเจ้อมีการทำช่องใส่ดินสำหรับปลูกหญ้า แต่จากการลงพื้นที่สังเกตพบว่าส่วนใหญ่มักจะไม่นิยมก่อเนิน ในช่องใส่ดินแต่ละหลุมก่อขึ้นด้วยอิฐมอญถือปูน หรืออิฐคอนกรีตบล็อกมีความหนาประมาณ 7-10 ซม. ฉาบด้วยกรวดล้างเช่นเดียวกับโครงสร้างประดับตกแต่งหลุม ช่องบรรจุโลงมีความสูงในช่วง 1.00 – 1.30 เมตร และยาวประมาณ 2.70 – 2.85 เมตร

ภาพที่ 4.34 ตัวอย่างหลุมฝังศพในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.6.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

ไม้ยืนต้นส่วนมากมีการปลูกไว้ในส่วนที่จอดรถ ประกอบด้วยไทร โป สัก ประดู่ สน ประดิพัทธ์ มะขาม มะขามเทศ มะม่วง ชมพู่มะเหมี่ยว และบริเวณด้านหน้าส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิที่ยังไม่มีการฝังเพิ่มเติม บริเวณดังกล่าวปัจจุบันเป็นสวนขนาดเล็กและพรรณไม้เขตร้อนที่ปลูกอย่างหนาแน่น เช่น ไม้ดอกอินเดีย ไม้หลอด ลีลาวดี หนากเหือบ ซึ่งมีความสูงประมาณ

นอกจากนี้ยังพบการปลูกไม้พุ่มตกแต่งเช่น ไม้ลวก เข็ม ซาฮอกเกี้ยน เล็บมีอนาง วาสนา พุด ยี่โถ โกสน ตามหลุมฝังศพต่าง ๆ สำหรับต้นซาฮอกเกี้ยนมักจะพบการตัดแต่งเป็นรูปทรงต่าง ๆ

2. ประตูและกำแพงรั้ว

สุสานสมาคมเจียงเจ้อ มีทางเข้า 2 จุด ไม่มีทางซุ้มประตูทางเข้า เป็นประตูบานเปิดและบานเลื่อนทั่วไป ภายในสุสานตรงทางเข้าสู่ส่วนหลุมฝังศพและพิธีกรรมมีซุ้มประตูภายใน (หมายเลข 9 ภาพที่ 4.23) กว้างประมาณ 3.50 เมตร เป็นซุ้มประตูทรงจีนที่เรียบง่าย ไม่มีหลังคาตรงป้ายมีการระบุชื่อภาษาจีนตัวเต็มว่า 江浙墓園 อ่านในภาษาจีนตัวย่อได้ว่า เจียงเจ้อมู่เหยียน แปลว่า สุสานชาวจีนแห่งมณฑลเจียงซูและเจียงเจ้อ ในเวลาปกติคนดูแลสุสานจะทำการปิดรั้วในซุ้ม

ประตูดังกล่าวตลอดเวลา ส่วนกำแพงรั้วเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนทั่วไปสูงประมาณ 2.50 เมตร ส่วนรั้วที่กั้นระหว่างส่วนจอดรถและส่วนหลุมฝังศพ เป็นกำแพงสูงประมาณ 1.50 เมตร ด้านบนมีการชิงลาวดเล็กอีกชั้น โดยรวมมีความสูงประมาณ 2.00 เมตร

ภาพที่ 4.35 ชุมประตูภายในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

3. อุปกรณ์ประกอบพื้นที่

สุสานสมาคมเจียงเจ้อ มีการวางทางสัญจรหลักที่มีหลังคาคลุม ภายในประกอบด้วยป้ายแสดงผังระบุตำแหน่งผู้ที่ฝังอย่างย่อซึ่งติดตั้งไว้บริเวณทางเข้าเพื่อให้ลูกหลานสามารถดูรหัสหลุมเพื่อเข้าไปไหว้ในแต่ละแถวได้สะดวก ไม่พบม้านั่งตามจุดต่าง ๆ มีการติดตั้งไฟบางจุด ได้แก่ บนทางสัญจรที่มีแนวแกนที่ไปสู่ศาลเจ้าแปะกง และบริเวณที่พักอาศัยคนดูแลสุสาน นอกจากนี้สุสานสมาคมเจียงเจ้อยังเป็นสุสานแห่งเดียวที่มีการทำทางลาดในแต่ละจุดเพื่อให้สามารถขึ้นรถเข้าแต่ละจุดของพื้นที่ได้

ผังภูมิทัศน์สุสานสมาคมเจียงเจ้อ

ภาพที่ 4.36 ผังภูมิทัศน์สุสานสมาคมเจียงเจ้อ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.7 สุสานกว้างตุง

4.7.1 ข้อมูลทั่วไป อาณาเขตและการเข้าถึง

สุสานกว้างตุงตั้งอยู่ในซอยวัดไผ่เงิน (ถนนจันทน์ 43) แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 26 ไร่ ปัจจุบันเป็นสุสานปิดไม่เปิดให้บุคคลคนภายนอกเข้าไป ยกเว้นในช่วงเทศกาลสำคัญ หรือมีการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง สุสานกว้างตุงมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอาคารพาณิชย์ ถนนซอยวัดไผ่เงิน ฝั่งตรงข้ามได้แก่ สนามฝึกซ้อมกอล์ฟสาธิต 20 อาคารที่ทำการสุสานสมาคมกอล์ฟ และสามแยกซอยสาธิตประดิษฐ์ 20 ซึ่งตัดเชื่อมจากถนนสาธิตประดิษฐ์ ประมาณ 350 เมตร
ทิศใต้	ติดต่อกับโครงการจัดสรรทาวน์โฮม แกรนด์ดีดี สาธิตประดิษฐ์ และชุมชนที่พักอาศัยจันทน์ 43 แยก 28
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับสนามฟุตบอลหญ้าเทียมแข่งสปอร์ต (CINQ Sport) และชุมชนที่พักอาศัยจันทน์ 43 แยก 28
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ โครงการอาคารพาณิชย์หมู่บ้านเพชรไผ่เงิน และศาลเจ้าวัดไผ่เงิน

การเข้าถึงสุสานกว้างตุง มีทางเข้าหลักเชื่อมต่อกับซอยวัดไผ่เงิน เป็นถนนที่รถสวนได้แต่ค่อนข้างแคบ มีความกว้างประมาณ 5.50 เมตร นอกจากนี้สุสานยังตั้งอยู่เยื้องบริเวณสามแยกซอยสาธิตประดิษฐ์ 20 ซึ่งตัดเชื่อมจากถนนสาธิตประดิษฐ์ประมาณ 350 เมตร

สุสานกว้างตุงมีทางเข้าทั้งหมด 2 ทางเข้า โดยเป็นประตู 2 ชั้น ชั้นนอกเป็นประตูรั้วไม่มีซุ้มประตู ทางเข้าชั้นในเป็นซุ้มทางเข้าตามรูปแบบจีนประเพณี มีความกว้าง 1 ช่องประตูประมาณ 3 เมตร มีระยะห่างระหว่างชั้นที่ 1 และ 2 ประมาณ 3 เมตร

ภาพที่ 4.37 ผังการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานกวางตุ้ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 4.38 ผังบริเวณสถานศึกษาทางต่ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

4.7.2 การแบ่งพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบภายใน

1. ส่วนพิธีกรรม

ประกอบด้วยอาคารทำพิธีกึ่งเด็ก อาคารสวดพระอภิธรรมศพ อาคารเต่าจ่องห้วง (พระกษิติครรภโพธิสัตว์) ทั้ง 3 หลังถูกจัดเรียงองค์ประกอบในลักษณะแถว ส่วนหอรำลึกบรรพบุรุษ ตั้งแยกออกมาจากส่วนหลักของสุสาน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.13 องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานกวางตุ้ง

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
อาคารทำพิธีกึ่งเด็ก (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.38)		~236 ตร.ม.	ตั้งอยู่ด้านหน้าทางเข้าสุสานติดต่อกับที่จอดรถ ใช้สำหรับการประกอบพิธีกึ่งเด็ก	เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสูง 1 ชั้น ใช้รูปแบบสมัยใหม่ มีมุขหน้าแบบสมมาตร
อาคารสวดพระอภิธรรมศพ (หมายเลข 3 ภาพที่ 4.38)		~360 ตร.ม.	ตั้งอยู่ต่อเนื่องในแนวแกนเดียวกับอาคารทำพิธีกึ่งเด็ก โดยมีศาลาพักผ่อนตั้งอยู่จำนวน 2 ช้าง ใช้สำหรับสวดพระอภิธรรม ปัจจุบันเป็นที่เก็บของชั่วคราว	และลดทอนการตกแต่งหลังคาด้วยการใช้เชิงเทียน
อาคารเต่าจ่องห้วง (หมายเลข 4 ภาพที่ 4.38)		~370 ตร.ม.	ที่สถิตเต่าจ่องห้วง หรือพระกษิติครรภโพธิสัตว์ประดิษฐานในฝั่งตะวันตกของอาคาร ซึ่งมีแท่นสำหรับการกราบไหว้บูชา นอกจากนี้รอบ ๆ อาคารยังมีป้ายชื่อระบุนุ่และคำที่ว่า 姓先友墳位 แปลว่าชื่อแซ่สกุล และจุดปักธูปโดยรอบ	เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสูง 1 ชั้น มีการตกแต่งด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ มีมุขหน้าแบบสมมาตร มีจุดเด่นคือมีโดมตรงศูนย์กลางอาคาร

ตารางที่ 4.12 (ต่อ) องค์ประกอบส่วนพิธีกรรมสุสานกว้างต้ง

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
หอรำลึก บรรพบุรุษ (หมายเลข 12 ภาพที่ 4.38)		~490 ตร.ม.	ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับซุ้มประตูทางเข้าที่ 2 เป็นอาคารบรรจุป้ายบรรพชนชาวจีนกวางต้ง และอัฐิที่มาฝากไว้ (เอก รอดงาม, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2564)	เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสูง 2 ชั้น มีการตกแต่งด้วยมุขหน้าที่สมมาตร นอกจากนี้ยังมีการตกแต่งด้วยเปลือกอาคารด้วยลวดลายจีน มีการระบุคำว่า 堂思永 ในภาษาจีนกวางต้งอ่านว่า เหวงซื่อถ่อง

2. ส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

ชาวจีนกวางต้งมีวิธีการจัดการศพที่แตกต่างจากชาวจีนกลุ่มอื่น ชาวจีนกวางต้งจะถือคติการฝังศพแบบไม่ถาวร จะทำการฝังศพประมาณ 5 - 6 ปีหรือยาวไปจนถึง 8 ปีตามฤกษ์ยาม (เอก รอดงาม, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2564) จากนั้นจะทำการเปิดโลงเพื่อเก็บกระดูกไปบรรจุในภาชนะ หรือฉาปนกิจเป็นอัฐิใส่ในภาชนะเช่นเดียวกัน ดังนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่ของสุสานกวางต้ง จึงไม่ใช่หลุมฝังศพ แต่เป็นลักษณะหลุมหรือห้องสำหรับการบรรจุกระดูกหรืออัฐิที่ไม่ได้มีการฝังลงใต้ดิน ในขณะที่ส่วนหลุมฝังศพมีเพียง 1 แปลงทางทิศเหนือของสุสาน

ปัจจุบันสุสานกวางต้งมีหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิประมาณ 1,100 - 1,200 หลุม และหลุมฝังศพประมาณ 90 - 100 หลุม สุสานกวางต้งมีการวางผังส่วนหลุมฝังศพและอาคารต่าง ๆ ค่อนข้างเป็นระบบ มีการจัดสรรพื้นที่สำหรับหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ ที่มีขนาดเดียวกันและหันไปในทางทิศทางเดียวกันในแต่ละแปลงคล้ายสุสานแต่จิว ในส่วนระบบทางสัญจรเป็นระบบกริดตารางแบบไม่สมมาตร คือมีทางสัญจรหลักกว้างประมาณ 2.50 เมตร ในขณะที่ทางสัญจรรองในแปลงหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิขนาดใหญ่มีความกว้าง 2 เมตร ส่วนทางสัญจรในแปลงหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิขนาดเล็กมีความกว้างประมาณ 1 เมตร

สำหรับองค์ประกอบต่าง ๆ ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิภายในสุสานกวางต้ง ประกอบด้วยหลุมบรรจุอัฐิหรือกระดูก หลุมฝังศพ กำแพงบรรจุอัฐิ และอนุสาวรีย์ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.14 องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสถานกว้างตั้ง

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม
หลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ (หมายเลข 2 ภาพที่ 4.38)		พื้นที่รวม ~23,000 ตร.ม.	บรรจุภาชนะใส่กระดูกหรืออัฐิ ด้วยขนาดของหลุมบรรจุ ทำให้สามารถนำมาบรรจุรวมได้ทั้งครอบครัวในอนาคต	นิยมการตกแต่งด้วยรูปแบบสมัยใหม่ มีรายละเอียดเพิ่มเติมใน 4.7.3
หลุมฝังศพ (หมายเลข 7 ภาพที่ 4.38)		พื้นที่รวม ~700 ตร.ม.	บรรจุศพ	เนื่องจากเป็นจุดฝังศพชั่วคราวระยะสั้น จึงไม่ให้ความสำคัญกับการตกแต่งหลุมดังกล่าว
กำแพงบรรจุอัฐิ		พื้นที่รวม ~1,940 ตร.ม.	บรรจุภาชนะใส่กระดูกหรืออัฐิ	ตั้งติดขอบรั้วรอบสุสาน มีความสูง 2 ชั้น ในแต่ละช่องมีขนาด 40x60 เซนติเมตร และมีพื้นยื่นจากช่องบรรจุอัฐิสำหรับวางกระถางรูปและเครื่องไหว้ ประมาณ 40 ซม. ด้านบนมีการคลุมด้วยหลังคาคอนกรีตทรงจีน
อนุสาวรีย์ (หมายเลข 5 ภาพที่ 4.38)		(รูปบน) ~16 ตร.ม. (รูปล่าง) ~106 ตร.ม.	อนุสรณ์สถานรำลึก ไม่มีช่องสำหรับบรรจุศพหรืออัฐิ	อนุสรณ์สถานรูปทรงแบบเสาโอเบลิสก์จำนวน 2 เสา ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าประตูทางเข้า เป็นอนุสรณ์ที่รำลึกถึงชาวจีนกวางตุ้ง (ภาพบน) และด้านในข้าง ๆ อาคารเต๋อจ๋องหว่างเป็นอนุสรณ์สถานของบุคคลสำคัญของสมาคมกวีวงสิ่ว (ภาพล่าง)

ตารางที่ 4.14 (ต่อ) องค์ประกอบส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิสถานกว้างตั้ง

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
อนุสรณ์สถานขนาดใหญ่ (หมายเลข 5 ภาพที่ 4.38)		~95 ตร.ม.	อนุสรณ์สถานรำลึก ไม่มีช่องสำหรับบรรจุศพหรืออัฐิ	เป็นอนุสรณ์สถานรูปผังตัวแอล (L) โค้ง ตกแต่งด้วยรูปแบบสมัยใหม่แบบสมมาตร มีทั้งหมด 2 จุดขนานแนวแกนหลัก

3. ส่วนบริการ

ส่วนบริการของสุสานกว้างตั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพิธีกรรมภายในพื้นที่ประกอบด้วย (1) ที่ทำการสุสานกว้างตั้ง และ (2) เมรุฌาปนกิจ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.15 องค์ประกอบหลักในส่วนบริการสุสานกว้างตั้ง

องค์ประกอบ	รูปภาพ	ขนาดพื้นที่	การใช้งาน	รูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม
ที่ทำการสุสานกว้างตั้ง (หมายเลข 14 ภาพที่ 4.38)		~44 ตร.ม.	ตั้งอยู่ติดกับซุ้มประตูทางเข้าจุดแรก เป็นที่เก็บข้อมูลของสุสานและที่พักคนดูแลสุสาน	เป็นอาคารถาวรก่ออิฐปูนสูง 1 ชั้น ใช้รูปแบบการตกแต่งเดียวกับอาคารภายในคือ การใช้เชิงเทินปกปิดส่วนหลังคา
เมรุฌาปนกิจ (หมายเลข 8 ภาพที่ 4.38)		~26 ตร.ม.	ตั้งอยู่สุดปลายแกนทางเดิมใช้เป็นที่ฌาปนกิจ แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีที่อยู่อาศัยมาตั้งโดยรอบมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถทำการฌาปนกิจได้อย่างในอดีต (เอก รอดงาม, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2564)	มีลักษณะคล้ายหอคอย มีความสูงประมาณอาคาร 2 ชั้น ตกแต่งด้วยหลังสูง 2 ชั้น

สำหรับองค์ประกอบส่วนบริการอื่น ๆ ประกอบด้วย (1) ลานจอดรถ ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นดินบริเวณด้านหน้า ในช่วงเทศกาลจะรองรับรถยนต์ไม่เพียงพอ ทำให้ต้องมีการจอดเข้าไปถึง

ส่วนพิธีกรรม (2) สุขา ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้า และ (3) ที่พักอาศัยคนดูแลสุสาน เป็นอาคารไม้ กิ่งชั่วคราว ตั้งอยู่ติดต่อกับสุขา

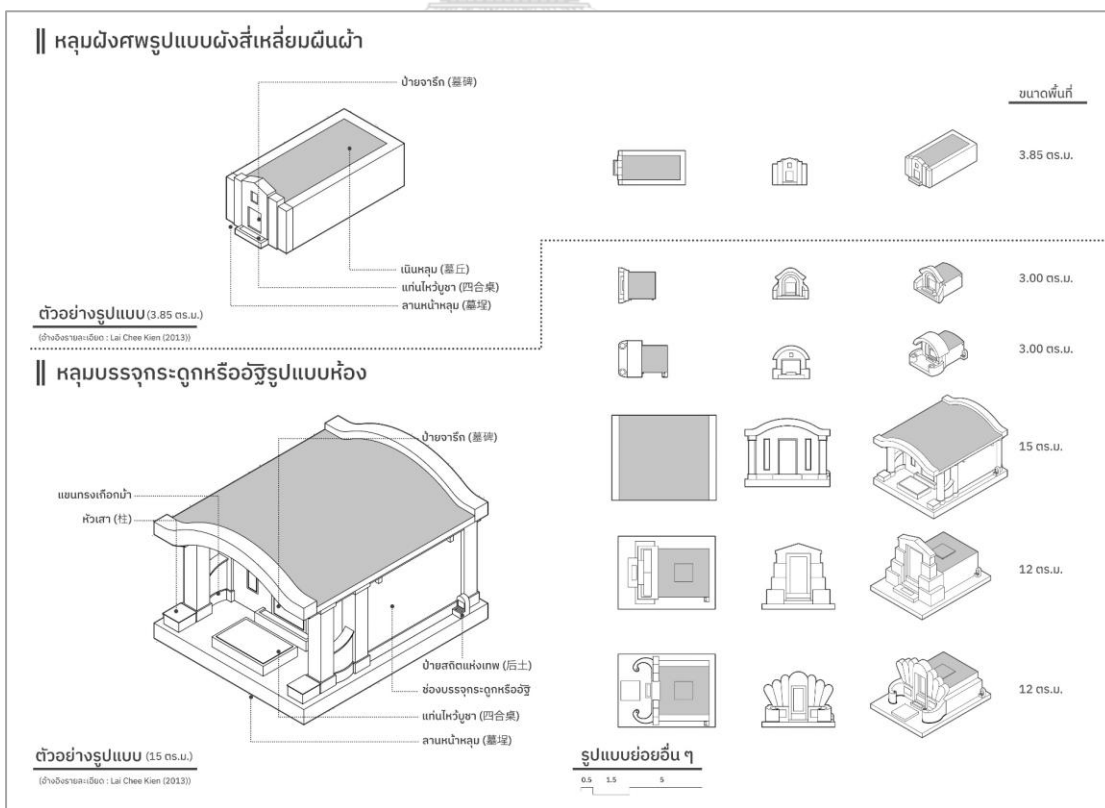
4.7.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ

ในส่วนนี้จะลงรายละเอียดในส่วนหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ แทนหลุมฝังศพเนื่องจากมีรายละเอียดการตกแต่งทางสถาปัตยกรรม-ศิลปกรรมที่วิจิตรกว่าหลุมฝังศพ ที่เน้นความเรียบง่าย เพราะเป็นการฝังชั่วคราว

1. โครงสร้างประดับตกแต่งและป้ายจารึก

จุดเด่นของโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิในสุสานกลางแจ้ง คือ การใช้ผังรูปแบบห้องในรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีหลังคาปกคลุมทั้งหลุมฝังศพ ในส่วนการตกแต่งมีการลดทอนรายละเอียดและขนาดตามรูปแบบเรขาคณิตทั้งแบบเหลี่ยมมนและโค้งกลม นอกจากนี้ยังพบสถาปัตยกรรมจีนที่ผสมกับรูปแบบสมัยใหม่แต่พบไม่มาก ในส่วนโครงสร้างประดับตกแต่งใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กและก่ออิฐถือปูนฉาบด้วยกาวดลั่งสีเทา สีเขียว สีแดง และสีน้ำตาล บางป้ายฉาบด้วยหินขัดมัน กระเบื้องโมเสก บางโครงสร้างประดับตกแต่งฉาบปูนแล้วทาสี

แผ่นป้ายจารึกนิยมใช้วัสดุจำพวกหินอ่อน หรือคอนกรีต สำหรับการประดับตกแต่งบริเวณหัวเสาส่วนใหญ่ตกแต่งด้วยรูปปั้นสิ่งใดผู้พิทักษ์ ต้นชวนชม และสนแพง

ภาพที่ 4.39 ตัวอย่างหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิในสุสานกลางแจ้ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

2. ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน

ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน พบในทุกหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ ตั้งอยู่ทางมุมขวามือและหันหน้าขนานไปกับหลุม และมักมีรูปแบบที่คล้าย ๆ กัน มีการจารึกว่า โหวถู่ (后土) มีความหมายถึงผืนแผ่นดินผู้เป็นราชินี (ของฟ้า)

3. ช่องบรรจุกระดูกหรืออัฐิ

ใช้วิธีการบรรจุโดยการเปิดฝาจากด้านหลังหลุม นอกจากนี้รอบ ๆ หลุมในทุกขนาดจะประกอบด้วยท่อระบายอากาศจำนวน 4 จุด

4.7.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

1. ลักษณะพืชพรรณ

สุสานกลางแจ้งมีการปลูกไม้ยืนต้นบริเวณส่วนพิธีกรรม บริเวณสระเก็บน้ำ และบริเวณช่องบรรจุกระดูกหรืออัฐิทางทิศใต้ เช่น โพ จามจุรี ทุกระจง ทุกวาง ประดู่ หางนกยูงฝรั่ง กัลปพฤกษ์ พญาสัตบรรณ คุณ สนประติพัทธ์ ส่วนพรรณไม้ที่ยังเติบโตไม่สมบูรณ์ เช่น มะม่วง โอศกอินเดีย นอกจากนี้ยังพบการปลูกไม้ผลล้มลุก เช่น กัลยวีร์ บริเวณที่ดินเปล่าของสุสานกลางแจ้งติดต่อกับอาคารเต่าห้องหว่าง และด้วยพื้นที่สุสานส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดแข็ง ทำให้บริเวณส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จึงไม่พบวัชพืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

จากการเดินสำรวจบริเวณหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ พบว่าบริเวณหัวเสาหลุมฝังศพมักมีการตกแต่งด้วยไม้พุ่ม ได้แก่ ชวนชม และสนแผง

2. ประตูและกำแพงรั้ว

สุสานกลางแจ้งมีซุ้มประตูทางเข้า 2 จุด (หมายเลข 15 ภาพที่ 4.24) เป็นซุ้มประตูที่ใช้หลังคาทรงจีนตามประเพณี มีทางเข้า 1 ช่องความกว้างประมาณ 3 เมตร สูงประมาณ 7 เมตร ส่วนกำแพงข้างซุ้มประตูเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนสูงประมาณ 3 เมตร ตกแต่งเป็นสัญลักษณ์รูปกลีบพัดด้วยสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ มีการระบุปีบูรณะใน พ.ศ. 2542 และชื่อสุสานกลางแจ้ง ชื่อภาษาจีนและภาษาอังกฤษระบุว่า The Cantonese Cemetery

นอกจากซุ้มประตูทางเข้าบริเวณขอบรั้ว ยังประกอบด้วยรั้วและซุ้มประตูภายใน (หมายเลข 14 ภาพที่ 4.26) แบบไม่มีหลังคา 1 จุด ตั้งอยู่บนแนวแกนเชื่อมต่ออาคารเต่าห้องหว่างไปยังส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ ซุ้มประตูดังกล่าว ระบุปีสร้างใน พ.ศ. 2503 ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่ด้วยรูปทรงเรขาคณิตและลดทอนขนาดเป็นชั้น ๆ ตรงกลางซุ้มประตูมีการวางศาลาทรงกลมเป็นจุดหยุดสายตา

ภาพที่ 4.40 (บน) ชุมประตูกายนอกสุสานจิงกวางตั้ง

ภาพที่ 4.41 (ล่าง) ชุมประตูกายในสุสานจิงกวางตั้ง

3. แหล่งน้ำ

สุสานกวางตั้งมีแหล่งน้ำสำคัญ คือสระเก็บน้ำขนาดใหญ่มีขนาดประมาณ 1,800 ตรม. มีจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างฮวงจุ้ย ทำให้หลุมบรรจุอัฐิในบางแปลงมีการหันป้ายจารึกหันเข้าสู่แหล่งน้ำ

ส่วนการระบายน้ำในพื้นที่ สุสานกวางตั้งมีการวางระบบระบายน้ำตลอดทางสัญจรหลัก ส่วนหนึ่งคือปล่อยให้ลงสู่สระน้ำ และใช้เครื่องปั๊มสูบน้ำออกยังท่อระบายน้ำสาธารณะ เนื่องจากระดับพื้นสุสานในปัจจุบันต่ำกว่าระดับถนนสาธารณะและชุมชนโดยรอบที่มีการถมที่สูงกว่า

4. อุปกรณ์ประกอบพื้นที่

สุสานกวางตั้งมีการติดตั้งไฟให้แสงสว่างบริเวณส่วนพิธีกรรมและบริการในบางจุด มีการตกแต่งด้วยไม้ยืนต้นและไม้พุ่มในกระเบตั้นไม้แบบถาวรโดยเฉพาะในส่วนพิธีกรรม มีการวางซุ้มศาลาพักคอย ซึ่งใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมสอดคล้องไปกับอาคารในพื้นที่ตามส่วนต่าง ๆ ของสุสาน เช่นเดียวกับโต๊ะม้านั่ง ซึ่งวางเป็นกลุ่ม ๆ ภายนอกบริเวณส่วนหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิในทางสัญจรหลัก ส่วนป้ายบอกชื่อสถานที่ทั้งหมดเป็นภาษาจีน มีการระบุภาษาไทยเฉพาะบางจุดแต่น้อยมากและมักจะเป็นป้ายขนาดเล็กกว่าชื่อในภาษาจีน

ผังภูมิทัศน์สุสานทางตุ้ง

North arrow symbol

Scale bar: 0, 50, 100, 200

ภาพที่ 4.42 ผังภูมิทัศน์สุสานทางตุ้ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

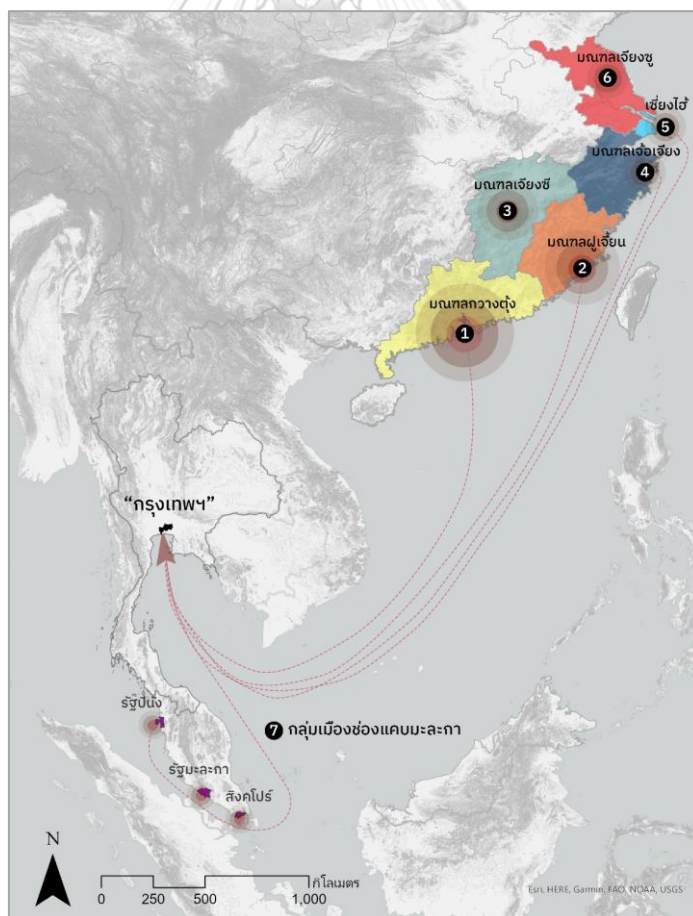
บทที่ 5

ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสังคมของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ศึกษา

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสังคมของชุมชนชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสืบค้นข้อมูลภาคเอกสาร ข้อมูลแผนที่เก่า ภาพถ่ายทางอากาศเก่า ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และข้อมูลสัมภาษณ์จากนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย (1) กลุ่มเชื้อสายจีนที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร (2) คติความเชื่อด้านการจัดการศพและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง (3) การรวมตัวของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร (4) ชุมชนและสุสานจีนของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร และ (5) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสุสานจีนและภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ

5.1 กลุ่มเชื้อสายจีนที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ครอบคลุมกลุ่มเชื้อสายจีน หรือกลุ่มภาษาจีน จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ (1) จีนกวางตุ้ง (2) จีนแต้จิ๋ว (3) จีนแคะ และ (4) จีนฮกเกี้ยน (5) จีนบ่าบ่า และ (6) จีนเซียงไฮ้ มีรายละเอียดของตำแหน่งภูมิสำเนาเดิมดังภาพที่ 5.1 และคำอธิบายประกอบในตารางที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 ภูมิสำเนาเดิมของชาวจีนในแต่ละกลุ่มเชื้อสายที่อพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร
(ดัดแปลงจาก : Geofabrik และ Esri, 2022)

ตารางที่ 5.1 ภูมิสำเนาเดิมของชาวจีนแต่ละกลุ่ม

หมายเลข	มณฑล รัฐ หรือเมือง	ภูมิสำเนาของกลุ่มเชื้อสายจีน
1	มณฑลกวางตุ้ง	จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนแคะ (ฮากกา)
2	มณฑลฝูเจี้ยน	จีนฮกเกี้ยน จีนแคะ
3	มณฑลเจียงซี	จีนแคะ
4	มณฑลเจ้อเจียง	จีนเซี่ยงไฮ้
5	นครเซี่ยงไฮ้	
6	มณฑลเจียงซู	
7	กลุ่มเมืองช่องแคบมะละกา: สิงคโปร์ มะละกา ปีนัง	จีนบาบ๋า (เปอรานากัน)

เพื่อทำความเข้าใจภูมิหลังและรายละเอียดของแต่ละกลุ่มเชื้อสายจีน สามารถแจกแจงข้อมูลพื้นฐานของแต่ละกลุ่มเชื้อสายจีนดังต่อไปนี้ (ประพิณ มโนมัยวิบูลย์, 2554)

5.1.1 ชาวจีนแต้จิ๋ว

จีนแต้จิ๋ว หรือเฉาโจว (潮州) ในภาษาจีนกลาง เป็นกลุ่มชาวจีนที่พูดภาษาแต้จิ๋วในฝั่งตะวันออกของมณฑลกวางตุ้ง และทางใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน หรือฝูเจี้ยน ชาวจีนแต้จิ๋วครองสัดส่วนของชาวจีนในกรุงเทพมหานครมากที่สุด มีประวัติการอพยพเข้ามาเพื่อทำการค้าตั้งแต่สมัยอยุธยา จนในสมัยอาณาจักรธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์มีชาวจีนแต้จิ๋วอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก เพื่อเข้ามาเป็นแรงงานในการก่อสร้างเมืองและทำการค้า ทำให้ชาวจีนแต้จิ๋วมีความผูกพันกับคนไทยเป็นอย่างดี สำหรับอาชีพชาวจีนแต้จิ๋วในกรุงเทพฯ มีความหลากหลายกันไปตามความสามารถและความสำเร็จของแต่ละบุคคล ตั้งแต่เจ้าของกิจการขนาดใหญ่ เช่น เจ้าของโรงเลื่อย โรงสีข้าว โรงรับจำนำ ไปจนถึงกิจการระดับกลางและล่าง ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้แรงงาน มักประกอบอาชีพในอยู่เรือ ขุดคลอง สร้างทางรถไฟ หรือตามโรงงาน นอกจากนี้ยังมีชาวจีนแต้จิ๋วบางส่วนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หนึ่งในนั้นคือสวนพลู หรือตลาดพลูในปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวจีนแต้จิ๋วมีบทบาทต่อเศรษฐกิจไทยมากที่สุด

5.1.2 ชาวจีนกวางตุ้ง

ชาวจีนกวางตุ้ง (广东) เป็นกลุ่มชาวจีนที่พูดภาษาจีนกวางตุ้ง ถือเป็นชาวจีนกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางมายังดินแดนไทยควบคู่กับชาวจีนฮกเกี้ยน เพื่อทำการค้าในสมัยอยุธยา มีถิ่นกำเนิดหลักในมณฑลกวางตุ้งและกวางสี ทำให้เป็นชาวจีนที่มีความชำนาญด้านการเดินเรือ อาชีพหลักของชาวจีนกวางตุ้ง คืองานช่างหรืองานฝีมือ สำหรับชาวจีนกวางตุ้งที่ประสบความสำเร็จเป็นเจ้าของกิจการโรงสี โรงเลื่อย และธุรกิจงานช่างต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจอาหาร ชาวจีนกวางตุ้งในระดับล่างส่วน

ใหญ่ประกอบอาชีพในอุ้งเรือเป็นช่างกลึง ทำให้ชาวจีนกวางตุ้งตั้งถิ่นฐานบริเวณถนนเจริญกรุงมาก เนื่องจากตั้งอยู่ติดกับท่าเรือ โดยเฉพาะบริเวณถนนสาทร ย่านบางรัก

5.1.3 ชาวจีนฮกเกี้ยน

ชาวจีนฮกเกี้ยน (福建人) หรือ ชาวฝูเจี้ยน เป็นกลุ่มชาวจีนฮั่นที่พูดภาษาจีนฮกเกี้ยน ถือเป็น 1 ใน 2 ชาวจีนกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางมายังดินแดนไทยควบคู่กับชาวจีนกวางตุ้ง มีถิ่นกำเนิดหลักทางตอนใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน หรือฝูเจี้ยน เป็นชาวจีนที่มีความชำนาญด้านการเดินเรือ เช่นเดียวกับจีนกวางตุ้ง อาชีพหลักของชาวจีนฮกเกี้ยน มีความคล้ายคลึงกับชาวจีนแต้จิ๋ว ทั้งการเป็นพ่อค้ารายใหญ่จนถึงระดับกลาง โดยเฉพาะการค้าใบชา ส่วนชาวจีนฮกเกี้ยนในระดับล่าง ประกอบอาชีพเป็นกรรมการรับจ้างทั่วไป

ชาวจีนฮกเกี้ยน ยังถือกลุ่มเชื้อสายจีนรุ่นแรก ๆ จากจีนแผ่นดินใหญ่ ที่เดินทางเข้ามามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 15 ภายใต้การสำรวจทางทะเลของเจิ้งเหอ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีชาวจีนฮกเกี้ยนเข้ามาปักหลัก ตั้งถิ่นฐานในเมืองท่าทางทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย พม่า สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย (อุจี้เยียะ, 2553: 268)

5.1.4 ชาวจีนแคะ

จีนแคะ หรือ เค่อเจียเหริน (客家人 แปลว่า แขก หรือผู้มาเยือน) เป็นที่รู้จักกันในชื่อสากลว่า ชาวฮากกา (Hakka) เป็นกลุ่มชาวจีนฮั่นที่พูดภาษาจีนแคะ มีถิ่นกำเนิดแถบกลุ่มแม่น้ำเหลือง (ฮวงเหอ) ก่อนจะกระจายถิ่นฐานไปในหลายมณฑลทางตอนใต้ของจีน ทั้งมณฑลกวางตุ้ง มณฑลฮกเกี้ยน มณฑลเจียงซี มณฑลหูหนาน และมณฑลเจียงซี สำหรับอาชีพชาวจีนแคะในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ไม่ได้กิจการที่ใหญ่โต แต่จะอยู่ในระดับกลางจนถึงล่าง โดยชาวจีนแคะมีความถนัดในเรื่องของงานช่างฝีมือ เช่น ช่างเชื่อม ช่างเหล็ก ช่างเงิน ช่างตัดผม ชาวจีนแคะมีสัดส่วนของประชากรเชื้อสายจีนในไทยมากเป็นอันดับที่ 2 รองจีนแต้จิ๋ว

5.1.5 ชาวจีนเซี่ยงไฮ้

จีนเซี่ยงไฮ้ (上海人) เป็นกลุ่มชาวจีนที่มาจากเซี่ยงไฮ้ในมณฑลเจียงซู และมณฑลเจ้อเจียง ทางฝั่งตะวันออกของจีน ซึ่งเป็นเมืองท่าที่ไกลที่สุดที่ในบรรดาชาวจีนจากมณฑลแห่งอื่น ๆ ที่เดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ชาวจีนเซี่ยงไฮ้เป็นกลุ่มชาวจีนที่มีการศึกษาหรือบัณฑิตกรายละเอียดน้อยมากในประเทศไทย แต่จากข้อมูลในหนังสือ 60 ปี โศกนาฏกรรม (2553) ที่รวบรวมโดยอุจี้เยียะ ระบุว่าจำนวนชาวจีนเซี่ยงไฮ้ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในกรุงเทพมหานครมีจำนวนคนเพียง

เล็กน้อย ส่วนใหญ่มักจะทำอาชีพค้าขาย เช่น ร้านค้าเครื่องเรือนไม้ หรือที่รู้จักกันในชื่อ เครื่องเรือน เชียงไฮ้ และจากการสำรวจหลุมฝังศพภายในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ พบว่ามีการฝังและฌาปนกิจชาว จีนกลุ่มดังกล่าวประมาณ 400 ราย แสดงให้เห็นถึงจำนวนชาวจีนเพียงเล็กน้อย

5.1.6 ชาวจีนบาบ๋า ย่าหย่า

จีนบาบ๋า-ย่าหย่า หรือ บ้าบ๋า-ย่าหย่า (峇峇-娘惹) เป็นคำสามัญใช้เรียกกลุ่มชาวจีนกลุ่ม หนึ่ง ที่มีถิ่นกำเนิดในแถบแหลมมลายู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองมะละกา ปีนัง หรือสิงคโปร์ จากการ แต่งงานระหว่างชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวมลายูในพื้นที่จนเกิดเป็นลูกผสมขึ้น โดยอาจเรียกชาวจีนกลุ่ม นี้ว่า ชาวจีนช่องแคบ (Straits Born Chinese, 土生華人) คำว่า บาบ๋า (Baba) ในบางครั้งจึงมีความ หมายถึงลูกผู้ชาย ส่วนลูกผู้หญิงเรียกว่า ย่าหย่า (Nyonya, Nonya)

บรรพบุรุษของชาวจีนบาบ๋านี้ ถือเป็นกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน นอกจีนแผ่นดินใหญ่นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 ทำให้มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมผสมเฉพาะตัว เรียกว่าเปอรานากัน (Peranakan) และเนื่องจากชาวจีนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีการศึกษาและมีความรู้ทาง ภาษาอังกฤษดี เพราะเป็นชาวจีนในอาณัติของอังกฤษและมักได้รับการศึกษาในโรงเรียนของฝรั่ง ทำให้อาชีพเด่นของชาวจีนบาบ๋าในกรุงเทพมหานคร คือนายธนาคาร นายทุน พ่อค้า เสมียน ชาวจีน บาบ๋าส่วนใหญ่จึงเป็นชนชั้นกลางในสังคมที่กินเงินเดือนเป็นหลัก (นวพร เรืองสกุล, 2551)

5.2 คติความเชื่อด้านการจัดการศพและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง

5.2.1 การจัดการศพของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร

ชาวจีนในแต่ละกลุ่มเชื้อสายที่มีภูมิลำเนาจากแผ่นดินแม่ เมื่อเดินทางไปทำงานและ อยู่อาศัยยังดินแดนอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่มีความปรารถนาสูงสุดอยู่ 2 ประการ คือ การประสบความสำเร็จและความมั่นคงในหน้าที่การงาน และการได้รับโอกาสกลับบ้านเกิดอีกครั้ง จึงทำให้ ชาวจีนถือคติการใช้ชีวิตด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำงานเพื่อให้บรรลุความปรารถนาดังกล่าว ดังนั้นชาวจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จ เมื่อถึงช่วงบั้นปลายชีวิตจะต้องเดินทางกลับภูมิลำเนา เดิมและใช้ช่วงเวลาสุดท้ายที่นั่น โดยให้ลูกหลานเป็นผู้ดูแลสืบต่อกิจการในต่างแดนที่มีอยู่ต่อไป เช่น นายตันฉือฮ้วง ตันตระกูลหวังหลี่ และนายอึ้งเหมี่ยวเหงียน ตันตระกูลล่าซ่า ทั้ง 2 ท่านเดินทาง กลับไปใช้ชีวิตบั้นปลายที่จีน และโอนกิจการทั้งหมดให้บุตรชายดูแลต่อ (Wright & Breakspear, 1908; พรรณี บัวเล็ก, 2529 อ่างโน ปรารถนา โกเมน, 2533)

ในขณะที่เดียวกันชาวจีนที่กลับเสียชีวิตก่อนไปใช้ชีวิตบั้นปลายที่บ้านเกิด สิ่งที่ลูกหลาน จะต้องทำต่อจากนี้ไม่มีทางเลือกอยู่ 2 วิธีการตามคติความเชื่อจีน ได้แก่ (1) นำร่างหรือเถ้าธุษุณย์

ส่งกลับสู่บ้านเกิดในจีนแผ่นดินแม่เพื่อนำไปฝังในที่ราบเชิงเขาให้ถูกต้องตามประเพณีและคติฮวงจุ้ย และ (2) ฝังในที่สถานที่ที่มีชัยภูมิถูกต้องตามหลัก ฮวงจุ้ยในดินแดนดังกล่าว (ตามแนวคิดข้อที่ 2.3.2)

แต่ในทางตรงกันข้าม ชาวจีนที่สามารถส่งร่างหรือเถ้าอัฐิกลับจีนแผ่นดินใหญ่ได้มีจำนวนที่น้อยมาก เนื่องจากชาวจีนส่วนมากที่มาทำงานในกรุงเทพมหานคร ล้วนเป็นผู้ใช้แรงงานจึงไม่ประสบความสำเร็จด้านทรัพย์สินเงินทองมากพอ การที่จะส่งร่างหรือเถ้ากระดูกกลับได้ จำเป็นต้องประสบความสำเร็จในด้านทรัพย์สินในระดับหนึ่ง จี.วิลเลียม สกินเนอร์ ระบุว่าในปี พ.ศ. 2435 มีการส่งร่างกลับเพียง 200 ราย (Skinner, 1957 อ้างในนวพร เรื่องสกุล, 2551: 178)

จากการสำรวจร่างผู้เสียชีวิตใน สจข. ร.๕ น ๙๙/๘๗ สมัยรัชกาลที่ 5 มีการระบุว่าในเวลานั้นมีหลุมฝังศพทั้ง 15,884 หลุม มากที่สุดคือชาวจีน จำนวน 6,784 หลุม ประกอบด้วยจีนแคะ จีนกวางตุ้ง จีนฮกเกี้ยน จีนบ่าบ่า รองลงมาคือมุสลิม 6,345 หลุม คนเข้ารีตศาสนาคริสต์จำนวน 845 หลุม และไม่สามารถระบุได้จำนวน 1,910 หลุม (นิภาพร รัชตพัฒนากุล, 2562) ในขณะที่การสำรวจของสุสานสมาคมแต้จิ๋ว ระหว่างปี พ.ศ. 2443 – 2449 ซึ่งเป็นช่วง 6 ปีแรกของการเปิดสุสานในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่นเดียวกัน พบว่ามีการฝังร่างถึง 4,267 ราย ส่วนใหญ่เป็นผู้ชายในช่วงอายุ 20-30 ปี ถึง 70% รองลงมาคือช่วงอายุ 40-50 ปี และ 60-70 ปี มีจำนวนน้อยมาก ในขณะที่เพศหญิงมีจำนวนเพียง 8% แสดงให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของชาวจีนในสมัยนั้นที่ใช้แรงงานหนักและมีปัญหาด้านสุขอนามัยได้อย่างดี (ชมรมนักวิงสมาคมแต้จิ๋ว, 2549: 10-12 อ้างใน กนกวรรณ จันทรพรหม, 2560) จากข้อมูลข้างต้นทำให้เห็นว่าชาวจีนมีจำนวนผู้เสียชีวิตมากที่สุดหากนับรวมกับชาวจีนแต้จิ๋วและชาวจีนไหหลำที่ไม่ได้ระบุในการสำรวจครั้งดังกล่าว อาจอนุมานได้ว่าน่าจะมีการฝังร่างผู้เสียชีวิตในสมัยรัชกาลที่ 5 มากกว่า 1 หมื่นราย

สกินเนอร์ ตั้งข้อสังเกตเรื่องการจัดการร่างผู้เสียชีวิตชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ก่อนที่จะมีสุสานสาธารณะว่าน่าจะมี 3 แนวทาง คือ (1) ส่งศพหรืออัฐิกลับสู่แผ่นดินแม่ (2) ฝังศพในผืนแผ่นดินไทย และ (3) ฌาปนกิจแบบไทย (อ้างใน นวพร เรื่องสกุล, 2551) สำหรับสุสานสาธารณะจีนในช่วงยุคแรก ๆ คือกลุ่มสุสานบริเวณแยกเดโช ถนนสีลม ก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะชั่วคราวไม่ถาวร โดยรับฝากร่างผู้เสียชีวิตมาฝังไว้ประมาณ 2-3 ปี เพื่อหมุนเวียนกับผู้เสียชีวิตใหม่ เนื่องจากที่ดินมีจำนวนจำกัด จากนั้นจึงขุดร่างขึ้นเพื่อไปทำการฌาปนกิจแล้วนำไปบรรจุใส่ภาชนะ เช่น กระป๋องเล็ก ๆ หรือทึบไม้ กล่องไม้ ไว้ในโกดังของสุสาน เพื่อให้ญาติพี่น้องนำเถ้ากระดูกกลับจีน หากไม่มีญาติมารับหรือครอบครัวมีฐานะยากจนจะเรียกว่า ศพไร้ญาติ จะถูกนำไปฝังรวมกันในห้องใต้ถุนโบสถ์ การขุดร่างขึ้นมาฌาปนกิจ ในตามประเพณีจีนแล้วถือว่าเป็นสิ่งต้องห้ามในประเทศจีน (Mitchison & Coughlin, 2506 อ้างใน ปรรณนา โกเมน, 2533)

ด้วยภูมิประเทศของกรุงเทพมหานครเป็นที่ราบลุ่มต่ำ ไม่มีเทือกเขาสูงที่เหมาะสมตามหลักฮวงจุ้ยดังเช่นภูมิประเทศทางตอนใต้ของประเทศจีนที่มีราบสลับเชิงเขา ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีน

ในกรุงเทพมหานครที่มีฐานะขึ้นในช่วงหลัง เลือกว่าจะย้ายไปฝั่งศพในสุสานสาธารณะนอกเมืองที่มีชัยภูมิเป็นที่ราบเชิงเขาถูกต้องตามหลักฮวงจุ้ยมากยิ่งขึ้น เช่น อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสระบุรี ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างจากกรุงเทพมหานครมาก สามารถเดินทางกลับไปกลับใน 1 วัน ด้วยรถยนต์ได้อย่างสะดวก

5.2.2 กิจกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีน

ชาวจีนให้ความสำคัญอย่างสูงในด้านความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษ จะเห็นได้จากประเพณีของชาวจีนในรอบปี มีความเกี่ยวข้องกับการไหว้เคารพบูชาบรรพบุรุษถึง 5 ครั้ง และมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสุสานจำนวน 3 ครั้ง สามารถรวบรวมเทศกาลจีนต่าง ๆ ในรอบปีตามปฏิทินสากล (ปฏิทินจีนจะนับเดือนแรกของปีคือกุมภาพันธ์ หรือเดือน 1) ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2 เทศกาลจีนในรอบปีอิงตามปฏิทินสากล

เดือน	ชื่อเทศกาล (จีน)	ชื่อเทศกาล (ไทย)	ความสำคัญ	รายละเอียดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการไหว้บรรพชน
มกราคม	-	-	-	-
กุมภาพันธ์	春节	เทศกาลตรุษจีน	หลัก	ไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเจ้าที่ ที่บ้าน
	元宵节	เทศกาลโคมไฟ หรือ เทศกาลหยวนเซียว	ย่อย	-
มีนาคม	-	-	-	-
เมษายน	清明节	เทศกาลเซ็งเม้ง	หลัก	การปิดกวาดสุสานและไหว้บรรพบุรุษ
พฤษภาคม	-	-	-	-
มิถุนายน	端午节	เทศกาลไหว้บ๊ะจ่าง	ย่อย	-
กรกฎาคม	-	-	-	-
สิงหาคม	中元節	เทศกาลสารทจีน	หลัก	ไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเจ้าที่ ที่บ้านหรือที่สุสาน
กันยายน	中秋节	เทศกาลไหว้พระจันทร์	หลัก	-
ตุลาคม	九皇爺誕	เทศกาลถือศีลกินเจ	หลัก	-
	重阳节	เทศกาลฉงหยาง (เทศกาลเก้าคู่)	ย่อย	การปิดกวาดสุสานและไหว้บรรพบุรุษ (พบในจีนแผ่นดินใหญ่เป็นหลัก)
พฤศจิกายน	-	-	-	-
ธันวาคม	冬至节	เทศกาลไหว้ขนมบัวลอย	หลัก	ไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเจ้าที่ ที่บ้านหรือที่สุสาน

จากตารางดังกล่าวทำให้พบว่าในรอบปีชาวจีนมีประเพณีตามเทศกาลจีนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง บางเทศกาลมีความเกี่ยวข้องกับการไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษและเจ้าที่ เช่น เทศกาลตรุษจีน แม้จะเป็นช่วงสัปดาห์หยุดที่สำคัญของชาวจีน แต่ก่อนจะถึงวันเที่ยว คือวันจ่ายและวันไหว้ มีจุดประสงค์เพื่อซื้อของเซ่นไหว้ โดยชาวจีนจะไหว้เจ้าที่ตอนเช้า ไหว้บรรพบุรุษตอนสาย และไหว้ผีไม่มีญาติในตอนบ่าย (ทิชญา โภชนา, 2548) จะเห็นได้ว่าชาวจีนให้ความสำคัญกับการไหว้บรรพบุรุษในทุกฤดูกาลทั้ง ฤดูใบไม้ผลิ (เทศกาลเซ็งเม้ง) ฤดูร้อน (เทศกาลสารทจีน) ฤดูใบไม้ร่วง (เทศกาลฉงหยาง) และฤดูหนาว (เทศกาลไหว้ขนมบัวลอย)

สำหรับประเทศไทย เทศกาลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสุสานประกอบด้วย 3 เทศกาล โดยเทศกาลที่สำคัญที่สุดและเป็นที่ยึดกันมากที่สุด คือเทศกาลเซ็งเม้ง ในช่วงเดือนเมษายน เทศกาลสารทจีนในช่วงเดือนสิงหาคม และเทศกาลไหว้ขนมบัวลอยในช่วงเดือนธันวาคม ขณะที่เทศกาลฉงหยาง หรือเทศกาลเก้าคู่ พบในจีนแผ่นดินใหญ่ ฮองกง มาเก๊า ไต้หวัน ที่ชาวจีนบางส่วนเดินทางไปเยี่ยมชมหลุมบรรพชนเพื่อทำเคารพก่อนจะถึงช่วงหน้าหนาวของจีน

ทั้ง 3 เทศกาล มีรายละเอียดกิจกรรมเพิ่มเติมดังนี้

1. เทศกาลเซ็งเม้ง

เทศกาลเซ็งเม้ง (清明节) เป็นเทศกาลสำคัญของจีนและถือเป็นวันหยุดราชการของจีนแผ่นดินใหญ่ มีจุดประสงค์เพื่อการทำพิธีเซ่นไหว้และทำความสะอาดหลุมฮวงซุ้ยของบรรพบุรุษ เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวที ต่อบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้วในรอบปี (ทิชญา โภชนา, 2548) เทศกาลเซ็งเม้ง ตรงกับช่วงวันที่ 5 เมษายน (บางแหล่งข้อมูลระบุ 4-5 เมษายน) หรือเดือน 3 ตามการคำนวณปฏิทินจีนในแต่ละปี มีระยะเวลาทั้งสิ้น 7 วัน คือระหว่างวันที่ 2-8 เมษายน โดยให้นับเทศกาลเซ็งเม้งบวกลบอย่างละสามวัน ถึงอย่างไรก็ดีในบางครั้งอาจมีการเดินทางไปไหว้ก่อนในช่วงกลางเดือนมีนาคม โดยก่อนที่จะถึงวันเซ็งเม้ง 5 วัน ลูกหลานส่วนใหญ่จะมีการว่าจ้างคนดูแลสุสานในแต่ละแห่งให้ไปทำความสะอาดและตัดแต่งหญ้าบริเวณหลุมฝังศพก่อนที่จะไปเซ่นไหว้ในวันจริง ซึ่งถือเป็นการบำรุงรักษาสุสานครั้งสำคัญในรอบปีที่มีมักจะถูกละเลยให้ทิ้งร้าง (พงษ์ทัช จิตวิบูลย์, 2559) (ดังตัวอย่างภาพที่ 5.2) การไปไหว้เทศกาลเซ็งเม้งในช่วงเวลาดังกล่าวเรียกว่า ก๊วยซุงจี้ว (挂春纸) ในสำเนียงแต้จิ๋ว หมายถึงแขวนกระดาษในฤดูใบไม้ผลิ (ถาวร สิกขโกศล, 2557)

สำหรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นเรียกว่า เส่ามู่ (扫墓) เช่น การปิดกวาดและทำสะอาดป้ายหลุมฝังศพที่ทรุดโทรม การเขียนสีใหม่บนตัวหนังสือที่ เลือนราง และพิธีการไหว้เพื่อการรำลึกบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว การพบปะเพื่อสร้างกิจกรรมร่วมกันของญาติบรรพบุรุษบริเวณหน้าสุสานบรรพบุรุษ การตกแต่งห้อยกิ่งต้นหลิวเพื่อขจัดวิญญาณร้าย การปลูกต้นไม้เพื่อการสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต และการทานขนมบัวลอยจีนเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีแก่ชีวิต

ภาพที่ 5.2 (ซ้าย) ภูมิทัศน์สุสานจีนและ ตระอกจันทน์ในช่วงเวลาปกติ และ (ขวา) ในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง

2. เทศกาลสารทจีน

เทศกาลสารทจีน (中元節) เป็นเทศกาลหลักของจีนซึ่งจัดขึ้นกลางปีในรูปปฏิทินจีน คือในวันที่ 15 เดือน 7 หรือตรงกับเดือนสิงหาคมในปฏิทินสากล ทำให้ชาวจีนบางส่วนมองว่าเป็นวันทำบุญครั้งปี วันสารทจีน ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Ghost festival จึงมีความหมายในชื่อ เทศกาลนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ลูกหลานได้ไหว้บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว ไหว้เจ้าที่ รวมถึงการไหว้วิญญาณที่ไม่มีญาติด้วย โดยมีการจัดเครื่องไหว้ เช่น ขนมเซ่ง ขนมเทียน อาหาร ผลไม้ และการเผากระดาษเงินกระดาษทอง (ทิชชู่ยา โภชนา, 2548) โดยปกติแล้วเทศกาลนี้จะจัดขึ้นที่บ้าน แต่ยังมีชาวจีนบางส่วนเดินทางไปไหว้ที่สุสานในช่วงบ่าย

3. เทศกาลไหว้ขนมบัวลอย

เทศกาลไหว้ขนมบัวลอย (冬至) หรือเทศกาลต้งโจ้ย ในสำเนียงแต้จิ๋ว เป็นเทศกาลหลักของจีนซึ่งจัดขึ้นครั้งสุดท้ายในรอบปฏิทินจีนก่อนจะเป็นรอบปฏิทินปีใหม่ในเทศกาลตรุษจีน คือในวันที่ 21 หรือ 22 เดือน 11 หรือตรงกับเดือนธันวาคมในปฏิทินสากล การไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลดังกล่าวจะเรียกว่า คั่วต้งจิว (挂冬纸) ในสำเนียงแต้จิ๋ว หมายถึงแขวนกระดาษในฤดูหนาว เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวของจีนตรงกับช่วงฤดูหนาวจึงเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่งที่เหมาะสมในการเดินทางไปไหว้ที่สุสาน การไปไหว้ที่สุสานในเทศกาลไหว้ขนมบัวลอยถือเป็นธรรมเนียมเก่าแก่ ในอดีตมีในหลายถิ่นแม้กระทั่งทางเหนือแถบมองโกลเลียใน เพราะช่วงนี้มีอาหารสมบูรณ์กว่าทุกเทศกาล จึงเช่นไหว้ครั้งใหญ่ แต่เนื่องจากทางเหนือมีอากาศที่หนาวจัด มีหิมะตกหนัก ประเพณีไปไหว้ที่สุสานในเทศกาลไหว้ขนมบัวลอยจึงค่อย ๆ เสื่อมและลดบทบาทความสำคัญลงไป คงเหลืออยู่แต่ทางภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฮกเกี้ยนและแต้จิ๋วซึ่งอากาศเอื้ออำนวยสะดวกกว่าเทศกาลเซ็งเม้งมาก (ถาวร ลิกชโกศล, 2557) การเดินทางไปไหว้ในเทศกาลไหว้ขนมบัวลอยอาจมีระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม (นิรันดร นาคสุริยันต์, 2562)

5.3 การรวมตัวของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร

การสร้างสุสานสาธารณะล้วนมาจากความต้องการพื้นที่ส่วนกลางสำหรับการจัดการศพตามธรรมเนียมจีน ยิ่งเมื่อกลุ่มชาวจีนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยยะ จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการรวมตัวกันของแต่ละกลุ่มเชื้อสายจีนเพื่อรวบรวมทุนทรัพย์ในการซื้อที่ดินและก่อตั้งเป็นสุสานสาธารณะขึ้น สามารถจำแนกวิธีการจัดการสุสานจีนทั้ง 7 แห่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มองค์กรชาวจีน และทรัพย์สิน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1 กลุ่มองค์กรชาวจีน

การรวมตัวกันของแต่ละกลุ่มเชื้อสายจีนในระยะแรก อาจเรียกว่า “กลุ่มองค์กรของชาวจีน” เนื่องจากในอดีตยังไม่มีข้อกำหนดในการออกใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมอย่างเป็นทางการดังเช่นในปัจจุบัน จึงมักเรียกการรวมตัวดังกล่าวว่า “ชมรม สโมสร” ที่เป็นกลุ่มองค์กรชาวจีนบนดินที่ถูกกฎหมาย ซึ่งมาทดแทนการรวมตัวของชาวจีนในลักษณะอั้งยี่ใต้ดินที่เสื่อมอิทธิพลและหมดบทบาทลง เนื่องจากการออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการกระทำในลักษณะอั้งยี่ ร.ศ. 116 ในสมัยรัชกาลที่ 5 (ใหม่ ศุภรุจกิจ, 2564)

กลุ่มองค์กรของชาวจีนสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการรวมตัวในช่วงแรก ได้ 2 รูปแบบ คือ (1) สมาคมเพื่อช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะการช่วยเหลือชาวจีนที่เข้ามาใช้แรงงาน ไม่ให้โดดเดี่ยวในสังคมกรุงเทพมหานคร ทั้งการช่วยหางาน หาที่พักอาศัย และในเรื่องที่ฝังศพหรือการฃาปนกิจกรณีเสียชีวิต และ (2) สมาคมเพื่อดูแลผลประโยชน์สำหรับนักธุรกิจจีนโดยเฉพาะ (ปรารธนา โภเมน, 2533)

ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2420-2450 นับเป็นช่วงเริ่มต้นยุคแรกของกลุ่มองค์กรของชาวจีน องค์กรกลุ่มแรกเป็นของชาวจีนฮากกาในปี พ.ศ. 2413 ใช้ชื่อว่าชมรมจีเสียนก่วน (สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย, [ม.ป.ป.]) ตามมาด้วยกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนในปี พ.ศ. 2415 ในชื่อว่าชมรมชาวฮกเกี้ยน (อู๋จีเยี่ยะ, 2553) กลุ่มชาวจีนกวางตุ้งในปี พ.ศ. 2420 ใช้ชื่อว่ากวงสวิปดโส่ย แปลว่า บ้านพักกวงสวี่ (สมาคมกวงสวี่แห่งประเทศไทย, [ม.ป.ป.]) ที่นอกเหนือจากการช่วยเหลือกลุ่มชาวจีนกวางตุ้งโดยตรงในด้านที่พักที่อยู่อาศัยแล้วในปี พ.ศ. 2427 ได้มีการสร้างสุสานขึ้นบริเวณแยกเดโช ถนนสีลมขึ้นเป็นแห่งแรก กลุ่มองค์กรจีนต่อมาเป็นของกลุ่มไหหลำก่อตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2430 ใช้ชื่อว่า ชมรมชาวไหหลำ ส่วนกลุ่มองค์กรจีนหลักในกรุงเทพมหานครที่มาเป็นกลุ่มสุดท้าย คือกลุ่มแต้จิ๋ว แต่เนื่องจากจำนวนชาวจีนแต้จิ๋วครองสัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของบรรดาชาวจีนกลุ่มอื่น ๆ ทำให้พบว่ามีกลุ่มองค์กรหลายกลุ่ม สำหรับกลุ่มที่สร้างประโยชน์แก่สังคมจีนด้วยกันอย่างชัดเจน เช่น กลุ่มที่ก่อตั้งศาลเจ้าเล่าปุนเล่ากวง บนถนนทรงวาด กลุ่มที่สร้างสุสานแต้จิ๋วในปี พ.ศ. 2443 (อู๋จีเยี่ยะ, 2553)

จี.วิลเลียม สกินเนอร์ (G. William Skinner) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่กลุ่มชาวจีนฮากกาฮกเกี้ยน และกวางตุ้งรวมตัวกันก่อนเนื่องจากมีจำนวนน้อยที่สุด ในขณะที่กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วมีจำนวนมากที่สุด อีกทั้งเป็นกลุ่มที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มชาวจีนอื่นจึงทำให้การรวมตัวก่อตั้งไม่จำเป็นเท่ากลุ่มภาษาที่มีจำนวนคนน้อยกว่า (Skinner, 1957 อ้างใน ประารธนา โกเมน, 2533: 70)

ในขณะที่กลุ่มเชื้อสายจีนย่อย 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มจีนบาบ๋า จากการค้นคว้าเอกสารเก่าของนวพร เรืองสกุล พบว่าการรวมตัวของชาวจีนบาบ๋าในกรุงเทพมหานครใช้ชื่อว่าสโมสรจีนบาบ๋า (Strait Born Chinese Association, SBCA) ในปี พ.ศ. 2458 โดยมีจุดประสงค์หลักคือการช่วยเหลือกิจการด้านการเงินและค่าจัดการศพ ก่อนที่สโมสรจีนบาบ๋าจะค่อย ๆ ลดบทบาทและยุบตัวในเวลาต่อมา (นวพร เรืองสกุล, 2551) และ (2) กลุ่มจีนเซียงไฮ้ เป็นกลุ่มคนจีนที่มาจากมณฑลเจียงซูและมณฑลเจ้อเจียง ปรากฏหลักฐานการรวมตัวขึ้นครั้งแรกในราวปี พ.ศ. 2466 โดยใช้ชื่อว่าสมาคมเจียงเจ้อ (อู๋จีเยียะ, 2553)

สามารถสรุปกลุ่มองค์กรและสมาคมจีนที่เกี่ยวข้องกับสุสานสาธารณะจีนในขอบเขตการศึกษาทั้ง 7 แห่งได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3 สรุปกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

ลำดับ	กลุ่มองค์กรในอดีต	ปีก่อตั้ง	ชื่อสมาคมในปัจจุบัน	ปีจดทะเบียน	สุสานในการกำกับดูแล
1	ชมรมจี้เสียนก้วน	พ.ศ. 2413	สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย	พ.ศ. 2470	สุสานจีนแคะ สีลมและตรอกจันทน์
2	ชมรมชาวฮกเกี้ยน	พ.ศ. 2415	สมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย	พ.ศ. 2455	สุสานฮกเกี้ยน สีลม
3	ก่วงสิ่วปิดไส่ย	พ.ศ. 2420	สมาคมก่วงสิ่วแห่งประเทศไทย	พ.ศ. 2479	สุสานกวางตุ้ง
4	กลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วในแต่ละกลุ่ม	-	สมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย	พ.ศ. 2481	สุสานแต้จิ๋ว
5	สโมสรจีนบาบ๋า	พ.ศ. 2458	-	-	สุสานจีนบาบ๋า
6	สมาคมเจียงเจ้อ	พ.ศ. 2466	สมาคมเจียงเจ้อ (เซียงไฮ้) แห่งประเทศไทย	-	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ

5.3.2 ทรัสต์

ทรัสต์ (trust หรือ trust law) เป็นรูปแบบการจัดการทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ ทรัสต์โดยหลักการแล้วหมายถึงการทำสัญญาที่เกิดขึ้นโดยบุคคลที่เรียกว่า

ผู้ก่อตั้ง หรือทรัสต์ (settlor) ได้โอนหรือก่อทรัพย์สินหรือสิทธิใด ๆ ใน ทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าทรัสต์ (trustee) ด้วยความไว้วางใจให้ทรัสต์จัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าผู้รับประโยชน์ (beneficiary) (สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ไทย, [ม.ป.ป.])

ทรัสต์ในประเทศไทยในอดีต ถือเป็นข้อกำหนดหนึ่งที่ทางการอนุญาตให้จัดตั้งได้จนในปี พ.ศ. 2478 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ปพพ.) ได้ออกมาตรา 1686 ห้ามจัดตั้ง ทรัสต์ แต่ถึงอย่างไรก็ดีทรัสต์ที่ก่อตั้งก่อน พ.ศ. 2478 ยังคงมีผลต่อไปได้ จนต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ปพพ. ได้มีข้อยกเว้นให้จัดตั้งทรัสต์ได้ เรียกว่า พ.ร.บ. ทรัสต์เพื่อธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. 2550 มีผลจนถึงปัจจุบัน (สำนักงาน ก.ล.ต., 2556)

การก่อตั้งทรัสต์ที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีน พบเห็นได้ในหลายประเทศแถบคาบสมุทรมาลายู เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ ที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณานิคมตะวันตกมาก่อน ตามที่ได้ยกตัวอย่างไว้ในบทที่ 2 เช่น สุสานบูกิตไซนา ที่จากเดิมดูแลโดยกัปตันจีน (Kapitan Cina) ที่แต่งตั้งโดยเจ้าอาณานิคมเพื่อดูแลชาวจีน เมื่อระบบกัปตันถูกยกเลิกไปจึงได้มีการก่อตั้งทรัสต์วัดเฉิงฮุนเทง โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการทรัสต์เป็นผู้ดูแลพื้นที่สุสาน (Cheng Hoon Teng Temple, [n.d.]) กลุ่มสุสานฮกเกี้ยน (United Hokkien Cemeteries) ในปีนี้ ที่มีการรวมตัวกับสุสานฮกเกี้ยนทั้ง 5 แห่งเพื่อจัดตั้งทรัสต์ในปี พ.ศ. 2466 และมีคณะกรรมการทรัสต์ในการบริหาร เช่นเดียวกัน (United Hokkien Cemeteries Penang, [n.d.])

การก่อตั้งทรัสต์ที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตการศึกษาในงานวิจัยนี้ คือทรัสต์สุสานจีนบาบ๋า (ทรัสต์ป่าช้าจีนบาบ๋า) ในช่วงหนึ่งของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3148/2540 มีการระบุถึงความเป็นมาในการรวมตัวกันของชาวจีนบาบ๋า ชาวจีนฮกเกี้ยนจากประเทศสิงคโปร์ เพื่อรวมเงินกันซื้อที่ดินแปลงหนึ่งในการฝังศพชาวจีนกลุ่มดังกล่าวและจดทะเบียนเป็นผู้ก่อตั้งทรัสต์ ซึ่งชาวจีนบาบ๋าได้ทำการคัดเลือกทรัสต์เป็นผู้ดูแลรักษากรรมสิทธิ์สุสานมาจนถึงปัจจุบัน โดยลูกหลานชาวจีนบาบ๋าทั้งหลายคือผู้รับประโยชน์จากทรัสต์นี้ (กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา, 2540) นอกจากนี้สำหรับสุสานส่วนบุคคลในกรุงเทพมหานคร เช่น สุสานสารสิน สุสานจันตระกุล ฮุนตระกุล บริเวณแยกเดโช ถนนสีลม ที่นอกเหนือจากต้องขออนุญาตทางการจนสำเร็จแล้ว ยังต้องจดทะเบียนบุคคลในรูปแบบทรัสต์เพื่อใช้ดูแลสุสานของครอบครัว (ธงทอง จันทรางศุ, 2563)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจุดประสงค์ของการจัดตั้งทรัสต์และสมาคมมีความแตกต่างกัน สุสานของสมาคมจีนเป็นที่ดินที่เกิดจากการเรียไบริจาค เพื่อให้ชาวจีนในกลุ่มภาษาเดียวกันสามารถเข้ามาเช่าหรือซื้อพื้นที่ในการฝังร่างหรือบรรจุอัฐิบรรพบุรุษได้ตามธรรมเนียม นอกจากนี้ในอีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการสร้างสุสานสาธารณะคือการช่วยเหลือชาวจีนที่มีฐานะยากจน หรือกลุ่มชาวจีนไร้ญาติ ที่ทางสมาคมจีนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ ในขณะที่สุสานที่บริหารจัดการในรูปแบบทรัสต์ เป็นลักษณะของการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์โดยตรงของแต่ละครอบครัวในการฝังร่างบรรพชนในที่ดินดังกล่าว

ทำให้ลูกหลานแต่ละครอบครัวเป็นเจ้าของร่วมกันทั้งหมดโดยมีทรัพย์สินทำหน้าที่ดูแลกรรมสิทธิ์ดังกล่าวให้ จึงไม่พบการฝังในเชิงการกุศล คือกลุ่มชาวจีนที่มีฐานะยากจนหรือกลุ่มชาวจีนไร้ญาติที่ไม่มีผู้รับกรรมสิทธิ์ต่อได้

5.4 ชุมชนและสุสานของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษาส่วนนี้จะลงรายละเอียดด้านตำแหน่งและความสัมพันธ์ของชุมชนชาวจีนในสมัยกรุงธนบุรีจนถึงปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเมือง จนมาสู่การก่อตั้งสุสานสาธารณะจีน โดยสรุปเนื้อหาออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

5.4.1 ชุมชนจีนในสมัยกรุงธนบุรี

ชาวจีนได้อพยพจากกรุงศรีอยุธยาเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อสร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ขึ้นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่กำลังเร่งฟื้นฟูบ้านเมืองขึ้นใหม่ ราชสำนักจึงเปิดรับชาวจีนจำนวนมากเพื่อมาเป็นแรงงานรับจ้าง และทำการค้าขาย ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญให้กับราชอาณาจักร อาจเรียกช่วงเวลาการอพยพของชาวจีนดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ 3 (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2550) สามารถจำแนกการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาวจีนในช่วงเวลาดังกล่าวได้ 2 ตำแหน่งดังนี้ (วัลลี นวลหอม, 2554) (ภาพที่ 5.3)

1. กลุ่มที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณคลองบางกอกใหญ่ โดยเฉพาะตลาดพลู และบริเวณวัดกัลยาณมิตร หรือที่เรียกว่าย่านกุฎีจีน ซึ่งเป็นย่านที่มีชาวจีนฮกเกี้ยนมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยก่อนแล้วสันนิษฐานว่าตั้งถิ่นฐานก่อนการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยา หรือคลองลัดบางกอก ย่านกุฎีจีนมีศาลเจ้าเกียนอันเกงเป็นศาลเจ้าหลักของชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนในย่านดังกล่าว (ปรีดี พิศภูมิวิถิ, 2552 อ้างใน วัลลี นวลหอม, 2554)

2. กลุ่มที่ตั้งบ้านเรือนบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งก็คือบริเวณพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน และแพบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว ถือเป็นบริเวณที่มีชาวจีนมากที่สุด และมีการดูแลโดยหัวหน้าชาวจีนที่เรียกว่า พระยาราชเศรษฐี หรือพระยาโชฎีกเศรษฐี (สุรินทร์ มุขศรี, 2561) จึงถือเป็นย่านชุมชนการค้าสำคัญในสมัยกรุงธนบุรี

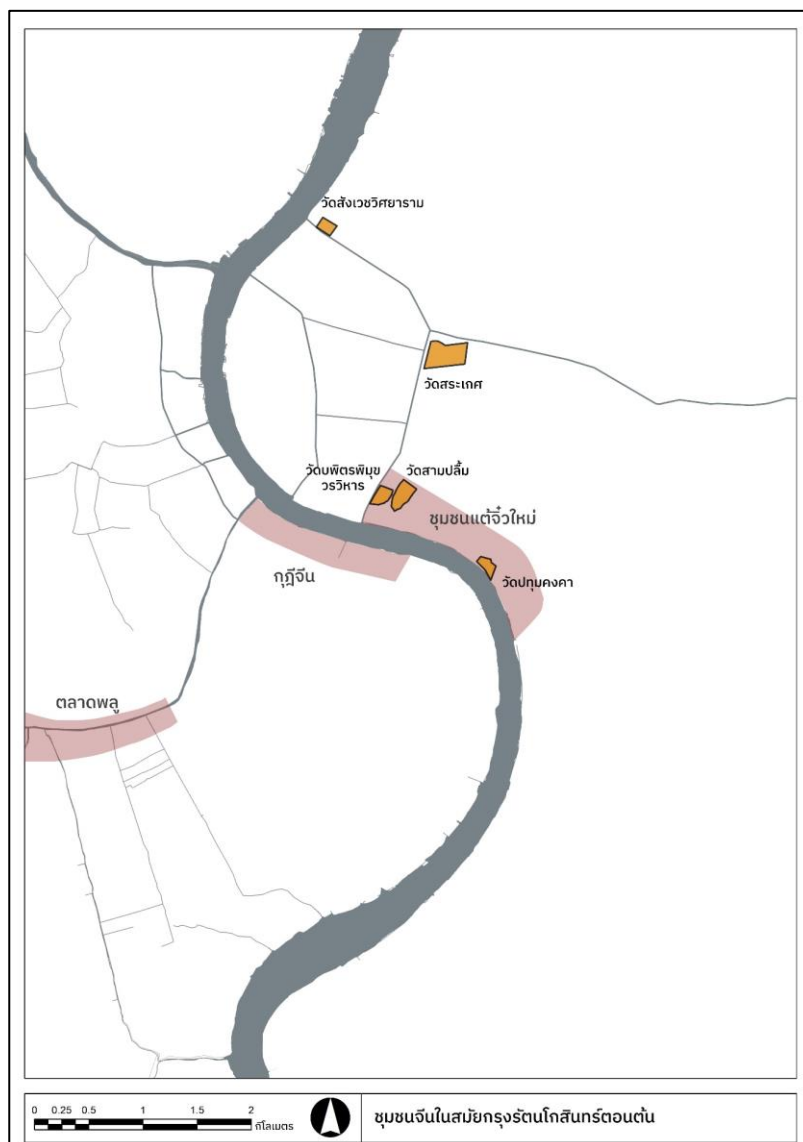

ภาพที่ 5.3 วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนจีนสมัยกรุงธนบุรี

(ที่มา : ผู้วิจัย, 2564)

5.4.2 ชุมชนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1-3)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ปราบดาภิเษกและได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น ได้ทรงรับสั่งให้ก่อสร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นใหม่ บริเวณระหว่างวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร (วัดสลัก) และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธาราม) จึงโปรดเกล้าให้ย้ายชุมชนชาวจีนแต่จิวเดิมออกจากบริเวณกำแพงเมืองชั้นใน แล้วให้ไปตั้งถิ่นฐานใหม่บริเวณรอบนอกคลองคูเมืองเดิม ซึ่งก็คือบริเวณคลองโอ่งอ่าง ส่วนในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ยังคงชุมชนสำคัญเดิมของชาวจีนตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีทั้งกุฎจีน และตลาดพลูถือเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่สำคัญของชาวจีน โดยเฉพาะชาวจีนแต่จิว (รุ่ง สุจินันท์กุล, 2542: 33)

ภาพที่ 5.4 วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนจีนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
(ที่มา : ผู้วิจัย, 2564)

สำหรับการจัดการศพในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ เนื่องจากภายในเขตเมืองชั้นใน สามารถจัดพิธีศพได้เฉพาะเชื้อพระวงศ์เท่านั้น คือบริเวณทุ่งพระเมรุ หรือสนามหลวงในปัจจุบัน แต่ไม่อนุญาตให้ราษฎรทั่วไปประกอบพิธีศพตามประเพณีทั้งการเผาและการฝังภายในเมือง ด้วยเหตุนี้วัดในเขตกำแพงเมืองชั้นในจึงไม่มีเมรุสำหรับการฌาปนกิจ ประชาชนส่วนใหญ่นิยมทำพิธีศพในวัดนอกเขตกำแพงเมือง โดยเฉพาะบริเวณประตูผี ซึ่งตั้งเชื่อมต่อคลองรอบกรุง (คลองชั้นที่ 2)

ป่าช้าในวัดที่มีการบันทึกไว้ในสมัยนั้น เช่น วัดสระเกศ วัดสังเวชวิศยาราม (วัดบางลำพู) ส่วนวัดที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนจีน เช่น วัดจักรวรรดิราชาวาส (วัดสามปลื้ม) วัดพุทธพิมพ์วรวิหาร วัดปทุมคงคา (วัดสำเพ็ง) และวัดอื่น ๆ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546; หจช.ร.5 น.

8.1/151, ร.ศ. 117 อ่างในนนทพร อยู่มั่งมี, 2557) ดังนั้นชาวจีนนอกจากการส่งศพหรืออัฐิกลับประเทศจีนแล้ว จึงน่าจะมีการมาปนกิจแบบชาวพุทธเถรวาท ตามที่สกินเนอร์ระบุไว้

5.4.3 ชุมชนและสุสานจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (ร.4-6)

ยุคสมัยนี้ตรงกับช่วงการอพยพของชาวจีนกลุ่มที่ 4 ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนเก่ากลุ่มสุดท้าย (เกียรตีสักดิ์ มั่นศรี; 2519: 5 อ่างใน พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2550) ถือเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด ปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนอพยพออกจากแผ่นดินแม่ในช่วงเวลาดังกล่าวออกมาเป็นจำนวนมากสามารถสรุปได้ดังนี้ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546 อ่างใน ประสิทธิ์ เงินชัย, 2557)

1. ปัจจัยด้านผลผลิตเกษตรกรรมในประเทศจีนตอนใต้ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่ประกอบด้วยที่ภูเขา มีที่ราบค่อนข้างจำกัดทำให้ไม่มีพื้นที่เพียงพอต่อการเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพบวกกับภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างภัยแล้ง อุทกภัย ที่ทำให้ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำลง เกิดปัญหาข้าวขาดแคลนมากแวง โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2430

2. ปัจจัยด้านปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองในจีนแผ่นดินใหญ่ ในช่วงทศวรรษ 2370 ถึง 2400 ทำให้ชาวจีนหนีภัยการเมืองและสงครามมากขึ้น

3. ปัจจัยด้านโรคติดต่อ คือ กาฬโรคที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2430

4. ปัจจัยจากทางการสยาม ที่ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติห้ามอพยพออกและกลับประเทศในช่วงทศวรรษ 2430 ทำให้การเดินทางเข้าออกสะดวกมากยิ่งขึ้น

5. ปัจจัยความต้องการแรงงาน นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2420 ที่สังคมนาฬาม ฤ เวลานั้นมีการเร่งพัฒนาประเทศในหลายด้าน ทั้งถนน ทางรถไฟ ท่าเรือ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทางราชสำนักสยามสนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามายังประเทศมากขึ้น

นอกจากนี้การเดินทางเข้าสู่สยามทำได้สะดวกสบายและปลอดภัยมากขึ้นจากเรือกลไฟจากตะวันตกที่เข้ามาแทนที่สำเภาแบบในอดีต บวกกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางด้วยเรือกลไฟมีราคาไม่สูงมาก ใช้ระยะเวลาเดินทางจากท่าเรือชัวเถา เมืองชัวเถา และท่าเรือไห่โจว ในเกาะไหหลำ มาถึงท่าเรือกรุงเทพฯ ประมาณ 1 สัปดาห์ ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนมีความต้องการเดินทางออกมากขึ้น (เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์, 2546)

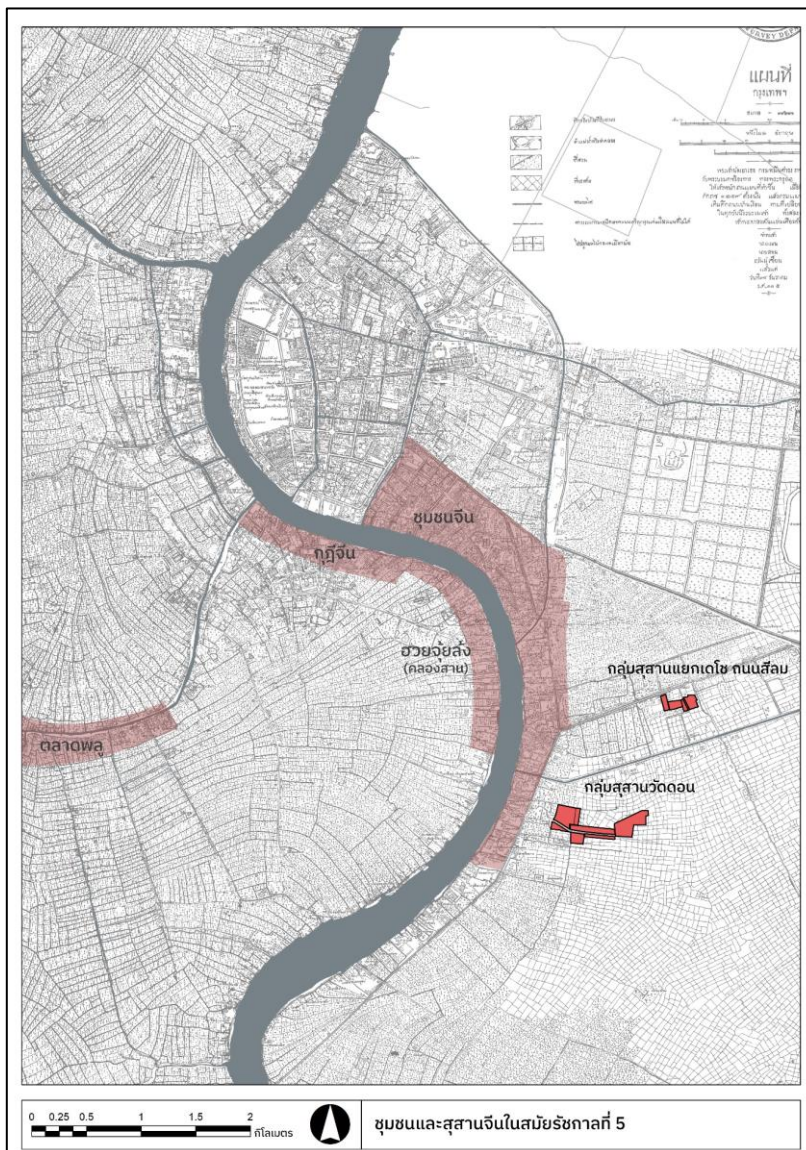
สำหรับชุมชนจีนบริเวณคลองโอ่งอ่างเดิม ได้มีการขยายอย่างต่อเนื่องขนานไประหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนเจริญกรุงที่ตัดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ลงไปทางทิศใต้ เป็นระยะทางกว่า 1 ½ ไมล์ (รุ่ง สุจินันท์กุล, 2542) การตัดถนนตามแบบตะวันตกทำให้เกิดการสร้างห้างร้านตึกแถวแบบกึ่งพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยมากขึ้น เกิดเป็นย่านการค้าแห่งใหม่ริมถนนเจริญกรุง เช่น ตลาดบ้านทะวาย ตลาดบางรัก ตลาดเก่า ตลาดบ้านหม้อ และตลาดหน้าคู (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุง

รัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525: 98) นอกจากนี้ยังถือเป็นย่านการค้าและโกดังท่าเรือที่สำคัญของ กรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว กวางตุ้ง และไหหลำเป็นแรงงานรับจ้างหลักในบริเวณนี้ ทำให้ชาวจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานบริเวณถนนสาทร บางรัก ตรอกซุง ตรอกไก่ (ประพิณ มโนมัย วิบูลย์, 2554) หลักฐานที่ชัดเจนของการตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ คือศาลเจ้าเจียงเองเปี้ยวและศาลเจ้าแม่ทับทิมของชาวจีนไหหลำซึ่งตั้งขนานไปกับถนนเจริญกรุง

ที่อยู่อาศัยของชาวจีนบริเวณถนนสีลม มีการกระจายตัวร่วมกับคนชาติอื่น ๆ เช่น ตึกหลวงริมถนนสีลม มีลักษณะเป็นห้องแถวไม้หรือตึกก่ออิฐถือปูน นอกจากบริเวณถนนเจริญกรุงแล้ว ยังประกอบพบที่อยู่อาศัยตามตรอกซอยเช่น ตรอกตั้งวงสว่าง ตรอกดำปี่ซา ถนนคอนแวนต์ (อรุวรรณ ศรีอุดม, 2535: 24)

ส่วนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือบริเวณตลาดพลูและกุฎีจีนที่ตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องไปกับคลองบางกอกใหญ่ มีสภาพไม่แตกต่างจากช่วงยุคกรุงธนบุรีมาก โดยอาชีพหลักในบริเวณดังกล่าวยังประกอบด้วย การทำไร่นา ทำสวน การทำเครื่องทอง เครื่องดนตรี เครื่องใช้ (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525: 103) ขณะที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ได้มีการขยายชุมชนบริเวณคลองสานในปัจจุบัน ตรงข้ามกับท่าราชวงศ์ เรียกชุมชนบริเวณนี้ในสำเนียงแต้จิ๋วว่า “ฮวยจุงลั้ง” (火船廳) แปลว่าท่าเรือกลไฟ ถือเป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ทำให้บริเวณดังกล่าวประกอบด้วย โกดังสินค้า โรงสีข้าว โรงปูนขาวเป็นหลัก (เสฐียรโกเศศ, 2547 อ่างในวัลลี นวลหอม, 2554)

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ปรากฏหลักฐานของการสร้างสุสานสาธารณะจีนขึ้นครั้งแรก บริเวณแยกเดโช ถนนสีลม และตามมาด้วยบริเวณวัดดอน อำเภอบ้านทวาย ทั้ง 2 แห่งหากพิจารณาจากแผนที่เก่าในสมัยนั้น พบว่าสุสานสาธารณะทั้งหมดตั้งอยู่บริเวณนอกเขตชุมชนเมืองที่ส่วนใหญ่เป็นแปลงสวนไร่นาทางฝั่งทิศตะวันออกและทิศใต้ของแม่น้ำเจ้าพระยา ถึงอย่างไรก็ดีตำแหน่งของสุสานสาธารณะเหล่านี้ มีระยะทางไม่ห่างไกลจากใจกลางชุมชน และสามารถเข้าถึงได้สะดวกจากถนนสีลม หรือถนนเจริญกรุง ซึ่งเป็นถนนสายหลักในสมัยนั้น

ภาพที่ 5.5 วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนและสุสานจีนสมัยรัชกาลที่ 5
(ดัดแปลงจาก : กรมทำแผนที่, ร.ศ. 115)

5.4.4 ชุมชนและสุสานจีนในสมัยปัจจุบัน (ร.7-ปัจจุบัน)

นับตั้งแต่สิ้นสุครัชมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ประเทศจีนได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากจักรวรรดิราชวงศ์ชิงไปสู่สาธารณรัฐจีน ภายใต้การนำของพรรคก๊กมินตั๋ง ในช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับรัชสมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อเนื่องไปจนถึงช่วงหลังปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 เป็นช่วงเวลาที่เกิดสงครามโลก 2 ครั้ง ทำให้กระแสชาตินิยมเป็นปัจจัยสำคัญในความพยายามผสมกลมกลืนคนจีนให้เป็นไทย โดยเฉพาะในสมัยจอมพล ป. พิบูล สงคราม ที่ได้สร้างข้อกำหนดและข้อจำกัดหลายด้านแก่ชาวจีน ทั้งการปิดโรงเรียนจีน การใช้ชื่อไทย รวมถึงข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ

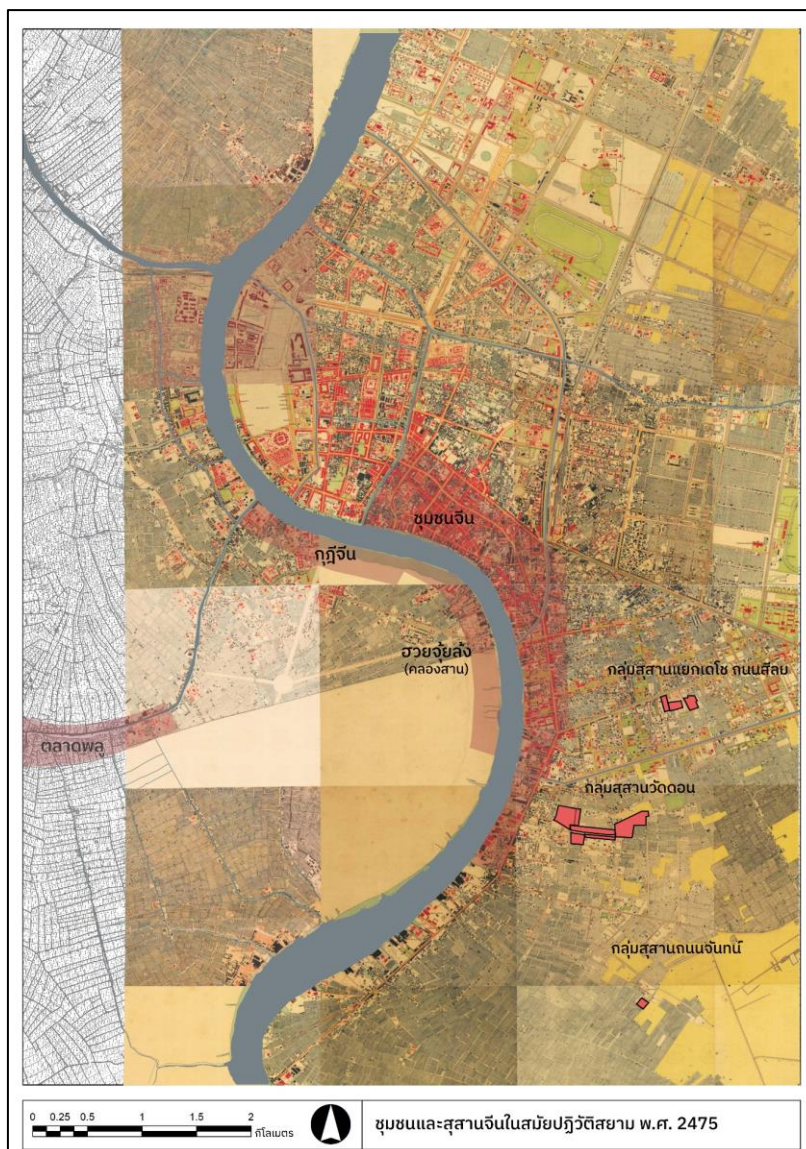
เนื่องจากชาวจีนสมัยนั้นล้วนเป็นเจ้าของและคุมการค้าเกือบทั้งหมดในไทย ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐบาลเปิดรับชาวจีนกลุ่มใหม่น้อยลง (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2550)

ในขณะนั้นรัฐบาลมองความเคลื่อนไหวของจีนคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นว่า อาจเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของประเทศ จึงมีการออกกฎหมายจำกัดจำนวนชาวจีนเข้าประเทศไม่เกิน 200 คนต่อปี การอพยพเข้าของชาวจีนจึงลดลงอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ชาวจีนในกลุ่มสุดท้ายที่เข้ามาในประเทศไทยอยู่ในช่วง ปลายปี พ.ศ. 2488 จนถึงต้นปี พ.ศ. 2492 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศจีนเข้าสู่สังคมนิยมมิวนิสต์ (เปรมมา สัตยายุคพิพงศ์, 2546)

ในช่วงแรกของรัฐบาลยุคเหมาเจ๋อตง ประกาศเชิญชวนให้ชาวจีนโพ้นทะเลกลับประเทศเพื่อสร้างชาติใหม่ ทำให้ชาวจีนในไทยบางส่วนอยากกลับแผ่นดินจีนตามโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าว จนในเวลาต่อมาทางรัฐบาลจีนก็ได้ปิดประเทศ ไม่อนุญาตให้ชาวจีนอพยพเข้าหรือออกนอกประเทศอีกต่อไป เนื่องจากปัจจัยทางระบอบการปกครองที่ต่างกัน และถือเป็นการสิ้นสุดการอพยพเข้าของชาวจีนเข้าสู่ดินแดนไทยนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวจีนรุ่นเก่าส่วนใหญ่ปรับตัวเข้ากับสังคมไทยจนกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งคนไทย ทำให้การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในสมัยปัจจุบัน มีการกระจายไปทั่วกรุงเทพมหานครจากย่านชุมชนจีนเดิมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (ชาดา เตรียมวิทยา และคณะ, 2559)

หากพิจารณาจากแผนที่เก่ากรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2475 จะพบว่าแผนที่ที่มีการเน้นย้ำสีแดงเข้ม ซึ่งหมายถึงบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นสูง โดยเฉพาะบริเวณย่านสำเพ็ง ตลาดน้อย ต่อเนื่องกับถนนเจริญกรุงมายังตลาดบางรัก แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของพัฒนาการชุมชนห้างร้านตึกแถวนับตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังพบอาคารจำนวนมากที่ค่อย ๆ กระจายตัวไปทางฝั่งตะวันออกต่อเนื่องกับถนนสีลมและถนนสาทรมากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณกลุ่มสุสานย่านสีลม ที่เริ่มมีกลุ่มอาคารเข้ามาตั้งใหม่แทนที่ทุ่งนา ทุ่งไร่มากขึ้น เช่นเดียวกับกลุ่มสุสานบ้านทวาย ที่ปรากฏหลักฐานของสิ่งก่อสร้างทางทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้มากขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ 7 จนถึงช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการก่อสร้างสุสานสาธารณะเพิ่มเติม 3 แห่ง ในทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานคร เป็นของสมาคมก๋อวงสิวแห่งประเทศไทย สมาคมเจียงเจ้อ (เชียงไฮ้) แห่งประเทศไทย และสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ตามลำดับ โดยสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2503 ถือเป็นสุสานสาธารณะแห่งสุดท้ายที่ถูกสร้างขึ้นในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ในขณะที่สุสานกวางตุ้งและสุสานจีนแคะ เป็นสุสานสาธารณะแห่งที่ 2 จากเดิมที่ตั้งอยู่บริเวณแยกเตโช ถนนสีลม

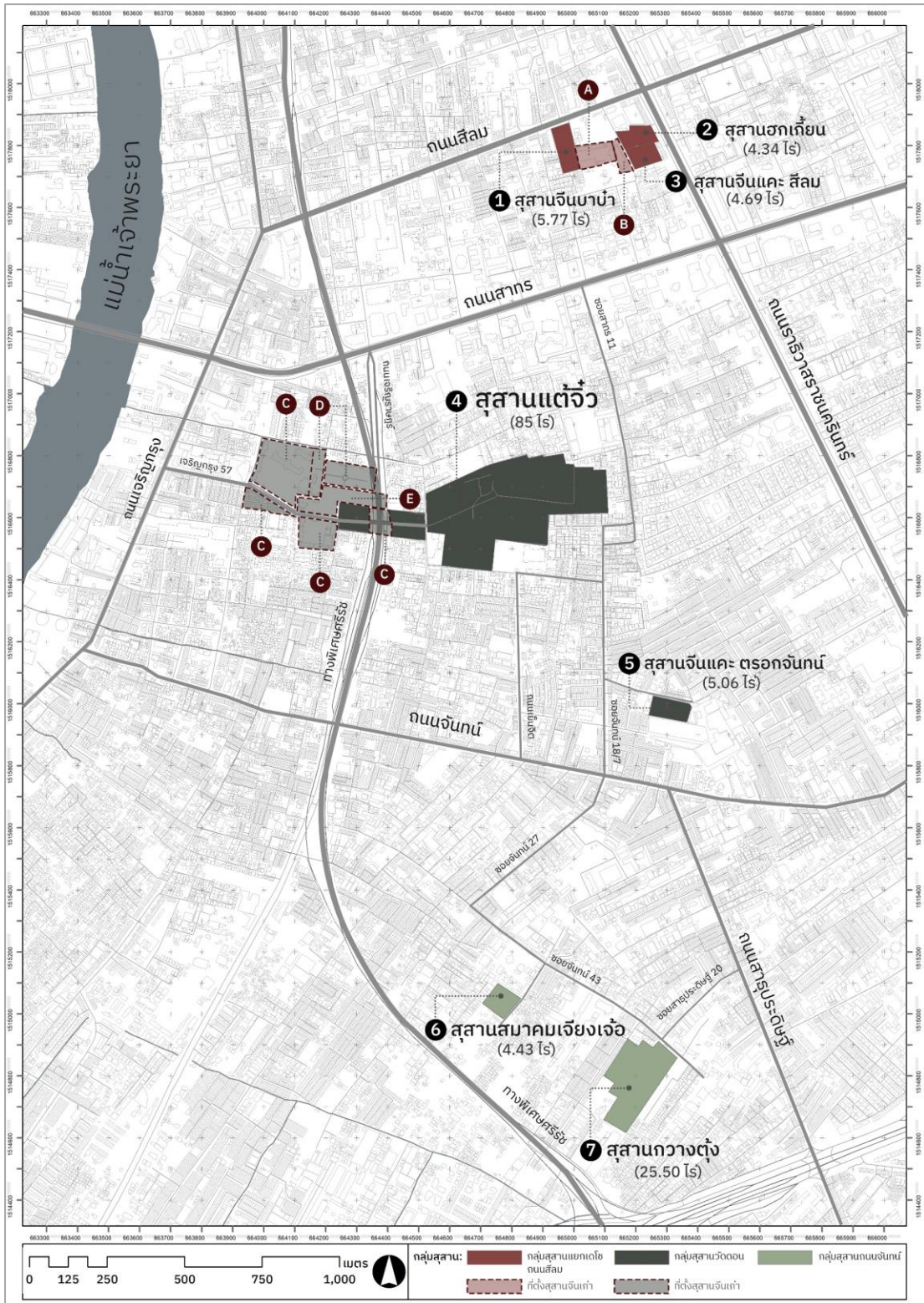
ภาพที่ 5.6 วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนและสุสานจีนในสมัยปฏิวัติสยาม
(ดัดแปลงจาก : หนังสือพินิจพระนคร 2475-2545, 2475)

5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสุสานจีนและภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ

จากรายละเอียดของการตั้งถิ่นฐานและสุสานของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวและกระจายตัวของสุสานสาธารณะของชาวจีนโพ้นทะเลทั้ง 7 แห่งตามการขยายตัวของเมือง ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม (2) กลุ่มสุสานวัดดอน และ (3) กลุ่มสุสานถนนจันทน์ นอกจากนี้ยังพบว่าครั้งหนึ่งเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมีพื้นที่สำหรับสุสานจีนประมาณ 218 ไร่ ปัจจุบันคงเหลือประมาณ 145 ไร่ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของเมืองอย่างต่อเนื่อง มีรายละเอียดดังตารางที่ 5.4 และภาพที่ 5.7

ตารางที่ 5.4 รายชื่อสุสานสาธารณะเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

กลุ่ม สุสาน	หมายเลข	ชื่อสุสาน	ปีก่อตั้ง (พ.ศ.)	กลุ่มเชื้อ สายจีน	สถานภาพปัจจุบัน
กลุ่ม สุสาน แยก เดโช ถนนสี ลม	1	สุสานเงินบาบ๋า (ฮกซันเต็ง)	2450	เงินบาบ๋า	คงอยู่ แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อแล้ว
	2	สุสานฮกเกี้ยน (บันซันเต็ง)	2437	เงินฮกเกี้ยน	คงอยู่ แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อแล้ว
	3	สุสานเงินแคะ สีลม	2438	เงินฮากกา	คงอยู่ แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อแล้ว
	A	สุสานกวางตุ้ง หรือ สุสานกว้าง เจ้า	2427	เงินกวางตุ้ง	รื้อถอนในปี พ.ศ. 2497 เพื่อสร้าง โรงเรียนกว้างเจ้า
	B	สุสานไหหลำ (ฮ่วย บ่นเต)	-	เงินไหหลำ	รื้อถอน ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสำนักงาน อาคารเคเคซี
กลุ่ม สุสาน วัด ดอน	4	สุสานแต่จิว	2442	เงินแต่จิว	คงอยู่ แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อแล้ว
	C	สุสานแต่จิว			รื้อถอน เพื่อสร้างโรงเรียนเงินจำนวน 3 แห่ง ที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์ และ ทางพิเศษศรีรัช
	D	สุสานของมูลนิธิ ป่อเต็กตึ๊ง	-	ไม่จำกัดกลุ่ม	รื้อถอน เปิดเป็นสวนเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา แต่หลุมบรรจุอัฐิรวมยังคง อยู่
	E	สุสานไหหลำ	-	เงินไหหลำ	ถูกรื้อถอน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นที่พัก คนงาน และศูนย์ทำความสะอาดรถยนต์
กลุ่ม สุสาน ถนน จันทน์	5	สุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์	2503	เงินฮากกา	คงอยู่ แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อแล้ว
	6	สุสานสมาคมเจียง เจ้อ	2466	เงินเซียงไฮ้	คงอยู่ และยังคงดำเนินการต่อ
	7	สุสานกวางตุ้ง	2478	เงินกวางตุ้ง	คงอยู่ และยังคงดำเนินการต่อ

ภาพที่ 5.7 ตำแหน่งสำนานสาธารณะเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร
(ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

จากการศึกษาตำแหน่งที่ตั้งในระดับมหภาค ทำให้สามารถแจกแจงรายละเอียดสู่ระดับย่าน และกลุ่มสุสานทั้ง 3 แห่ง ได้ดังนี้

5.5.1 กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม

สุสานกลุ่มนี้ถือเป็นกลุ่มสุสานสาธารณะแห่งแรกในกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่บริเวณแยกเดโช ถนนสีลม ซึ่งเป็นทางแยก 3 แพร่งที่ถนนเดโชตัดกับถนนสีลมพอดี ถัดจากแยกดังกล่าวไปเล็กน้อยจะมีถนนเส้นหนึ่งเรียกว่าซอยสุสาน สีมซอย 9 หรือ ซอยศึกษาวิทยา (งทอง จันทรางศุ, 2563) เป็นซอยที่เชื่อมเข้ากับสุสานต่าง ๆ ภายใน บริเวณแยกเดโชถือเป็นย่านสุสานที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากประกอบด้วยสุสานในหลายกลุ่มเชื้อสายและวัฒนธรรมความเชื่อทั้งชาวไทย จีน ฝรั่ง และแขก

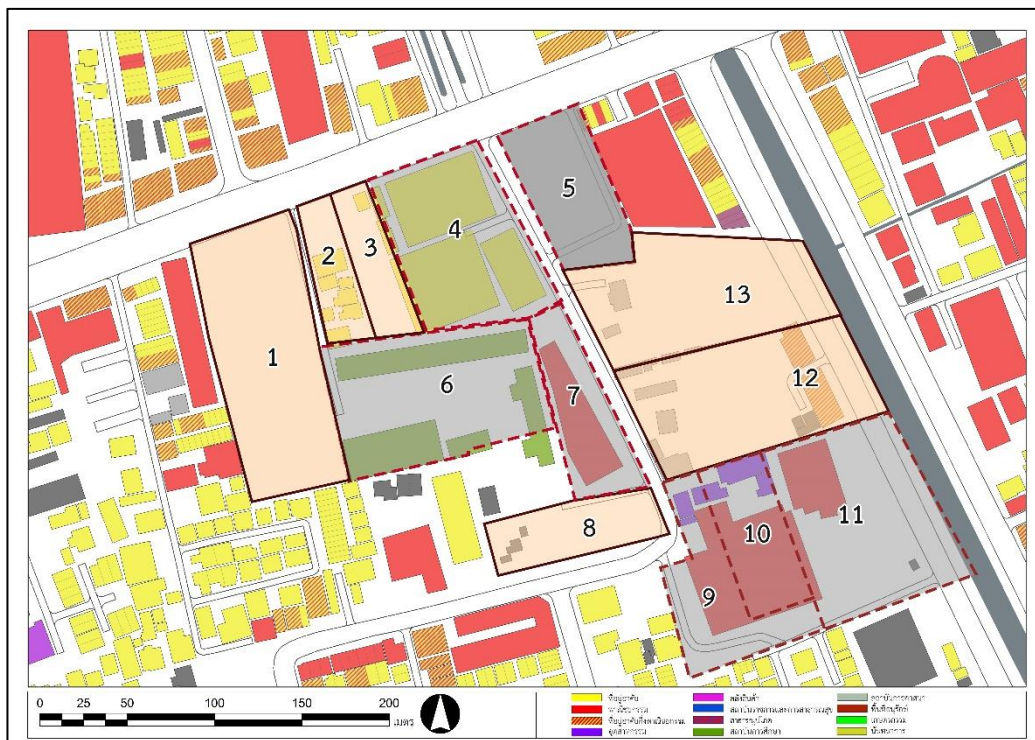
แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2554) ระบุว่าบริเวณสีลม มีสุสานจีนจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ สุสานฮากกาของชาวจีนและ สุสานกว้างเจ้าของชาวจีนกว้างตั้ง สุสานหมื่นเจียงของชาวจีนฮกเกี้ยน สุสานอยู่บ่นเตของชาวจีนไหหลำ

อรวรรณ ศรีอุดม (2535) ระบุว่าในกลุ่มบริเวณดังกล่าวมีสุสานจำนวน 11 แห่ง ประกอบด้วยสุสานสาธารณะจำนวน 8 แห่ง และสุสานส่วนบุคคลจำนวน 3 แห่ง

นอกจากนี้จากการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมด้วยแผนที่เก่าและภาพถ่ายทางอากาศเก่า ประกอบกับการสัมภาษณ์นักวิชาการที่ศึกษาย่านสีลม ทำให้พบว่าบริเวณดังกล่าวยังประกอบด้วย สุสานปาร์ซีและสุสานจีนตระกูล ฮุนตระกูลอีก 2 แห่งเพิ่มเติมจากการศึกษาของอรวรรณ ศรีอุดม เมื่อปี พ.ศ. 2535 จึงสรุปได้ว่าบริเวณแยกเดโช ถนนสีลม มีสุสานรวมทั้งหมด 13 แห่ง

ความพิเศษของกลุ่มสุสานดังกล่าวนอกเหนือจากในเชิงกายภาพที่มาตั้งติดต่อกันแล้วยังพบว่ามีการจัดเทศกาลในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน โดยสุสานจีนจะจัดงานปัดกวาดหลุมฝังศพในช่วง เมษายน (เทศกาลเซ็งเม้ง) ในขณะที่สุสานมิสซังโรมันคาทอลิกจะจัดพิธีเสกป่าช้า (All souls' Day) ในช่วงเดือนมีนาคม ก่อนเทศกาลถือศีลของชาวคริสต์ เพื่อให้ชาวจีนที่เข้ารีตคริสต์ศาสนามีความคุ้นเคยกับธรรมเนียมเดิมในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง และมีความรู้สึกถึงการทำบุญให้บรรพบุรุษในช่วงเวลาเดียวกัน ส่วนสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์จะจัดงานดังกล่าวในช่วงเดือน พฤศจิกายน (อรวรรณ ศรีอุดม, 2535: 28)

จากข้อมูลดังกล่าวที่บันทึกเป็นตัวหนังสือ แผนที่เก่าและภาพถ่ายทางอากาศเก่าสามารถสรุปตำแหน่งที่ตั้งสุสานดังกล่าวในภาพที่ 5.8 และรายละเอียดต่าง ๆ ในตารางที่ 5.5 ดังนี้

ภาพที่ 5.8 ตำแหน่งสุสานในกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม และการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ

(ดัดแปลงจาก: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2564)

ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม

เลขที่	ชื่อสุสาน	ปีก่อตั้ง	การเปลี่ยนแปลงและสถานะในปัจจุบัน
1	สุสานจีนบาบ๋า	พ.ศ. 2450	ยังคงอยู่
2	สุสานตระกูลเหลียง (梁)	-	ยังคงอยู่
3	สุสานสารสิน	-	ยังคงอยู่
4	สุสานมิสซังโรมันคาทอลิก (แปลงทางทิศตะวันตกของซอยสีลม 9)	-	รื้อถอนในปี พ.ศ. 2547 ปัจจุบันเป็นที่พัก คนงาน
5	สุสานมิสซังโรมันคาทอลิก (แปลงทางทิศตะวันออกของซอยสีลม 9)	-	รื้อถอนในปี พ.ศ. 2547 ปัจจุบันเป็นที่ จอดรถของคิงพาวเวอร์ มหานคร
6	สุสานกวางตุ้ง	พ.ศ. 2427	รื้อถอนในปี พ.ศ. 2497 เพื่อสร้าง โรงเรียนกว่างเจ้า (เป็นโรงเรียนเตรียม อนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย)
7	สุสานไหหลำ	-	รื้อถอน ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสำนักงานอาคาร เคเคซี (K.K.C. Building)
8	สุสานปาร์ซี และสุสานคริสเตียน (มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย)	-	ยังคงอยู่
9	สุสานจันตระกูล สุนตระกูล	-	รื้อถอนในปี พ.ศ. 2523 ปัจจุบันเป็นที่ตั้ง ส่วนหนึ่งของอาคารคิงพาวเวอร์มหานคร

ตารางที่ 5.5 (ต่อ) การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม

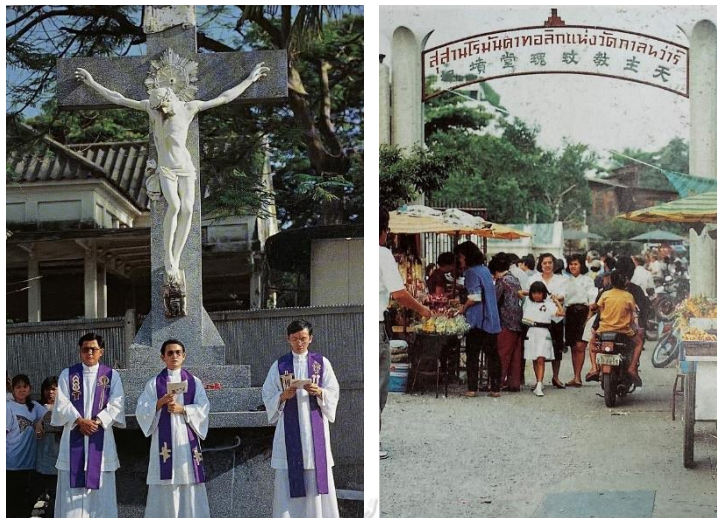
เลขที่	ชื่อสุสาน	ปีก่อนตั้ง	การเปลี่ยนแปลงและสถานะในปัจจุบัน
10	สุสานไวตี	-	รื้อถอน ปัจจุบันเป็นที่ตั้งส่วนหนึ่งของลิ มคาร์แคร์ และอาคารคิงพาวเวอร์มหา นคร
11	สุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์	-	ยังคงอยู่
12	สุสานจีนแคะ สีลม	พ.ศ. 2438	ยังคงอยู่ (มีเวนคืนที่ดินส่วนหนึ่งเพื่อทำ แนวรถไฟฟ้า BTS ในปี พ.ศ. 2534)
13	สุสานฮกเกี้ยน	พ.ศ. 2437	

จากภาพที่ 5.8 และตารางที่ 5.5 สรุปได้ว่าบริเวณดังกล่าวมีสุสานสาธารณะของชาวจีน
อยู่ 5 แห่ง ได้แก่

1. สุสานจีนกว้างตุง (สุสานกว้างเจ้า) ถือเป็นสุสานสาธารณะของชาวจีนแห่งแรกของ
กรุงเทพมหานคร ปรากฏหลักฐานการก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2427 (ปรารภนา โภเมน,
2533: 73) และยังเป็นสุสานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบริเวณดังกล่าวคือประมาณ 7 ไร่
2. สุสานจีนบาบ๋า ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2450 (กัณฐิกา ศรีอุดม, สัมภาษณ์,
29 พฤษภาคม 2564)
3. สุสานจีนแคะ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2438 (อ้างอิงจารึกปีที่ระบุในหอไหว้ฟ้าดิน ซึ่งระบุ
ปีปฏิทินวงษ์ชวีที่ 21 แล้วบวกปีขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2417)
4. สุสานจีนฮกเกี้ยน ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2437 (สุสานฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย, 2545)
5. สุสานไหหลำ (สุสานฮุยบนเต) ไม่ทราบปีก่อตั้งแน่ชัด

สุสานสาธารณะของชาวคริสต์จำนวน 4 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่เข้ารีตโดยอาจมี
ชาวตะวันตกฝังอยู่ในบางส่วน ได้แก่

1. สุสานมิสซังโรมันคาทอลิก จำนวน 2 แห่ง โดยมีซอศึกษาวิทยาตัดแบ่งแปลง
2. สุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์ มีการฝังร่างครั้งแรกในปี พ.ศ. 2469
(นวพร เรืองสกุล, 2551)
3. สุสานคริสเตียนของกลุ่มโปรเตสแตนต์ เป็นสุสานที่สร้างหลังสุดในบรรดากลุ่มสุสาน
คริสต์ทั้ง 4 แห่งดังกล่าว

ภาพที่ 5.9 (ซ้าย) ทศนิยมภาพภายในสุสานมิสซังโรมันคาทอลิก

ภาพที่ 5.10 (ขวา) ทศนิยมภาพบริเวณซุ้มประตูทางเข้าสู่สุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์

(ที่มา : ฌ็องว็อดน์ เบ็ญจพงษ์ ในอรรวรรณ ศรีอุดม, 2535)

ภาพที่ 5.11 ทศนิยมภาพภายในสุสานมิสซังโรมันคาทอลิก

(ที่มา : ฌ็องว็อดน์ เบ็ญจพงษ์ ในอรรวรรณ ศรีอุดม, 2535)

สุสานสาธารณะของกลุ่มชาวอินเดียเชื้อสายเปอร์เซียที่นับถือศาสนาโซโรอัสเตอร์ จำนวน 1 แห่ง ได้แก่

1. สุสานปาร์ซี (Parsi) ตั้งอยู่ด้านในสุดของสุสานคริสเตียน (ศตวรรษที่ สุธิฏฐานุกติ, 2563)

สุสานส่วนบุคคลจำนวน 3 แห่ง ทั้งหมดเป็นสุสานประจำตระกูลชาวจีน ได้แก่

1. สุสานตระกูลสารสิน เป็นของพระยาสารสินสวามิภักดิ์ (เทียนฮี้ สารสิน) ซึ่งเป็นแพทย์ทหารชาวจีนเชื้อสายไหหลำที่ได้เข้ารับศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ภายในสุสานพบว่ามี การฝังหลายหลุมมีรูปแบบคล้ายคลึงกับสุสานคริสต์แบบตะวันตก ปัจจุบันดูแลรักษาโดยทรัพย์สินของตระกูลสารสิน (จिरยุทธ์ สินธุพันธุ์, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2564)

2. สุสานจันตระกูล ฮุนตระกูล เป็นตระกูลชาวจีนไหหลำ ภายในสุสานประกอบด้วย หลุมฝังศพรูปแบบจีนตามประเพณีประมาณ 7-8 หลุม (ธงทอง จันทรางศุ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2565)

3. สุสานตระกูลเหลียง (梁) เป็นตระกูลชาวจีนกวางตุ้ง ด้านในเป็นอาคารทรงจีน และมี ซุ้มประตูทางเข้าด้านหน้าระบุปีปฏิทินหมิงกั๋วที่ 8 หรือปี พ.ศ. 2462

4. สุสานไวติ หรือสุสานนายห้างไวติ ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู ด้านในสุสานเป็น อาคารทาสีเหลือง 2 หลัง หลังหนึ่งบรรจุอัฐิ อีกหลังหนึ่งมีรูปปั้นเท้าวจริงของนายห้างไวติ (อรวรรณ ศรีอุดม, 2535: 26) ปัจจุบันไม่พบเห็นแล้ว จึงน่าจะถูกรื้อไปในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

จากข้อมูลภาคเอกสาร ข้อมูลแผนที่เก่าและภาพถ่ายทางอากาศ จึงสรุปได้ว่าบริเวณ ดังกล่าวมีสุสานจำนวน 13 แห่ง มีพื้นที่โดยรวมทั้งหมดประมาณ 48.55 ไร่ โดยสุสานของกลุ่มชาวจีน มีพื้นที่รวมมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มคาทอลิก คริสเตียน แวกเปอร์เซียและอินเดีย

ภาพที่ 5.12 (ซ้าย) ทศนิยมภาพภายในสุสานปาร์ซี (ที่มา : ปวรุตม์ งามเอกอุดมพงศ์, 2563)

ภาพที่ 5.13 (ขวา) ทศนิยมภาพภายในสุสานสารสิน (ที่มา : Wichian Sueb, 2020)

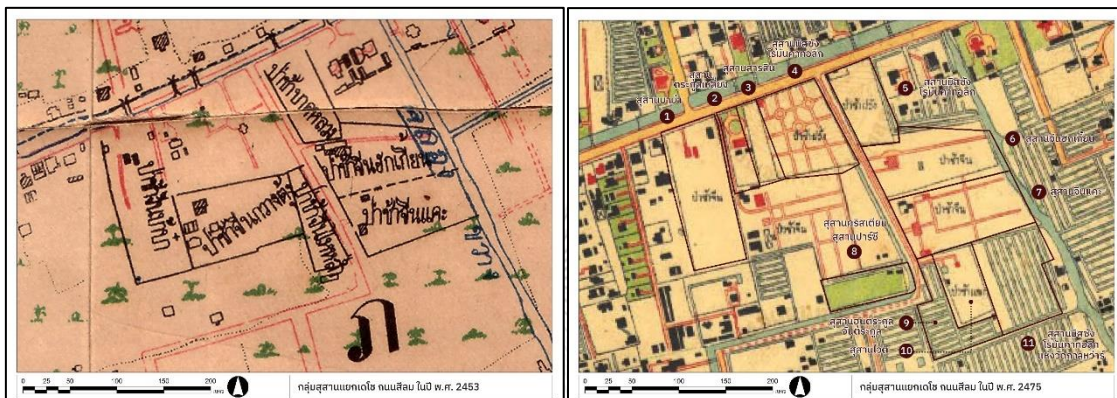
ในส่วนพัฒนาการของภูมิทัศน์เมืองโดยรอบกลุ่มสุสานแวกเปอร์เซีย ถนนสีลม โดยใช้แผนที่เก่าและภาพถ่ายทางอากาศเก่า สามารถจำแนกได้ 2 ช่วงตามลักษณะการขยายตัวของเมือง ดังนี้

ช่วงแรก: พุทธทศวรรษ 2450 - 2500

สีลมในยุคสมัยนี้เป็นย่านที่พักอาศัยนอกเมืองชั้นดีของผู้มีตระกูลในหลากเชื้อชาติ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสงบที่ส่วนใหญ่ยังเป็นทุ่งนาและไร่นา ซึ่งตั้งไม่ห่างจากศูนย์กลางเมืองมาก ทำให้ที่ดินตลอดแนวถนนสีลมจึงถูกจับจองเป็นสร้างเป็นคฤหาสน์ของคหบดี หรือขุนนางผู้มั่งคั่ง ช่วงเวลาดังกล่าวยังช่วงเริ่มต้นของการเปิดบริการรถเมล์ชาวในปี พ.ศ. 2451 ซึ่งมาแทนที่รถรางสีลม ที่ยกเลิกไป (วทัญญู เทพหัตถิ, 2563)

แผนที่เก่าปี พ.ศ. 2453 มีการระบุชื่อสุสานสาธารณะจำนวน 6 แห่ง ขณะที่แผนที่เก่าปี พ.ศ. 2475 มีการลดรายละเอียดชื่อสุสานจีนให้ลงเหลือแต่เพียงคำว่า ป่าช้าจีน นอกจากนี้ยังพบว่า

ระบุชื่อสุสานเพิ่มเติม ได้แก่ สุสานมิสซังโรมันคาทอลิกอีกแห่งทางฝั่งตะวันตกของซอยสี่ม 9 (ป่าช้าฝรั่ง) และป่าช้าแขก หมายถึงสุสานไวตี ขณะที่สุสานไพล้ำที่ระบุในแผนที่ ปี พ.ศ. 2450 ได้หายไป จึงเป็นไปได้ที่สุสานไพล้ำจะย้ายไปก่อนทุกสุสานในย่านดังกล่าว แผนที่ดังกล่าวทำให้เห็นผังของสุสานได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทางสัญจรเก่าที่ปัจจุบันยังคงหลงเหลืออยู่คือสุสานฮกเกี้ยนและสุสานจีนแคะ ถนนสีลม

ภาพที่ 5.14 (ซ้าย) กลุ่มสุสานแยกเคโซ ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2453 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหารบก, 2453)

ภาพที่ 5.15 (ขวา) กลุ่มสุสานแยกเคโซ ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2475
(ดัดแปลงจาก: หน่วยวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม, 2564)

จากแผนที่เก่าทั้ง 2 ฉบับ พบว่าในอดีตกลุ่มสุสานบริเวณนี้มีทิศเหนือติดต่อกับถนนสีลม ควบคู่กับคลองสีลมที่ขุดคูขนานไปกับถนน ในฝั่งตะวันออกของป่าช้าจีนฮกเกี้ยนและป่าช้าจีนแคะมีขอบเขตกำแพงสุสานติดต่อกับคลองขวาง (คลองช่องนนทรี ในปัจจุบัน) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตที่มีลักษณะเป็นย่านชุมชนนอกเมืองที่รายล้อมด้วยสวนผลไม้ ชุมชนที่เติบโตขึ้นอย่างชัดเจน คือบริเวณตรอกดำปีชาและตรอกไวตี (ข้างสุสานจีนบาบ๋า)

ช่วงที่ 2: พุทธศักราช 2500 - ปัจจุบัน

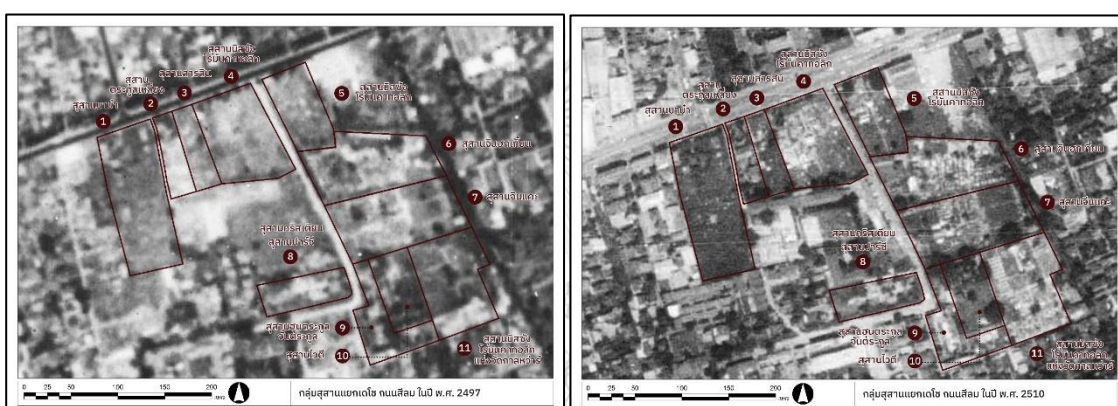
ถนนสีลมในยุคสมัยนี้มีการถมคลองสีลมในปี พ.ศ. 2506 เพื่อขยายถนนสีลม ทำให้ถนนกว้างขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และแปรสภาพถนนสีลมใหม่เป็นถนนสายธุรกิจที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร แขนงที่ย่านที่พักอาศัยนอกเมือง

จากภาพถ่ายในปี พ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นภาพถ่ายทางอากาศที่เก่าที่สุดของกรุงเทพมหานคร มีความละเอียดค่อนข้างต่ำ ทำให้เห็นรายละเอียดภายในสุสานไม่ชัดเจนมาก เผยให้เห็นเส้นถนนต่าง ๆ ทั้งถนนสีลมและซอยสุสาน รวมถึงเส้นคลองสีลมในอดีตก่อนจะถูกถมในปี พ.ศ. 2506 ได้ชัดเจน (วทีญญ เทพหัสดิ, 2563) บริเวณสุสานมีสภาพค่อนข้างเปิดโล่ง มีการปลูกต้นไม้ใหญ่

เป็นจุด ๆ ส่วนบริบทภูมิทัศน์โดยรอบ ปรากฏให้เห็นชุมชนที่ค่อนข้างหนาแน่นทางทิศเหนือ ทิศ ตะวันตกของสุสานจีนบ่า ในตรอกดำปี่ชา ตรอกไหวตี และทิศตะวันออกของคลองขวาง

ในปี พ.ศ. 2497 สมาคมก๋วงสิวได้ทำการย้ายสุสานกวางตุ้งเดิมซึ่งถูกทิ้งร้างเป็น เวลานาน เพื่อสร้างโรงเรียนกว้างเจ้าแห่งใหม่เนื่องจากปัญหาอาคารเรียนเดิมในสมาคมก๋วงสิวไม่ เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นทุกปี (สมาคมก๋วงสิวแห่งประเทศไทย, [ม.ป.ป.])

ภาพถ่ายทางอากาศเก่าปี พ.ศ. 2510 เผยให้เห็นรายละเอียดของบริบทโดยรอบได้ ชัดเจนมากยิ่งขึ้น พบว่าได้เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดเป็นสิ่งปลูกสร้างแทนที่ทุ่งนา ทุ่งสวน รวมถึงแสดงรายละเอียดของหลุมฝังศพภายในสุสานแต่ละแห่งได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 5.16 (ซ้าย) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2497 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2497)

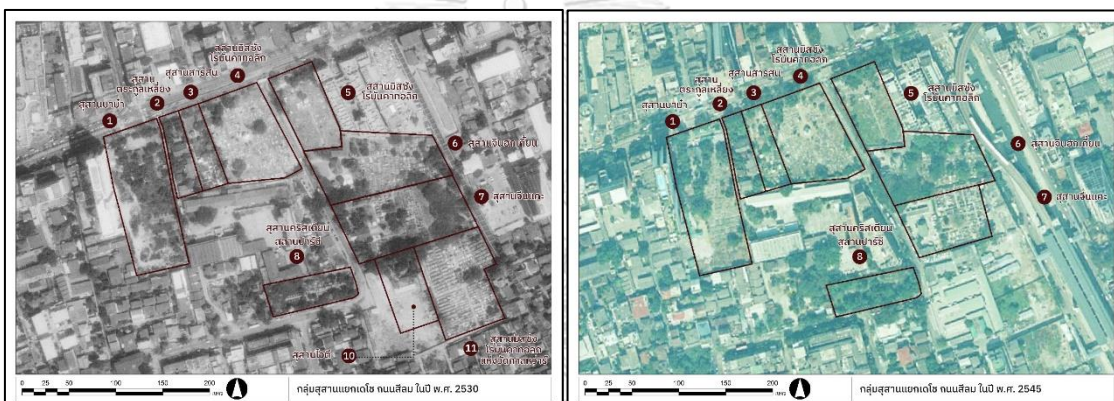
ภาพที่ 5.17 (ขวา) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2510 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2510)

ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2530 มีความละเอียดมากขึ้น เผยให้เห็นลักษณะของ ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานได้อย่างชัดเจนทั้งอาคารพาณิชย์และอาคารสูงประเภทโรงแรมและ สำนักงานตลอดถนนสีลมและซอยสีลม 7 ที่ตัดขนานไปกับคลองขวาง ส่วนทิศใต้ของกลุ่มสุสานแยก เดโช ถนนสีลม ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลขนาดเล็กซึ่งตั้งกระจุกตัวอยู่ตามซอยต่าง ๆ เช่น ตรอกดำปี่ชา ตรอกไหวตี สุสานบางแห่งมีหลุมฝังศพเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น สุสานมิสซัง โรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์ และสุสานคริสเตียน ในขณะที่สุสานมิสซังโรมันคาทอลิก สุสาน ฮกเกี้ยน และสุสานจีนแคะ มีจำนวนหลุมฝังศพที่ค่อนข้างคงที่ ในภาพถ่ายทางอากาศทำให้พบว่า สุสานจีนและคริสเตียนมีพรรณไม้หนาแน่นกว่าสุสานคาทอลิกทั้ง 3 แห่ง นอกจากนี้ยังพบว่าสุสานจีน ตระกูล ฮุนตระกูล (ตั้งติดต่อกับสุสานคาทอลิกกาลหว่าร์) ซึ่งถูกรื้อถอนไปในปี พ.ศ. 2523 (ธงทอง จันทรางศุ, 2563) กลายเป็นที่ดินถมเปล่า ส่วนบริเวณสุสานไหหลำเดิมถูกเปลี่ยนสภาพเป็นสำนักงาน อาคารเคเคซี (K.K.C. Building)

ในปี พ.ศ. 2545 บริบทเมืองโดยรอบสุสานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะ ทางทิศตะวันออกของกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ที่มีการเวนคืนที่ดินในปี พ.ศ. 2534 ตลอด 2 ฝั่ง

คลองช่องนนทรีเพื่อตัดถนนราวิวาสราชนครินทร์ความกว้างข้างละ 4 ช่องจราจร และการสร้างทางรถไฟฟ้ามหานครสายสีลมในปี พ.ศ. 2542 ทำให้พื้นที่สุสานฮกเกี้ยนเสียพื้นที่ฝังศพวันออกไปประมาณ 274 ตร.วา (สมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย, 2545) ส่วนสุสานจีนแคะเสียพื้นที่ไปประมาณ 650 ตร.วา (รวมกับพื้นที่อาคารเช่าพาณิชย์ทางฝั่งตะวันออกในปัจจุบัน) ในส่วนภูมิทัศน์เมืองโดยรวมยังคงมีอาคารพาณิชย์ที่เป็นอาคารสูงตลอดถนนสีลม และที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลทางทิศใต้ของกลุ่มสุสาน

นอกจากมีการเปลี่ยนแปลงสำคัญในเรื่องของการตัดถนนราวิวาสราชนครินทร์แล้ว ยังมีจุดเปลี่ยนสำคัญในเรื่องของกลุ่มสุสานคาทอลิกทั้ง 3 แห่ง ที่ได้เริ่มทำการย้ายร่างและกระดูกไปฝังในที่ใหม่ คือสุสานศานติคาม จังหวัดนครปฐม โดยสุสานแห่งแรกที่ทำกรย้ายคือสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์ ตามมาด้วยสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกทั้ง 2 แห่ง (ศานติคาม, 2562)

ภาพที่ 5.18 (ซ้าย) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2530 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2530)

ภาพที่ 5.19 (ขวา) กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2545 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2545)

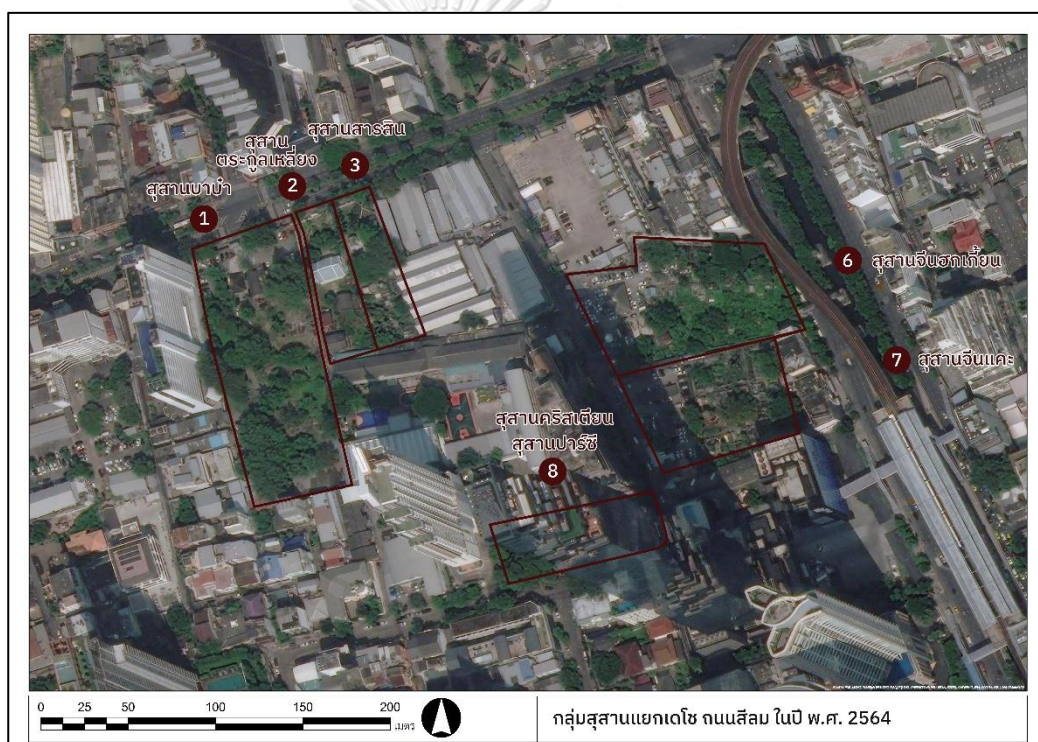
ภาพที่ 5.20 การรื้อสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกในปี พ.ศ. 2547

(ภาพจาก : 2Bangkok.com, 2547)

บริเวณแยกเดโช ถนนสีลมในปัจจุบัน นับตั้งแต่การตัดถนนราวิวาสราชนครินทร์และรถไฟฟ้ามหานครทำให้เกิดการก่อสร้างอาคารสูงทั้งสำนักงานและคอนโดมิเนียมทางทิศใต้ของกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลมเพิ่มมากขึ้น ที่เด่นชัดที่สุดคืออาคารคิงพาวเวอร์มหานคร เป็นอาคารที่มี

ขนาดใหญ่ที่สุดในบริเวณนั้น แต่เดิมเป็นที่ตั้งของสุสานจันตระกุล ฮุนตระกุล และสุสานมิสซังโรมันคาทอลิกแห่งวัดกาลหว่าร์มาก่อน ขณะที่สุสานมิสซังโรมันคาทอลิก (แปลงทางทิศตะวันออกของซอยสีลม 9) เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่จอดรถภายนอกของคิวพาวเวอร์มหานคร ส่วนสุสานมิสซังโรมันคาทอลิก (แปลงทางทิศตะวันตกของซอยสีลม 9) เปลี่ยนสภาพเป็นที่ที่พักอาศัยคนงาน (บริเวณหลังคาสังกะสี) ในปัจจุบันยังคงเก็บขุมประตูดิเฒ่าฝังถนนสีลมไว้ แต่มีการสร้างรั้วสังกะสีสูงคลุมประตูดิเฒ่าอีก 1 ชั้น ทำให้ไม่สามารถมองเห็นได้โดยทั่วไปหากเดินบนท้องถนน

ปัจจุบันกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม คงเหลือสุสานทั้งหมดเพียง 7 แห่ง แบ่งเป็นสุสานเอกชน 2 แห่งคือ สุสานสารสินและสุสานตระกูลเหลียง และสุสานสาธารณะ 5 แห่ง ได้แก่ สุสานเงินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานจินแคะ สุสานคริสเตียน และสุสานปารีส

ภาพที่ 5.21 กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในปี พ.ศ. 2564 (ดัดแปลงจาก: Esri, 2021)

5.5.2 กลุ่มสุสานวัดดอน

กลุ่มสุสานวัดดอนตั้งอยู่ในเขตสาทร ในอดีตเรียกบริเวณดังกล่าวว่าบ้านทวายเนื่องจากในอดีตเป็นชุมชนของชาวทวาย หรือชาวมอญจากทวายในเขตตะนาวศรีของพม่า ซึ่งหนีความเดือดร้อนทางการเมืองเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อกองทัพสยาม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงได้พระราชทานพื้นที่บริเวณวัดคอกกระบือ ทางตอนใต้ของพระนคร เป็นที่อยู่อาศัยถาวรของชาวทวายดังกล่าวและได้สร้างวัดดอนขึ้นเป็นวัดประจำกลุ่ม (สุตารา สุจฉายา, 2559)

คำว่า “ดอน” มาจากลักษณะภูมิประเทศของวัดที่เป็นที่ดอนสูงกว่าบริเวณโดยรอบที่เป็นที่ราบลุ่มต่ำ จนในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนนามวัดนี้ใหม่ว่า วัดบรมสถล แต่คนทั่วไปยังคงนิยมเรียกตามความเคยชินว่า วัดดอนทวาย (สุตารา สุฉายา, 2559)

บ้านทวาย ในอดีตมีพื้นที่ครอบคลุมเขตสาทรและเขตบางคอแหลม มีการเปลี่ยนชื่อเป็นเขตยานนาวาในปี พ.ศ. 2482 เนื่องจากในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายชาตินิยมในเรื่องของภาษาอื่นที่ใช้อย่างอำเภอบ้านทวาย ให้เปลี่ยนเป็นภาษาไทย และเนื่องจากเขตยานนาวาเดิมมีอาณาเขตที่กว้างขวาง อีกทั้งมีอัตราการขยายเมืองและมีจำนวนประชากรที่สูงขึ้น ทำให้สำนักงานเขตดูแลพื้นที่ได้ไม่ทั่วถึง จนในปี พ.ศ. 2532 ได้มีการแบ่งเขตยานนาวาออกเป็น 3 เขต คือ เขตสาทร เขตยานนาวา และเขตบางคอแหลม (บัณฑิต จุลาสัย และรัชดา โชติพานิช, 2562)

กลุ่มสุสานวัดดอนบางครั้งเรียกรวม ๆ ว่าสุสานวัดดอน หรือในภาษาจีนแต้จิ๋วเรียกว่า หังซัวเต็ง (義山亭) ประกอบด้วยสุสานสาธารณะทั้งหมด 3 แห่ง ซึ่งเป็นของ (1) สมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย (2) มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง และ (3) สมาคมไหหลำด้านเกด

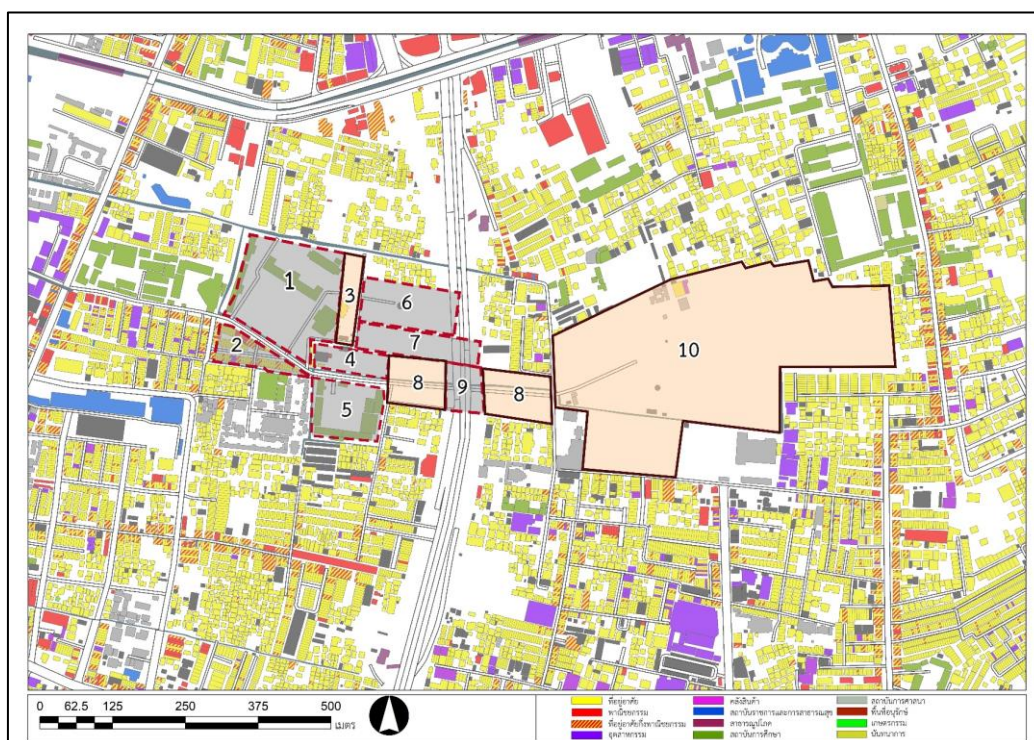
กลุ่มสุสานวัดดอนถือเป็นย่านสุสานสาธารณะที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่รวมกันมากกว่า 156 ไร่ การเข้าถึงกลุ่มสุสานวัดดอนในอดีต ใช้เส้นทางจากซอยเจริญกรุง 57 ซึ่งเชื่อมต่อกับถนนเจริญกรุงไปสิ้นสุดที่ซุ้มประตูทางเข้าสุสานแต้จิ๋วเป็นระยะทางรวมประมาณ 850 เมตร สำหรับที่ตั้งสุสานในกลุ่มสุสานวัดดอน สามารถสรุปตำแหน่งที่ตั้งสุสานดังกล่าวในภาพที่ 5.22 และรายละเอียดต่าง ๆ ในตารางที่ 5.6 ดังนี้

ตารางที่ 5.6 การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานวัดดอน

เลขที่	ชื่อสุสาน	ปีก่อตั้ง	การเปลี่ยนแปลงและสถานะในปัจจุบัน
1	สุสานแต้จิ๋ว	พ.ศ. 2442	ถูกรื้อถอนเป็นโรงเรียนโกศลวิทยา โรงเรียนโกศลภัทรวิทยา
2	สุสานแต้จิ๋ว	พ.ศ. 2442	ที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์
3	สุสานวัดดอนกุศล ของมูลนิธิ ป่อเต็กตึ๊งแห่งประเทศไทย	-	ยังคงอยู่ (เฉพาะหลุมบรรจุอัฐิรวม)
4	สุสานไหหลำ	-	ถูกรื้อถอน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นที่พัก คนงาน และศูนย์ทำความสะอาดรถยนต์
5	สุสานแต้จิ๋ว	พ.ศ. 2442	ถูกรื้อถอนเป็นโรงเรียนนิพัทธ์วิทยา
6	สุสานวัดดอนกุศล ของมูลนิธิ ป่อเต็กตึ๊งแห่งประเทศไทย	-	ถูกรื้อถอน ปัจจุบันเปิดเป็นสวนเฉลิมพระ เกียรติ ๘๐ พรรษา
7	สุสานไหหลำ	-	ถูกรื้อถอน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นศูนย์ทำ ความสะอาดรถยนต์

ตารางที่ 5.6 (ต่อ) การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานวัดดอน

เลขที่	ชื่อสุสาน	ปีก่อตั้ง	การเปลี่ยนแปลงและสถานะในปัจจุบัน
8	สุสานแต่จิว (ฝั่งติดถนนเจริญกรุง 57)	พ.ศ. 2442	ยังคงอยู่ แต่ปัจจุบันอยู่ในการดูแลรักษาของสำนักงานเขตสาทร
9	สุสานแต่จิว (ฝั่งติดถนนเจริญกรุง 57)	พ.ศ. 2442	ถูกรื้อถอน เป็นส่วนหนึ่งของถนนเจริญราษฎร์และทางด่วนพิเศษศรีรัช
10	สุสานแต่จิว (ฝั่งในรั้ว)	พ.ศ. 2442	ยังคงอยู่

ภาพที่ 5.22 ตำแหน่งสุสานในกลุ่มสุสานวัดดอนและการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ

(ดัดแปลงจาก: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2564)

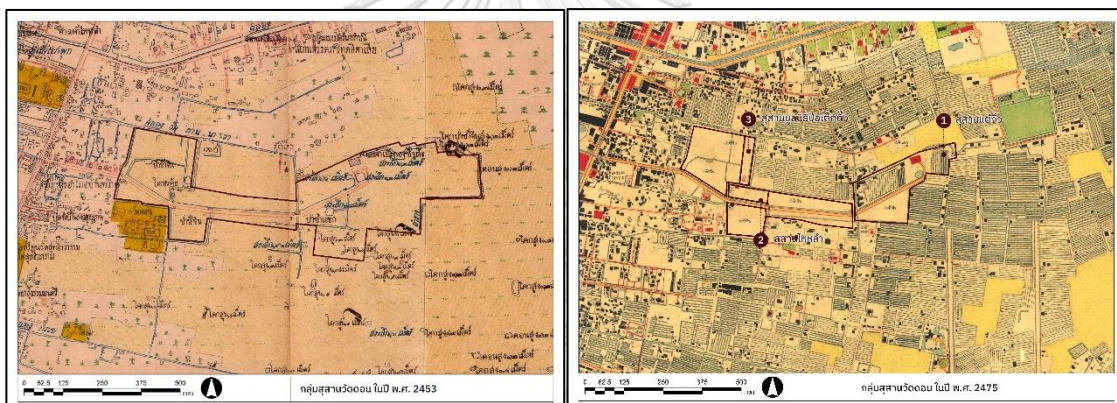
ในส่วนพัฒนาการของภูมิทัศน์เมืองโดยรอบกลุ่มสุสานวัดดอน โดยใช้แผนที่เก่าและภาพถ่ายทางอากาศเก่า สามารถจำแนกได้ 2 ช่วงตามลักษณะการขยายตัวของเมือง ดังนี้

ช่วงแรก: พุทธศตวรรษ 2450 - 2500

ในอดีตบริเวณกลุ่มสุสานวัดดอน ตั้งอยู่ในอำเภอบ้านทวาย ที่ตลอดแนวถนนเจริญกรุง เป็นแหล่งศูนย์กลางชุมชน มีตลาดสำคัญคือ ตลาดบ้านทวาย ห้างร้านของฝรั่ง นอกจากนี้ยังสถานที่สำคัญ เช่น ท่าเรือบางกอก ตั้งอยู่ติดกับวัดยานนาวา และที่ว่าการอำเภอบ้านทวาย ตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าถนนเจริญกรุง 57 (ทางเข้าสุสาน) ในขณะที่บริเวณโดยรอบที่สุสานจินทางทิศตะวันออกและฝั่งทิศใต้ ประกอบด้วยสวนไร่นาที่มีการระบุ สวนผักกาดหอม ป่าสะแก สวนแค ชี้เหล็ก มะม่วง ฝรั่ง

มะขามเทศ และนาฟาง จะเห็นได้ว่าบริเวณที่ตั้งของกลุ่มสุสานวัดดอนตั้งอยู่บริเวณหลังชุมชนทางฝั่งตะวันออก สอดคล้องกับชื่อวัดดอน ที่มีอีกชื่อเรียกหนึ่งว่า วัดดอนหลังบ้านทวาย (วัดบรมสถล, 2552) และจากแผนที่เก่าปี พ.ศ. 2475 ชี้เห็นถึงลักษณะการขยายตัวของชุมชนที่ค่อย ๆ กระจายตัวมาฝั่งตะวันออกโดยรอบสุสานมากขึ้น

สำหรับสุสานแต่จีวซึ่งมีพื้นที่มากที่สุดในสุสานกลุ่มนี้ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2442 เกิดขึ้นจากการรวมเงินบริจาคกันของกลุ่มชาวจีนแต่จีวกว่า 474 คน เพื่อซื้อที่ดินในช่วงแรกประมาณ 90 ไร่ (Lee, 2017: 54) และทำการซื้อเพิ่มเติมอีก 3 ครั้งรวมเป็นพื้นที่ประมาณ 120 ไร่ สุสานแต่จีวเปิดให้มีการฝังครั้งแรกเดือนเมษายน พ.ศ. 2443 โดยใช้วิธีการจัดการในระบบกงซีวเช่นเดียวกับสุสานสาธารณะบางแห่งในสิงคโปร์คือไม่มีการเก็บเงิน (ชมรมนักวิ่งสมาคมแต่จีว, 2549: 10-12 อ้างใน กนกวรรณ จันทร พรหม, 2560) ในขณะที่สุสานของมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง และสุสานไทหล้าไม่ทราบปี ก่อตั้งแน่ชัด

ภาพที่ 5.23 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2453 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ กรุงเทพฯ, 2453)

ภาพที่ 5.24 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2475

(ดัดแปลงจาก: หน่วยวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม, 2564)

ช่วงที่ 2: พุทธทศวรรษ 2500 - ปัจจุบัน

นับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2500 เป็นต้นกลุ่มสุสานวัดดอน มีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์เมืองในอัตราก้าวกระโดด มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอย่างหนาแน่นขนานไปกับถนนเจริญกรุง ถนนสาทร และต่อเนื่องมายังโดยรอบกลุ่มสุสานวัดดอน ถึงอย่างไรก็ตามยังคงพบเห็นพื้นที่ว่างเปล่าบางส่วนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสุสานแต่จีว

จากภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2497 ทำให้พบว่ามีกรรือถอนสุสานบางส่วนของสมาคมแต่จีวในซอยเจริญกรุง 57 เช่น หมายเลข 1 ในภาพที่ 5.24 เพื่อสร้างโรงเรียนโกศลวิทยาขึ้นในปี พ.ศ. 2488 และหมายเลข 5 เปลี่ยนสภาพการใช้งานเป็นสนามบาสเกตบอล และถือเป็นศูนย์ฝึกบาสเกตบอลของสมาคมบาสเกตบอลแห่งประเทศไทย (โรจน์ อนันต์, 2555) ส่วนสุสานของมูลนิธิ

ปอเต็กตึ๊ง มีการวางแผนผังเมืองเป็นแนวอย่างเห็นได้ชัด สำหรับสุสานแต่จีวพบหลุมบรรจุอัฐิรวม (บ่วงหยิ่งหมอ) สมัยดังกล่าวมีการสร้างหลังคาขนาดใหญ่คลุมเนินบางส่วน ส่วนหลุมฝังศพมีการวางแผนผังเป็นแนว ๆ อย่างหนาแน่นโดยเฉพาะใจกลางสุสาน ขณะที่แปลงทางฝั่งตะวันออกของสุสานมีการฝังเป็นบางส่วนแต่ยังไม่เต็มพื้นที่

ขณะที่สุสานแต่จีวยังคงมีการฝังเพิ่มเติม สังเกตได้จากบริเวณด้านหน้าหลุมบรรจุอัฐิรวม ที่มีหลุมฝังศพเพิ่มขึ้นหลายแถว และแปลงทางทิศใต้ฝั่งที่ติดต่อกับสมาคมแต่จีวแห่งประเทศไทยซึ่งมีการฝังเต็มพื้นที่เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2497 ยังมีแปลงที่ดินว่างประมาณครึ่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างสำคัญที่สร้างขึ้นในสุสานแต่จีว คือศาลาฌาปนกิจ ในปี พ.ศ. 2503 ในปัจจุบันคือศาลาองค์ใต้ฮงกง ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างศาลบรรพชนแต่จีวและอาคารสวดอภิธรรม (Lee, 2017: 58) ส่วนสุสานจีนไหหลำ พบว่ามีการตัดถนนและฝังศพเพิ่มเติม มีวางผังเป็นโดยใช้ทางสัญจรแบ่งเป็น 4 แปลง มีการสร้างศาลาตรงกลางผังแบบเดียวกับสุสานวัดดอนกุศลของมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง

ส่วนบริบทภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ ส่วนใหญ่ยังคงมีที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลและอาคารพาณิชย์เข้ามาตั้งเต็มพื้นที่โดยรอบกลุ่มสุสานวัดดอน นอกจากนี้พบว่าที่พื้นที่ว่างเปล่าบางส่วนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสุสานแต่จีว เริ่มมีการเข้ามาตั้งที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลเพิ่มมากขึ้นจนเต็มพื้นที่ ส่วนสนามบาสเกตบอลเดิม มีการเปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนนิพัทธ์วิทยา

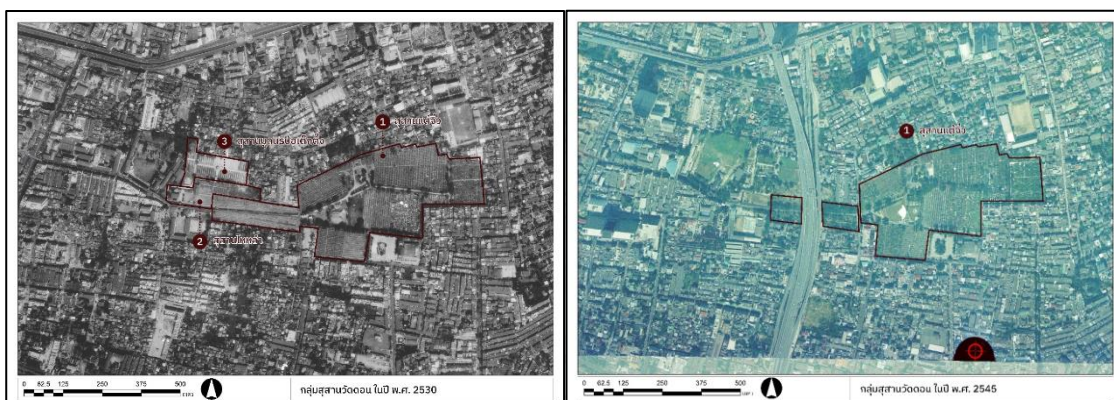
ภาพที่ 5.25 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2497 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2497)

ภาพที่ 5.26 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2510 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2510)

จากภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2530 จะเห็นได้ว่าภูมิทัศน์เมืองเริ่มคงที่ทั้งหมด คือกลายเป็นย่านชุมชนที่มีความหนาแน่นสูงโดยรอบกลุ่มสุสานวัดดอน และเริ่มพบเห็นอาคารสูงบริเวณถนนสาทรทางทิศเหนือของสุสาน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มสุสานวัดดอนในปี พ.ศ. 2545 พบว่าสุสานมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง และสุสานไหหลำ ถูกรื้อถอนออกไป แต่พอเห็นเค้าโครงเดิมของผังสุสานมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง อย่างไรก็ตามในส่วนหลุมบรรจุอัฐิรวมยังคงอยู่บริเวณด้านหน้า นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

เกิดขึ้นในกลุ่มสุสานวัดดอน คือการตัดถนนเจริญราษฎร์และทางด่วนพิเศษศรีรัช ซึ่งเปิดใช้งานในปี พ.ศ. 2536 มีการเวนคืนพื้นที่สุสานแต่จีวฝั่งนอกรั้วประตู ทำให้พื้นที่สุสานดังกล่าวถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ทำให้การเข้าถึงจากซอยเจริญกรุง 57 ที่ตัดเข้าสู่สุสานแต่จีวเปลี่ยนไป คือต้องไปกลับรถในถนนเจริญราษฎร์ เนื่องจากจุดที่เชื่อมต่อกันไม่มีการสร้าง 4 แยก สำหรับสุสานแต่จีวฝั่งนอกรั้วประตูที่ถูกเวนคืน (ฝั่งติดถนนเจริญกรุง 57) จำนวน 2 แปลง มีขนาดประมาณ 10.7 ไร่ ปัจจุบันทางสมาคมยกพื้นที่ดังกล่าวให้กับกรุงเทพมหานคร แต่ภายในพื้นที่ดังกล่าวยังคงมีหลุมฝังศพอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่มีสภาพทรุดโทรมมากและมีปัญหาน้ำท่วมขังเป็นประจำ (สรสิข เลิศวงศ์อนันต์, 2564)

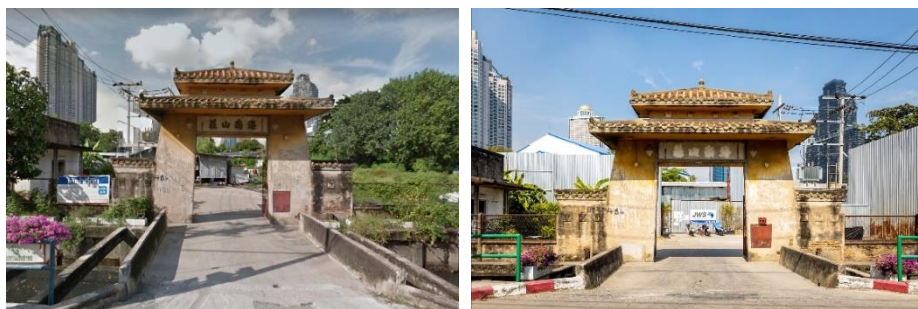

ภาพที่ 5.27 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2530 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2530)

ภาพที่ 5.28 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2545 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2545)

สำหรับบริเวณสุสานแต่จีวเก่าที่ถูกรื้อถอนช่วงแรกเพื่อสร้างโรงเรียนโกศลวิทยา ในปี พ.ศ. 2488 ทางทิศเหนือของโรงเรียนที่เป็นที่ว่างเปล่า มีการก่อตั้งโรงเรียนอีกแห่งหนึ่งชื่อ โกศลภัทรวินัย ในปี พ.ศ. 2546 ส่วนสุสานไหหล่าภายหลังการรื้อถอนหลุมฝังศพทั้งหมดแล้วเปลี่ยนการใช้งานเป็นสนามหญ้า แต่ยังคงเก็บขุมประตูทางเข้าและอาคารบางหลังไว้จนถึงปัจจุบัน จากการเปิดภาพกูเกิลสตรีทวิวย้อนหลังในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีการขึ้นป้ายให้เช่าที่ดินโดยสมาคมไหหน่าด่านเกดี้ จำนวน 8 ไร่ ในปี พ.ศ. 2560 พบว่าบริเวณดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงเป็นที่พักคนงานและศูนย์ทำความสะอาดรถยนต์ในฝั่งติดถนนเจริญราษฎร์มาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนบริเวณสุสานมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงเป็นสวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ขนาด 8 ไร่ โดยเริ่มดำเนินการปรับสถานที่ตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2550 และเสร็จสมบูรณ์ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 (ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยเซนต์หลุยส์, [ม.ป.ป.-b]) มีลักษณะเป็นสวนสุขภาพคล้ายสวนสุขภาพแต่จีว มีการปรับปรุงพื้นที่เป็นสวนสุขภาพสมาคมแต่จีว ภายใต้ความร่วมมือกันระหว่างสมาคมแต่จีวแห่งประเทศไทยและสำนักงานเขตสาทร ในปี พ.ศ. 2539

ภาพที่ 5.29 ซุ้มประตูทางเข้าสู่สุสานไท้หล้าในปี พ.ศ. 2559 (ที่มา : ภูเก็ตสตรีท, 2559)

ภาพที่ 5.30 ซุ้มประตูทางเข้าสู่สุสานไท้หล้าในปี พ.ศ. 2564

ภาพที่ 5.31 กลุ่มสุสานวัดดอน ในปี พ.ศ. 2564 (ดัดแปลงจาก: Esri, 2564)

5.5.3 กลุ่มสุสานถนนจันทน์

สุสานกลุ่มนี้ตั้งอยู่ในเขตสาทรและเขตบางคอแหลม ประกอบด้วยสุสานเงินจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตั้ง ความแตกต่างจาก 2 กลุ่มสุสานก่อนหน้านี้คือ สุสานทั้ง 3 แห่งไม่ได้ตั้งอยู่ติดกันเป็นกลุ่มย่าน เป็นสุสานที่ตั้งอยู่ในซอย หรือ ถนนต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับถนนจันทน์ หรือ ตรอกจันทน์ ตามคำเรียกของคนในพื้นที่

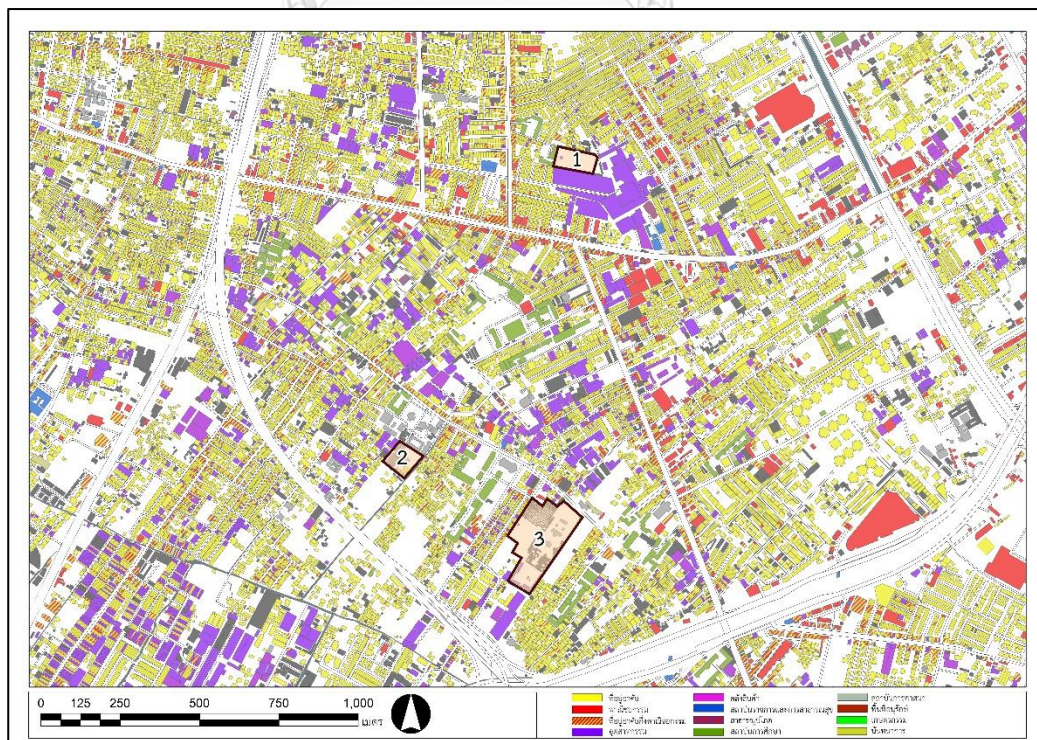
สำหรับสุสานแห่งแรกในกลุ่มนี้คือ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ ไม่ทราบปีก่อตั้งที่แน่ชัด แต่น่าจะถูกก่อตั้งพร้อมกับสมาคมเจียงเจ้อ ในปี พ.ศ. 2466 (อุ๊จี้เยียะ, 2553) สุสานแห่งที่ 2 คือ สุสาน กวางตั้ง ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2478 (สมาคมกว่องสิวแห่งประเทศไทย, [ม.ป.ป.]) และ แห่งสุดท้าย คือ สุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์ จากการสอบถามที่สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย ไม่

ทราบวันเดือนปีก่อตั้งที่แน่ชัด แต่จากจารึกข้อความที่ระบุในอาคารบรรจุอิฐ ซึ่งใช้ปฏิทินหมินกั๋วปีที่ 49 (ปฏิทินสาธารณรัฐจีน) ทำให้พอทราบว่าสุสานดังกล่าวน่าจะก่อตั้งในปี พ.ศ. 2503 สอดคล้องกับภาพถ่ายทางอากาศที่ในเวลาดังกล่าวยังเป็นที่ดินเปล่า (ภาพที่ 5.35) ด้วยเหตุนี้กลุ่มสุสานถนนจันทน์ จึงถือเป็นกลุ่มสุสานที่ใหม่ที่สุดและเป็นแห่งสุดท้ายของกรุงเทพมหานครชั้นใน

ถนนสายสำคัญในบริเวณดังกล่าว นอกเหนือจากถนนจันทน์ ที่ตัดเชื่อมต่อจากทิศตะวันตก (ถนนเจริญกรุง) สู่ทิศตะวันออก (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) ขนานไปกับถนนสีลม และถนนสาทรทางทิศเหนือ ประกอบด้วยถนนสายสำคัญอีกหนึ่งเส้น คือถนนสาธุประดิษฐ์ ซึ่งตัดเชื่อมต่อถนนจันทน์กับถนนรัชดาภิเษก ถนนเส้นดังกล่าวตัดขึ้นในปี พ.ศ. 2468 ก่อนจะเปลี่ยนเป็นถนนลาดคอนกรีตในช่วงปี พ.ศ. 2500 (อนุสรณ์ มั่นสัจฉิตติ, [ม.ป.ป.]) ถนนสาธุประดิษฐ์ถือเป็นทางเลือกหนึ่งในปัจจุบัน ในการเข้าถึงสุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตั้ง

ย่านถนนจันทน์ ถือเป็นย่านชุมชน และแหล่งค้าขายแห่งใหม่นอกเขตเมืองที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษ 2500 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่ขยายแหล่งชุมชนแห่งใหม่จากย่านเยาวราชและเจริญกรุงมายังบริเวณดังกล่าว รวมถึงชาวมุสลิมและชาวไทยส่วนหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ก่อนหน้า ทำให้เป็นย่านที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอีกย่านหนึ่งในกรุงเทพมหานคร

สำหรับตำแหน่งที่ตั้งสุสาน สามารถระบุชื่อและรายละเอียดดังกล่าวในภาพที่ 4.7 และตารางที่ 4.4 ตามหมายเลขต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 5.32 ตำแหน่งสุสานในกลุ่มสุสานถนนจันทน์และการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ

(ดัดแปลงจาก: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2564)

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงและสถานะปัจจุบันของกลุ่มสุสานถนนจันทน์

เลขที่	ชื่อสุสาน	ปีก่อนตั้ง	การเปลี่ยนแปลงและสถานะในปัจจุบัน
1	สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์	พ.ศ. 2503	ยังคงอยู่
2	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	พ.ศ. 2466	ยังคงอยู่
3	สุสานวางตุ้ง	พ.ศ. 2478	ยังคงอยู่ (มีเวนคืนที่ดินส่วนหนึ่งให้กับ กทม. เพื่อเป็นถนนจันทน์ 43)

ในส่วนพัฒนาการของภูมิทัศน์เมืองโดยรอบกลุ่มสุสานถนนจันทน์ พิจารณาจากแผนที่เก่าและภาพถ่ายทางอากาศเก่า จำแนกได้ 2 ช่วงตามลักษณะการขยายตัวของเมือง ดังนี้

ช่วงแรก: พุทธศตวรรษ 2470 - 2500

จากแผนที่เก่าปี พ.ศ. 2475 ซึ่งให้เห็นถึงภูมิทัศน์เมืองในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นพื้นที่สวนไร่นา มีสิ่งปลูกสร้างประปราย และมีถนนตัดผ่านในลักษณะถนนดินขนานไปกับคลองขุด สำหรับแผนที่บริเวณซอยจันทน์ 43 ปรากฏตำแหน่งของสุสานสมาคมเจียงเจ้อที่ตั้งอยู่ติดกับวัดไผ่เงินโชตนารามทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยระบุชื่อว่า “ป่าช้า”

ภาพที่ 5.33 ที่ตั้งสุสานจีนแคะ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2475

ภาพที่ 5.34 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2475

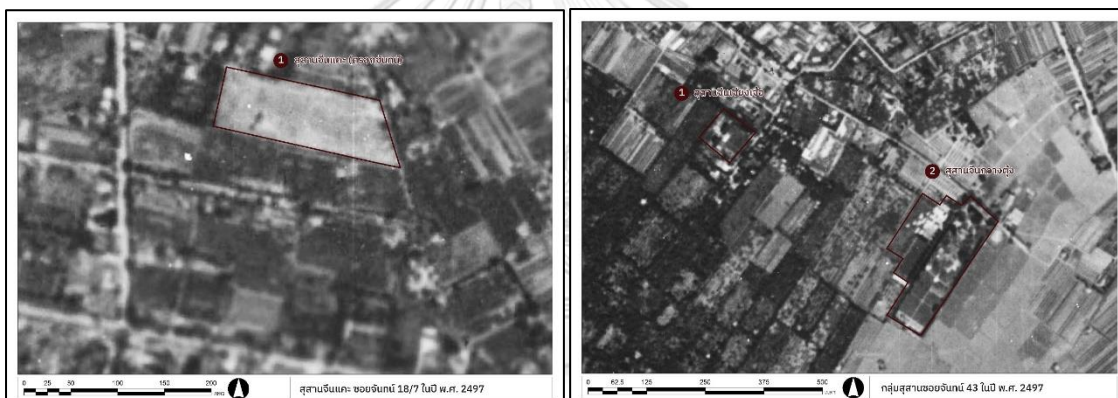
(ดัดแปลงจาก: หน่วยวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม, 2564)

ช่วงที่ 2: พุทธศตวรรษ 2500 - ปัจจุบัน

ช่วงต้นพุทธศตวรรษ 2500 พบว่าภูมิทัศน์เมืองโดยรอบยังคงเป็นทุ่งนาและร่องสวน มีสิ่งปลูกสร้างประปรายเช่นเดียวกัน จากภาพถ่ายทางอากาศบริเวณซอยจันทน์ 18/7 พบว่าสมัยนั้นสุสานจีนแคะ มีสภาพเป็นที่ดินถมว่างเปล่าแปลงใหญ่ จากภาพถ่ายทางอากาศเก่าปี พ.ศ. 2497 บริเวณซอยจันทน์ 43 แสดงให้เห็นผังช่วงแรกของสุสานวางตุ้ง เริ่มมีการวางองค์ประกอบที่สำคัญภายใน ทั้งทางสัญจร สระเก็บน้ำและแปลงสำหรับฝังศพ ขณะที่สุสานสมาคมเจียงเจ้อมีรายละเอียดของภาพที่ไม่ชัดเจนมาก

ในปี พ.ศ. 2510 บริเวณสุสานจีนแคะในซอยจันทน์ 18/7 มีการจัดสรรที่ดินออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกทางฝั่งตะวันตกเป็นแปลงที่ดินเปล่า ส่วนที่ 2 คือส่วนสุสานมีลักษณะเป็นแปลงพื้นที่เหลี่ยมผืนผ้า และส่วนที่ 3 เป็นส่วนจอตกรมมีลักษณะเป็นแปลง 3 เหลี่ยม จากภาพถ่ายทางอากาศเริ่มปรากฏภาพเค้าโครงสุสาน ทั้งการวางทางสัญจรและหลุมฝังศพในแปลงต่าง ๆ พบเห็นการขยายตัวของชุมชนที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะทางทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือของสุสานที่ขนาบไปกับถนนจันทน์และซอยจันทน์ 18/7 ขณะที่ทิศตะวันออกยังคงมีแปลงสวนไร่นาอยู่บ้าง

ส่วนกลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 เริ่มปรากฏให้เห็นหลุมฝังศพและพีชพรรณที่มีทรงพุ่มขนาดใหญ่ปกคลุมเต็มพื้นที่โดยเฉพาะสุสานกว้างต้ง ขณะที่บริบทภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ มีการเปลี่ยนแปลงจากปี พ.ศ. 2497 อย่างเห็นได้ชัด คือการตั้งชุมชนที่เริ่มมีความหนาแน่นมากขึ้น โดยเฉพาะถนนจันทน์ 43 และถนนสาธุประดิษฐ์ในทิศเหนือและทิศตะวันออกของกลุ่มสุสานดังกล่าว ทำให้สุสานกว้างต้งจากเดิมที่ตั้งอยู่ด้านหลังชุมชน กลายเป็นสุสานที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางชุมชนมากขึ้น

ภาพที่ 5.35 สุสานจีนแคะ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2497

ภาพที่ 5.36 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2497 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2497)

ภาพที่ 5.37 สุสานจีนแคะ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2510

ภาพที่ 5.38 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2510 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2510)

ภาพถ่ายทางอากาศเก่าปี พ.ศ. 2530 มีรายละเอียดที่ชัดเจนมากขึ้น ทำให้เห็นสภาพภายในพื้นที่ของสุสานทั้ง 3 แห่งได้ชัดเจน พบว่าสุสานจีนและมีย่านหลุมฝังศพที่ค่อนข้างคงที่มาจนถึงปัจจุบัน สุสานของสมาคมเจียงเจ้อมีลำดับการฝังจากด้านในไปสู่ด้านหน้าบริเวณทางเข้า ส่วนสุสานกว้างตั้งพบว่ามีหลุมฝังศพในแปลงทางทิศตะวันตกของสุสานเต็มพื้นที่ ขณะที่หลุมฝังศพเริ่มมีการทยอยสร้างเพิ่มขึ้นในทางทิศใต้ของสุสาน

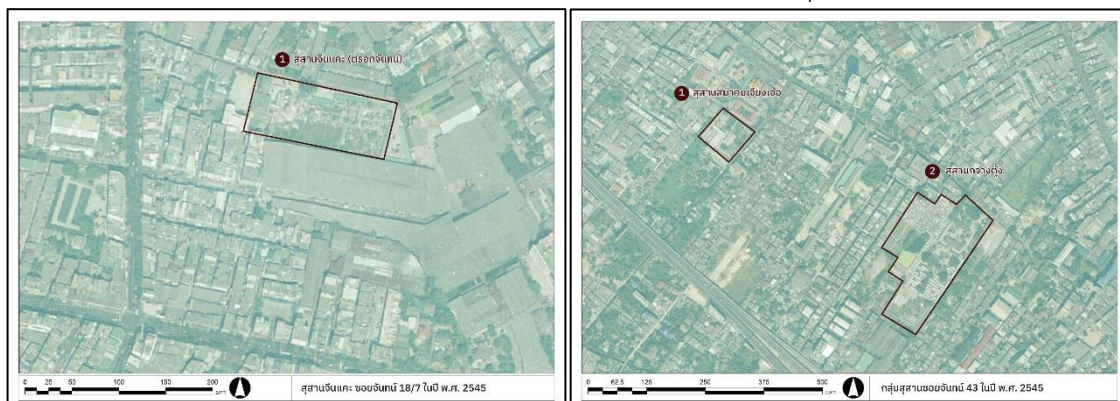
ส่วนบริบทภูมิทัศน์เมืองโดยรอบบริเวณซอยจันทน์ 18/7 และซอยจันทน์ 43 พบว่าเริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ รวมถึงโกดังสินค้า เข้ามาตั้งติดต่อกับสุสานต่าง ๆ มากขึ้น จากภาพถ่ายทางอากาศพบว่าภูมิทัศน์โดยรอบสุสานได้แปรเปลี่ยนจากสภาพไร้สวนไร่นาเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้นอย่างก้าวกระโดด

ภาพที่ 5.39 สุสานจีนและ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2530

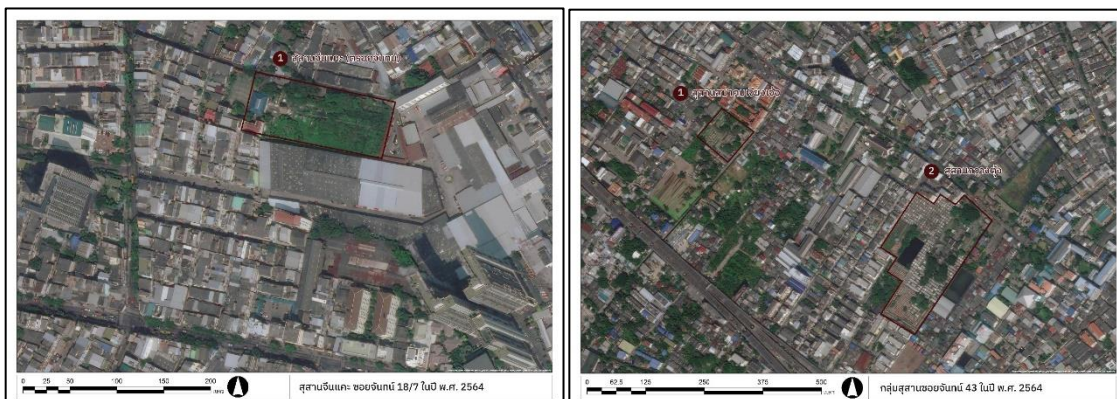
ภาพที่ 5.40 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2530 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2530)

จากภาพถ่ายทางอากาศเก่าในปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2564 ชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวของชุมชนได้คงที่ตามข้อจำกัดของที่ดินที่พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรม ในทิศตะวันตกของสุสานจีนและจากเดิมที่เป็นที่ดินเปล่ามาหลายปี ได้มีการสร้างอาคารเรียนแห่งใหม่ของโรงเรียนจันทะ และเปิดการเรียนการสอนในปี พ.ศ. 2543 มาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 5.41 สุสานจีนและ ซอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2545

ภาพที่ 5.42 กลุ่มสุสานซอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2545 (ดัดแปลงจาก: กรมแผนที่ทหาร, 2545)

ภาพที่ 5.43 สุสานจีนและ ขอยจันทน์ 18/7 ในปี พ.ศ. 2564 และ กลุ่มสุสานขอยจันทน์ 43 ในปี พ.ศ. 2545
(ดัดแปลงจาก: Esri, 2564)

5.6 สรุปลการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานจีน

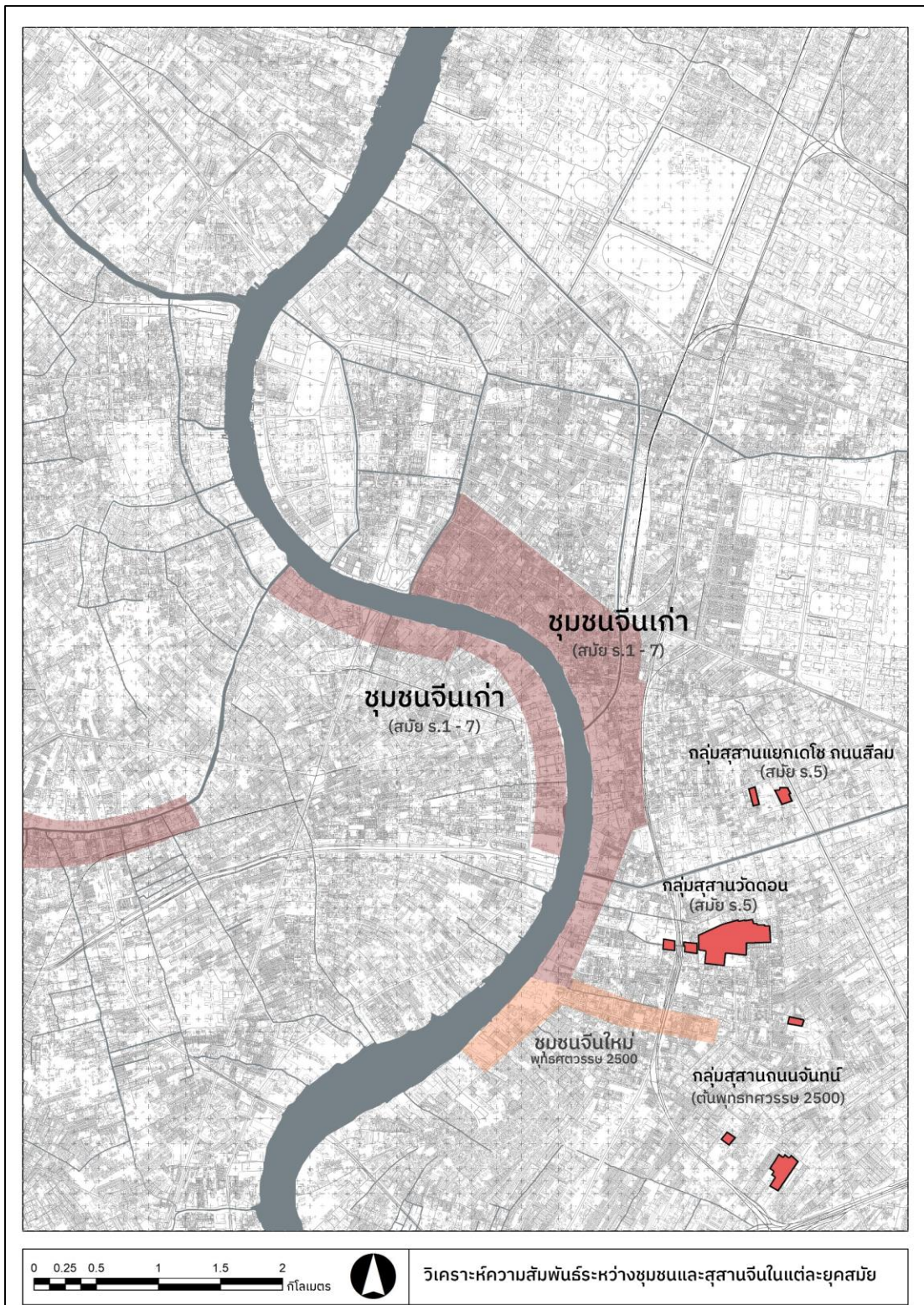
การก่อตั้งสุสานจีนในกรุงเทพมหานคร แม้จะไม่สามารถเลือกทำเลที่ตั้งที่เป็นที่ราบเชิงเขาตามแนวคิดด้านชัยภูมิที่สอดคล้องกับคติความเชื่อจีนดั้งเดิมได้ แต่พบว่าสุสานจีนทั้ง 7 แห่งมีการนำแนวคิดในด้านระยะห่างจากแหล่งที่อยู่อาศัยมาปรับใช้ ทำให้สุสานจีนทั้งหมดในอดีตตั้งอยู่ในบริเวณเขตชานเมือง หรือด้านหลังเขตศูนย์กลางชุมชนที่เป็นแปลงสวนผลไม้หรือทุ่งนา และมีการเชื่อมต่อกับถนนสายหลักเพื่อความสะดวกต่อการเดินทางมาจัดการศพในพื้นที่ โดยพบว่ามีระยะห่างจากศูนย์กลางชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าว สรุปได้ดังนี้ (1) กลุ่มสุสานวัดดอน มีระยะห่างจากชุมชนบริเวณถนนเจริญกรุงประมาณ 200 เมตร (2) กลุ่มสุสานแยกเตโช ถนนสีลม มีระยะห่างจากชุมชนบริเวณถนนเจริญกรุงประมาณ 1,000 เมตร และ (3) กลุ่มสุสานถนนจันทน์ มีระยะห่างจากชุมชนบริเวณถนนจันทน์ประมาณ 400 – 1,500 เมตร (ตั้งตำแหน่งภาพที่ 5.44)

สามารถสรุปผลการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เมืองโดยรอบกลุ่มสุสานจีนแต่ละแห่งในอดีตจนถึงปัจจุบัน และแนวโน้มการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองโดยรอบในอนาคต ได้ดังต่อไปนี้

1. **กลุ่มสุสานแยกเตโช ถนนสีลม** เป็นกลุ่มที่ปรากฏหลักฐานตั้งแต่แผนที่เก่าปี พ.ศ. 2450 พบว่ากลุ่มสุสานดังกล่าวตั้งอยู่ในย่านที่อยู่อาศัยนอกเมืองของคหบดีหรือขุนนางที่มีฐานะ ที่ในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นทุ่งนาหรือสวนผลไม้ จนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา บริเวณดังกล่าวได้แปรสภาพเป็นย่านที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลมากขึ้นภายหลังจากการถมคลองสีลมเพื่อขยายถนน ทำให้มีการแปรสภาพจากย่านที่พักอาศัยส่วนบุคคลไปสู่อาคารพาณิชย์ทั้งโรงแรมและสำนักงานที่เป็นอาคารสูงเพิ่มมากขึ้นตลอดถนนสายหลักคือถนนสีลมและถนนนราธิวาสราชนครินทร์ กลายเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจ (CBD) ที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร และมีแนวโน้มที่จะมีการพัฒนาเป็นอาคารสูงในเชิงพาณิชย์กรรมเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

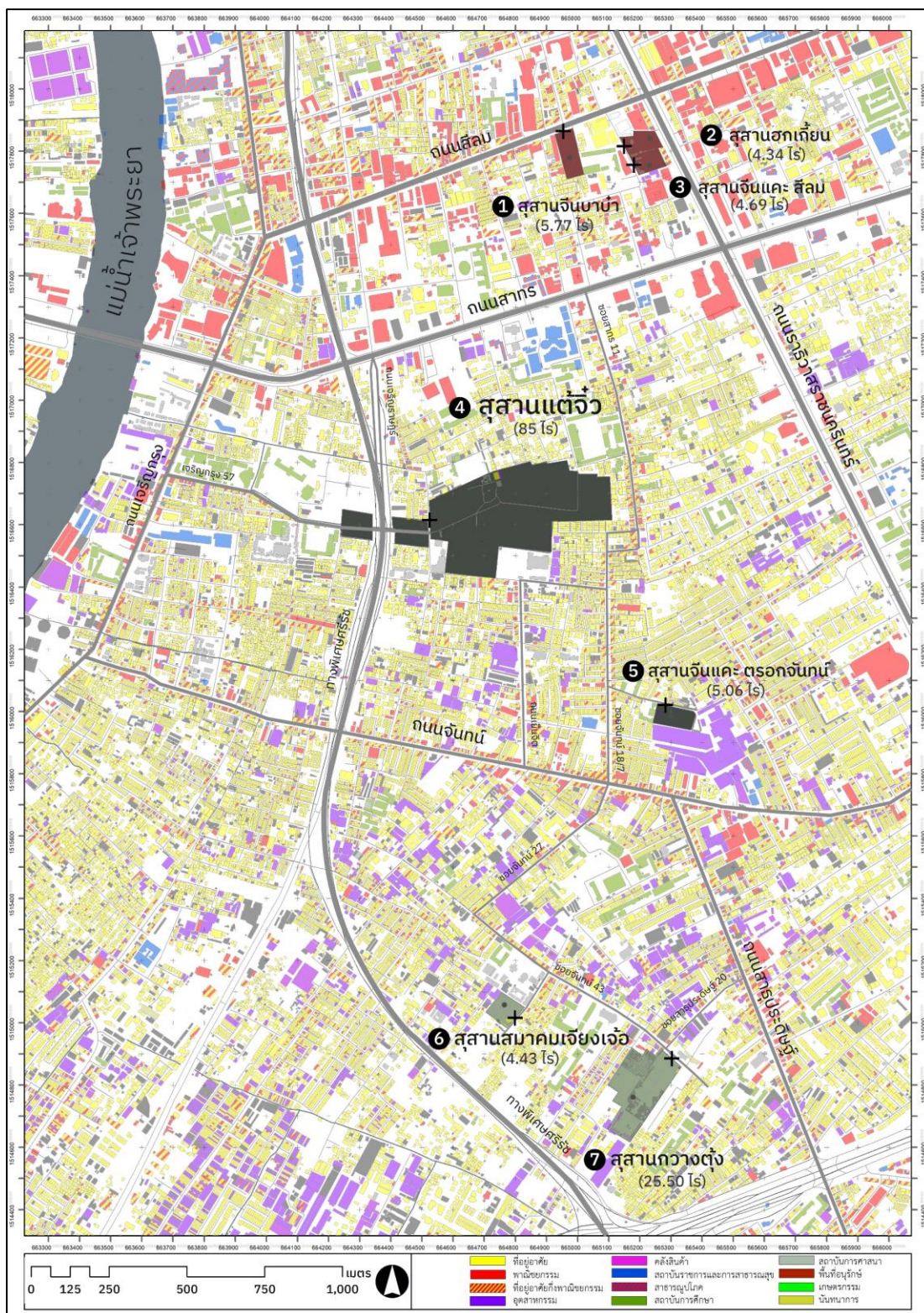
2. **กลุ่มสุสานวัดดอน** เป็นกลุ่มที่ปรากฏหลักฐานครั้งแรกตั้งแต่แผนที่ปี พ.ศ. 2450 เช่นเดียวกัน เป็นกลุ่มที่ตั้งใกล้กับศูนย์กลางแหล่งชุมชนที่สุดเนื่องจากติดต่อกับบริเวณปากทางเข้าซอยถนนเจริญกรุง 57 ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่ากรมอาเภอบ้านทวายและตลาดบ้านทวาย ทำให้มีชุมชนค่อนข้างหนาแน่นตลอดช่วงถนนเจริญกรุงดังกล่าว ด้วยเหตุนี้กลุ่มสุสานวัดดอน จึงถือเป็นกลุ่มที่มีการพัฒนาการของการขยายเมืองสูง โดยพบว่านับตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 26 เป็นต้นมา บริเวณโดยรอบกลุ่มสุสานดังกล่าวถูกล้อมด้วยชุมชนต่าง ๆ อย่างหนาแน่น และเริ่มคงที่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา จึงถือได้ว่าเป็นย่านที่มีความหนาแน่นที่สุดแห่งหนึ่งในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ส่วนแนวโน้มการพัฒนาโดยรอบในอนาคตมีโอกาสเป็นที่อยู่อาศัยความสูง 2-5 ชั้น เนื่องจากถนนมีความคับแคบ โอกาสเป็นอาคารสูงจึงเกิดขึ้นต่ำ ในขณะที่บริเวณถนนสาทรมีแนวโน้มพัฒนาเป็นอาคารสูงเพิ่มขึ้น

3. **กลุ่มสุสานถนนจันทน์** เป็นกลุ่มที่มาในช่วงหลังปรากฏหลักฐานในภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2497 พบว่ากลุ่มสุสานดังกล่าวยังคงมีการฝังเพียงบางส่วนของพื้นที่ เทียบกับ 2 กลุ่มก่อนหน้านี้ที่มีการฝังเกือบเต็มพื้นที่ บริบทชุมชนโดยรอบกลุ่มสุสานดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยใหม่ที่ขยายมาจากเยาวราช ทำให้การใช้ประโยชน์โดยรอบกลุ่มดังกล่าวยังคงเป็นชุมชน มีความสูง 2-5 ชั้น คล้ายคลึงกับกลุ่มสุสานวัดดอน โดยพบว่าชุมชนในกลุ่มดังกล่าวเริ่มคงที่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2540 มีแนวโน้มการพัฒนาเป็นอาคารสูงเพิ่มมากขึ้นบริเวณถนนจันทน์หรือถนนสาธุประดิษฐ์ในอนาคต นอกจากนี้ยังพบเห็นโรงงานอุตสาหกรรมสอดแทรกอยู่ภายในซอยต่าง ๆ รวมถึงโดยรอบสุสานทั้ง 3 แห่ง อนาคตข้างหน้าบริเวณดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นคอนโดมิเนียมขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้นตลอดแนวถนนจันทน์และถนนสาธุประดิษฐ์ แทนอาคารพาณิชย์เดิมที่เป็นลักษณะตึกแถว

ภาพที่ 5.44 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสุสานจีนในแต่ละยุคสมัย

(ดัดแปลงจาก: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2564)

ภาพที่ 5.45 สีการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบสุสานจีน 7 แห่ง ในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร
(ดัดแปลงจาก: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2564)

บทที่ 6

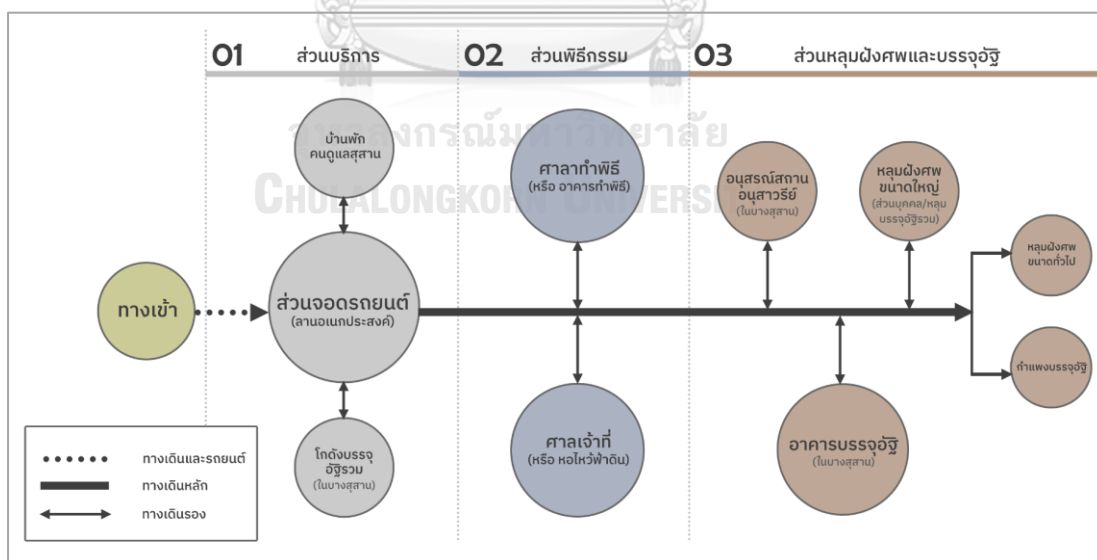
สรุปผลการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล

จากการศึกษารวบรวมลักษณะทางกายภาพของสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง ด้วยวิธีการลงสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์การใช้งานในพื้นที่ศึกษาและสื่อสังคม และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงสรุปผลการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล แบ่งออกเป็น (1) ผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ (2) ผลการสังเกตการณ์การใช้งานพื้นที่ศึกษา (3) ผลการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

6.1 ผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ

6.1.1 ลำดับการจัดสรรพื้นที่ในระดับผังบริเวณ

การจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดิน (zoning) ภายในสุสานโดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ (1) ส่วนบริการ เป็นส่วนแรกสุดของการเข้าถึงสุสานประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ที่จอดรถและที่พักอาศัยผู้ดูแลสุสาน บางแห่งอาจประกอบด้วยโกดังบรรจุ (2) ส่วนพิธีกรรม เป็นกลุ่มอาคารหลักบริเวณทางเข้า มีการจัดเรียงอาคารเป็นกลุ่มหรือต่อเนื่องในแนวแกนเดียวกันโดยหันหน้าสู่ทางเข้าหรือตั้งฉากกับทางเข้า ได้แก่ ศาลาหรืออาคารทำพิธี และศาลเจ้าที่ประจำสุสาน นิยมก่อสร้างด้วยโครงสร้างถาวรและตกแต่งด้วยงานสถาปัตยกรรมอย่างดี สุสานบางแห่งอาจแยกอาคารทำพิธีเพิ่มเติมเป็นอาคารสวดอธิษฐาน และ (3) ส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ ยกเว้นสุสานจีนบาบ๋าที่ไม่มีส่วนบรรจุอัฐิ

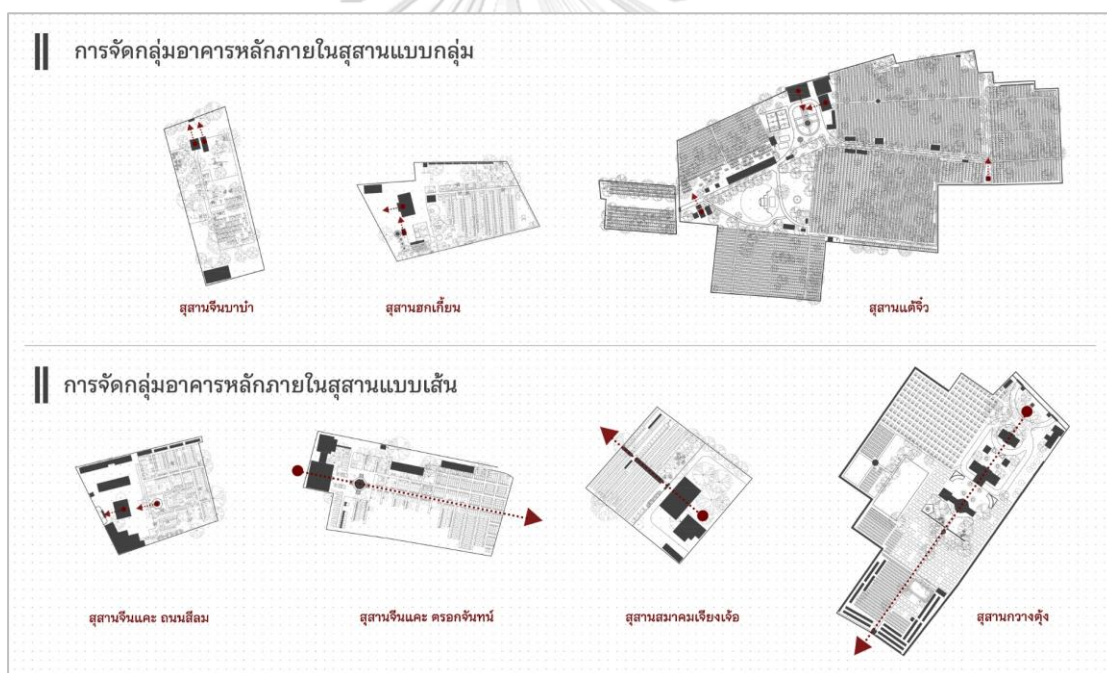

ภาพที่ 6.1 ลำดับการจัดสรรพื้นที่ภายในสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ดังนั้นการวางผังบริเวณของทุกสุสานจีนจึงมีลำดับการใช้งานเป็นเส้นตรง โดยเริ่มต้นจากส่วนบริการ มายังส่วนพิธีกรรม ก่อนไปยังส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิเรียงตามกิจกรรมการใช้งานต่าง ๆ ภายในพื้นที่ คือเข้ามาจอตrolley เตรียมของไหว้ในศาลาทำพิธี ไหว้เจ้าที่ในศาลเจ้า ก่อนจะไปไหว้หลุมฝังศพของแต่ละครอบครัวเป็นส่วนสุดท้าย

6.1.2 ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลักภายในสุสาน

หากพิจารณาการจัดกลุ่มอาคารหลักภายในสุสานจีน สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ (1) การจัดอาคารแบบกลุ่ม (clustered) เป็นการจัดวางกลุ่มอาคารหลักติดชิดกันเป็นกลุ่มก้อน มีทิศทางการหันหน้าอาคารที่ขนานหรือตั้งฉากกัน พบเห็นในสุสานจีนบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน และสุสานแต้จิ๋ว และ (2) การจัดอาคารแบบเส้น (linear) เป็นการจัดวางกลุ่มอาคารหลักเรียงต่อเนื่องกันในแนวแกนหลัก ทำให้การหันทิศทางการของอาคารจึงขนานไปด้วยกัน พบเห็นในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม และกลุ่มสุสานถนนจันทน์ทั้ง 3 แห่ง

ภาพที่ 6.2 วิเคราะห์การจัดองค์ประกอบผังของสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

6.1.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก

อาคารหลักดังกล่าวคืออาคารถาวรที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงหรือสนับสนุนการประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่ สามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ อาคารส่วนพิธีกรรม เช่น ศาลาทำพิธี และศาลเจ้าที่ และอาคารส่วนบริการในบางหลัง ได้แก่ อาคารที่ทำการสุสาน มีรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมใน 4 รูปแบบดังต่อไปนี้

1. รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิก

เป็นรูปแบบอาคารที่มีการวางผังแบบสมมาตร มักมีมุขหน้าอาคารด้วยการใช้จั่ว (pediment) มีการให้ความสำคัญอย่างสูงกับส่วนหลังคา รวมถึงการตกแต่งด้วยงานปูนปั้น งานกระเบื้อง งานเขียนสีแบบจีน การใช้ลวดลายประดับ ซุ้มหน้าต่างโค้งแบบตะวันตก พบเห็นในสุสานฮกเกี้ยน สุสานจีนแคะ ถนนสีลม และสุสานแต่จิว

2. รูปแบบสถาปัตยกรรมจีนผสมรูปแบบสมัยใหม่

เป็นรูปแบบอาคารที่คล้ายคลึงกับแบบที่ 1 คือเน้นความสมมาตรของผังอาคาร ให้ความสำคัญอย่างสูงกับส่วนหลังคา แต่ลดทอนรายละเอียดงานตกแต่งโดยรวมลง ไม่มีการตกแต่งศิลปกรรมตกแต่งอาคาร จนมีความเรียบง่ายมากขึ้น พบเห็นในสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

3. รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

เป็นรูปแบบอาคารที่มีการวางผังแบบสมมาตรและการสร้างมุขหน้าอาคาร ไม่ให้ความสำคัญในส่วนหลังคา มักปิดซ่อนหลังคาด้วยเชิงเทิน (parapet) มีการลดทอนรายละเอียดงานตกแต่งทั้งหมด แต่อาจลดทอนสัดส่วนด้วยย่อมุมตามระบอบเรขาคณิตเพื่อการตกแต่งผนัง พบเห็นในสุสานแต่จิว และสุสานกวางตุ้ง

4. รูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว

เป็นรูปแบบอาคารที่มีการวางผังแบบสมมาตร แต่มีรูปลักษณะของอาคารทั่วไปที่ไม่ให้ความสำคัญกับการประดับตกแต่ง มีการใช้วัสดุชั่วคราว เรียบง่าย เป็นตัวแทนของอาคารที่เน้นตอบรับการใช้งานภายในเป็นหลัก พบเห็นในศาลาทำพิธีและศาลเจ้าที่ในสุสานจีนบาบ๋า และศาลาทำพิธีในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม

6.1.4 ลักษณะการวางหลุมฝังศพ

สุสานสาธารณะจีนทั้ง 7 แห่งในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมีพื้นที่เฉลี่ยที่ 4.85 ไร่ ยกเว้นสุสานแต่จิวกับสุสานกวางตุ้งที่มีขนาดใหญ่เป็นพิเศษ ด้วยเหตุนี้การวางผังบริเวณในแต่ละส่วนจำเป็นต้องกระชับพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านที่ดิน ทำให้การจัดสรรส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิจึงถูกวางให้ติดชิดกันด้วยระบบแถวหรือระบบกริดตาราง (grid) เพื่อให้สามารถฝังได้จำนวนมาก นิยมทำเป็นช่องใส่ดินหรือโลงบรรจุร่างแทนการก่อเนินดินตามรูปแบบประเพณีที่ใช้พื้นที่มากกว่า มีพื้นที่เฉลี่ยต่อหลุมขนาดมาตรฐานประมาณ 3.50 – 6.00 ตรม. สามารถวิเคราะห์ลักษณะการวางหลุมฝังศพได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การวางหลุมฝังศพแบบไม่สม่ำเสมอ (irregular cemeteries plan)

เป็นสุสานที่ไม่มีการวางข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรแปลงหลุมฝังศพ ทำให้การหันทิศทาง ขนาดและรูปแบบของหลุมศพมีความหลากหลาย บางซอยมีหลุมฝังศพหันเข้าในรูปแบบทางเดินร่วม บางซอยเป็นรูปแบบทางเดินเดี่ยว ซึ่งโดยปกติแล้วการหันป้ายจารึกจะถูกหันไปในทิศเดียวกันที่เป็นแหล่งน้ำหรือบริเวณที่ต่ำกว่าตามแนวคิดฮวงจุ้ย โดยพบว่า การวางหลุมขนาดปานกลางหรือหลุมขนาดเล็กจะสอดแทรกอยู่ตลอดทางสัญจรหลักหรือรองในแต่ละแถว ในขณะที่หลุมขนาดใหญ่พิเศษ หรือหลุมบรรจุอัฐิรวม จะตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้าติดต่อกับส่วนพิธีกรรม สุสานที่มีลักษณะการวางหลุมฝังศพนี้คือกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ได้แก่ สุสานจีนบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน และจีนแคะ ถนนสีลม

2. การวางหลุมฝังศพแบบสม่ำเสมอ (regular cemeteries plan)

เป็นสุสานที่มีการวางผังที่เป็นระบบมากขึ้น ในภาพรวมมีข้อกำหนดการหันทิศทาง ขนาด และรูปแบบของหลุมศพให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ความหลากหลายจึงน้อยกว่ารูปแบบผังแรก แต่ยังคงพบที่มีการแยกหลุมฝังศพขนาดเล็กและหลุมฝังศพขนาดใหญ่ออกจากกัน สุสานที่มีลักษณะการวางหลุมฝังศพนี้คือกลุ่มสุสานวัดดอน (สุสานแต่จีว) และกลุ่มสุสานถนนจันทน์ ได้แก่ สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง

6.1.5 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

หลุมฝังศพถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในสุสาน ทั้งในด้านของจำนวน การครองสัดส่วนพื้นที่ในสุสาน และการใช้งาน จากการศึกษาหลุมฝังศพในแต่ละกลุ่มเชื้อสายจีนทั้ง 7 แห่งชี้ให้เห็นว่ามีรูปแบบงานศิลปกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละกลุ่มเชื้อสาย และมักมีความสอดคล้องไปกับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น สถาปัตยกรรมตะวันตกแบบคลาสสิก และสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ แม้จะมีความแตกต่างทางรูปลักษณ์ แต่องค์ประกอบของหลุมฝังศพตามคติความเชื่อจีนยังคงปรากฏใน 3 ส่วน ได้แก่ (1) ป้ายจารึก (2) โครงสร้างประดับตกแต่ง (เช่น แขนของหลุม ลานด้านหน้าหลุม ป้ายสถิตเทพแห่งผืนดิน) (3) ช่องบรรจุโลง

ภาพที่ 6.3 โครงสร้างประดับตกแต่งของหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยน (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

รูปแบบงานลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพของกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม มักจะมีรูปแบบและขนาดที่หลากหลายกว่ากลุ่มสุสานวัดดอนและกลุ่มสุสานถนนจันทน์ที่เน้นความเรียบง่ายกว่า สอดคล้องกับลักษณะการวางหลุมฝังศพในข้อ 6.1.4 สามารถวิเคราะห์จำแนกรูปแบบหลุมฝังศพได้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่

1. รูปแบบฝังเกือกม้า (Ω) คือการใช้ฝังโค้งแบบหลุมฝังศพหลังเต่า ตามธรรมเนียมจีนดั้งเดิมหรือที่เรียกว่า กุ้ยเขอมู่ (龟壳墓)
2. รูปแบบฝังสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นรูปแบบที่พบเห็นตั้งแต่หลุมขนาดใหญ่จนถึงหลุมขนาดเล็ก และด้วยลักษณะที่มีความเหมาะสมกับระบบแปลง ทำให้เป็นรูปแบบที่พบเห็นมากที่สุดในเกือบทุกสุสาน
3. รูปแบบห้อง เป็นรูปแบบเดียวที่พบในสุสานกลางแจ้ง เนื่องจากธรรมเนียมของชาวจีนกลุ่มนี้จะนำอัฐิมาบรรจุรวมในหลุมรูปแบบห้องแทนการฝังถาวรแบบจีนกลุ่มอื่น ๆ

ภาพที่ 6.4 รูปแบบหลุมฝังศพภายในสุสานทั้ง 7 แห่ง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ในขณะที่ส่วนบรรจุอัฐินิยมทำเป็นกำแพงสูง 2-3 ชั้น โดยวางติดแนวรั้วของสุสาน ต่อเนื่องกับหลุมฝังศพ ในสุสานบางแห่งยังมีการสร้างเป็นอาคารบรรจุอัฐิภายนอกหรือห้องบรรจุอัฐิภายในอาคารซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนกลางของสุสาน

6.1.6 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

องค์ประกอบงานภูมิสถาปัตยกรรมที่พบในสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง ประกอบด้วยลักษณะพืชพรรณ แหล่งน้ำ ชุมนศาลาพักผ่อน และชุมนประตูและกำแพงรั้วบริเวณทางเข้า มีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะพืชพรรณ

จากการวิเคราะห์พืชพรรณในสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง พบว่าไม่มียืนต้นที่มีขนาดลำต้นสูงใหญ่ มีทรงพุ่มที่กว้างสมบูรณ์ มักจะพบเห็นได้ทั่วไปในส่วนพิธีกรรม และส่วนบริการ รวมถึงส่วนหลุม

ฝังศพและบรรจุอัฐิซึ่งพบเห็นในกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม และสุสานแต่จิว ไม้ยืนต้นที่นิยมปลูกในสุสานจีนมากที่สุด ได้แก่ โพ ทูกวาง ประตู่ ทูกวาง มะขาม อโศกอินเดีย สนประติพัทธ์ ไทร จามจุรี ทูกระจง พญาสัตบรรณ มะม่วง จะเห็นได้ว่าพรรณไม้ส่วนใหญ่มักจะเป็นพรรณไม้พื้นถิ่นหรือต่างถิ่นที่ทนแล้ง หรือทนน้ำท่วมขัง สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่มีกมึน้ำท่วมขังในบางสุสาน ในส่วนไม้พุ่มที่มีการปลูกในกระถางต้นไม้หรือช่องปลูกของหลุมฝังศพ พบว่ามีทั้งหมด 3 สุสาน คือสุสานจีนแคะตรอกจันทน์ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง ในขณะที่สุสานอื่นไม่มีการตกแต่งไม้พุ่มเหล่านี้ตามหลุมฝังศพ แต่อาจพบเห็นเพื่อการตกแต่งในพื้นที่ส่วนกลางเป็นหลัก

ภาพที่ 6.5 ขอนมและสนแผงในช่องปลูกบริเวณหัวเสาของหลุมฝังศพในสุสานกวางตุ้ง

2. แหล่งน้ำ

ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสภาพแวดล้อมแบบเปิดโล่งให้กับพื้นที่ สุสานที่มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับน้ำ พบเห็นใน (1) สุสานแต่จิว มีการขุดบ่อน้ำพุขนาดย่อมบริเวณศาลาใต้โถง และน้ำพุตรงข้ามบ่วงหยิงหมอ และ (2) สุสานกวางตุ้ง ซึ่งเป็นสุสานแห่งเดียวที่มีการขุดสระน้ำขนาดใหญ่ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ การสร้างแหล่งน้ำถือเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งให้กับสุสานจีนตามแนวคิด หน้าที่ต้องเป็นน้ำหลังต้องเป็นเนิน สอดคล้องกับการหันหน้าป้ายหลุมฝังศพที่มักจะหันหน้าไปสู่แหล่งน้ำตามธรรมเนียม

3. ชุ่มศาลาพักคอย

พบเห็นเฉพาะในสุสานขนาดใหญ่ ได้แก่ สุสานแต่จิวและสุสานกวางตุ้ง ซึ่งมักจะวางตามจุดต่าง ๆ ของพื้นที่โดยเฉพาะในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นเดียวกับอาคารหลัก เนื่องจากเป็นอาคารถาวรที่มีการตกแต่งด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมอย่างดี

4. ชุ่มประตูและกำแพงรั้วบริเวณทางเข้า

ทุกสุสานจีนยกเว้นสุสานฮกเกี้ยน มีการให้ความสำคัญกับทางเข้าที่ต้องประกอบด้วย ชุ่มประตูอย่างน้อย 1 จุด โดยอาจตั้งอยู่ติดขอบรั้วถนน หรือตั้งอยู่ในแนวรั้วชั้นใน ได้แก่ สุสานจีนแคะตรอกจันทน์ และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ ลักษณะชุ่มประตูมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ค่อนข้าง

หลากหลาย โดยอาจมีทางเข้า 1 ช่อง หรือ 3 ช่อง และมักมีการทำหลังคาและลวดลายปูนปั้นตามรูปแบบจีนประเพณี หรือแบบพาดคานที่มีความเรียบง่ายกว่าในกลุ่มสุสานถนนจันทน์

ในส่วนกำแพงรั้วบริเวณทางเข้าด้านหน้า พบว่าสุสานจีนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญมาก ส่วนใหญ่จึงเป็นกำแพงทึบตันที่มีความสูง 2.50 – 3.00 เมตร ยกเว้นสุสานจีนบาบ๋า ที่พบว่าเป็นสุสานจีนเพียงแห่งเดียวที่ใช้แนวรั้วสังกะสีชั่วคราวตลอดแนวรั้วฝั่งถนนสีลม สำหรับสุสานจีนที่ให้ความสำคัญกับแนวรั้ว ได้แก่ (1) สุสานฮกเกี้ยน (2) สุสานจีนแคะ ถนนสีลม ที่ให้เป็นรั้วทึบสลับแนวรั้วเหล็กโดยมีการวางหัวบัวเสาเป็นจุด ๆ ตลอดแนวรั้วฝั่งซอยสีลม 9 ทำให้สามารถมองเห็นเข้าไปยังพื้นที่ได้จากถนนฝั่งดังกล่าว และ (3) สุสานกวางตุ้ง ที่พบว่ามี การประดับตกแต่งแนวรั้วทึบบริเวณด้านหน้าทางเข้าในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่สอดคล้องไปกับรูปแบบอาคารภายในพื้นที่

โดยสรุปองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมทั้ง 4 ส่วน จะพบว่าลักษณะพืชพรรณถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ให้มีลักษณะปิดทึบหรือเปิดโล่ง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้ทางทัศนียภาพและการใช้งานของพื้นที่ สำหรับแหล่งน้ำ ชุ่มประดูและกำแพงรั้วบริเวณทางเข้า และซุ้มศาลาพักคอยทักเป็นองค์ประกอบถาวรที่ถูกกำหนดขึ้นไปพร้อมกับผังบริเวณ จึงมักมีรูปแบบที่สมมาตรและเป็นจุดหยุดสายตาของพื้นที่ และถือเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนการสร้างบรรยากาศไปพร้อมกับลักษณะพืชพรรณให้กับพื้นที่

สามารถจำแนกการจัดองค์ประกอบพืชพรรณดังกล่าวออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การจัดองค์ประกอบพืชพรรณแบบแถว (row) เป็นการปลูกพืชพรรณที่ต่อเนื่องสอดคล้องไปกับลักษณะของผังบริเวณเดิมที่เป็นพื้นที่ที่ตัดแข็ง (hardscape) มักจะพบเห็นในทางสัญจรหลัก และแนวรั้ว

2. การจัดองค์ประกอบพืชพรรณแบบอิสระ (free form) เป็นการปลูกพืชพรรณออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งกระจายตัวทั่วไปอย่างไม่สมมาตร มักจะพบเห็นในบริเวณทางเข้า และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิในบางสุสาน

6.1.7 สรุปผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ

สามารถสรุปผลการสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพของสุสานจีนทั้ง 7 แห่งตามกรอบการลงสำรวจภาคสนามในบทที่ 3 ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.1 สรุปผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ

ผลการสำรวจลักษณะทางกายภาพ	คุณลักษณะ
1. ลำดับการจัดสรรพื้นที่ในระดับผังบริเวณ	มีการจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนบริการ ส่วนพิธีกรรม และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ มีการใช้ระบบทางสัญจรแบบเส้นตรง (linear) จากด้านหน้าสู่ด้านหลังของสุสาน
2. ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลักภายในสุสาน	จำแนกออกเป็น (1) การจัดกลุ่มอาคารแบบกลุ่ม และ (2) การจัดกลุ่มอาคารแบบเส้น
3. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร	จำแนกออกเป็น (1) รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิก (2) รูปแบบสถาปัตยกรรมจีนผสมรูปแบบสมัยใหม่ (3) รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และ (4) รูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว
4. ลักษณะการวางหลุมฝังศพ	จำแนกออกเป็น (1) การวางหลุมฝังศพแบบสมำเสมอ และ (2) การวางหลุมฝังศพแบบไม่สมำเสมอ
5. ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ	จำแนกหลุมฝังศพออกเป็น (1) รูปแบบฝังเกือกม้า (2) รูปแบบฝังสี่เหลี่ยมผืนผ้า และ (3) รูปแบบห้อง ส่วนบรรจุอัฐิ มักเป็นกำแพงสูง 2-3 ชั้น ตกแต่งด้วยหลังคาทรงจีน
6. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม	องค์ประกอบหลักที่ส่งผลต่อการรับรู้ทางทัศนียภาพและการใช้งานของพื้นที่พิจารณาจากการจัดองค์ประกอบพืชพรรณ ส่วนองค์ประกอบที่สนับสนุน ได้แก่ แหล่งน้ำ ชุ่มประตู่และกำแพงรั้วบริเวณทางเข้า และ ชุ่มศาลาพักผ่อน

6.2 ผลการสังเกตการณ์การใช้งานพื้นที่ศึกษา

สำหรับผลการสังเกตการณ์การใช้งานในพื้นที่สุสานจีนแต่ละแห่ง ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ (1) การลงสำรวจพื้นที่จริงในวันธรรมดา วันหยุด และช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง และ (2) การเก็บข้อมูลจากสื่อสังคม ซึ่งใช้วิธีการสืบค้นการเช็คอินสถานที่ในเฟสบุ๊กที่ถูกโพสต์ไว้ในรูปแบบสาธารณะ มีผลการสำรวจข้อมูลตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากลูกหลาน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไป ดังนี้

6.2.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงจากลูกหลานในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง

จากการสังเกตการณ์พฤติกรรมการใช้งานที่เกี่ยวข้องสุสานจีนทั้ง 7 แห่งในช่วงวันไหว้ซุงสูง จนถึงเทศกาลเซ็งเม้ง ระหว่างวันที่ 19 มีนาคม – 5 เมษายน พ.ศ. 2565 กำหนดระยะเวลาในการสังเกตพฤติกรรมตั้งแต่เวลา 08.00 – 11.00 น. สามารถสรุปพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการใช้งานได้ 3 บริเวณ ได้แก่

1. **บริเวณส่วนพิธีกรรม** พบเห็นการใช้งานหลักเฉพาะบริเวณศาลเจ้าที่ เนื่องจากตามธรรมเนียมของการมาสุสานจีน ถือเป็นจุดที่ต้องเข้ามาทำพิธีก่อนเป็นจุดแรก ก่อนจะไปสู่ส่วนหลุมฝังศพของแต่ละครอบครัว ส่วนศาลาทำพิธี หรืออาคารทำพิธี พบเห็นการใช้งานจากลูกหลานเป็นหลัก ในสุสานสมาคมเจียงเจอเพียงแห่งเดียว ส่วนสุสานแห่งอื่นมักจะปิดส่วนดังกล่าว หรือถูกจับจองโดยคนดูแลสุสานในกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ทำให้ลูกหลานมักจะเตรียมโต๊ะพับชั่วคราวมาเอง

2. **บริเวณส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ** เป็นจุดที่สำคัญที่ลูกหลานใช้เวลาในพื้นที่ดังกล่าวมากที่สุด แต่เนื่องจากพื้นที่ของหลุมฝังศพในสุสานทุกแห่งมีพื้นที่ที่ค่อนข้างคับแคบบวกกับสภาพอากาศที่ร้อนไม่มีร่มเงา ทำให้ลูกหลานไม่ประจำจุดดังกล่าวเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อทำพิธีไหว้และเผากระดาษเสร็จจะเดินทางออกโดยทันที สำหรับสุสานที่มีสถูปบรรจุอัฐิรวมหรือบ่วงหยิ่งหมอในสุสานฮกเกี้ยนและสุสานแต่จีว จะพบว่ามีการใช้พื้นที่ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงเข้ามาไหว้ทำพิธีไปพร้อม ๆ กับส่วนพิธีกรรม มีจุดประสงค์เพื่อระลึกถึงคนหมู่บ้านเดียวกันที่ไม่ประสบความสำเร็จและมาเสียชีวิตในกรุงเทพมหานคร (ทวีชัย พรวัฒนวิชัย, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2565)

3. **บริเวณพื้นที่ที่มีร่มเงาที่มาจากต้นไม้ หรือจากอาคารรอบแนวรั้ว** ถือเป็นบริเวณที่ลูกหลานใช้พักหลบแดดควบคู่ไปกับการทำพิธีบริเวณหน้าหลุมฝังศพ ส่วนซุ้มศาลาพักคอยในสุสานขนาดใหญ่ มักถูกใช้งานโดยกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาขายของในพื้นที่ ทำให้ลูกหลานไม่สามารถเข้ามาใช้งานในการหลบแดดได้

ภาพที่ 6.6 (ซ้าย) บรรยากาศการใช้งานบริเวณอาคารเต็องห้วงในสุสานกวางตุ้ง

ภาพที่ 6.7 (ขวา) บรรยากาศการใช้งานบริเวณหลุมฝังศพในสุสานแต่จีว

6.2.2 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง

พบเห็นเฉพาะในสุสานแต่จีวและสุสานกวางตุ้ง กิจกรรมดังกล่าวแบ่งเป็น (1) กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาตั้งจุดขายของในบริเวณพื้นที่ส่วนกลาง ได้แก่ส่วนบริการและส่วนพิธีกรรม เพื่อบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม (2) กลุ่มคนทำความสะอาดหลุมฝังศพ ที่เข้ามาบริการตัดแต่งหญ้าที่รกทึบของหลุมฝังศพรวมถึงทำความสะอาดหลุมฝังศพตามการว่าจ้างของลูกหลานที่เข้ามาไหว้

ภาพที่ 6.8 (ซ้าย) กิจกรรมการค้าขายในสุสานกว้างตั้ง

ภาพที่ 6.9 (ขวา) กิจกรรมทำความสะอาดหลุมฝังศพในสุสานแต่จีว

6.2.3 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมจากบุคคลทั่วไปในช่วงเวลาปกติ

ในช่วงเวลาปกติพบว่าสุสานทุกแห่งยกเว้นสุสานกว้างตั้ง มีการเปิดพื้นที่ด้านหน้าในส่วนบริการเพื่อรองรับการฝากรถยนต์ สำหรับกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ในช่วงวันธรรมดามักจะมีการจอดรถยนต์ซ้อนคันจนเต็มพื้นที่ ในขณะที่วันเสาร์อาทิตย์ มีรถยนต์เข้ามาจอดน้อยกว่า สะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มผู้ใช้งานหลักบริเวณดังกล่าวที่เป็นพนักงานบริษัท รวมทั้งคนงานก่อสร้างที่อยู่อาศัยและทำงานในบริเวณดังกล่าว ส่วนกลุ่มสุสานถนนจันทน์ มีการเปิดเป็นที่จอดรถแบบเช่ารายเดือน ทำให้ปริมาณการจอดรถค่อนข้างคงที่และมีจำนวนน้อยกว่า ส่วนใหญ่เป็นรถของประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณโดยรอบสุสาน

นอกจากการจอดรถยนต์ สุสานบางแห่งยังอนุญาตให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ พบว่ามีกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมส่วนดังกล่าวในกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม สำหรับสุสานแต่จีว เป็นสุสานแห่งเดียวที่มีการเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะ พบว่ามีการอนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้ามาใช้งานในพื้นที่ได้อย่างอิสระ โดยมีการจำกัดกิจกรรมบางอย่างผ่านการติดป้ายประกาศแจ้งเตือนตามจุดต่าง ๆ ของพื้นที่ อย่างไรก็ตามพบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ มีรูปแบบที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกับสวนสาธารณะในเกือบทุกประการ เนื่องจากประกอบด้วย สนามกีฬา เครื่องเล่น สถานที่ออกกำลังกายในร่ม เส้นทางสำหรับกิจกรรมวิ่งหรือเดินเล่น สำหรับสุสานจินบาบ๋า และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ แม้ว่า จะเปิดให้รถยนต์เข้ามาจอดภายในได้ แต่มีการปิดพื้นที่ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ ไม่ให้บุคคลภายนอกเข้าไปภายใน

6.3 ผลการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

6.3.1 ผู้บริหารจัดการพื้นที่

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือคนดูแลสุสานจินต่อการพัฒนาพื้นที่ ทำให้พบว่าสุสานจินแต่ละแห่งไม่ได้มีทิศทางของการพัฒนาที่ชัดเจนในอนาคตข้างหน้า โดยยังคงสถานะของการเป็นสุสานจินในรูปแบบปัจจุบัน สำหรับสุสานที่มีแนวทางที่ชัดเจนต่อการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนในอนาคต

คือสุสานแต่จิวที่ยังคงมีการพัฒนาเพื่อการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะแก่บุคคลทั่วไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีชมรมนักวิ่งสมาคมแต่จิวเป็นผู้ดูแลรักษาพื้นที่

ในขณะที่สุสานฮกเกี้ยน พบว่าเป็นสุสานแห่งเดียวที่มีแผนการย้ายออกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เนื่องจากทางเจ้าของพื้นที่คือสมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย มีความต้องการย้ายหลุมฝังศพทั้งหมดไปยังจังหวัดชลบุรี เจ้าของพื้นที่ให้เหตุผลว่ามีปัญหาน้ำท่วมขังทุกปี รวมถึงบางหลุมที่ลูกหลานไม่มาไหว้หลายปี จึงมีสภาพทรุดโทรมมาก (โพสต์ทูเดย์, 2560) อย่างไรก็ตามด้วยกรรมสิทธิ์ภายในต่างเป็นของลูกหลานทำให้ทางสมาคมไม่สามารถรื้อถอนออกได้ทันที จำเป็นต้องได้รับการยินยอมจากลูกหลานทั้งหมด (อเนก พันธุ์ฤกษ์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2564) สำหรับสุสานจินบาบ๋า แม้จะไม่สามารถติดต่อเพื่อขอสัมภาษณ์ได้ แต่หากพิจารณาจากการจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน ซึ่งไม่เป็นที่เปิดเผยและเป็นที่ยอมรับจากภายนอก อีกทั้งยังมีการนำที่ดินสุสานจินบาบ๋าไปขายในเว็บไซต์ต่อสังหาริมทรัพย์ในปัจจุบัน (dteedin, 2562) จึงมีแนวโน้มต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในอนาคตได้

จะเห็นได้ว่าการย้ายสุสานถือเป็นแนวทางที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ยาก ตามกรรมสิทธิ์ของลูกหลานในพื้นที่ เว้นแต่จะถูกเวนคืนที่ดินจากภาครัฐ เช่น การเวนคืนพื้นที่ทางทิศตะวันออกของสุสานจินแคะ ถนนสีลม เมื่อปี พ.ศ. 2534 เพื่อตัดถนนรวิธาวิธาสรราชนครินทร์และแนวรถไฟฟ้าบีทีเอส ทำให้ต้องย้ายหลุมฝังศพในบริเวณดังกล่าวออกทั้งหมด ตามความต้องการของภาครัฐ (สมชาย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2565) ถึงอย่างไรก็ดีด้วยสภาพภูมิทัศน์เมืองในปัจจุบันโอกาสในการเวนคืนที่ดินสุสานจิน เพื่อตัดถนนหรือแนวรถไฟฟ้าเพื่อสาธารณะประโยชน์ในอนาคตมีความเป็นไปได้ที่น้อยมาก

สำหรับการสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือคนดูแลสุสานจินต่อการจัดการพื้นที่ในปัจจุบันสามารถสรุปลักษณะการใช้งานพื้นที่ได้ดังตารางต่อไปนี้ (ตารางที่ 6.2)

ตารางที่ 6.2 ลักษณะการใช้งานพื้นที่ในปัจจุบัน

การจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน	สุสานจินบาบ๋า	สุสานฮกเกี้ยน	สุสานจินแคะ ถนนสีลม	สุสานแต่จิว	สุสานจินแคะตروقจันทน์	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	สุสานกว้างตั้ง
ไม่ให้เข้าถึงส่วนหลุมฝังศพ	✓					✓	✓
เปิดเป็นพื้นที่สาธารณะ				✓			

ตารางที่ 6.2 (ต่อ) ลักษณะการใช้งานพื้นที่ในปัจจุบัน

การจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน	สุสานจีนบาหลี	สุสานฮกเกี้ยน	สุสานจีนและถนนสีลม	สุสานแต่จิว	สุสานจีนและตรอกจันทน์	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	สุสานกวางตุ้ง
รองรับการฝังศพเพิ่มเติม	ตามข้อบัญญัติของกรุงเทพฯ ที่ห้ามฝังศพเพิ่มเติม					✓	✓
รองรับการบรรจุอัฐิเพิ่มเติม					✓	✓	✓
เปิดเป็นพื้นที่ฝากรถยนต์	✓	✓	✓		✓	✓	

จากตารางดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสุสานจีนหลายแห่งมีการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับลักษณะการใช้งานในหลายแนวทางตามปัจจัยของบริบทเมืองโดยรอบ ได้แก่

1. **เปิดเป็นพื้นที่สาธารณะ:** พบเห็นในสุสานแต่จิวเพียงแห่งเดียวที่อนุญาตให้บุคคลภายนอกสามารถเข้ามาทำใช้ประโยชน์ในเชิงสาธารณะได้ ถึงอย่างไรก็ดีพบว่ามีการกำหนดข้อห้ามสำหรับกิจกรรมบางอย่างภายในพื้นที่ เช่น การขี่จักรยาน การเล่นสเก็ตบอร์ด การเล่นโรลเลอร์เบลด การเล่นรถเข็นสกูตเตอร์ การเล่นฟุตบอล

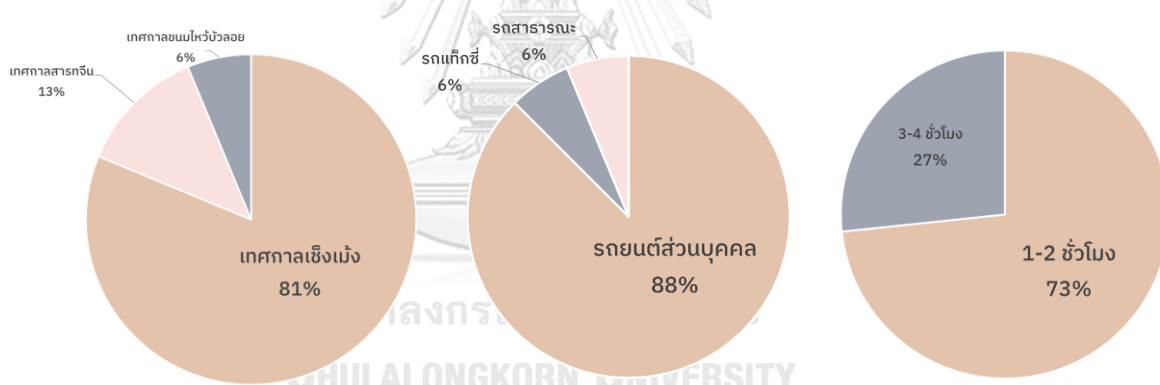
2. **เปิดเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ:** คือการเปิดพื้นที่รับฝากรถยนต์ในส่วนบริการของสุสาน วิธีการดังกล่าวพบเห็นในทุกสุสาน ยกเว้นสุสานแต่จิว และสุสานกวางตุ้ง เพื่อเป็นการหารายได้จากค่าเช่าจอดรถยนต์ ส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการดูแลรักษาพื้นที่ เช่น ค่าจ้างคนดูแลรักษาพื้นที่ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และการต่อใบขออนุญาตขุดดำเนินการสุสานและฌาปนสถานทุก 3 ปี การหารายได้ด้วยวิธีนี้ส่วนหนึ่งทำให้ลูกหลานไม่ต้องเสียค่าส่วนกลางในการดูแลรักษาหลุมฝังศพ (สมชาย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2564) แม้สุสานจีนส่วนใหญ่จะเปิดเป็นพื้นที่ฝากรถยนต์ แต่สุสานจีนบาหลีและสุสานสมาคมเจียงเจ้อ ไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าไปยังส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิเพื่อรักษาความปลอดภัยของทรัพย์สินภายในพื้นที่

3. **รองรับการบรรจุอัฐิหรือฝังศพเพิ่มเติม:** เนื่องด้วยข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานครที่ห้ามฝังศพเพิ่มเติม ทำให้สุสานจีนเกือบทุกแห่งไม่สามารถดำเนินการจัดการศพเพิ่มเติมได้อีก ยกเว้นสุสานจีนจำนวน 3 แห่งในกลุ่มสุสานถนนจันทน์ อย่างไรก็ตามก็ดีจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือคนดูแลสุสานดังกล่าวพบว่า สุสานสมาคมจีนและ ตรอกจันทน์ ไม่ได้มีลูกหลานเข้ามาบรรจุอัฐิเพิ่มเติมแล้ว (สมชาย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2564) สุสานสมาคมเจียงเจ้อ พบว่านานครั้ง ๆ จะมีการฝัง

หรือบรรจุอธิเพิ่มเติม (ผู้ดูแลสุสานสมาคมเจียงเจ้อ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2565) ส่วนสุสาน กวางตุ้ง พบว่ายังคงมีพิธีกรรมอย่างต่อเนื่องแต่มีการฝังที่ลดน้อยลง (เอก รอดงาม, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2564)

6.3.2 ลูกหลานที่เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์ลูกหลานที่เกี่ยวข้องในช่วงวันชุงฮุงจนถึงช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง ซึ่งเก็บ ข้อมูลไปพร้อมกับการสังเกตการณ์พื้นที่ (ข้อที่ 6.2.1) ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากการ ลงพื้นที่โดยตรง และการสัมภาษณ์ด้วยการทำแบบสอบถามออนไลน์ในกูเกิลฟอร์ม (Google Forms) พบว่าลูกหลานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เข้ามาใช้งานพื้นที่ในช่วงเทศกาลเซ็งเม้งเป็นหลัก บางส่วน เข้ามาทำพิธีในช่วงเทศกาลสารทจีน และเทศกาลสารทขนมบัวลอยแต่มีสัดส่วนที่น้อยมาก สำหรับการเข้าถึงพื้นที่พบว่าโดยทั่วไป ลูกหลานมักจะเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล ในขณะที่รถแท็กซี่ หรือ รถสาธารณะมีสัดส่วนที่น้อยมาก ส่วนระยะเวลาการใช้งานภายในสุสานจีน ส่วนใหญ่ระบุไว้ที่ 1-2 ชั่วโมง และมากที่สุดประมาณ 3-4 ชั่วโมง จะเห็นได้ว่าลูกหลานที่เกี่ยวข้องใช้เวลาในการ ประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่ค่อนข้างน้อย

ภาพที่ 6.10 แผนภูมิแสดงสัดส่วนเทศกาลที่เข้าร่วม การเดินทาง และระยะเวลาในการทำพิธี

นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ลูกหลานจำนวน 24 กลุ่มตัวอย่างในด้านการใช้งานภายใน พื้นที่ ยังได้ทำการสอบถามความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแต่ละแห่ง สามารถ วิเคราะห์บทสัมภาษณ์โดยรวมตามกลุ่มสุสานได้ดังนี้

1. **กลุ่มสุสานแยกเตโช ถนนสีลม** พบว่าความคิดเห็นส่วนใหญ่สนับสนุนการอนุรักษ์ สุสานเหล่านี้ไว้ และควรพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะและพิพิธภัณฑ์เพื่อรองรับการเรียนรู้ในเชิง ประวัติศาสตร์แก่บุคคลทั่วไปและเป็นการดำรงคุณค่าของสุสานเหล่านี้ไว้ต่อไป เนื่องจากในปัจจุบันมี ลูกหลานมาทำพิธีกรรมน้อยลงเรื่อย ๆ จึงมีแนวโน้มที่จะถูกรื้อถอนหรือเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต อย่างสูง

2. **กลุ่มสุสานวัดดอน** ในสุสานแต่จิว เนื่องจากมีการปรับปรุงเป็นพื้นที่สาธารณะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ทำให้พบว่าลูกหลานส่วนใหญ่ค่อนข้างเห็นด้วยกับการจัดการพื้นที่ในปัจจุบัน โดยมองว่าลดทอนความน่ากลัวลง และเกิดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้คุ้มค่ามากยิ่งขึ้น ถึงอย่างไรก็ดีความคิดเห็นส่วนหนึ่งมองว่าปัจจุบันชุมชนรุกล้ำเข้ามายังสุสานพอสมควร

3. **กลุ่มสุสานถนนจันทน์** พบว่ามีความคิดเห็นค่อนข้างหลากหลาย เนื่องจากการจัดการสุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง มีลักษณะปิดไม่ให้บุคคลภายนอกเข้าถึงส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิอยู่แล้ว ทำให้ลูกหลานบางส่วนมองว่าเป็นแนวทางที่ดีต่อการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ เพื่อป้องกันบุคคลคนภายนอกเข้ามาสร้างความเสียหายในทรัพย์สิน หรือทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม ในขณะที่ลูกหลานบางส่วนสนับสนุนการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับประชาชนในพื้นที่

บทที่ 7

การประเมินคุณค่า และวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ

จากสรุปผลการเก็บรวบรวมและสำรวจข้อมูล ในบทนี้จะเป็นการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม การวิเคราะห์ปัญหาที่กระทบคุณค่าในแต่ละด้าน และการวิเคราะห์ศักยภาพของสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง เพื่อใช้เป็นข้อพิจารณาเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนต่อไป

7.1 การประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากกรอบแนวคิดการวิจัยภูมิทัศน์วัฒนธรรมสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ที่จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ลักษณะกายภาพ ประวัติศาสตร์ และสังคม ดังที่ระบุไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัยในข้อที่ 1.6 จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากกฎบัตรที่ว่าด้วยการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (The Burra Charter for Places of Cultural Significance) ของสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศแห่งออสเตรเลีย ซึ่งมีการระบุแนวทางการประเมินคุณค่าทั้ง 3 ด้านดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้ (1) สุนทรียภาพ คือลักษณะของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส จากงานสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม ศิลปะการตกแต่ง จนรวมกันเป็นบรรยากาศของสถานที่นั้น (2) ประวัติศาสตร์ คือสถานที่ที่ได้รับอิทธิพล หรือถูกได้รับอิทธิพลจากบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ ระยะเวลา หรือกิจกรรม หรือเป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์สำคัญ และ (3) สังคม คือสถานที่ได้กลายเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ การเมือง ชชาติ หรือวัฒนธรรมอื่น ๆ ทั้งที่เป็นของกลุ่มคนส่วนใหญ่ หรือกลุ่มคนส่วนน้อย (Australia ICOMOS, 1999: 12)

สามารถสรุปข้อพิจารณาการประเมินคุณค่าสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง ได้ดังตารางที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 สรุปข้อพิจารณาการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง

คุณค่า	ข้อพิจารณา
สุนทรียภาพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลัก 2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก 3. ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ 4. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม
ประวัติศาสตร์	<ol style="list-style-type: none"> 1. อายุสมัย 2. การรวมตัวของชุมชนชาวจีน
สังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม 2. ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

จากการวิเคราะห์รายละเอียดของหลักเกณฑ์ดังกล่าว สามารถพิจารณาตัวแทนของคุณค่าจากการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์สุสานเงินดั่งรายละเอียดต่อไปนี้

7.1.1 คุณค่าด้านสุนทรียภาพ

7.1.1.1 ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลัก

พิจารณาจาก (1) ลักษณะการจัดวางกลุ่มอาคารหลัก (2) ตำแหน่งในผังบริเวณ และ (3) การจัดสรรพื้นที่ในส่วนบริการและส่วนพิธีกรรม เพื่อสร้างการรับรู้และการเข้าถึงของพื้นที่มีรายละเอียดดังนี้

1. สุสานที่มีให้ความสำคัญกับการจัดกลุ่มอาคารหลักแบบกลุ่ม (clustered) หรือแบบเส้น (linear) ในบริเวณศูนย์กลางของสุสาน เพื่อแยกส่วนบริการออกจากส่วนพิธีกรรม เป็นตัวแทนของการจัดวางกลุ่มอาคารหลักเพื่อสร้างการเข้าถึง (approach) ให้กับพื้นที่จากบริเวณทางเข้า ได้แก่ สุสานแต่จิว และสุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์

2. สุสานที่มีให้ความสำคัญกับการจัดกลุ่มอาคารหลักแบบกลุ่ม หรือแบบเส้น ในบริเวณด้านหน้าของสุสาน เพื่อรวมส่วนบริการกับส่วนพิธีกรรมเข้าด้วยกัน เป็นตัวแทนของการจัดวางกลุ่มอาคารหลักเพื่อส่งเสริมการรับรู้โดยตรงให้กับพื้นที่จากบริเวณทางเข้า ได้แก่ สุสานเงินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานเงินแคะ ถนนสีลม สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง

จากการจำแนกลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลักออกเป็น 2 ด้าน จึงสามารถพิจารณาการจัดกลุ่มอาคารหลักบริเวณศูนย์กลางของสุสาน มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัวเนื่องจากเป็นลักษณะของการวางผังที่ให้ความสำคัญกับการแยกส่วนบริการและส่วนพิธีกรรมออกจากกัน รวมถึงเป็นการให้ความสำคัญกับการเข้าถึงพื้นที่อย่างชัดเจน ในขณะที่การจัดกลุ่มอาคารหลักในบริเวณด้านหน้าของสุสาน เป็นรูปแบบที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงและการจัดสรรพื้นที่ที่ชัดเจนจึงมีคุณค่าทั่วไป

7.1.1.2 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก

พิจารณาจากรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลักโดยรวมในส่วนพิธีกรรมของแต่ละสุสานเงิน มีรายละเอียดดังนี้

1. สุสานที่ประกอบด้วยอาคารหลัก ที่มีการวางผังอาคารที่มีความสมมาตรและการมีมุขหน้าอาคาร มีการให้ความสำคัญอย่างสูงกับส่วนหลังคา และเน้นการประดับตกแต่งด้วยงานปูนปั้น งานกระเบื้อง และงานศิลปกรรมตกแต่งอาคารแบบจีนหรือตะวันตก เป็นตัวแทนของอาคารที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิกที่เน้นการประดับตกแต่ง ได้แก่ (1) สุสานฮกเกี้ยน จากศาลาทำพิธีและศาลเจ้าที่ (2) สุสานเงินแคะ ถนนสี

ลม จากหอไหว้ฟ้าดิน และ (3) สุสานแต่จิว จากศาลเจ้าที่จำนวน 2 หลัง และศาลบรรพชนชาวจีนแต่จิว

2. สุสานที่ประกอบด้วยอาคารหลัก ที่มีการวางผังอาคารที่มีความสมมาตรและการมีมุขหน้าอาคาร มีการให้ความสำคัญอย่างสูงกับส่วนหลังคาแบบจีน แต่ลดทอนการประดับตกแต่งด้วยงานปูนปั้น งานกระเบื้องลงในบางส่วน และไม่มีการตกแต่งศิลปกรรมตกแต่งอาคาร เป็นตัวแทนของอาคารที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบจีนและลดทอนรายละเอียดงานประดับตกแต่งตามรูปแบบสมัยใหม่ ได้แก่ (1) สุสานจินแคะ ตรอกจันทน์ จากเจดีย์หอคอยบรรจ้อัฐิ และอาคารทำพิธี และ (2) สุสานสมาคม เจียงเจ้อ จากศาลาทำพิธีและศาลเจ้าที่

3. สุสานที่ประกอบด้วยอาคารหลัก ที่มีการวางผังอาคารที่มีความสมมาตรและการมีมุขหน้าอาคาร ไม่ให้ความสำคัญในส่วนหลังคา มักปิดซ่อนหลังคาด้วยเชิงเทิน (parapet) มีการลดทอนรายละเอียดงานตกแต่งทั้งหมด แต่อาจลดทอนสัดส่วนด้วยย่อมุมตามระบบเรขาคณิต เป็นตัวแทนของอาคารที่ลดทอนรายละเอียดงานประดับตกแต่งตามรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ได้แก่ (1) สุสานแต่จิว จากอาคารทำพิธี และ (2) สุสานกวางตุ้ง จากอาคารทำพิธีจำนวน 2 หลัง และอาคารเต๋อจ๋องหว่าง

4. สุสานที่ประกอบด้วยอาคารที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว ใช้วัสดุชั่วคราว เรียบง่าย ไม่ให้ความสำคัญกับการประดับตกแต่ง จึงเป็นอาคารที่รองรับการใช้งานภายในอาคารเป็นหลัก ไม่เน้นรูปลักษณ์ภายนอก ได้แก่ (1) สุสานจินบาบ่า จากศาลเจ้าที่และอาคารทำพิธี และ (2) สุสานจินแคะ ถนนสีลม จากศาลาทำพิธี

จากการจำแนกลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลักออกเป็น 4 ด้าน จึงสามารถพิจารณาสุสานที่ประกอบด้วยอาคารที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิกที่เน้นการประดับตกแต่ง มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัว เช่นเดียวกับอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่มีรูปลักษณ์สอดคล้องกับอิทธิพลกระแสการเคลื่อนไหวทางสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้น (early modern architecture) ของไทยในช่วงเวลาหนึ่ง คือในระหว่างปี พ.ศ. 2459 – 2508 (ใจรัก จันทรสิน, 2549: 250) ในขณะที่สุสานที่ประกอบด้วยอาคารที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว หรืออาคารที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมจีนที่ลดทอนการประดับตกแต่งตามรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ไม่ได้ยึดโยงกับกระแสนิยมทางสถาปัตยกรรมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง จึงพิจารณาเป็นสุสานที่มีคุณค่าทั่วไป

7.1.1.3 ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ

พิจารณาจากรูปลักษณะการตกแต่งทางศิลปกรรมโดยรวมจาก (1) รูปแบบฝังหลุมฝังศพ และ (2) ลักษณะการประดับตกแต่งโครงสร้างประดับตกแต่งของหลุมฝังศพในภาพรวม มีรายละเอียดดังนี้

1. สุสานที่มีความโดดเด่นด้วยหลุมฝังศพในรูปแบบฝังเกือกม้า หรือฝังสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีการให้ความสำคัญในงานตกแต่งในส่วนโครงสร้างประดับตกแต่ง จนมีความหลากหลายในภาพรวม เป็นตัวแทนของงานศิลปกรรมหลุมฝังศพที่เน้นการประดับตกแต่งและสร้างความเป็นเอกเทศ ได้แก่ สุสานจินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน และสุสานจินแคะ ถนนสีลม

2. สุสานที่มีความโดดเด่นด้วยหลุมฝังศพในรูปแบบฝังเกือกม้า หรือฝังสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีลักษณะเป็นหลุมสำเร็จรูปที่ลดทอนความสำคัญในงานตกแต่งในส่วนโครงสร้างประดับตกแต่ง จนมีความคล้ายคลึงกันในภาพรวม เป็นตัวแทนของงานศิลปกรรมหลุมฝังศพที่เน้นความกลมกลืนและสร้างความเป็นเอกภาพ ได้แก่ สุสานแต่จิว สุสานจินแคะ ตรอกจันทน์ และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

3. สุสานที่มีความโดดเด่นด้วยหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิในรูปแบบห้อง มีลักษณะเป็นหลุมสำเร็จรูปที่ลดทอนความสำคัญในงานตกแต่งในส่วนโครงสร้างประดับตกแต่ง จนมีความคล้ายคลึงกันในภาพรวม เป็นตัวแทนของงานศิลปกรรมหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิที่เน้นความกลมกลืนและสร้างความเป็นเอกภาพ ซึ่งพบเห็นในสุสานกวางตุ้งเพียงแห่งเดียว

จากการจำแนกลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพออกเป็น 3 ด้าน จึงสามารถพิจารณาสุสานที่มีหลุมฝังศพที่เน้นการประดับตกแต่งและความเป็นเอกเทศในรูปแบบฝังเกือกม้า หรือฝังสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัว เช่นเดียวกับหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิในรูปแบบห้อง เนื่องจากเป็นรูปแบบที่พบเพียงแห่งเดียวในสุสานกวางตุ้ง ส่วนสุสานที่มีลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพคล้ายคลึงกัน จึงพิจารณาเป็นคุณค่าทั่วไป

7.1.1.4 ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม

พิจารณาจากทัศนียภาพและบรรยากาศของพื้นที่ผ่านการจัดองค์ประกอบพืชพรรณ มีรายละเอียดดังนี้

1. สุสานที่มีการจัดองค์ประกอบพืชพรรณแบบแถวหรือแบบอิสระเพื่อกำหนดมุมมองและบรรยากาศในส่วนของการเข้าถึง รวมถึงส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ ทำให้มีการจัดสรรพื้นที่ปิดทึบและพื้นที่เปิดโล่งออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนในภาพรวม เป็นตัวแทนของงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับ (sequence) ของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่ ได้แก่ สุสานแต่จิว สุสานจินแคะ ตรอกจันทน์ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง

2. สุสานที่มีการจัดองค์ประกอบพีชพรรณเป็นจุด ๆ หรือแบบอิสระเพื่อเน้นการสร้างร่มเงาตามส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ แต่ไม่มีการกำหนดมุมมองและบรรยากาศในส่วนของการเข้าถึง ทำให้ไม่มีการจัดสรรพื้นที่ปิดทึบและพื้นที่เปิดโล่งออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนในภาพรวม เป็นตัวแทนของงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อตอบรับการใช้งานเป็นหลัก แต่ไม่ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงและสร้างลำดับของมุมมองให้กับพื้นที่ ได้แก่ สุสานจีนบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานจีนแคะ ถนนสีลม

จากการจำแนกลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรมด้วยทัศนียภาพและบรรยากาศของพื้นที่ออกเป็น 2 ด้าน จึงสามารถพิจารณาสุสานที่มีงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่ มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัว ส่วนสุสานที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงและสร้างลำดับของมุมมองให้กับพื้นที่ จึงพิจารณาเป็นคุณค่าทั่วไป

7.1.2 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์

7.1.2.1 อายุสมัย

พิจารณาจากความเก่าแก่ของสุสานจีนแต่ละแห่งที่ถูกสร้างขึ้นและยังคงดำรงหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน ตามที่ได้ระบุไว้ในบทที่ 5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสุสานจีนและภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ สามารถจำแนกอายุสมัยของสุสานจีนตามปีก่อตั้งในช่วงรัชสมัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. สุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2411 – 2453 ได้แก่ สุสานฮกเกี้ยน (พ.ศ. 2437) สุสานจีนแคะ ถนนสีลม (พ.ศ. 2438) สุสานแต่จีว (พ.ศ. 2442) และสุสานจีนบาบ๋า (พ.ศ. 2450) เป็นตัวแทนของสุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.5

2. สุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2468 - 2478 ได้แก่ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ (พ.ศ. 2466) และสุสานกวางตุ้ง (พ.ศ. 2478) เป็นตัวแทนของสุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.7

3. สุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2559 ได้แก่ สุสานจีนแคะตรอกจันทน์ (พ.ศ. 2503) เป็นตัวแทนของสุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.9

จากการจำแนกอายุสมัยออกเป็น 3 ช่วง จึงสามารถพิจารณาสุสานที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.5 มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัวด้านอายุสมัยทางประวัติศาสตร์มากที่สุด ส่วนสุสานที่ก่อตั้งภายหลังจากช่วงเวลาดังกล่าว จึงพิจารณาคคุณค่าด้านอายุสมัยทางประวัติศาสตร์รองลงมา

7.1.2.2 การรวมตัวของชุมชนชาวจีน

พิจารณาจากเหตุการณ์ หรือกิจกรรมการรวมตัวของชุมชนชาวจีนในกรุงเทพมหานครตามที่รวบรวมและวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 5.3 ในเรื่องของประวัติศาสตร์การรวมตัวของ

กลุ่มองค์กรชาวจีนและทรัสต์ในแต่ละกลุ่มเชื้อสายจีน เพื่อรวบรวมทุนทรัพย์ในการซื้อที่ดินและก่อตั้งสุสานสาธารณะขึ้น จนเป็นตัวแทนของสถานที่ที่ใช้ในการจัดการศพตามธรรมเนียมเดิมของชาวจีนในแต่ละช่วงเวลาอย่างต่อเนื่อง มีรายละเอียดดังนี้

1. สุสานที่มีช่วงเวลาก่อตั้งสัมพันธ์กับการรวมตัวของกลุ่มเชื้อสายจีนในรูปของชมรม สโมสร หรือสมาคมจีนในระยะแรก เป็นตัวแทนของสุสานจีนที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนเก่า หรือกลุ่มที่อพยพเข้ามาในช่วงสมัย ร.4 จนถึงช่วงปลาย ร.5 ในปี พ.ศ. 2453 ประกอบด้วยสุสานจินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานจีนแคะ ถนนสีลม สุสานแต่จี๊ และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

2. สุสานที่มีช่วงเวลาก่อตั้งสัมพันธ์กับการรวมตัวของกลุ่มเชื้อสายจีนในรูปของสมาคมจีนที่มีการจดทะเบียนในปัจจุบัน เป็นตัวแทนของสุสานจีนที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนใหม่ หรือกลุ่มชาวจีนกลุ่มสุดท้ายก่อนปิดประเทศ และกลุ่มลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นต่อมาที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ สุสานสมาคมเจียงเจ้อ และสุสานกวางตุ้ง

จากการจำแนกการรวมตัวของตัวของชุมชนชาวจีนเป็น 2 ช่วง จึงสามารถพิจารณาสุสานที่มีช่วงเวลาก่อตั้งสัมพันธ์กับการรวมตัวของกลุ่มเชื้อสายจีนในรูปของชมรม สโมสร หรือสมาคมจีนในระยะแรก มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัวในเชิงประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาวจีนเก่ากลุ่มสุดท้าย ส่วนสุสานที่สัมพันธ์กับกลุ่มเชื้อสายจีนในรูปของสมาคมจีนที่มีการจดทะเบียนในปัจจุบัน จึงพิจารณาคูณค่ารองลงมา เนื่องจากสัมพันธ์กับกลุ่มชาวจีนใหม่ และกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบัน

7.1.3 คุณค่าด้านสังคม

7.1.3.1 การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม

สุสานจีนทุกแห่งต่างเป็นจุดศูนย์รวมทางจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน แม้จะมีรายละเอียดทางวัฒนธรรมบางอย่างที่แตกต่างกันออกไปอย่างเฉพาะตัวในแต่ละกลุ่มภาษา เช่น การเคารพองค์เทพเจ้า หลักธรรมเนียมการฝังหรือฌาปนกิจ ถึงอย่างไรก็ดียังคงพบว่าสุสานจีนทุกแห่ง ยังคงเป็นตัวแทนของสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมภายในแก่บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปใน 3 โอกาส ได้แก่ (1) ในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง (清明节) ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน (2) เทศกาลสารทจีน (中元节) ช่วงเดือนสิงหาคม และ (3) เทศกาลไหว้ขนมบัวลอยหรือเทศกาลตั้งโจ้ย (冬至) ช่วงเดือนธันวาคม ดังนั้นจึงสามารถพิจารณาให้ทุกสุสานจีนมีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัวในด้านการสืบเนื่องทางวัฒนธรรม

7.1.3.2 ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

สุสานเงินในบางแห่งยังเป็นพื้นที่ทางสังคมแก่ประชาชนในพื้นที่โดยรอบ พิจารณาจากการเป็นตัวแทนของสถานที่ในการรองรับกิจกรรมทางสังคมแก่ประชาชนทั่วไป สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. สุสานเงินที่เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาทำกิจกรรมทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ เป็นตัวแทนของสุสานเงินที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ ได้แก่ สุสานแต่จิว สุสานกวางตุ้ง
2. สุสานเงินที่ไม่ได้เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาทำกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ สุสานเงินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานเงินแคะ ถนนสีลม สุสานเงินแคะ ตรอกจันทน์ และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

ดังนั้นจึงสามารถพิจารณาสุสานที่รองรับกิจกรรมทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ มีคุณค่าโดดเด่นเฉพาะตัวในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

7.1.4 สรุปผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากข้อพิจารณารายละเอียดของการประเมินคุณค่าสุสานเงินทั้งในด้านสุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์และสังคม สามารถสรุปคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัวในแต่ละสุสานเงินดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7.2 สรุปผลการประเมินคุณค่าในแต่ละด้าน

ข้อพิจารณาจากคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	สุสานเงินบาบ๋า	สุสานฮกเกี้ยน	สุสานเงินแคะถนนสีลม	สุสานแต่จิว	สุสานเงินแคะตรอกจันทน์	สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	สุสานกวางตุ้ง
1. ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลัก				✓	✓		
2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก		✓	✓	✓			✓
3. ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ	✓	✓	✓				✓
4. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม				✓	✓	✓	✓
5. อายุสมัย	✓	✓	✓	✓			
6. การรวมของตัวของชุมชนชาวเงิน	✓	✓	✓	✓		✓	
7. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8. ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ				✓			✓

7.3 ปัญหาที่กระทบคุณค่าด้านสุนทรียภาพ

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาทางด้านกายภาพที่มีผลกระทบต่อคุณค่าด้านสุนทรียภาพ มีรายละเอียดดังนี้

7.3.1 สภาพแวดล้อมของพื้นที่

1. ค่าระดับพื้นภายในสุสานต่ำกว่าระดับภายนอก

เป็นปัญหาที่พบเห็นในทุกสุสาน เกิดจากการถมที่ดินเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ โดยรอบ เป็นสาเหตุให้สุสานทุกแห่งกลายเป็นที่ต่ำและเกิดปัญหาน้ำท่วมขังทุกครั้งเมื่อเกิดฝนตกหนัก ผลของการเกิดน้ำท่วมขังส่งผลให้หลุมฝังศพต่าง ๆ มักจะเกิดรอยคราบน้ำขังขึ้นมาประมาณ 20 – 40 เซนติเมตร ปัญหาดังกล่าวพบเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะในสุสานฮกเกี้ยนและสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

แม้ว่าจะเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่เป็นประจำ แต่พบว่าทางสมาคมไม่ได้มีการเร่งสูบน้ำออก โดยปล่อยให้ น้ำซึมลงดิน หรือระบายไปเองตามธรรมชาติ (อเนก พันธุ์พฤกษ์, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2564)

ภาพที่ 7.1 (ซ้าย) ทัศนียภาพภายหลังฝนตกในสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

ภาพที่ 7.2 (ขวา) ทัศนียภาพภายหลังฝนตกในสุสานฮกเกี้ยน

2. การทรุดตัวของดิน

จากการสำรวจพบว่าโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพมักมีปัญหาการทรุดตัวจากการพัฒนาเมืองโดยรอบ สามารถพบเห็นได้ชัดเจนสำหรับสุสานที่มีโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมฝังศพทางตั้งในสุสานจีนแคะ ถนนสีลม

ภาพที่ 7.3 ปัญหาการทรุดตัวของหลุมฝังศพในสุสานจินแคะ ถนนสีลม

3. ความรุ่มร้อนและที่นั่งพักคอย

เป็นปัญหาที่ได้รับการระบุมาจากการสัมภาษณ์ลูกหลานในทุกสุสาน เนื่องจากบริเวณส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิมีลักษณะเปิดโล่ง ไม่มีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา ไม่มีที่นั่งพักคอย ทำให้ลูกหลานต้องเตรียมร่มสนาม ร่มส่วนตัว เก้าอี้ หรือว่าจ้างการติดตั้งเต็นท์ชั่วคราว ในขณะที่สุสานบางแห่งที่ไม่สามารถกางเต็นท์ชั่วคราวได้เนื่องจากพื้นที่มีความคับแคบ ครอบครัวที่มีขนาดใหญ่อาจมีการแยกไปยืนพักคอย หรือนั่งตามขอบพื้นที่ ขอบบันได ในบริเวณพื้นที่ส่วนกลางที่มีร่มเงาและใกล้กับหลุมฝังศพของแต่ละครอบครัวเป็นหลัก

ภาพที่ 7.4 (ซ้าย) การเพิ่มร่มเงาจากร่มสนามและเก้าอี้ในสุสานจินแคะ ตรอกจันทน์

ภาพที่ 7.5 (ขวา) การเพิ่มร่มเงาจากร่มสนามในสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

7.3.2 การบำรุงรักษา

สามารถจำแนกปัญหาดังกล่าวออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ปัญหาที่ส่งผลต่อรูปลักษณะองค์ประกอบของพื้นที่ และปัญหาที่ส่งผลต่อการใช้งาน สำหรับปัญหาที่ส่งผลต่อรูปลักษณะอาคาร กำแพงบรรจุอัฐิ และหลุมฝังศพ เกิดจากการขาดซึ่งการซ่อมแซมสีผิว หรือวัสดุที่ชำรุดอย่างต่อเนื่อง สังกะสีได้จากรอยคราบน้ำฝน สีของวัสดุ โครงสร้างประดับตกแต่ง ผิวนั่ง และรายละเอียดของข้อความจารึกที่เลือนลาง

ภาพที่ 7.6 (ซ้าย) ปัญหาการทิ้งขยะในบริเวณหลุมฝังศพสุสานฮกเกี้ยน

ภาพที่ 7.7 (ขวา) การขาดซึ่งการซ่อมแซมลิ่วหลุมฝังศพในสุสานจินแคะ ถนนสีลม

ส่วนปัญหาที่ส่งผลต่อการใช้งาน เป็นปัญหาชั่วคราวในเรื่องของการจัดการตัดแต่งวัชพืช และการทำความสะอาดภายในพื้นที่โดยรวม โดยพบว่าในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิของสุสานจินบางแห่งที่ถูกทิ้งร้างมักจะกลายเป็นที่ทิ้งขยะ

จากการลงสำรวจพื้นที่ในระหว่างเดือนธันวาคมถึงมกราคม ทำให้พบว่าสุสานจินที่มีปัญหาด้านการบำรุงรักษาที่ส่งผลกระทบต่อรูปลักษณ์และการใช้มากที่สุด ได้แก่ สุสานจินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน และสุสานจินแคะ ตรอกจันทน์ ส่วนสุสานจิน 4 แห่งที่เหลือ พบว่าได้รับการดูแลรักษาโดยรวมค่อนข้างดี แต่มักพบเห็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อรูปลักษณ์ในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิเป็นหลัก

7.3.3 การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่

เป็นการพัฒนาพื้นที่โดยไม่ให้ความสำคัญถึงองค์ประกอบเดิมภายในพื้นที่ เช่น สุสานจินบาบ๋า มีการถมพื้นที่เพิ่มเติมและเทพื้นคอนกรีตล้ำเข้ามายังบริเวณโดยรอบหลุมฝังศพเพื่อรองรับการจอดรถยนต์ ผลที่ตามมาคือหลุมฝังศพถูกถมดินไปมากกว่า 50 – 60% และทำให้ลำดับการจัดสรรพื้นที่และผังบริเวณเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การถมพื้นที่และเทพื้นคอนกรีตในลักษณะนี้ ยังพบเห็นในสุสานฮกเกี้ยน สุสานจินแคะ ถนนสีลม และสุสานแต่จิวในบางส่วนเพื่อเป็นที่จอดรถยนต์ แต่ไม่พบปัญหาเรื่องของการถมดินแบบสุสานจินบาบ๋า

ภาพที่ 7.8 (ซ้าย) การถมพื้นที่โดยรอบหลุมฝังศพในสุสานจินบาบ๋า

ภาพที่ 7.9 (ขวา) การเทพื้นคอนกรีตโดยรอบหลุมฝังศพในสุสานฮกเกี้ยน

7.3.4 การถูกบดบังมุมมองและการสื่อความหมาย

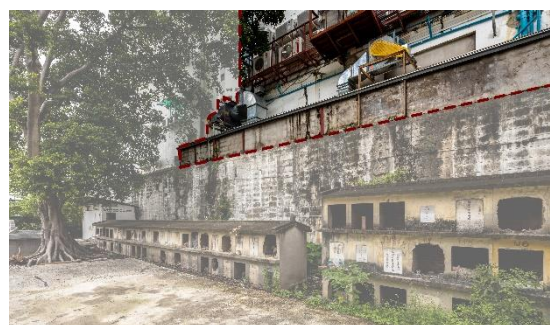
ด้วยข้อกำหนดทางกฎหมายด้านทัศนียภาพ ทำให้สุสานจีนต้องก่อกำแพงทึบทุกด้าน จึงส่งผลต่อการบดบังมุมมองและสื่อความหมาย ปัญหาที่พบได้ชัดเจนที่สุดคือสุสานจีนบาบ๋าที่ตั้งรั้วสังกะสีเงินที่สูงกว่า 3.00 เมตร ตลอดขอบเขตสุสานฝั่งถนนสีลม รวมถึงการนำป้ายชื่อสุสานออกทั้งหมด ทำให้คนภายนอกไม่สามารถรับรู้ได้ว่าเป็นสุสานจีน เช่นเดียวกับสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ และสุสานสมาคมเจียงเจ้อ ซึ่งเป็นแนวรั้วทึบก่ออิฐถือปูนที่มีรูปแบบทั่วไป ไม่มีการสร้างซุ้มประตูทางเข้า จึงไม่มีการสื่อความหมายแก่บุคคลทั่วไป

ภาพที่ 7.10 แนวรั้วสังกะสีในฝั่งถนนสีลมของสุสานจีนบาบ๋า

7.3.5 ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่

ด้วยอัตราการขยายตัวของเมืองที่สูงขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากที่สวนนอกเมืองที่มีราคาต่อตารางวาที่ต่ำกลายเป็นที่ดินกลางเมืองที่มีราคาสูงในตารางวาหลายล้านบาท จึงเป็นสาเหตุสำคัญต่อความต้องการใช้ที่ดินภายในสุสานเพื่อเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ด้านอื่นเพิ่มมากขึ้น เช่น สุสานคาทอลิกวัดกาลหว่าร์และสุสานจีนตระกูล ฮุนตระกูล เปลี่ยนแปลงเป็นอาคารคิงพาวเวอร์มหานคร สุสานไหหลำ เปลี่ยนแปลงเป็นอาคารเคซีซี สุสานในกลุ่มสุสานวัดดอนเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียนโกศลวิทยา โรงเรียนโกศลภัทรวិทย์ และโรงเรียนนิพัทธ์วิทยา ของสมาคมแต่จีวแห่งประเทศไทย ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 5.5

ภาพที่ 7.11 (ซ้าย) ปัญหาการตั้งอาคารโดยรอบสุสานกว้างดั่ง

ภาพที่ 7.12 (ขวา) ปัญหาการตั้งอาคารโดยรอบสุสานฮกเกี้ยน

จากการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เมืองดังกล่าว จึงพบเห็นปัญหาการก่อสร้างอาคารใหม่ โดยรอบขอบรั้วของสุสานเงินทุกแห่งที่มักไม่มีการกำหนดระยะถอยร่นจากสุสานอย่างเหมาะสม ทำให้พบเห็นช่องหน้าต่าง ระเบียง คอยล์ร้อน และส่วนงานระบบ หันเข้ามาสู่ภายในพื้นที่สุสาน ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านทัศนียภาพ มลภาวะทางเสียง และขยะเข้ามายังพื้นที่ อันเป็นการลดทอนคุณค่าทางสุนทรียภาพภายในพื้นที่ลง

7.4 ปัญหาที่กระทบคุณค่าด้านสังคม

เป็นการวิเคราะห์ปัญหาด้านการใช้งานในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อคุณค่าด้านสังคม ในเรื่องของการสืบเนื่องทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ มีรายละเอียดดังนี้

7.4.1 บทบาทของสุสานเงินในปัจจุบัน

เกี่ยวข้องกับ ความห่างเหินและการยึดมั่นในธรรมเนียมเงินเดิมของลูกหลานในปัจจุบัน ดังที่ปรากฏจากผลการสัมภาษณ์ลูกหลานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เข้ามาทำพิธีกรรมในช่วงเทศกาลเซ็งเม้งเพียงครั้งเดียวในรอบปี ลูกหลานบางส่วนมองว่าปัจจุบันมีคนมาไหว้ที่สุสานน้อยลงกว่าเมื่อก่อน พิเคราะห์ได้จากช่วงเทศกาลเซ็งเม้งในอดีตที่มีจำนวนคนเยอะมากจนไม่มีพื้นที่ให้ยืนทำพิธีได้สะดวก (ลูกหลานไม่ประสงค์ออกนามจากสุสานกว้างดั่ง, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2565) และจากการลงสำรวจพื้นที่ทำให้พบเห็นสภาพของหลุมฝังศพที่มีสภาพทรุดโทรมมาก จึงพอทราบได้ว่าถูกปล่อยทิ้งร้างเป็นระยะเวลาานาน โดยเฉพาะในกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม และกลุ่มสุสานวัดดอน ซึ่งต่างเป็นสุสานเก่าแก่ที่ลูกหลานในปัจจุบันมีระยะห่างจากบรรพชนรุ่นดังกล่าวประมาณ 2 – 4 ชั่วโมง ส่งผลให้เกิดความห่างเหินเพิ่มมากขึ้น

ในด้านการยึดมั่นตามธรรมเนียมเงินเดิม ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนเลือกที่จะฉาบปูนกิจและบรรจุอัฐิตามวัดเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ลูกหลานไม่ประสงค์ออกนามจากสุสานกว้างดั่งท่านหนึ่ง (สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2565) ระบุว่าญาติรุ่นพี่น้องที่เสียชีวิตลง ได้ไปบรรจุอัฐิที่วัดไผ่เงินโชตนารามแทนสุสานกว้างดั่ง ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ไม่ห่างจากสุสานมาก เช่นเดียวกับผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารในสมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย ที่ระบุว่าสุสานเงินแคะ ครอบงำพื้นที่ ยังสามารถรองรับการบรรจุอัฐิได้อยู่ แต่ปัจจุบันไม่มีลูกหลานเข้ามาซื้อช่องบรรจุอัฐิเพิ่มเติมแล้ว (สมชาย สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2564) แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสุสานเงินในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครที่ลดน้อยลงมากขึ้นในอนาคต จึงส่งผลกระทบต่อคุณค่าการสืบเนื่องทางวัฒนธรรม

7.4.2 การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท

สามารถแบ่งปัญหาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาคาร และปัญหาในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ สำหรับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับส่วนอาคาร เช่น ศาลาทำพิธีใน

กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ถูกจับจองเป็นที่พักคอยของคนดูแลสุสานในการเฝ้าดูแลรถยนต์ภายในพื้นที่ หรือเป็นที่จอดจักรยานยนต์ ซึ่งผิดวัตถุประสงค์หลักของอาคารที่ควรรองรับการพักคอย และใช้เตรียมของไหว้ในการทำพิธีกรรมของลูกหลาน จากผลการสังเกตการณ์การใช้งานในช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง ทำให้พบว่าพื้นที่ดังกล่าวลูกหลานไม่สามารถเข้าไปใช้งานภายในได้ เป็นเหตุให้ลูกหลานต้องเตรียมโต๊ะพับชั่วคราวมาเอง สำหรับอาคารอื่น ๆ เช่น อาคารบรรจุอัฐิรวมในสุสานแต่จิว ที่ยังคงมีการจัดเก็บอัฐิอยู่ในปัจจุบัน แต่ถูกจับจองเป็นที่พักอาศัยของคนดูแลสุสาน

สำหรับปัญหาในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ เป็นปัญหาจากสุสานที่เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาใช้งานในพื้นที่ได้ เช่น สุสานจินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานจินแคะ ถนนสีลม สุสานแต่จิว มักพบเห็นการจอดรถยนต์ติดชิดหลุมฝังศพ การใช้ขอบโลงบรรจุศพเป็นที่นั่งพักชั่วคราวสำหรับประชาชนที่อยู่อาศัยในอาคารโดยรอบสุสานแต่จิวทางทิศใต้ (ฝั่งติดคลองสาธารณะ) พบว่ามี การทำสะพานข้ามคลองจากอาคารเพื่อเข้ามาใช้งานพื้นที่สุสานเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น ปลูกต้นไม้และวางกระถางบนหลุมฝังศพ การปลูกไม้ล้มลุกในช่องบรรจุโลงของหลุมฝังศพที่ถูกทิ้งร้างไปแล้ว บางหลุมมีการวางระบบรดน้ำอัตโนมัติเพื่อช่วยรดน้ำ ทำให้บทบาทเดิมของหลุมฝังศพเปลี่ยนสภาพเป็นกระถางต้นไม้ และถือเป็นการลดทอนคุณค่าความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบลง เนื่องจากการเข้ามาใช้งานที่ทำให้เกิดความเสียหายและไม่เคารพคุณค่าองค์ประกอบเดิมภายในพื้นที่

ภาพที่ 7.13 การสร้างสะพานเชื่อมต่อจากอาคารสุสานแต่จิวโดยตรง

7.5 ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา

นอกเหนือจากคุณค่าโดยตรงทางสุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์ และสังคมของสุสานจินแต่ละแห่ง เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์แล้ว หากพิจารณาบริบททางภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานจินทั้ง 7 แห่ง จะพบว่าสุสานจินแต่ละแห่งยังมีศักยภาพต่อการพัฒนาเพื่อเป็นการสนับสนุนคุณค่าให้กับสุสานจินตามปัจจัยทางกายของเมืองและของพื้นที่ ได้แก่ (1) การเข้าถึง (2) บริบททางภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ (3) ขนาดและพื้นที่ว่างภายใน (4) พื้นที่สาธารณะของเมืองในปัจจุบัน และปัจจัยด้าน (5) แผนนโยบายจากเจ้าของพื้นที่ มีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

7.5.1 การเข้าถึง

ศักยภาพการเข้าถึงสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง พิจารณาจาก (1) ระยะห่างจากถนนสายหลักที่ติดต่อกับสุสาน ได้แก่ ถนนสีลม ถนนเจริญกรุง ถนนสาทร ถนนจันทน์ และถนนสาธุประดิษฐ์ (2) ระยะห่างจากป้ายรถสาธารณะที่ใกล้ที่สุด และ (3) ระยะห่างจากสถานีรถไฟฟ้าที่ใกล้ที่สุด มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7.3 วิเคราะห์การเข้าถึงจากถนนสายหลัก

ชื่อสุสาน	ระยะห่างจากถนนสายหลัก	ระยะห่างจากป้ายรถสาธารณะที่ใกล้ที่สุด	ระยะห่างจากสถานีรถไฟฟ้าที่ใกล้ที่สุด
สุสานจีนบาบ๋า	ติดถนนสีลมโดยตรง	ประมาณ 45 เมตรจากถนนสีลม	ประมาณ 500 เมตรจากสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส ช่องนนทรี
สุสานฮกเกี้ยน	ห่างจากถนนสีลมประมาณ 100 เมตร	ประมาณ 115 เมตรจากถนนสีลม	ประมาณ 430 เมตรจากสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส ช่องนนทรี
สุสานจีนแคะ ถนนสีลม	ห่างจากถนนสีลมประมาณ 160 เมตร	ประมาณ 180 เมตรจากถนนสีลม	ประมาณ 500 เมตรจากสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส ช่องนนทรี
สุสานแต่จิว	ห่างจากถนนสาทรประมาณ 600 เมตร	ประมาณ 800 เมตรจากถนนสาทร	ประมาณ 730 เมตรจากสถานีรถไฟฟ้าสุรศักดิ์
	ห่างจากถนนเจริญกรุงประมาณ 870 เมตร	ประมาณ 900 เมตรจากถนนเจริญกรุง	
สุสานจีนแคะ ทรอกจันทน์	ห่างจากถนนจันทน์ประมาณ 470 เมตร	ประมาณ 530 เมตรจากถนนจันทน์	ไม่ตั้งอยู่ในแนวรถไฟฟ้า
สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	ห่างจากถนนสาธุประดิษฐ์ประมาณ 890 เมตร	ประมาณ 900 เมตรจากถนนสาธุประดิษฐ์	ไม่ตั้งอยู่ในแนวรถไฟฟ้า
	ห่างจากถนนจันทน์ประมาณ 1,200 เมตร	ประมาณ 1,300 เมตรจากถนนจันทน์	
สุสานกวางตุ้ง	ห่างจากถนนสาธุประดิษฐ์ประมาณ 350 เมตร	ประมาณ 430 เมตรจากถนนสาธุประดิษฐ์	ไม่ตั้งอยู่ในแนวรถไฟฟ้า
	ห่างจากถนนจันทน์ประมาณ 1,400 เมตร	ประมาณ 1,500 เมตรจากถนนจันทน์	

จากข้อมูลในตารางดังกล่าว หากพิจารณาเกณฑ์ระยะการเดินเท้าของศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UDDC) ที่ใช้ผลความพึงพอใจของคนกรุงเทพมหานครต่อระยะเดินเท้าประมาณ 800 เมตร (ณัฐชานันท์ กล้าหาญ, 2560) มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง จะพบว่าสุสานจีนทุกแห่งยกเว้นสุสานสมาคมเจียงเจ้อ สามารถเข้าถึงได้จากถนนสายหลักหรือป้ายรถสาธารณะที่ใกล้ที่สุดในระยะ 800 เมตร ในขณะที่กลุ่มสุสานแยกเคโซ ถนนสีลม และสุสานแต่จีว พบว่ายังมีศักยภาพในการเข้าถึงจากสถานีรถไฟฟ้าที่ใกล้ที่สุดในระยะ 800 เมตร ดังนั้นสุสานทั้ง 6 แห่งจึงมีศักยภาพในด้านการเข้าถึงในระดับของเมือง

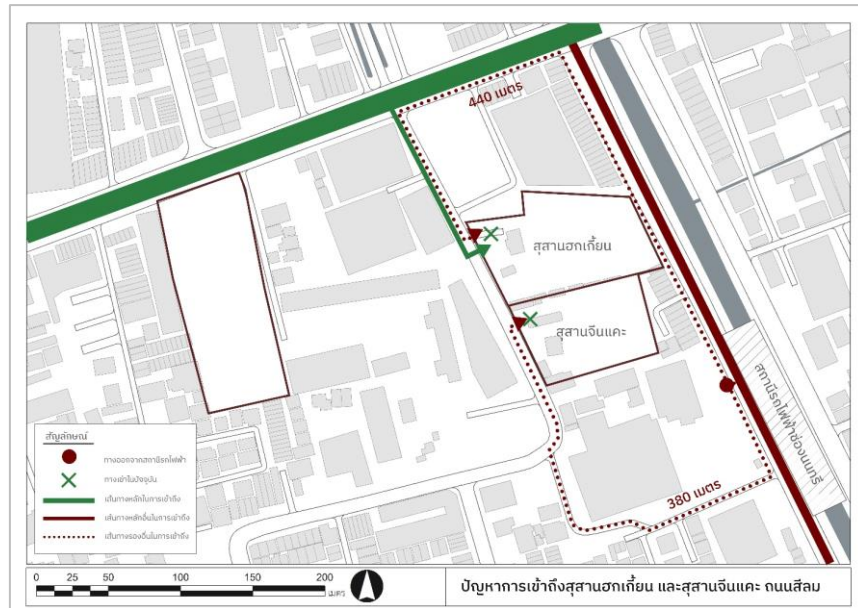
ถึงอย่างไรก็ดีสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ แม้จะเข้าถึงสะดวกในระยะเดินเท้า แต่การเข้าถึงพื้นที่ค่อนข้างลำบากจากซอยคับแคบที่มีความกว้างประมาณ 4 เมตร เช่นเดียวกับสุสานสมาคมเจียงเจ้อ ที่มีความกว้างประมาณ 3 เมตร ทำให้สุสานจีนทั้ง 2 แห่ง มีศักยภาพปานกลางต่อการเข้าถึงจากภายนอก

ภาพที่ 7.14 (ซ้าย) การเข้าถึงสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

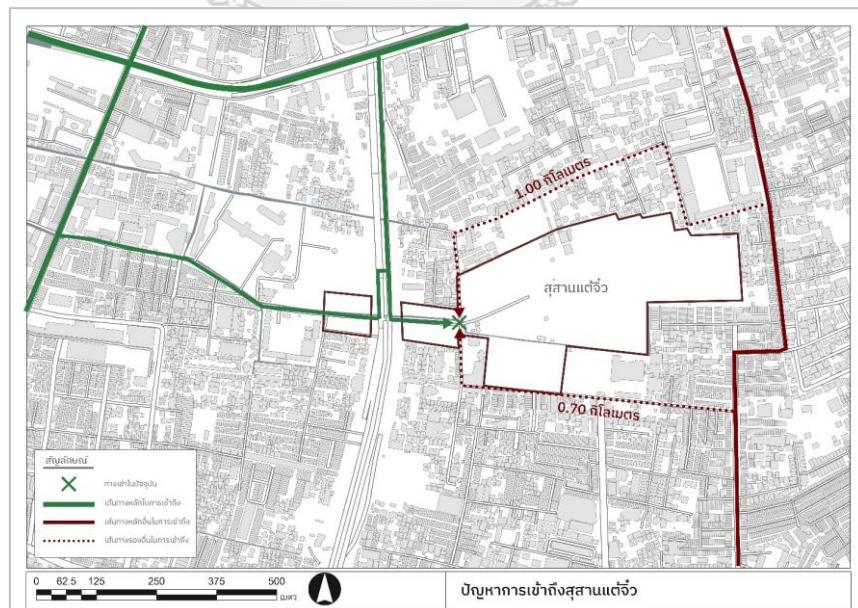
ภาพที่ 7.15 (ขวา) การเข้าถึงสุสานสมาคมเจียงเจ้อ (ดัดแปลงจาก: กุเกิลสตรีท, 2564)

นอกจากนี้สุสานจีนบางแห่งที่มีศักยภาพในการเชื่อมต่อกับถนนอีกฝั่งได้ เช่น สุสานฮกเกี้ยน และสุสานจีนแคะ ถนนสีลม ที่ปัจจุบันเข้าถึงได้จากถนนสีลม แต่มีศักยภาพการเข้าถึงจากถนนราชีวาสราชนครินทร์ หากสามารถเข้าถึงได้จากถนนสายดังกล่าว จะช่วยให้การเดินทางจากสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอส (BTS) ช่องนนทรีถึงพื้นที่ในระยะทางประมาณ 60 - 100 เมตร ขณะที่ทางเข้าปัจจุบันต้องเดินอ้อมประมาณ 300 - 400 เมตร

ภาพที่ 7.16 ศักยภาพในการเข้าถึงสุสานฮกเกี้ยนและสุสานจีนแคะ ถนนสีลม จากถนนนครราชสีมา

สำหรับสุสานแต่จิว ปัจจุบันเข้าถึงได้เฉพาะทิศตะวันตกต่อเนื่องกับถนนเจริญกรุง 57 แต่มีศักยภาพจากการเข้าถึงจากซอยสาทร 11 ทางทิศตะวันออกของสุสานบริเวณติดต่อกับโรงเรียน อัสสัมชัญแผนกประถม ทำให้การเดินทางจากฝั่งตะวันออกของสุสาน จำเป็นต้องผ่านซอยที่มีความคับแคบในชุมชน มีความกว้างประมาณ 1 ช่องการจราจร ในระยะทางประมาณ 700 – 1,000 เมตร ส่งผลให้เข้าถึงพื้นที่ลำบากหากไม่ได้เข้าถึงจากถนนเจริญกรุง 57 ตั้งแต่ต้น

ภาพที่ 7.17 ศักยภาพในการเข้าถึงสุสานแต่จิวจากซอยสาทร 11

7.5.2 บริบททางภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ

ด้วยบริบทของเมืองในปัจจุบันทำให้สุสานจีนแต่ละแห่ง ตั้งอยู่ในย่านที่แตกต่างกัน ออกไปตามบริบทของเมือง เช่น ย่านพาณิชย์กรรม ย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูง และย่านอุตสาหกรรม ในเขตเมือง ตามที่วิเคราะห์ในข้อที่ 5.6 ส่งผลให้สุสานจีนกลายเป็นพื้นที่ที่มีราคาประเมินที่ดินสูง ดังตารางที่ 7.4 ที่พบว่ากลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม มีราคาประเมินที่ดินสูงที่สุดในช่วงราคา 700,000 – 1,000,000 บาท/ตารางวา กลุ่มสุสานวัดดอน มีราคาประเมินที่ดินราว 200,000 – 500,000 บาท/ตารางวา และกลุ่มสุสานถนนจันทน์ มีราคาประเมินที่ดินราว 200,000 – 280,000 บาท/ตารางวา ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงมูลค่าที่ดินของสุสานจีนแต่ละแห่ง ที่มีช่วงราคาตั้งแต่หลัก ร้อยล้านบาทจนถึงหมื่นล้านบาทตามขนาดของพื้นที่

ตารางที่ 7.4 วิเคราะห์ราคาประเมินหน่วยที่ดินของแต่ละสุสานจีน

ชื่อสุสาน	ชื่อหน่วยที่ดิน ที่ติดต่อกับสุสาน (กรมธนารักษ์, 2562)	ราคาประเมินที่ดิน (บาท/ตารางวา)	การใช้ประโยชน์อาคารที่ พบเห็นเป็นหลัก
สุสานจีนบาบ๋า	ถนนสีลม	700,000 – 1,000,000	พาณิชย์กรรม ที่อยู่อาศัย กึ่งพาณิชย์กรรม ที่อยู่ อาศัย
สุสานฮกเกี้ยน	ถนนสีลม	700,000 – 1,000,000	
สุสานจีนแคะ ถนนสีลม	ถนนนราธิวาสราชนครินทร์	280,000 – 600,000	
สุสานแต่จิว	ถนนเจริญกรุง	200,000 – 500,000	ที่อยู่อาศัย
	ถนนสาทร	450,000 – 750,000	สถาบันการศึกษา ที่อยู่ อาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม
สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์	ถนนจันทน์	200,000 – 280,000	ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยกึ่ง
สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	ถนนจันทน์	200,000 – 280,000	พาณิชย์กรรม
สุสานกวางตุ้ง	ถนนสาธุประดิษฐ์	250,000	อุตสาหกรรม

ดังนั้นสุสานจีนแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพต่อการพัฒนาตามปัจจัยบริบทของกลุ่มย่านซึ่งมีกลุ่มผู้ใช้งานที่แตกต่างกันออกไป สามารถวิเคราะห์ศักยภาพได้ดังนี้

1. กลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสีลม ตั้งอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมที่มีราคาประเมินที่ดินสูงที่สุด จึงมีศักยภาพในการรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว พนักงานบริษัท
2. กลุ่มสุสานวัดดอน ตั้งอยู่ในย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูงที่มีราคาประเมินที่ดินสูง จึงมีศักยภาพในการรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว และประชาชนจากชุมชนโดยรอบ

3. กลุ่มสุสานถนนจันทน์ ตั้งอยู่ในย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูงและอุตสาหกรรมที่มีราคาประเมินที่ดินรองลงมา จึงมีศักยภาพในการรองรับกลุ่มประชาชนจากชุมชนโดยรอบ และกลุ่มพนักงานโรงงานข้างเคียง

7.5.3 ขนาดและพื้นที่ว่าง

เป็นการวิเคราะห์ขนาดและพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง เพื่อใช้เป็นข้อพิจารณาในการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมแก่บุคคลภายนอก และเป็นการส่งเสริมคุณค่าทางสังคมให้กับสุสานจีน

สำหรับขนาดของพื้นที่และสัดส่วนของพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง พิจารณาจากพื้นที่อันปราศจากหลังคาหรือสิ่งก่อสร้างปกคลุม เช่น ทางสัญจรหลัก ลานลาดแข็ง แหล่งน้ำ พื้นดิน ในส่วนบริการและส่วนพิธีกรรม สามารถแจกแจงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7.5 วิเคราะห์ขนาดและสัดส่วนพื้นที่ว่างภายในสุสานจีน

ชื่อสุสาน	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง โดยประมาณ (ไร่)	สัดส่วนของพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางต่อขนาดของสุสาน (%)
สุสานจีนบาบ๋า	5.77	2.34	≈40%
สุสานฮกเกี้ยน	4.34	1.32	≈30%
สุสานจีนแคะ ถนนสีลม	4.69	1.12	≈23%
สุสานแต่จิว	85	17.20	≈20%
สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์	5.06	1.07	≈21%
สุสานสมาคมเจียงเจ้อ	4.43	1.72	≈38%
สุสานกวางตุ้ง	25.50	5.63	≈22%

จากตารางดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสุสานจีนแต่ละแห่งมีสัดส่วนของพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางต่อขนาดพื้นที่เฉลี่ย 27.71% สุสานที่มีพื้นที่ว่างมากที่สุดคือสุสานแต่จิวที่ 17.2 ไร่ และน้อยที่สุดคือสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ที่ 1.07 ไร่ ส่วนสุสานที่มีสัดส่วนของพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางต่อขนาดของสุสานมากที่สุดคือสุสานจีนบาบ๋า พื้นที่ว่างดังกล่าวส่วนใหญ่อยู่ในส่วนบริการ ซึ่งถูกใช้เป็นที่จอดรถยนต์ในปัจจุบัน รองลงมาคือส่วนพิธีกรรม

7.5.4 แผนนโยบายจากเจ้าของพื้นที่

จากแผนนโยบายในปัจจุบันตามผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการพื้นที่ในข้อที่ 6.3.1 ชี้ให้เห็นว่าสุสานแต่จิวมีศักยภาพต่อการพัฒนาในเชิงสาธารณะประโยชน์มากที่สุด สำหรับสุสานจีนบาบ๋าและสุสานฮกเกี้ยน มีศักยภาพต่อการปรับปรุงหรือพัฒนาสุสานที่ต่ำ เนื่องจากในอนาคต

มีแนวโน้มต่อการย้ายออกสูง และมีโอกาสเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในด้านอื่น ส่วนสุสานเงินแห่งอื่น ๆ แม้จะไม่มีแผนนโยบายที่แน่ชัด แต่ด้วยการจัดการพื้นที่ในปัจจุบันทั้งการเป็นสุสานปิด หรือการเปิดเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ จึงมีศักยภาพปานกลางต่อการพัฒนา ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องเสนอทางเลือกของการรายได้ใหม่ให้กับเจ้าของพื้นที่จากแนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นการทดแทนการหารายได้เดิมจากการรับฝากรถยนต์ในปัจจุบัน อันเป็นส่วนส่งเสริมแผนนโยบายใหม่ต่อการพัฒนาในอนาคต

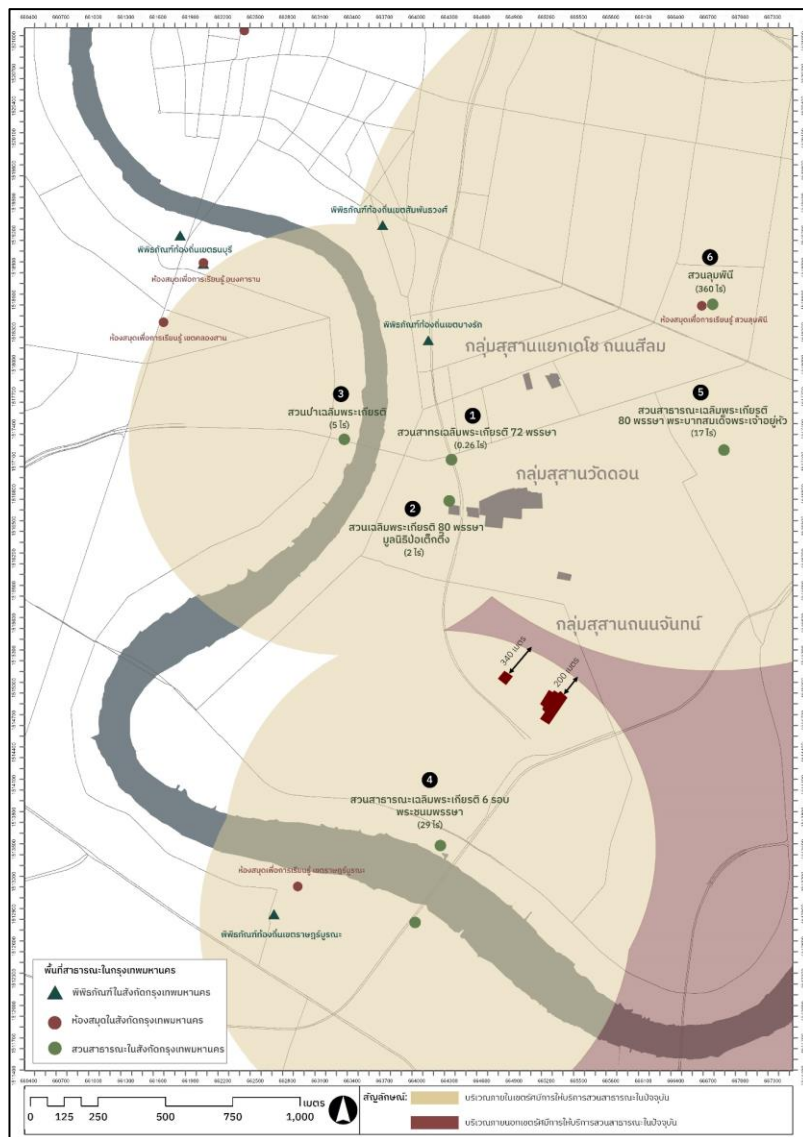
7.5.5 พื้นที่สาธารณะของเมืองในปัจจุบัน

เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของสุสานเงินต่อการเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนหรือเมืองพิจารณาเป็นพื้นที่สีเขียวในรูปสวนสาธารณะ ที่มีบทบาทในการรองรับกิจกรรมนันทนาการสำหรับประชาชนและเพื่อการรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมเมือง (ชมพูนุท คงพูนพิน และภาวิณี เอี่ยมตระกูล, 2563)

จากการศึกษาตำแหน่งพื้นที่สีเขียวที่เป็นสวนสาธารณะในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร จากข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ของศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (The Urbanis, 2563) มีทั้งหมด 104 แห่ง หากพิจารณาเกณฑ์การให้บริการของสวนสาธารณะจากขนาดพื้นที่ ในเขตพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานครของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2553: 71-72 อ้างใน ภราดร แก้วไสพร, 2558) พบว่ามีสวนสาธารณะที่มีรัศมีการให้บริการครอบคลุมหรือติดต่อกับสุสานเงิน จำนวน 5 แห่ง (ดังตารางที่ 7.6) นอกจากนี้ยังพิจารณาพื้นที่สาธารณะของเมืองในรูปของพิพิธภัณฑสถานและห้องสมุดสาธารณะในสังกัดกรุงเทพมหานคร สามารถแสดงรายละเอียดตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่สาธารณะดังกล่าวในภาพที่ 7.18

ตารางที่ 7.6 วิเคราะห์รัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน

ลำดับ	ชื่อสวนสาธารณะ	ขนาดพื้นที่	รัศมีการให้บริการตามเกณฑ์ของขนาดพื้นที่
1	สวนสาทรเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา	0.26 ไร่	300 เมตร
2	สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษามูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง	2 ไร่	400 เมตร
3	สวนป่าเฉลิมพระเกียรติ	5 ไร่	2,000 เมตร
4	สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา	29 ไร่	
5	สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	17 ไร่	
6	สวนลุมพินี	360 ไร่	3,400 เมตร

ภาพที่ 7.18 วิเคราะห์หรัศมีการให้บริการของสวนสาธารณะและตำแหน่งพื้นที่สาธารณะในปัจจุบัน

จากตารางและแผนที่แสดงการวิเคราะห์หรัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน ทำให้พบว่าสวนสาธารณะทุกแห่งอยู่ในแนวเขตหรัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน (พื้นที่สีเหลือง) อย่างไรก็ตามพบว่าสวนสาธารณะบางแห่งและสวนสาธารณะบางแห่ง มีระยะห่างจากเขตหรัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน (พื้นที่สีแดง) ที่ 340 และ 200 เมตรตามลำดับ จึงทำให้สวนสาธารณะทั้ง 2 แห่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างความต่อเนื่องของหรัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน

สำหรับพื้นที่สาธารณะในรูปของพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดสาธารณะ พบว่ามีจำนวนค่อนข้างจำกัด โดยพบว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตบางรัก และห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ สวนลุมพินี มีตำแหน่งที่ใกล้กับกลุ่มสวนสาธารณะ ถนนสีลมมากที่สุด ส่วนกลุ่มสวนสาธารณะวัดดอน และกลุ่มสวนสาธารณะจันทน์มีระยะห่างที่ห่างไกลกว่านั้น จึงมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะ

บทที่ 8

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีน

ในบทนี้จะเป็นการเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนทั้ง 7 แห่งในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครบนกรอบแนวคิดการจัดการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยพิจารณาจากผลการประเมินคุณค่าในด้านสุนทรียภาพ สังคม และประวัติศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ปัญหาที่กระทบคุณค่าในแต่ละด้าน และผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษาในบทที่ 7

8.1 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีน

8.1.1 กรอบแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ในการทบทวนแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของหน่วยงานบริการอุทยานแห่งชาติ ได้ระบุแนวคิดการบำรุงรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 4 ด้าน (Weeks & Grimmer, 1995) ประกอบด้วย (1) การอนุรักษ์ คือการดูแลองค์ประกอบเดิมภายในพื้นที่ ไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ มุ่งเน้นการดูแลรักษาและซ่อมแซมองค์ประกอบทางวัสดุเดิมที่มีอยู่ (2) การบูรณะ คือการซ่อมแซมปรับปรุงให้กลมกลืนกับของเดิม และควรกลับสู่สภาพเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีต (3) การก่อสร้างขึ้นใหม่ คือการก่อสร้างทรัพย์สินขึ้นมาใหม่บนพื้นที่เดิม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อความหมายให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง และ (4) การฟื้นฟู หรือ การปรับปรุงโยชน์การใช้สอยใหม่ คือการสงวนสิ่งที่มีคุณค่าไว้ แต่อาจมีความจำเป็นในการต่อเติม ปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมในทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมดั้งเดิมของพื้นที่ให้ดำเนินต่อไป หรือเพื่อรองรับกิจกรรมใหม่มีจุดประสงค์เพื่อสร้างชีวิตชีวาให้กับพื้นที่อีกครั้ง โดยยังคงรูปแบบลักษณะทางประวัติศาสตร์ของทรัพย์สินเดิม

จากคำถามการวิจัย ภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมีศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างไร จึงสามารถตอบคำถามดังกล่าวด้วยผลการประเมินคุณค่าและศักยภาพของสุสานจีนแต่ละแห่งบนกรอบแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมดังกล่าว สรุปเป็นแนวทางหลักในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนทั้ง 7 แห่ง ได้ดังนี้

1. **อนุรักษ์ในสภาพเดิม** เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนตามเอกลักษณ์เดิมเพื่อเป็นการรักษาคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ ตลอดจนรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเดิมเป็นหลัก ไม่มีการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมแก่บุคคลภายนอก จากข้อจำกัดทางศักยภาพในด้านการเข้าถึง และพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง ได้แก่ สุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์

2. **พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ หรือพื้นที่การเรียนรู้** เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนตามเอกลักษณ์เดิมเพื่อเป็นการรักษาคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ ตลอดจนรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเดิม และมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มเชื้อสาย

จีนให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว พิจารณาจากสุสานที่มีคุณค่าโดดเด่นในด้านด้านอายุสมัยหรือการรวมตัวของชุมชนชาวจีน และศักยภาพในด้าน (1) การเข้าถึงที่สะดวกจากถนนสายหลักและขนส่งมวลชนสาธารณะ (2) การตั้งอยู่ในย่านพาณิชย์กรรม และ (3) การมีพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางที่เหมาะสม ได้แก่ สุสานจินบาบ๋า สุสานฮกเกี้ยน สุสานจินแคะ ถนนสีลม และสุสานแต่จี๊ ส่วนสุสานสมาคมเจียงเจ็อ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงที่สะดวกจากถนนสายหลักและขนส่งมวลชนสาธารณะ จึงเน้นการพัฒนาเพื่อรองรับการเรียนรู้ให้กับชุมชนโดยรอบเป็นหลัก

3. พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนโดยรอบ เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนตามเอกลักษณ์เดิมเพื่อเป็นการรักษาคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ ตลอดจนรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเดิม และมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ ผ่านการเปิดพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมให้กับชุมชนโดยรอบ พิจารณาจากศักยภาพในด้าน (1) การตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณภายนอกเขตการค้าให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน (2) การตั้งอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมหรือย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูง (3) การมีพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางที่เหมาะสม และ (4) แผนนโยบายเพื่อสาธารณะประโยชน์ในบางสุสาน ได้แก่ สุสานแต่จี๊ สุสานสมาคมเจียงเจ็อ และสุสานกวางตุ้ง

ตารางที่ 8.1 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนทั้ง 7 แห่ง

แนวคิดการฟื้นฟูและการปรับปรุงประโยชน์ใช้สอยใหม่	สุสานจินบาบ๋า	สุสานฮกเกี้ยน	สุสานจินแคะถนนสีลม	สุสานแต่จี๊	สุสานจินแคะตروقจันทน์	สุสานสมาคมเจียงเจ็อ	สุสานกวางตุ้ง
อนุรักษ์ในสภาพเดิม					✓		
พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ หรือพื้นที่การเรียนรู้	✓	✓	✓	✓		✓	
พัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนโดยรอบ				✓		✓	✓

จากข้อเสนอแนวทางหลักในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนทั้ง 7 แห่งใน 3 แนวทางดังกล่าว ควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ประกอบภายในพื้นที่ดังนี้

1. การอนุรักษ์ผังบริเวณเดิม ประกอบด้วยระบบทางสัญจรเดิม ตำแหน่งอาคารสำคัญและหลุมฝังศพ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางกายภาพเดิมของสุสานจีนแต่ละแห่ง และส่งเสริมคุณค่าด้านลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลัก จากปัญหาการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่

2. การอนุรักษ์ หรือบูรณะองค์ประกอบหลักที่มีคุณค่าและยังคงมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ศาลเจ้าที่ ศาลาทำพิธี อาคารทำพิธีหลุมฝังศพ และกำแพงบรรจุอัฐิ เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม และการสืบเนื่องทางวัฒนธรรม จากปัญหาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ การบำรุงรักษา และการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่

3. การก่อสร้างอาคารหลักขึ้นใหม่ ได้แก่ ศาลาทำพิธี ศาลเจ้าที่ ที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่าย ใช้โครงสร้างกึ่งชั่วคราว และมีปัญหาการใช้งานผิดประเภท เพื่อเป็นการส่งเสริมคุณค่าด้านลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร

4. การฟื้นฟู และการปรับปรุงประโยชน์การใช้สอยใหม่ สำหรับพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง หรืออาคารหลักในส่วนบริการ สำหรับสถานที่ที่มีการพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์หรือพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนโดยรอบ เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ และความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

5. การอนุรักษ์และปรับปรุงงานภูมิทัศน์ ด้วยการสร้างมุมมองและบรรยากาศในส่วนของการเข้าถึง รวมถึงส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการรับรู้ทางทัศนียภาพ การใช้งานและคุณค่าด้านลักษณะภูมิสถาปัตยกรรม จากปัญหาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ และการถูกบดบังสื่อความหมาย

6. การควบคุมทัศนียภาพเมืองโดยรอบ ด้วยการเพิ่มความสูงของกำแพง การใช้วัสดุพืชพรรณทรงร่ม หรือทรงกระบอก และการร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในการออกข้อกำหนดในการปลูกสร้างอาคารใหม่โดยรอบสุสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านสุนทรียภาพโดยรวมของพื้นที่ จากปัญหาภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่

8.1.2 มาตรการเชิงสนับสนุน

นอกเหนือจากการอนุรักษ์และพัฒนาโดยตรงจากเจ้าของพื้นที่แล้ว ยังสามารถนำแนวคิดมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (living heritage) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยรอบเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนา ร่วมกับเจ้าของพื้นที่ อันเป็นการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสุสานจีน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและสุสานจีน

สำหรับหน่วยงานรัฐ ควรสร้างแรงจูงใจแก่เจ้าของพื้นที่ด้วยการสนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์และพัฒนา การจัดหาบุคลากรในการบำรุงรักษาพื้นที่ การลดหย่อนภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเนื่องจากในปัจจุบันทางเจ้าของพื้นที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายดังกล่าวเองทั้งหมด หรือการให้รางวัลในการอนุรักษ์และพัฒนา กับเจ้าของพื้นที่

8.2 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนบาบ๋า

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.2 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนบาบ๋า

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพของพื้นที่	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>ประวัติศาสตร์</p> <p>1. อายุสมัย: ตัวแทนของสุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.5</p> <p>2. การรวมของตัวของชุมชนชาวจีน: ตัวแทนของสุสานจีนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนเก่า</p>	<p>1. การบำรุงรักษา</p> <p>2. สภาพแวดล้อมของพื้นที่</p> <p>3. การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่</p> <p>4. การถูกบดบังมุมมองไม่เป็นที่รับรู้จากคนภายนอก</p>	<p>1. การเข้าถึงที่สะดวกจากการติดถนนสี่ลมและขนส่งสาธารณะ</p> <p>2. การตั้งอยู่ในย่านศูนย์กลางธุรกิจที่มีราคาที่ดินโดยประเมินสูงที่สุด</p> <p>3. มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มสุสานแยกเดโช ถนนสี่ลม ที่ 5.77 ไร่</p> <p>4. มีสัดส่วนพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง บริเวณด้านหน้าและด้านหลัง</p> <p>สูงที่สุด ในร้อยละ 40 หรือ 2.34 ไร่</p>	<p>การอนุรักษ์</p> <p>หลุมฝังศพ และลักษณะพีชพรรณเดิม</p> <p>การบูรณะ</p> <p>หลุมฝังศพ ชุ่มประตูปริเวณทางเข้า</p> <p>การก่อสร้างขึ้นใหม่</p> <p>ศาลเจ้าที่ แนวรั้วฝั่งถนนสี่ลม และศาลาทำพิธี</p> <p>การฟื้นฟู และการปรับปรุง</p> <p>ประโยชน์การใช้สอยใหม่</p> <p>พัฒนาพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์</p>
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะทางศิลปกรรม</p> <p>หลุมฝังศพ: ตัวแทนของงานศิลปกรรมหลุมฝังศพที่เน้นการประดับตกแต่งและสร้างความเป็นเอกเทศ</p>	<p>5. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่</p> <p>6. บทบาทของสุสานจีนในปัจจุบัน</p>		
<p>สังคม</p> <p>1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม</p>	<p>7. การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท</p>		

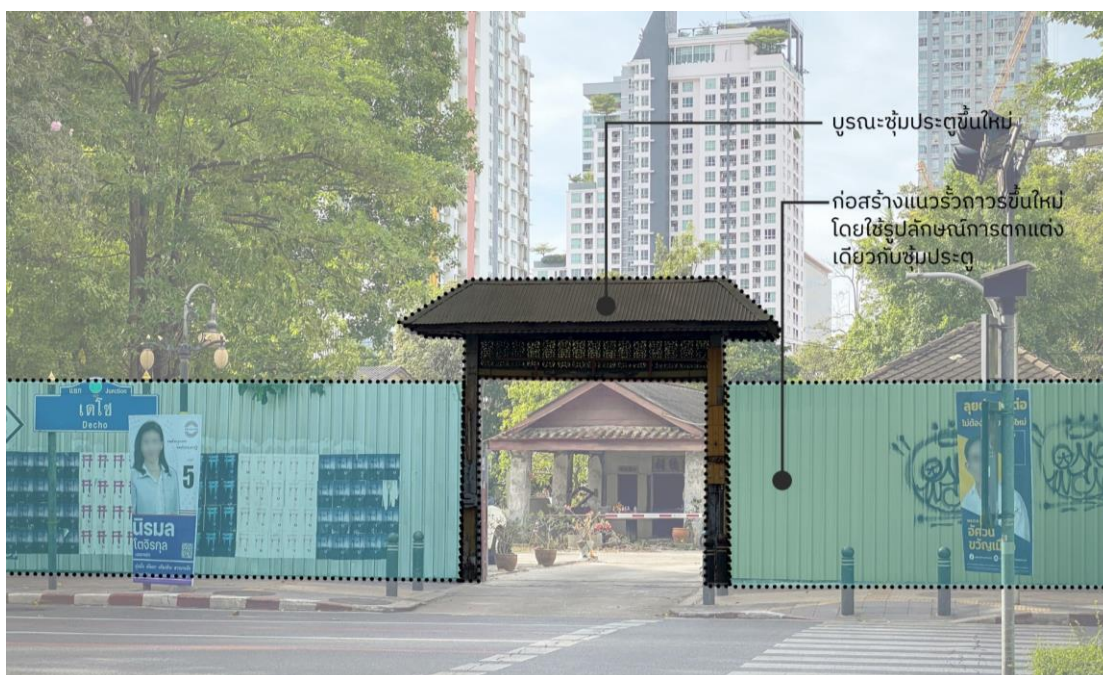
ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับสุสานและชาวจีนบาบ๋าในกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนบาบ๋า ดังต่อไปนี้

8.2.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

เนื่องจากสุสานจีนบาบ๋า ติดถนนสายหลักอย่างถนนสี่ลม จึงควรให้ความสำคัญต่อการรับรู้เป็นประการแรก ควรทำการบูรณะชุ่มประตูปริเวณทางเข้าที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม และพัฒนาแนวรั้วสังกะสีชั่วคราวขึ้นใหม่ให้เป็นแนวรั้วถาวร เนื่องจากแนวรั้วสังกะสีในปัจจุบันมีผลกระทบต่อการถูกบดบังและการสื่อความหมายของพื้นที่ (ภาพที่ 8.2) โดยอาจพิจารณาจากรูปแบบในอดีต (ภาพที่ 4.6) และติดตั้งป้ายชื่อสุสานจีนบาบ๋าในบริเวณชุ่มประตูปรับปรุงขึ้นใหม่ เพื่อให้บุคคลทั่วไปรับรู้ได้

ภาพที่ 8.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานเงินบาบ๋า (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ภาพที่ 8.2 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าสู่สถานเงินบ่า

8.2.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์เดิมบริเวณด้านหน้า และส่วนพิธีกรรมเป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และการเข้าถึงจากบุคคลภายนอก มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์ผังบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบกลุ่มที่มีการหันหน้าอาคารหลักสู่ถนนสีลมในบริเวณทางเข้า

(2) ปรับปรุงงานภูมิทัศน์บริเวณทางเข้าขึ้นใหม่ จากสภาพภูมิทัศน์ที่เป็นลานลาดแข็งเปิดโล่งที่สามารถมองเห็นอาคารและหลุมฝังศพได้อย่างชัดเจน จึงควรจัดองค์ประกอบพืชพรรณเพิ่มเติมบริเวณแนวรั้วฝั่งทางเข้า และบริเวณด้านหลังอาคารหลักจำนวน 2 หลัง ให้มีลักษณะโอบล้อมตามแนวเขตพื้นที่สาธารณะ เพื่อจำกัดมุมมองไปที่อาคารหลักเพียงอย่างเดียวจากบริเวณทางเข้า

(3) ก่อสร้างอาคารส่วนพิธีกรรมจำนวน 2 หลังขึ้นใหม่ เนื่องจากในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาในด้านการบำรุงรักษา และการมีรูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราวที่ เรียบง่าย ไม่ให้ความสำคัญกับการประดับตกแต่ง นอกจากนี้ในศาลาทำพิธี ยังพบเห็นการใช้งานพื้นที่ผิดประเภทจากการถูกยึดครองพื้นที่โดยคนดูแลสุสาน จึงเสนอให้มีการก่อสร้างขึ้นใหม่ในตำแหน่งเดิมทั้งหมด โดยเปิดให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้งานได้ในเวลาปกติ เช่นเดียวกับการเป็นศาลาที่รองรับกิจกรรมทางพิธีกรรม

ในช่วงเทศกาล และควรร้ายที่พักคนดูแลสุสานไปยังบริเวณที่จอดรถยนต์ฝั่งโรงแรมฟูราม่า (หมายเลข 7 ภาพที่ 8.1)

สำหรับศาลาทำพิธีควรกำหนดให้เป็นพื้นที่ส่งผ่าน (transition zone) ในการเข้าถึงเขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ เพื่อเป็นการควบคุมการเข้าถึงให้มีทิศทางที่แน่ชัดในจุดเดียว และป้องกันการเข้ามาใช้งานพื้นที่ผิดประเภท

(4) ติดตั้งป้ายแสดงแผนผังของสุสาน ป้ายแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสุสานและชาวจีนบ่าบ่าในกรุงเทพมหานครเพื่อการสื่อความหมาย ในบริเวณอาคารส่วนพิธีกรรม

2. เขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ และส่วนบริการ ซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์ และที่พักอาศัยคนดูแลสุสานในบริเวณด้านหลัง เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และเสนอเปิดเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งเพื่อรองรับกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวจากศิลปกรรมหลุมฝังศพที่มีคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จากปัญหาการบำรุงรักษา การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่จากการถมและเทพื้นคอนกรีตโดยรอบหลุมฝังศพ ทำให้โครงสร้างประดับตกแต่ง และป้ายจารึกของหลุมฝังศพได้รับความเสียหาย รวมถึงปัญหาการถมดินของหลุมฝังศพในพื้นที่

(2) พัฒนาพื้นที่ว่างในส่วนจอดรถยนต์เดิม (หมายเลข 6 ภาพที่ 8.1) ให้เป็นอาคารพิพิธภัณฑสถาน เนื่องจากบริเวณดังกล่าวในปัจจุบันเป็นลานลาดแข็งที่มีพื้นที่ว่างจำนวนมาก

(3) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่นั่งพักคอยภายนอก เสาไฟส่องสว่าง ตามพื้นที่ว่างภายในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ รวมถึงป้ายแสดงรายละเอียดจากจารึกของหลุมฝังศพในแต่ละหลุม เพื่อรองรับการใช้งานจากลูกหลานในช่วงเทศกาลและบุคคลภายนอกจากการเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง

8.2.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่

ปัญหาที่พบเห็นได้ชัดเจนคือโรงแรมฟูราม่า สีลม และที่พักอาศัยส่วนบุคคลที่มีช่องเปิดเข้าสู่อาคารโดยตรงทางทิศตะวันตกของสุสาน แต่ด้วยศักยภาพจากพื้นที่ว่างในบริเวณที่ติดกับอาคารดังกล่าว จึงเสนอให้เพิ่มพรรณไม้ทรงร่มหรือทรงกระบอกที่มีความแน่นตลอดแนวรั้ว เพื่อปกปิดทัศนียภาพที่ไม่สอดคล้องกับสุสานออก

8.3 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานฮกเกี้ยน

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.3 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานฮกเกี้ยน

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพของพื้นที่	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>ประวัติศาสตร์</p> <p>1. อายุสมัย: ตัวแทนของสุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.5</p> <p>2. การรวมของตัวของชุมชนชาวจีน: ตัวแทนของสุสานจีนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนเก่า</p>	<p>1. การบำรุงรักษา</p> <p>2. สภาพแวดล้อมของพื้นที่</p> <p>3. การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่</p> <p>4. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่</p> <p>5. บทบาทของสุสานจีนในปัจจุบัน</p> <p>6. การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท</p>	<p>1. การเข้าถึงที่สะดวกจากการติดต่อซอยสี่ลม 9 ซึ่งห่างจากถนนสี่ลมประมาณ 100 เมตร รวมถึงขนส่งสาธารณะ</p> <p>2. การตั้งอยู่ในย่านศูนย์กลางธุรกิจที่มีราคาที่ดินโดยประเมินสูงที่สุดในพื้นที่ส่วนกลาง บริเวณด้านหน้าของสุสาน ในรัยยะ 30 หรือ 1.32 ไร่</p>	<p>การอนุรักษ์</p> <p>ศาลเจ้าที่ สฤปปราจารย์ รวมถึง หลุมฝังศพ และลักษณะพืชพรรณเดิม</p> <p>การบูรณะ</p> <p>หลุมฝังศพ ศาลาทำพิธี แนวรั้วฝั่งซอยสี่ลม 9 และ กำแพงบรรจัจฉี</p> <p>การก่อสร้างขึ้นใหม่</p> <p>แนวรั้วฝั่งถนนราธิวาสฯ</p> <p>การฟื้นฟู และการปรับปรุงโยชน์การใช้สอยใหม่</p> <p>พัฒนาพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่การเรียนรู้ หรือพิพิธภัณฑ์</p>
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะทางศิลปกรรม</p> <p>หลุมฝังศพ: ตัวแทนของงานศิลปกรรมหลุมฝังศพที่เน้นการประดับตกแต่งและสร้างความเป็นเอกลักษณ์</p> <p>2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคาร</p> <p>หลัก: ตัวแทนของอาคารที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบจีนหรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิกที่เน้นการประดับตกแต่ง</p>			
<p>สังคม</p> <p>1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม</p>			

ภาพที่ 8.3 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานฮกเกี้ยน (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับสุสาน และชาวจีนฮกเกี้ยนในกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานฮกเกี้ยนดังต่อไปนี้

8.3.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

แม้บริเวณทางเข้าสุสานฮกเกี้ยนในปัจจุบันจะไม่มีปัญหาด้านการถูกบดบังและการสื่อความหมาย เนื่องจากเป็นรั้วกึ่งทึบทำให้สามารถมองเห็นภายในได้จากแนวถนนซอยสีลม 9 ถึงอย่างไรก็ดีแนวรั้วดังกล่าวพบว่ามีสภาพทรุดโทรม ไม่มีป้ายชื่อหลักที่แสดงถึงชื่อสุสาน จึงควรบูรณะแนวรั้วและติดตั้งป้ายชื่อสุสานฮกเกี้ยนให้มีความโดดเด่นอย่างน้อย 1 จุด นอกจากนี้ในผังถนนราธิวาสราชนครินทร์ พบว่าเป็นแนวกำแพงทึบและมีประตูทางเข้าที่เป็นบานเปิดธรรมดา (ทางเข้า C ภาพที่ 8.3) ซึ่งไม่สื่อความหมายของการเป็นสุสานจีน จึงควรปรับเป็นซุ้มประตูและแนวรั้วให้มีรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมจีน เพื่อให้บุคคลทั่วไปรับรู้ได้ถึงการเป็นสุสานจีน โดยอาจเปิดให้เข้าถึงได้ในบางโอกาสที่สำคัญ

8.3.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์เดิมบริเวณด้านหน้า ส่วนพิธีกรรม และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ ซึ่งเป็นหลุมฝังศพขนาดใหญ่ในบริเวณทางเข้า เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และการเข้าถึงจากบุคคลภายนอก มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาดังนี้

(1) อนุรักษ์ผังบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบกลุ่มบริเวณทางเข้า ทั้งนี้ควรปรับปรุงงานภูมิทัศน์เป็นลานทางเข้า (หมายเลข 11 ภาพที่ 8.3) ที่ใช้วัสดุปูพื้นเดียวกันเพื่อเชื่อมโยงกลุ่มอาคารดังกล่าวให้มีลักษณะต่อเนื่อง เนื่องจากในปัจจุบันศาลเจ้าพ่อเตอะแป๊ะกงและสถูปบรรจุอัฐิรวมตั้งอยู่ติดต่อกับหลุมฝังศพขนาดใหญ่ ทำให้การรับรู้อาคารหลักมุ่งไปที่ศาลาทำพิธี ที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของสุสานบริเวณทางเข้าเพียงจุดเดียว

(2) ปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าขึ้นใหม่ จากสภาพภูมิทัศน์ของสุสานที่เป็นลานลาดแข็งเปิดโล่ง สามารถมองเห็นอาคารและหลุมฝังศพได้อย่างชัดเจน จึงควรจัดองค์ประกอบพืชพรรณเพิ่มเติมให้มีลักษณะโอบล้อมเป็นฉากหลังตามแนวเขตพื้นที่สาธารณะ เพื่อขับเน้นมุมมองไปที่อาคารหลักและหลุมฝังศพขนาดใหญ่ในบริเวณทางเข้า

(2) อนุรักษ์และบูรณะศาลเจ้าพ่อเตอะแป๊ะกงและสถูปบรรจุอัฐิรวม จากคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัวในด้านสถาปัตยกรรมและการใช้งานของพื้นที่

(3) บูรณะศาลาทำพิธี จากคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัวทางสถาปัตยกรรม ในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาด้านการบำรุงรักษา และการใช้งานพื้นที่ผิดประเภทจากการถูกยึดครองพื้นที่โดยคนดูแลสุสานเพื่อใช้เฝ้ารถยนต์ จึงควรทำการบูรณะอาคารขึ้นใหม่ และเปิดให้บุคคลภายนอกเข้าถึงได้ โดยเปิดเป็นสถานที่สำหรับจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ และในช่วงเทศกาลยังสามารถรองรับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องได้ และควรมาย้ายที่พัคนดูแลสุสานไปยังจุดอื่นในบริเวณที่ว่างของสุสาน

(4) รื้อถอนที่พักออาศัยผู้ดูแลสุสานบริเวณทางเข้า เนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณที่ส่งผลต่อการรับรู้ อีกทั้งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว ที่ไม่สอดคล้องกับบริบทในส่วนพิธีกรรม จึงควรมาย้ายส่วนดังกล่าวออกไปยังเขตพื้นที่กิ่งสาธารณะติดต่อกับส่วนสุขาเดิม (หมายเลข 9 ภาพที่ 8.3)

(5) ติดตั้งป้ายแสดงแผนผังของสุสาน ป้ายแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสุสานและชาวจีนฮกเกี้ยนในกรุงเทพมหานครเพื่อการสื่อความหมาย ในบริเวณลานทางเข้า

2. เขตพื้นที่กิ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ และส่วนบริการ ซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์ในปัจจุบันอีกจุดหนึ่ง เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และเสนอเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งเพื่อรองรับกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวจากศิลปกรรมหลุมฝังศพที่มีคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จากปัญหาการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ในด้านค่าระดับพื้นภายในสุสานต่ำกว่าระดับภายนอก จนเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่ การใช้งานใหม่ที่ผิดประเภทบนหลุมฝังศพ และการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่จากการเทพื้นคอนกรีตโดยรอบหลุมฝังศพเดิมและกำแพงบรรจุอัฐิในบริเวณส่วนจอดรถยนต์ ทั้งนี้อาจพิจารณาในการย้ายส่วนหลุมฝังศพเดิมจำนวน 3 หลุมบริเวณส่วนจอดรถยนต์เดิม ไปยังส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิที่ยังว่างอยู่ เพื่อให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่ว่างหลักเพื่อสร้างความต่อเนื่องในการใช้งานด้านอื่น ๆ

(2) พัฒนาพื้นที่ว่างในส่วนจอดรถยนต์เดิม (หมายเลข 10 ภาพที่ 8.3) ให้เป็นจุดพักคอยและใช้แสดงข้อมูลสำหรับพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งเป็นหลัก โดยอาจมีลักษณะเป็นซุ้มนิทรรศการชั่วคราว หรือกึ่งถาวร เพื่อให้ลูกหลานเข้ามาประกอบพิธีกรรมได้ในช่วงเทศกาล

(3) ติดตั้งป้ายแสดงรายละเอียดจากจารึกของหลุมฝังศพในแต่ละหลุม เพื่อรองรับการเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

8.3.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่

ปัญหาที่พบเห็นได้อย่างชัดเจนมาจากกลุ่มอาคารของสีลมพลาซ่าทางทิศเหนือที่มีลักษณะเป็นด้านหลังอาคาร จึงพบเห็นช่องหน้าต่าง ระเบียง คอยล์ร้อน และส่วนงานระบบ หันเข้ามาสู่ภายในพื้นที่สุสาน แต่เนื่องจากบริเวณที่ติดกับอาคารดังกล่าวเป็นส่วนบรรจุอัฐิ ไม่มีพื้นที่ในการถอยร่น จึงเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยใช้แนวกำแพงที่สูงขึ้นเพื่อปกปิดส่วนดังกล่าว

8.4 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนและ ถนนสีลม

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.4 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนและ ถนนสีลม

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพในการพัฒนา	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>ประวัติศาสตร์</p> <p>1. อายุสมัย: ตัวแทนของสุสานจีนที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.5</p> <p>2. การรวมของตัวของชุมชนชาวจีน: ตัวแทนของสุสานจีนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนเก่า</p>	<p>1. สภาพแวดล้อมของพื้นที่</p> <p>2. การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่</p> <p>3. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่</p> <p>4. บทบาทของสุสานจีนในปัจจุบัน</p>	<p>1. การเข้าถึงที่สะดวกจากการติดต่อซอยสีลม 9 ซึ่งห่างจากถนนสีลมประมาณ 115 เมตร รวมถึงขนส่งสาธารณะ</p> <p>2. การตั้งอยู่ในย่านศูนย์กลางธุรกิจที่มีราคาที่ดินโดยประเมินสูงที่สุด</p> <p>3. มีสัดส่วนพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง บริเวณด้านหน้าของสุสาน ในร้อยละ 23 หรือ 1.12 ไร่</p>	<p>การอนุรักษ์</p> <p>ห่อหุ้มฟ้าดิน หลุมฝังศพเดิม และลักษณะพืชพรรณเดิม</p> <p>การบูรณะ</p> <p>แนวรั้วฝั่งสีลม 9</p> <p>ซุ้มประตูทางเข้า และกำแพงบรรจุอัฐิ</p> <p>การก่อสร้างขึ้นใหม่</p> <p>ศาลาทำพิธี</p> <p>การฟื้นฟู และการปรับปรุงโยชน์การใช้สอยใหม่</p> <p>พัฒนาพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์</p>
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะทางศิลปกรรมหลุมฝังศพ: ตัวแทนของงานศิลปกรรมหลุมฝังศพที่เน้นการประดับตกแต่งและสร้างความเป็นเอกเทศ</p> <p>2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก: ตัวแทนของอาคารที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิกที่เน้นการประดับตกแต่ง</p>			

ภาพที่ 8.4 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแคะ ถนนสี่ลม (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับสุสานและชาวจีนแคะในกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแคะถนนสีลม ดังต่อไปนี้

8.4.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

เนื่องจากแนวรั้วของสุสานจีนแคะ ถนนสีลมในปัจจุบัน มีรูปลักษณะเดียวกับสุสานฮกเกี้ยนซึ่งเป็นรั้วกึ่งทึบทำให้สามารถมองเห็นภายในได้จากแนวถนนซอยสีลม 9 ถึงอย่างไรก็ดีแนวรั้วดังกล่าวพบว่ามีสภาพทรุดโทรม ขาดการบำรุงรักษา นอกจากนี้สุสานจีนแคะ ยังประกอบด้วยซุ้มประตูทางเข้าเดิม ซึ่งมีสภาพทรุดโทรม และถูกปิดเป็นประจำ จึงเป็นการลดทอนคุณค่าความสำคัญลง ควรทำการบูรณะทั้งซุ้มประตูและแนวกำแพงรั้วขึ้นใหม่ เพื่อส่งเสริมการรับรู้และสนับสนุนคุณค่าให้โดดเด่นขึ้นมา และเปลี่ยนซุ้มประตูทางเข้าดังกล่าว (ทางเข้า B ภาพที่ 8.4) ให้เป็นประตูสำหรับทางเท้าแทนการเป็นทางรถยนต์ เนื่องจากประตूमืดความคับแคบ

8.4.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์เดิมบริเวณด้านหน้า ส่วนพิธีกรรม และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ ที่เป็นหลุมฝังศพเดิมจำนวน 1 หลุมซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าหอไหว้ฟ้าดิน เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และการเข้าถึงจากบุคคลภายนอก มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์ฝั่งบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบเส้น ตั้งแต่ซุ้มประตูทางเข้าสู่หอไหว้ฟ้าดิน ควรปรับปรุงงานภูมิทัศน์เป็นลานทางเข้าสำหรับทางเท้า (หมายเลข 11 ภาพที่ 8.4) ไม่ให้รถยนต์เข้าไปจอดในส่วนดังกล่าว เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มอาคารดังกล่าวให้มีความต่อเนื่อง

(2) อนุรักษ์และบูรณะหอไหว้ฟ้าดิน จากคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัวในด้านสถาปัตยกรรมและการใช้งานของพื้นที่ และกำหนดให้หอไหว้ฟ้าดินเป็นพื้นที่ส่งผ่านในจุดเดียวตามลักษณะการใช้งานของพื้นที่ แทนการเข้าถึงจากหลายทิศทางในปัจจุบัน

(3) ก่อสร้างศาลาทำพิธีขึ้นใหม่ เนื่องจากในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาด้านการบำรุงรักษา การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท จากการใช้เป็นที่จอดรถมอเตอร์ไซด์ และการมีรูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราวที่เรียบง่าย ไม่ให้ความสำคัญกับการประดับตกแต่ง จึงเสนอให้ก่อสร้างใหม่ด้วยโครงสร้างถาวรและมีรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนที่สอดคล้องไปกับหอไหว้ฟ้าดินและซุ้มประตู

สำหรับศาลาทำพิธีควรถูกกำหนดไว้เฉพาะกิจกรรมพักผ่อนหรือจัดนิทรรศการชั่วคราว เพื่อรองรับการใช้งานจากบุคคลภายนอกหรือการประกอบพิธีกรรมจากลูกหลาน ไม่ให้มีการจอดจักรยานยนต์ตามการใช้งานในปัจจุบัน

(4) รื้อถอนลานจอดรถยนต์ในร่มในบางจุด เนื่องจากหลังคาของลานจอดรถส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพในบริเวณทางเข้าจากรูปแบบสถาปัตยกรรมชั่วคราว ไม่สอดคล้องไปกับอาคารส่วนพิธีกรรม จึงเสนอให้พัฒนาเป็นลานจอดรถแบบเปิดโล่งและปลูกไม้ยืนต้นเพื่อสร้างความร่มเงา

(5) ปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าขึ้นใหม่ จากสภาพภูมิทัศน์ของสุสานที่เป็นลานลาดแข็งเปิดโล่ง สามารถมองเห็นอาคารและหลุมฝังศพได้อย่างชัดเจน จึงควรจัดองค์ประกอบพืชพรรณเพิ่มเติมให้มีลักษณะโอบล้อมเป็นฉากหลังตามแนวเขตพื้นสาธารณะ เพื่อขับเน้นมุมมองไปที่แนวอาคารหลักเป็นหลักเพื่อสร้างการเข้าถึงให้กับพื้นที่

(6) ติดตั้งป้ายแสดงแผนผังของสุสาน ป้ายแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสุสานและชาวจีนแคะในกรุงเทพมหานครเพื่อการสื่อความหมายในบริเวณลานทางเข้า

2. เขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ และส่วนบริการ ซึ่งเป็นส่วนจอดรถยนต์และที่พักอาศัยคนดูแลสุสานในปัจจุบัน เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และเสนอเปิดเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งจากศิลปกรรมหลุมฝังศพที่มีคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จากปัญหาการบำรุงรักษา และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการทรุดตัวของดินทำให้หลุมฝังศพเกิดการทรุดตัว

(2) พัฒนาพื้นที่ว่างในส่วนจอดรถยนต์เดิมและส่วนร้านค้าของที่พักอาศัยคนดูแลสุสาน (หมายเลข 10 ภาพที่ 8.4) ให้เป็นพิพิธภัณฑสถานและจุดที่พักคอยหลัก โดยอาจมีลักษณะเป็นซุ้มนิทรรศการชั่วคราว หรือกึ่งถาวร เพื่อให้ลูกหลานเข้ามาประกอบพิธีกรรมได้ในช่วงเทศกาล

(3) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่นั่งพักคอยภายนอก เสาไฟส่องสว่าง ตามพื้นที่ว่างภายในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ รวมถึงป้ายแสดงรายละเอียดจากจารึกของหลุมฝังศพในแต่ละหลุม เพื่อรองรับการใช้งานจากลูกหลานและการเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง

8.4.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่

ปัญหาที่พบเห็นในบริเวณสุสานจีนแคะ ถนนสีลม มาจากด้านหลังอาคารทางทิศตะวันออก จึงพบเห็นช่องทางต่าง ระเบียบ คอยล์ร้อน และส่วนงานระบบ หันเข้ามาสู่ภายในพื้นที่สุสาน แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวติดชิดกับกลุ่มอาคาร จึงเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยการใช้แนวกำแพงสูงเพื่อปกปิดส่วนดังกล่าว ในขณะที่ทิศใต้ของสุสานซึ่งติดต่อกับอาคารมหานครคิวบ์ มีปัญหา

จากมลภาวะทางเสียงของงานระบบแอร์ แต่เนื่องจากมีที่ว่างจำนวนมาก จึงเสนอให้มีปลูกไม้ยืนต้น ทรงร่ม หรือทรงกระบอกให้มีความหนาแน่นตลอดแนวรั้ว

8.5 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานแต่จิว

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.5 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานแต่จิว

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพในการพัฒนา	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>ประวัติศาสตร์</p> <p>1. อายุสมัย: ตัวแทนของสุสานเงินที่ก่อตั้งขึ้นในสมัย ร.5</p> <p>2. การรวมของตัวของชุมชนชาวจีน: ตัวแทนของสุสานเงินที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนเก่า</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การบำรุงรักษา 2. สภาพแวดล้อมของพื้นที่ 3. การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ 4. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่ 5. บทบาทของสุสานเงินในปัจจุบัน 6. การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเข้าถึงที่สะดวกปานกลางจากถนนเจริญกรุง ถนนสาทรและขนส่งสาธารณะ 2. การตั้งอยู่ในย่านชุมชนหนาแน่นในเขตเมือง 3. มีขนาดใหญ่ที่สุดถึง 85 ไร่ 4. มีพื้นที่ว่างภายในพื้นที่ส่วนกลาง บริเวณด้านหน้าต่อเนื่องไปจนถึงศูนย์กลางสุสานกว่า 17.20 ไร่ 5. แผนนโยบายต่อการพัฒนาพื้นที่เพื่อสาธารณะประโยชน์ 	<p>การอนุรักษ์</p> <p>ศาลเจ้าที่ ศาลาใต้ธงกง ศาลบรรพชนแต่จิว อาคารทำพิธี บ่วงหยิ่งหมอ หลุมฝังศพ และลักษณะพืชพรรณเดิม</p> <p>การบูรณะ</p> <p>อาคารทำพิธี</p> <p>การฟื้นฟู และการปรับปรุงประโยชน์การใช้สอยใหม่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คงสถานะของการเป็นพื้นที่สาธารณะ 2. พัฒนาพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่การเรียนรู้ 3. พัฒนาอาคารหลักในส่วนบริการเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะการจัดกลุ่มอาคารหลัก: ตัวแทนของการจัดวางกลุ่มอาคารหลักเพื่อสร้างการเข้าถึงให้กับพื้นที่จากบริเวณทางเข้า</p> <p>2. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก: ตัวแทนของอาคารที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบจีน หรือผสมรูปแบบตะวันตกแบบคลาสสิกที่เน้นการประดับตกแต่ง และลวดลายละเอียดงานประดับตกแต่งตามรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่</p> <p>3. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม: ตัวแทนของงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อ</p>			

ตารางที่ 8.5 (ต่อ) สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานแต่จิว

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพในการพัฒนา	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>ตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่</p> <p>สังคัม</p> <p>1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม</p> <p>2. ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ</p>			

ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาด้วยการคงสถานะของการเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนโดยรอบ และพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านการการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับอุทยานและชาวจีนแต่จิวในกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานแต่จิว ดังต่อไปนี้

8.5.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

ควรอนุรักษ์ซุ้มประตูทางเข้าเดิมที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ซึ่งพบว่าในปัจจุบันได้รับการดูแลรักษาอย่างดี สำหรับทางเข้ารองทางทิศตะวันออกของอุทยานบริเวณติดต่อกับโรงเรียนอัสสัมชัญแผนกประถม ซึ่งมีศักยภาพในการเข้าถึงจากซอยสาทร 11 ได้ (ทางเข้า B ภาพที่ 8.5) พบว่ามีสภาพเป็นรื้อรันทิ้งทิ้งไป จึงควรพัฒนาเป็นซุ้มประตูและปรับปรุงงานภูมิทัศน์ดังกล่าวขึ้นใหม่ เพื่อส่งเสริมการรับรู้ถึงการเป็นอุทยานจีนในบริเวณดังกล่าว และรองรับการเข้าถึงให้กับบุคคลทั่วไป

8.5.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์เดิมบริเวณด้านหน้า ส่วนพิธีกรรม และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ ที่เป็นบ่วงหยิ่งหมอหรือหลุมบรรจุอัฐิรวมบริเวณด้านหน้าของอุทยาน เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และการเข้าถึงจากบุคคลภายนอก เพื่อรองรับกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานแต่จิวดังนี้

ภาพที่ 8.5 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแต้จิ๋ว (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

(1) อนุรักษ์ฝั่งบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบกลุ่มบริเวณศูนย์กลางสุสาน โดยพบว่าเป็น 1 ใน 2 สุสานจีนที่สร้างการเข้าถึงด้วยการแยกส่วนพิธีกรรมออกจากส่วนบริการอย่างชัดเจน จึงมีคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว

(2) อนุรักษ์งานภูมิสถาปัตยกรรมเดิมที่มีคุณค่าโดดเด่นต่อการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่ จึงควรรื้อถอนหรือปรับปรุงซุ้มต้นที่กิ่งชั่วคราวที่บดบังมุมมองและไม่สอดคล้องกับอาคารหลัก รวมถึงปลูกพรรณไม้เพิ่มเติมเป็นแนวแถวตลอดทางสัญจรหลักและเป็นฉากหลังให้กับกลุ่มอาคารหลักบริเวณศูนย์กลางสุสาน

(3) อนุรักษ์และบูรณะศาลเจ้าที่จำนวน 2 หลัง ศาลาใต้โถงง ศาลบรรพชนแต่จิว อาคารทำพิธี จากคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัวในด้านสถาปัตยกรรมและการใช้งานของพื้นที่ สำหรับศาลบรรพชนแต่จิว และอาคารทำพิธีที่มีการปิดพื้นที่ตลอดเวลา เสนอเปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าไปศึกษาเรียนรู้คุณค่าภายในได้ โดยอาจเป็นสถานที่ที่รองรับนิทรรศการที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาปกติ ในขณะที่ช่วงเทศกาลสามารถใช้ประกอบพิธีกรรมเดิมได้

(4) ปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารบรรจุอัฐิรวม เนื่องจากเป็นอาคารหลักในส่วนบริการเพื่อใช้บรรจุอัฐิที่ยังไม่ได้รับการฝัง แต่ในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาด้านการบำรุงรักษา การใช้งานพื้นที่ผิดประเภท จากการเป็นที่ยู่อาศัยของคนดูแลสุสาน จึงเสนอให้ปรับเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนแต่จิว และทำการย้ายที่อยู่คนดูแลสุสานไปยังบริเวณที่ว่างของสุสาน (หมายเลข 17 ภาพที่ 8.5)

(5) ปรับประโยชน์ใช้สอยอาคารที่ทำการสุสาน เนื่องจากเป็นอาคารหลักในส่วนบริการบริเวณทางเข้า ที่มีการเก็บข้อมูลสำคัญภายในสุสานไว้ แต่ในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาด้านการบำรุงรักษา การพัฒนาปรับปรุง หลังคากันแดดบริเวณด้านหน้าอาคาร เพื่อเป็นที่พักชั่วคราวของคนดูแลรถยนต์ ทำให้อาคารถูกลดความสำคัญลง จึงเสนอให้ปรับเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนแต่จิว พร้อมกับรื้อถอนซุ้มกิจกรรมโดยรอบออก เพื่อพัฒนาให้เป็นจุดพักคอยหลักบริเวณทางเข้าและเป็นบริเวณที่ใช้แสดงข้อมูลพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งผ่านการติดตั้งป้ายแสดงแผนผัง ป้ายแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสุสานและชาวจีนแต่จิว (หมายเลข 16 ภาพที่ 8.5)

(6) พัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคม (หมายเลข 18 ภาพที่ 8.5) เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นสนามหญ้าขนาดใหญ่ จึงมีศักยภาพต่อการเปิดพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการรวมตัวหรืองานเทศกาลกลางแจ้งที่เจ้าของพื้นที่สามารถเก็บค่าเช่าได้

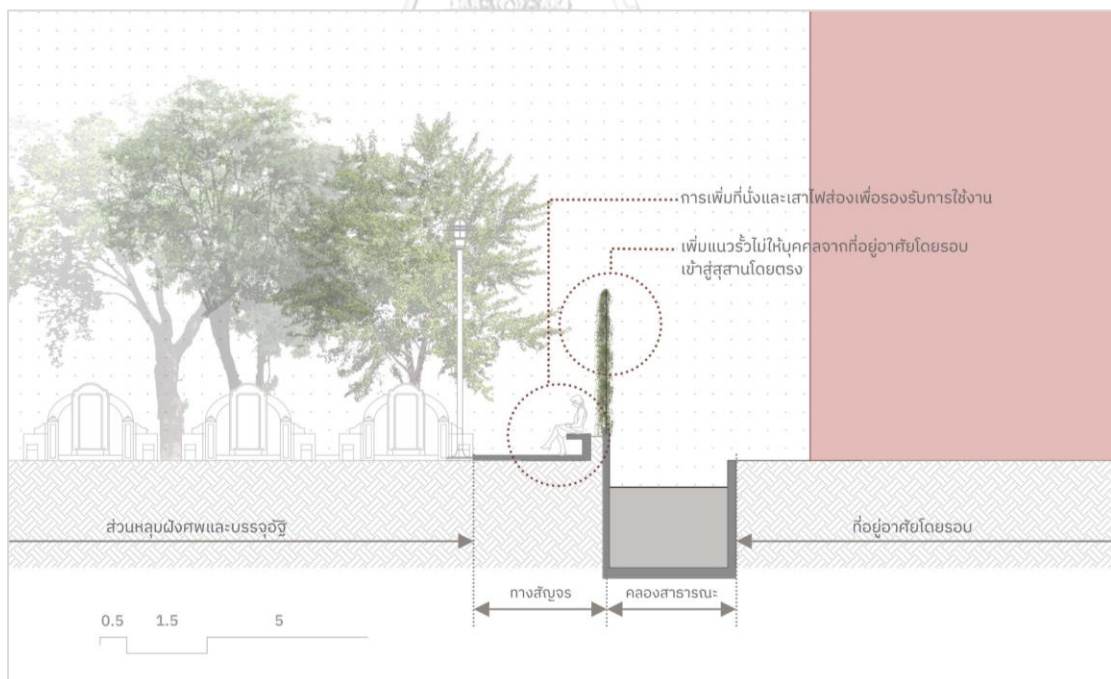
2. เขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิทั้งหมด เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

- (1) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จากปัญหาการบำรุงรักษา การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ จากการเทพื้นคอนกรีตโดยรอบหลุมฝังศพบริเวณด้านหน้า การใช้งานใหม่ที่ผิดประเภทบนหลุมฝังศพ จากการปลูกไม้ล้มลุกในหลุมที่ทิ้งร้าง
- (2) รื้อถอนหลุมฝังศพที่ไม่มีการฝังแล้ว เพื่อนำที่ดินดังกล่าวไปพัฒนาหรือใช้ประโยชน์ด้านอื่น
- (3) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะที่นั่งพักคอยภายนอก ตามพื้นที่ว่างภายในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ

8.5.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่

ปัญหาหลักของสุสานแต่จิวส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ซึ่งพบว่ามีการสร้างสะพานข้ามคลองจากที่พักอาศัยเพื่อเข้ามาใช้งานพื้นที่โดยตรง ทำให้พบเห็นการเข้ามาใช้งานผิดประเภททั้งการปลูกต้นไม้กระถางในบริเวณหลุมฝังศพ การปลูกไม้ล้มลุกในพื้นที่สุสานเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล จึงเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยการออกข้อกำหนดเรื่องการเข้าถึงสุสาน ไม่ให้มีการทำสะพานเข้าสู่สุสานโดยตรงและก่อกำแพงรั้วโดยรอบแนวคลองสาธารณะ (ภาพที่ 8.6) เพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึงพื้นที่เป็นการถาวร โดยให้ประชาชนโดยรอบเข้าถึงจากทางเข้าหลักเพียงทางเดียว

ภาพที่ 8.6 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบสุสานแต่จิวฝั่งที่ติดคลองสาธารณะ

8.6 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานจีนแคะ ตรอกจันทน์

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.6 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานจีนแคะ ตรอกจันทน์

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพในการพัฒนา	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร หลัก: ตัวแทนของการจัดวางกลุ่มอาคารหลักเพื่อสร้างการเข้าถึงให้กับพื้นที่จากบริเวณทางเข้า</p> <p>2. ลักษณะงาน ภูมิสถาปัตยกรรม: ตัวแทนของงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การบำรุงรักษา 2. สภาพแวดล้อมของพื้นที่ 3. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่ 4. บทบาทของอุทยานจีนแคะในปัจจุบัน 5. การถูกบดบังมุมมองไม่เป็นที่รับรู้จากคนภายนอก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเข้าถึงที่สะดวกปานกลางจากถนนจันทน์ แต่มีข้อจำกัดจากการอยู่ในซอยที่คับแคบ 2. การตั้งอยู่ในย่านชุมชนหนาแน่นในเขตเมือง 	<p>การอนุรักษ์</p> <p>ศาลป้ายสถิติเทพแห่งผืนดิน อาคารทำพิธี หลุมฝังศพ และลักษณะพีชพรรณเดิม</p> <p>การบูรณะ</p> <p>เจดีย์หอคอยบรรจุอัฐิ และซุ้มประตูภายใน</p> <p>การก่อสร้างขึ้นใหม่</p> <p>แนวรั้วฝั่งทางเข้าซอยจันทน์ 18/7 แยก 8</p>
<p>สังคม</p> <p>1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม</p>			

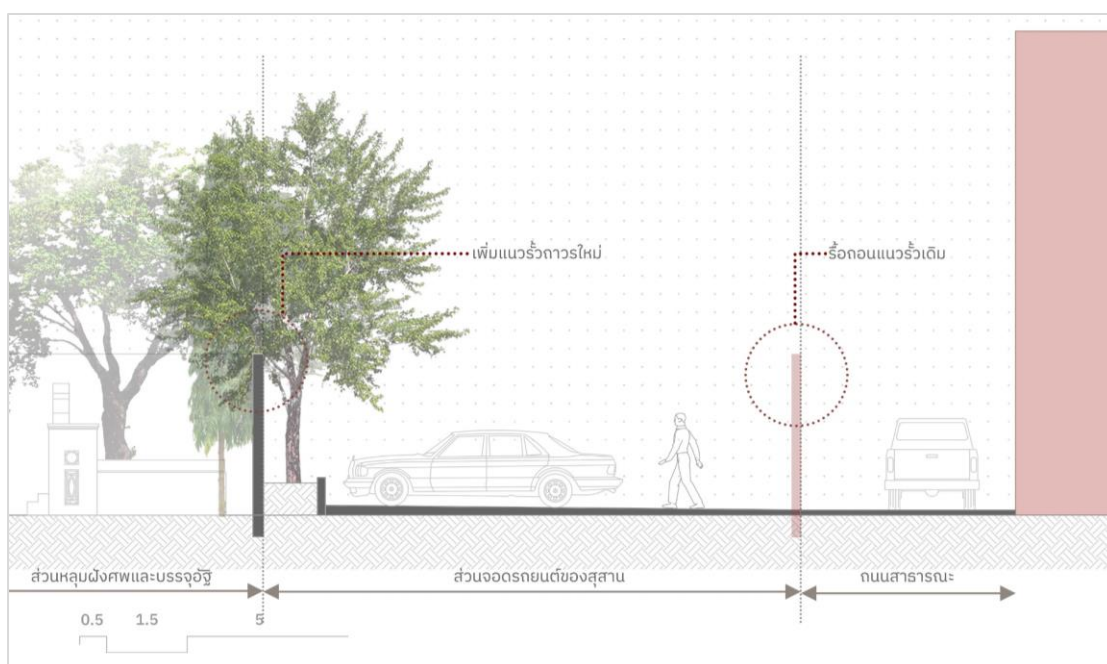
ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาด้วยการอนุรักษ์ในสภาพเดิม เพื่อเป็นการรักษาคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ ตลอดจนรองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเดิมเป็นหลัก โดยไม่มีการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมแก่บุคคลภายนอกจากข้อจำกัดด้านศักยภาพ มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานจีนแคะ ตรอกจันทน์ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 8.7 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานจีนแคะ ทรอกจันทน์ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

8.6.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

เนื่องด้วยแนวรั้วภายนอกมีลักษณะเป็นรั้วทึบและมีระยะที่กระชั้นชิดกับซอยจันทน์ 18/7 แยก 8 ซึ่งเป็นซอยที่คับแคบ จึงเสนอให้รื้อถอนแนวรั้วด้านหน้าออกแล้วเปิดพื้นที่บริเวณส่วน จอดรถยนต์ดังกล่าวให้เป็นพื้นที่สาธารณะ และเสนอให้ก่อสร้างแนวรั้วใหม่โดยรอบส่วนหลุมฝังศพ และบรรจุอัฐิ และไปเชื่อมกับซุ้มประตูภายใน เพื่อให้บุคคลภายนอกสามารถรับรู้ถึงสุสานเงินอย่าง ชัดเจน และช่วยลดความคับแคบในบริเวณดังกล่าวลง (ภาพที่ 8.8)

ภาพที่ 8.8 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าสุสานเงินและ ตรอกจันทน์

8.6.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์เดิมบริเวณด้านหน้า เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการเข้าถึงจากลูกหลานหรือบุคคลภายนอก มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) รื้อถอนสุขา และลานจอดรถยนต์ในร่ม เนื่องจากมีรูปลักษณะและโครงสร้าง ชั่วครวญ มีวัสดุประสงค์เพื่อปรับปรุงทัศนียภาพในบริเวณด้านหน้าให้เป็นพื้นที่สาธารณะ และรองรับ การจอดรถยนต์ตามการใช้งานในปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเพิ่มเติมไม้ยืนต้นตลอดแนวรั้วจากส่วนจอดรถยนต์ เดิมที่รื้อถอนออกไป เพื่อส่งเสริมงานภูมิสถาปัตยกรรมเดิมที่มีคุณค่าโดดเด่นบริการเข้าถึงและการ สร้างลำดับของมุมมองที่ดีส่วนให้กับพื้นที่

2. เขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยสวนพิธีกรรม และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์ฝังบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบเส้นจากอาคารทำพิธีไปสู่เจดีย์หอคอยบรรจุอัฐิ ควรปรับปรุงทางสัญจรจากบริเวณซุ้มประตูทางเข้าให้รองรับเฉพาะทางเท้าจากเดิมที่มีรถยนต์เข้าไปจอดได้เพื่อสร้างการเข้าถึงไปยังพื้นที่ส่วนกลางดังกล่าว

(2) อนุรักษ์และบูรณะอาคารทำพิธี ศาลป่ายสถิตเทพแห่งผืนดิน และเจดีย์หอคอยบรรจุอัฐิ เพื่อรักษาองค์ประกอบหลักในการประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่

(3) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จากปัญหาการบำรุงรักษา และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ จากค่าระดับพื้นภายในสุสานต่ำกว่าระดับภายนอก จนเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่

(4) ปรับปรุงงานภูมิทัศน์ในพื้นที่ว่างหลักในส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ (หมายเลข 8 ภาพที่ 8.7) จากปัญหาน้ำท่วมขังพื้นที่เป็นประจำ จึงเสนอการปรับปรุงงานภูมิทัศน์ดังกล่าวให้เป็นสวนขนาดหย่อม ประกอบด้วยสระเก็บน้ำ พืชพรรณ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับพื้นที่ โดยเฉพาะ ม้านั่งภายนอก เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการใช้งานของลูกหลานและเสริมสร้างสุนทรียภาพทางลักษณะภูมิสถาปัตยกรรมให้กับพื้นที่

8.6.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่

สำหรับปัญหาด้านภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานจีนแคะ ตรอกจันทน์ ส่วนใหญ่เป็นโกดังสินค้าที่เป็นช่องปิดทั้งหมด และไม่มีการวางงานระบบโดยรอบอาคารที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ถึงอย่างไรก็ดีจะพบว่าอาคารที่อยู่อาศัยหนึ่งจุดที่ตั้งติดกับสุสานและมีช่องเปิดให้เข้ามาถึงสุสาน จึงเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยการปลูกไม้ยืนต้นที่มีทรงพุ่มทรงกระบอก ทรงไข่ ทรงกลม ตลอดแนวรั้วทางทิศใต้ทั้งหมดเพื่อปรับทัศนียภาพโดยรวมในพื้นที่

8.7 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.7 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพในการพัฒนา	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>ประวัติศาสตร์</p> <p>1. การรวมของตัวของชุมชนชาวจีน: ตัวแทนของสุสานจีนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาวจีนเก่า</p>	<p>1. สภาพแวดล้อมของพื้นที่</p> <p>2. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่</p>	<p>1. การตั้งอยู่ในย่านชุมชนหนาแน่นในเขตเมือง</p> <p>2. มีสัดส่วนพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลาง บริเวณด้านหน้าของสุสาน ในร้อยละ 38 หรือ 1.72 ไร่</p>	<p>การอนุรักษ์</p> <p>ศาลเจ้าที่ อาคารทำพิธี หลุมฝังศพ ชุมประตู่ และลักษณะพืชพรรณเดิม</p>
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม: ตัวแทนของงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่</p>	<p>3. บทบาทของสุสานจีนในปัจจุบัน</p> <p>4. การถูกบดบังมุมมองไม่เป็นที่รับรู้จากคนภายนอก</p>	<p>3. การตั้งอยู่ติดกับบริเวณภายนอกเขตรัศมี การให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน ประมาณ 340 เมตร</p>	<p>การบูรณะ</p> <p>กำแพงบรรจุอัฐิ</p> <p>การก่อสร้างขึ้นใหม่</p> <p>แนวรั้วฝั่งทางเข้า</p> <p>การฟื้นฟู และการปรับปรุงโยชน์การใช้สอยใหม่</p>
<p>สังคม</p> <p>1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม</p>			<p>พัฒนาพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์</p>

ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะและพิพิธภัณฑ์ ผ่านการการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับสุสานและชาวจีนเชียงใหม่ ในกรุงเทพมหานคร เพื่อรองรับการเข้าถึงจากชุมชนโดยรอบเป็นหลัก มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานสมาคมเจียงเจ้อ ดังต่อไปนี้

8.7.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

เนื่องจากบริเวณทางเข้าสุสานสมาคมเจียงเจ้อมีลักษณะเป็นแนวรั้วทึบและเป็นทางเข้าที่ใช้บานเลื่อนทั่วไป จึงเสนอเพิ่มซุ้มประตูทางเข้าบริเวณด้านหน้า 1 จุดในทางเข้าหลัก (ทางเข้า A ภาพที่ 8.9) และก่อสร้างแนวรั้วขึ้นใหม่ให้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน เพื่อส่งเสริมการรับรู้ถึงการเป็นสุสานจีนในบริเวณดังกล่าว

ภาพที่ 8.9 แผนการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานสมาคมเจียงเจ้อ (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

8.7.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการซึ่งเป็นที่จอดรถยนต์บริเวณด้านหน้า และส่วนพิธีกรรม ประกอบด้วยอาคารทำพิธี เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนโดยรอบ มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์และบูรณะอาคารทำพิธี เพื่อรักษาองค์ประกอบหลักในการประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่ ทั้งนี้ควรเปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ โดยอาจเป็นสถานที่หลักที่ใช้รองรับนิทรรศการที่เกี่ยวข้อง

(2) อนุรักษ์งานภูมิสถาปัตยกรรมเดิมที่มีคุณค่าโดดเด่นตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่ จึงควรปลูกพืชพรรณเพิ่มเติมในบริเวณทางเข้าให้มีลักษณะปิดทึบตามทัศนียภาพในปัจจุบัน

(3) รื้อถอนอาคารร้างออก เนื่องจากไม่มีการใช้งานภายใน และเพื่อเปิดมุมมองบริเวณด้านหน้าอาคารทำพิธี

(4) พัฒนาพื้นที่ว่างในส่วนจอดรถยนต์เดิมฝั่งที่ติดกับที่พักอาศัยคนดูแลสุสาน (หมายเลข 11 ภาพที่ 8.9) ให้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ถาวร เพื่อจัดแสดงเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสุสานและชาวจีนเชียงใหม่ในกรุงเทพมหานคร

(5) พัฒนาพื้นที่เพื่อการปรับปรุงงานภูมิทัศน์ (หมายเลข 10 ภาพที่ 8.9) ด้วยการปรับเป็นทางเท้าที่ใช้วัสดุลาดแข็งแทนพื้นที่ที่เป็นดิน และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งม้านั่งภายนอก และไฟส่องสว่าง เพื่อรองรับการใช้งานจากลูกหลานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรองรับกิจกรรมทางสังคมหรือเทศกาลต่าง ๆ แก่ชุมชนโดยรอบ

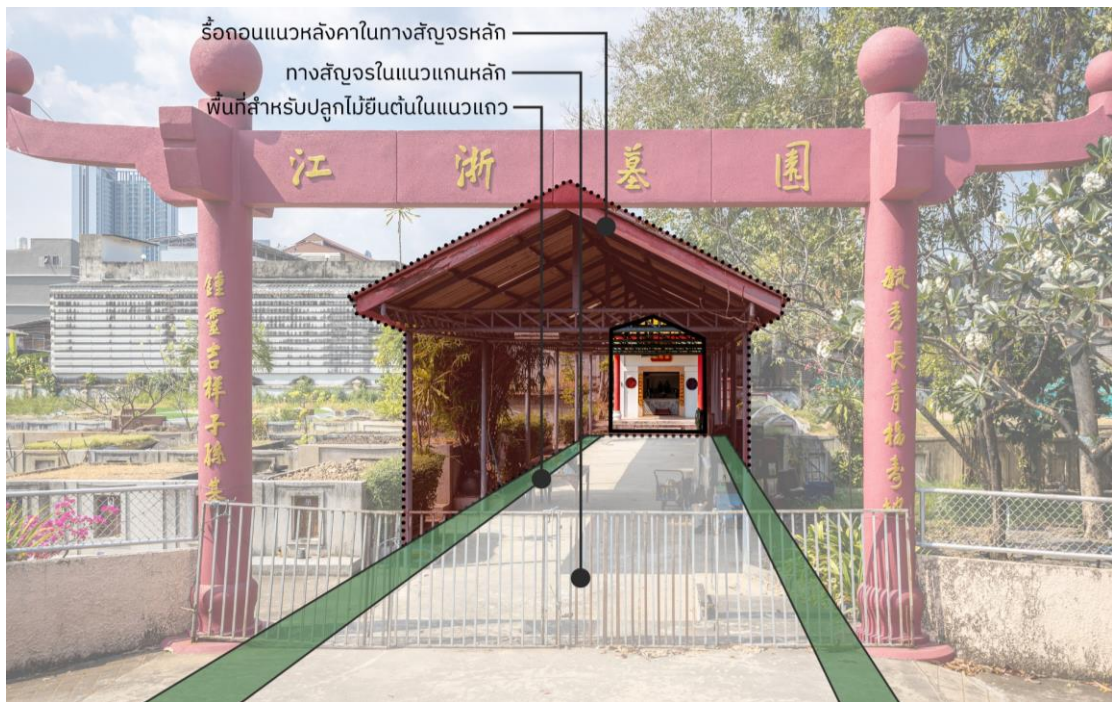
2. เขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนพิธีกรรม และส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบพิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก โดยอาจเปิดให้บุคคลภายนอกเข้าถึงได้ในบางโอกาส มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์ฝั่งบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบเส้นจากซุ้มประตูภายในไปสู่ศาลเจ้าปู่เต๋อะแป๊ะกง

(2) รื้อถอนแนวหลังคาในทางสัญจรหลัก (หมายเลข 6 ภาพที่ 8.8) เนื่องจากเป็นการบดบังมุมมองระหว่างศาลเจ้าที่และศาลาทำพิธี จึงเสนอให้รื้อถอนออกและปรับปรุงภูมิทัศน์ด้วยการปลูกไม้ยืนต้นทดแทนในลักษณะแถว เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านมุมมองดังกล่าวให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ม้านั่งภายนอก และผังแสดงรายละเอียดในแนวแกนดังกล่าว เพื่อรองรับการใช้งานจากลูกหลานโดยตรง

(3) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ จากปัญหาการบำรุงรักษา โดยเฉพาะในบริเวณที่ติดแนวรั้วทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และปัญหาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ในด้าน ความร่มรื่น จึงเสนอให้มีการสอดแทรกไม้ยืนต้นในลักษณะแนวแถวตามขอบรั้วหรือทางสัญจร ส่วนกลาง เพื่อเป็นการรักษาสภาพภูมิทัศน์แบบเปิดโล่งในปัจจุบัน

ภาพที่ 8.10 แนวการปรับปรุงทัศนียภาพในทางสัญจรหลักของสุสานสมาคมเจียงเจ้อ

8.7.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์คุณภาพโดยรอบพื้นที่

ปัญหาด้านภูมิทัศน์เมืองโดยรอบสุสานสมาคมเจียงเจ้อค่อนข้างจำกัดเช่นเดียวกับสุสานจินแคะ ตรอกจันทน์ เนื่องจากในบริเวณทิศเหนือเป็นโกดังที่เป็นช่องปิดทั้งหมด จึงไม่มีส่วนงานระบบที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ แต่อาจมีปัญหาในเชิงทัศนียภาพโดยรวม ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณที่ติดกับอาคารดังกล่าวเป็นส่วนบรรจุอัฐิ ไม่มีพื้นที่ในการถอยร่น จึงเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยใช้แนวกำแพงสูงด้านหลังหลุมฝังศพเพื่อปกปิดส่วนดังกล่าว

8.8 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานหลวงตั้ง

สามารถพิจารณาการประเมินคุณค่า การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาตามกรอบการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8.8 สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานหลวงตั้ง

คุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว	ปัญหาที่กระทบคุณค่า	ศักยภาพในการพัฒนา	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา
<p>สุนทรียภาพ</p> <p>1. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารหลัก: ตัวแทนของอาคารที่ลวดลายละเอียด งานประดับตกแต่งตามรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่</p> <p>2. ลักษณะทางศิลปกรรมหุุ่มฝังศพ: ตัวแทนของงานศิลปกรรมหุุ่มบรรจุกระดูกหรืออัฐิที่เน้นความกลมกลืนและสร้างความเป็นเอกภาพ</p> <p>3. ลักษณะงานภูมิสถาปัตยกรรม: ตัวแทนของงานภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อตอบรับการเข้าถึงและการสร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่</p>	<p>1. การบำรุงรักษาในบางจุด</p> <p>2. สภาพแวดล้อมของพื้นที่</p> <p>3. ภูมิทัศน์เมืองโดยรอบพื้นที่</p> <p>4. บทบาทของอุทยานในปัจจุบัน</p>	<p>1. การเข้าถึงที่สะดวกปานกลางจากถนนสาธุประดิษฐ์</p> <p>2. การตั้งอยู่ในย่านชุมชนหนาแน่นในเขตเมือง</p> <p>3. มีพื้นที่ว่างในบริเวณพื้นที่ส่วนกลาง กว่า 5.63 ไร่</p> <p>4. การตั้งอยู่ติดกับบริเวณภายนอกเขตรัศมีการให้บริการสวนสาธารณะในปัจจุบัน ประมาณ 200 เมตร</p>	<p>การอนุรักษ์</p> <p>อาคารทำพิธีงเด็ก</p> <p>อาคารสวดอิทธิธรรมศพ</p> <p>หอรำลึกบรรพบุรุษ</p> <p>ศาลาเก่า ชุมประตู่ และลักษณะพืชพรรณเดิม</p> <p>การบูรณะ</p> <p>อาคารเต็องหว่อง</p> <p>อนุสาวรีย์</p> <p>กำแพงบรรจุอัฐิ และชุมประตู่ภายใน</p> <p>การฟื้นฟู และการปรับปรุงโยชน์การใช้สอยใหม่</p> <p>พัฒนาพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่สาธารณะ</p>
<p>สังคม</p> <p>1. การสืบเนื่องทางวัฒนธรรม</p> <p>2. ความสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ</p>			

ด้วยผลการพิจารณาในตารางข้างต้น จึงมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนโดยรอบ ด้วยการเปิดพื้นที่ว่างในพื้นที่ส่วนกลางเพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคมให้กับชุมชนโดยรอบ มีรายละเอียดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานหลวงตั้ง ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 8.11 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสุสานทางสูง (ที่มา : ผู้วิจัย, 2565)

8.8.1 แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพบริเวณทางเข้า

สุสานกว้างตั้ง เป็นสุสานจีนเพียงแห่งเดียวที่ให้ความสำคัญอย่างสูงกับบริเวณทางเข้า พิจารณาได้จากการมีซุ้มประตูถึง 2 จุด และการทำแนวรั้ว 2 ชั้นเพื่อสร้างระยะถอยร่นในการรับรู้จาก แนวถนน สำหรับแนวทางการพัฒนาทัศนียภาพในบริเวณดังกล่าว เนื่องจากแนวรั้วที่ต่อเนื่องกับซุ้ม ประตูเป็นแนวรั้วเก่าที่ตกแต่งด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในขณะที่ซุ้มประตูทั้ง 2 จุด ต่างเป็น ซุ้มประตูที่สร้างขึ้นใหม่ที่ตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมจีน จึงอาจพิจารณาในการปรับรูปแบบซุ้มประตู ดังกล่าวให้มีความสอดคล้องกับแนวรั้วเดิมที่พบว่ามียุขแบบสมัยใหม่ทั้งหมด เพื่อสร้างการรับรู้คุณค่า ทางสุนทรียภาพเดิมของพื้นที่ให้ไปในทิศทางเดียวกัน

8.8.2 แนวทางการจัดสรรพื้นที่

1. เขตพื้นที่สาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนบริการ และส่วนพิธีกรรม เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบ พิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้องและชุมชนโดยรอบ มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์ผังบริเวณเดิมที่มีการจัดกลุ่มอาคารหลักในรูปแบบเส้นจากอาคารทำพิธี กงเต็กไปสู่อาคารเต๋จ่องห้วง

(2) อนุรักษ์งานภูมิสถาปัตยกรรมเดิมที่มีคุณค่าโดดเด่นตอบรับการเข้าถึงและการ สร้างลำดับของมุมมองที่ดีให้กับพื้นที่ จึงควรเพิ่มเติมไม้ยืนต้นในบริเวณทางเข้าให้มีลักษณะปิดทึบ ตามทัศนียภาพในปัจจุบัน และตลอดทางสัญจรในแนวแกนหลักเนื่องจากในปัจจุบันในแนวแกนมี สภาพเป็นพื้นที่ลาดชันขนาดใหญ่

(3) อนุรักษ์และบูรณะอาคารสวดพระอภิธรรมศพ อาคารทำพิธีกงเต็ก และอาคาร เต๋จ่องห้วง จากคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัวในด้านสถาปัตยกรรมและการใช้งานของพื้นที่ ทั้งนี้อาจ เปิดให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ หรือเปิดเป็นพื้นที่สำหรับการเช่าจัดงานในบางโอกาส โดยยังคง รองรับกิจกรรมทางพิธีกรรมได้ตามปกติ

(4) พัฒนาพื้นที่ว่างเพื่อรองรับกิจกรรมทางสังคม (หมายเลข 16 ภาพที่ 8.11) เพิ่ม สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งม้านั่งภายนอก และไฟส่องสว่าง เพื่อรองรับการใช้จากลูกหลานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรองรับกิจกรรมทางสังคม หรือเทศกาลต่าง ๆ แก่ชุมชนโดยรอบเนื่องจากมีพื้นที่ว่างขนาดใหญ่

2. เขตพื้นที่กึ่งสาธารณะ

ประกอบด้วยส่วนหลุมฝังศพและบรรจุอัฐิ เป็นเขตพื้นที่เพื่อรองรับการประกอบ พิธีกรรมของลูกหลานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก เพื่อจำกัดการเข้าถึงจากบุคคลภายนอกตามสถานะของการ เป็นสุสานปิดในปัจจุบัน มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

(1) อนุรักษ์และบูรณะหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิ เพื่อรักษาคุณค่าที่โดดเด่นเฉพาะตัว ในด้านการเป็นตัวแทนของหลุมบรรจุกระดูกหรืออัฐิที่มีลักษณะทางศิลปกรรมในรูปแบบห้อง ปัจจุบันพบเห็นปัญหาการบำรุงรักษาในบางจุด และปัญหาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ในด้านความร่มรื่น จึงเสนอให้มีการสอดแทรกไม้ยืนต้นในลักษณะแนวแถวตามขอบรั้วหรือทางสัญจรส่วนกลาง เพื่อเป็นการรักษาสภาพภูมิทัศน์แบบเปิดโล่งในปัจจุบัน

(2) อนุรักษ์และบูรณะส่วนหลุมฝังศพ เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการฝังชั่วคราว ทำให้ไม่ค่อยได้รับการดูแลรักษาที่ดี มีสภาพโครงสร้างประดับตกแต่งหลุมที่ค่อนข้างทรุดโทรม ทั้งนี้อาจพิจารณาซื้อหลุมฝังศพที่ไม่มีการฝังแล้วออกเพื่อนำที่ดินดังกล่าวไปพัฒนาหรือใช้ประโยชน์ด้านอื่น

(3) ปรับปรุงงานภูมิทัศน์บริเวณสระเก็บน้ำ (หมายเลข 17 ภาพที่ 8.11) เพื่อให้มีสภาพร่มรื่นด้วยการเพิ่มพืชพรรณในบริเวณลานมานั่งภายนอก เพื่อส่งเสริมการใช้งานโดยตรงจากลูกหลานและสร้างสุนทรียภาพทางลักษณะภูมิสถาปัตยกรรมให้กับพื้นที่

8.8.3 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่

ปัญหาที่พบเห็นในสุสานกว้างดั่ง มาจากกลุ่มอาคารทางทิศเหนือและตะวันตกซึ่งมีลักษณะเป็นด้านหลังอาคาร จึงพบเห็นช่องหน้าต่าง ระเบียง คอยล์ร้อน และส่วนงานระบบ ท้นเข้ามาสู่ภายในพื้นที่สุสาน ในขณะที่ในทิศตะวันออกและทิศใต้ในบางจุดมีการสร้างแนวกำแพงสูงเพื่อปิดบังทัศนียภาพดังกล่าวในระดับหนึ่ง จึงเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยการใช้แนวกำแพงสูงในบริเวณที่มีพื้นที่จำกัด และส่วนบริเวณที่มีพื้นที่ว่างควรปลูกไม้ยืนทรงกระบอกให้มีความหนาแน่น เพื่อปกปิดทัศนียภาพดังกล่าวออก

8.9 ข้อจำกัดการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในขั้นต่อไป

1. การศึกษาสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครในปัจจุบันพบว่ามีการจำกัด โดยเฉพาะกลุ่มสุสานถนนจันทน์ที่ไม่พบเห็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงเสนอแนะให้มีการศึกษาเรื่องของสุสานจีนเพิ่มเติมไปสู่เรื่องอื่น ๆ ทั้งในเชิงอักษรศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ อันจะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครให้มีความละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

2. การที่ไม่สามารถเข้าถึงสุสานจีนบางบาได้ ทำให้การวิจัยฉบับนี้ต้องอาศัยข้อมูลชั้นทุติยภูมิและการสัมภาษณ์จากนักวิชาการที่เคยลงพื้นที่สำรวจในอดีตเป็นหลัก ซึ่งเป็นข้อมูลเก่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 หากในอนาคตข้างหน้าผู้แลรักษาพื้นที่เปิดโอกาสให้นักวิจัยสามารถเข้าสำรวจพื้นที่ได้ จะเป็นโอกาสที่ดีในการเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิจัยขั้นต่อไป

3. การเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ลูกหลานที่เกี่ยวข้องในช่วงวันชุงฮุงจนถึงเทศกาลเซ็งเม้ง เนื่องจากมีโอกาสลงพื้นที่ทั้ง 7 แห่งเพื่อทำสัมภาษณ์ได้เพียง 1-2 ครั้ง ทำให้ไม่ทราบจำนวนลูกหลานที่มาไหว้แน่ชัด หากกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเพียงแห่งเดียวจะทำให้มีโอกาสสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้มากขึ้น จึงเสนอแนะให้มีการศึกษาเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานภายในสุสานจีนในช่วงเทศกาล โดยอาจกำหนดช่วงเวลาเป็นช่วงเทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลสารทจีน และเทศกาลขนมไหว้บ๊ะจ่าง ผ่านการคำนวณสุ่มกลุ่มตัวอย่างในเชิงสถิติตามทฤษฎี ซึ่งจะช่วยให้ได้คำตอบเชิงคุณภาพหรือปริมาณที่มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาชั้นอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- 2Bangkok. (2004). Removing the Silom cemeteries 2000-2004. Retrieved December 6, 2021, from <http://2bangkok.com/2bangkok-buildings-cemetery-cemetery.html>
- Akpedonu, E. (2016). The Manila Chinese Cemetery: A Repository of Tsinoy Culture and Identity. *Archipel*, 92, 111-153. <https://doi.org/10.4000/archipel.288>
- Australia ICOMOS. (1999). *The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. Australia ICOMOS <https://www.patinations.com.au/pdf/the-burra-charter.pdf>
- Cartier, C. L. (1993). Creating Historic Open Space in Melaka. *Geographical Review*, 83(4), 359-373.
- Cheng Hoon Teng Temple. (n.d.). Bukit China Burial Ground. Retrieved December 6, 2021, from <http://chenghoontengtemple.com/en/cheng-hoon-teng-temple/burial-gruonds>
- Dian, Z. (2004). *Land for the Dead: Locating Urban Cemeteries, Case Study Guilin* [ITC Enschede]. ITC Enschede.
- Fan, P., Phin Keong, V., Ong, S., & Goh, H. C. (2014). Chinese Cemeteries and Environmental Ethics: Some Insights from Malaysia. 41, 85-105.
- Groot, J. J. M. (1897). *The Religious System of China: Its Ancient Forms, Evolution, History and Present Aspect, Manners, Customs and Social Institutions Connected Therewith* (Vol. 3). Dutch Colonial Government. <https://archive.org/details/religioussystemo03groot/page/n7/mode/2up>
- Han, K.-T. (2001). Traditional Chinese Site Selection-Feng Shui: An Evolutionary/Ecological Perspective. *Journal of Cultural Geography*, 19, 75-96. <https://doi.org/10.1080/08873630109478298>
- ICOMOS China. (2002). Principles for the Conservation of Heritage Sites in China (N. Agnew & M. Demas, Trans.). the Getty Conservation Institute. https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/china_prin_heritage_sites.pdf
- Lee, K. S. (2017). *REVITALIZING TIO CHEW CHINESE CEMETERY THROUGH A DESIGN OF AN*

- ELDERLY CENTER Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University.
- Lee, S. (2013). Kwong Tong Cemetery Kuala Lumpur. Retrieved July 3, 2022, from <http://bukitbrown.com/main/?p=8152>
- Lim, J. (2020). Cemetery committee makes case at KL draft plan public hearing. Retrieved December 7, 2021, from <https://www.thestar.com.my/metro/metro-news/2020/07/22/cemetery-committee-makes-case-at-kl-draft-plan-public-hearing>
- Lo, J. Y. H. (1997). *A Chinese cemetery for the Winnipeg community :a response to the Feng-Shui concept* [University of Manitoba]. University of Manitoba.
- Loo, Y. M. (2013). *Architecture and Urban Form in Kuala Lumpur*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Loo, Y. M. (2020). Multicultural Burial Spaces and Cities: Constructing Identity and Memory with Postcolonial Kuala Lumpur Chinese Cemeteries. In J. L. Nitschke & M. Lorenzon (Eds.), *Postcolonialism, Heritage, and the Built Environment: New Approaches to Architecture in Archaeology* (pp. 109-127). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-60858-3_8
- Malaysia Traveller. (2020). Kwong Tong Cemetery Kuala Lumpur (Heritage Park). Retrieved December 7, 2021, from <https://www.malaysia-traveller.com/kwong-tong-cemetery-kuala-lumpur.html>
- Min, L. S. (2014). Yin Fo Fui Kun Cemetery Photojournal and Guide. Retrieved July 3, 2022, from <https://thesmartlocal.com/read/yin-fo-fui-kun-cemetery/>
- Mitchell, N., Rössler, M., & Tricaud, P.-M. (2009). *World Heritage Cultural Landscapes A Handbook for Conservation and Management*. World Heritage Centre UNESCO.
- Page, R. R., Gilbert, C. A., & Dolan, S. A. (1998). *A Guide To Cultural Landscape Reports: Contents, Process, and Techniques*. U.S. Department of the interior National Park Service.
- Poston, D., & Wong, J. (2016). The Chinese diaspora: The current distribution of the overseas Chinese population. *Chinese Journal of Sociology*, 2, 348-373. <https://doi.org/10.1177/2057150X16655077>
- Poulios, I. (2014). The Past in the Present: A Living Heritage Approach - Meteora, Greece. <https://doi.org/10.5334/bak>

- Raksaperdana, I., & Kurniawan, K. (2021). Souw Beng Kong's Tomb: Transformation of a Green Chinese Cemetery Area to a Present Dense Area. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 764, 012013. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/764/1/012013>
- Saparudin, K. (2009). Bukit Brown Municipal Cemetery. Retrieved December 6, 2021, from https://eresources.nlb.gov.sg/infopedia/articles/SIP_1358_2009-07-13.html
- Singapore Heritage Society. (2017). *Bukit Brown self-guided wayfinder trail*. Singapore Heritage Society.
- Tuah. (n.d.). Bukit Cina. Retrieved December 6, 2021, from <https://melakacool.com/bukit-cina/>
- UNESCO. (2002). *Cultural Landscapes: the Challenges of Conservation* UNESCO World Heritage Centre.
- UNESCO. (2003). *What is Intangible Cultural Heritage?* UNESCO World Heritage Centre. <https://ich.unesco.org/doc/src/01851-EN.pdf>
- UNESCO. (n.d.). Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures” Systems. UNESCO. <https://ich.unesco.org/doc/src/00031-EN.pdf>
- UN-Habitat. (2018). *SDG Indicator 11.7.1 Training Module: Public Space*. United Nations Human Settlement Programme (UN-Habitat). https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/07/indicator_11.7.1_training_module_public_space.pdf
- United Hokkien Cemeteries Penang. (n.d.). 檳城聯合福建公塚的創立與發展. Retrieved February 5, 2022, from <https://www.penanguhc.com/about-us/history>
- Wee, V. (1976). 'Buddhism' in Singapore. Oxford University Press.
- Weeks, K., & Grimmer, A. E. (1995). *The Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties With Guidelines for Preserving, Rehabilitating, Restoring, & Reconstructing Historic Buildings*. National Park Service.
- Wong, D. (2016). Early Chinese Presence in Malaysia as Reflected by three Cemeteries (17th-19th c.). *Archipel*, 92, 9-21. <https://doi.org/10.4000/archipel.280>
- ddteedin. (2562). ขายที่ดิน สีส้ม สุสานจีนบ่าบ่า 5-3-11 ไร่ น้ำกว้าง 61 เมตรยาว154 เมตร. ddteedin.com สืบค้น 22 ม.ค. 65 เข้าถึงได้จาก <https://www.ddteedin.com/433653>

- Seng, L. K. (2555). ประวัติศาสตร์ของความตาย มรดกของวิถีชีวิต สุสาน Bukit Brown ในสิงคโปร์. สืบค้น 6 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://kyotoreview.org/ภาษาไทย/ประวัติศาสตร์ของความตา/>
- The Urbanis. (2563). ชุดข้อมูลสวนสาธารณะ. <https://urbandata.theurbanis.com/files/5/29>
- กนกวรรณ จันทร์พรหม. (2560). การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตเมือง: กรณีศึกษาสุสานแต่จิว กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมธนารักษ์. (2562). สรุปราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินรอบบัญชีปี พ.ศ. 2559-2562. สืบค้น 5 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก <https://www.treasury.go.th/th/download.php?ref=M2E0LJyirTkjoz13q29ZMT1sM2I0oTycrTMjpJ1Sq2IZoT1vM2S0qTysrPMjAT0kqmQZAJ1kM0I0MTycrS8oSo3Q>
- กองควบคุมและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร. (2544). การแบ่งเขตตามที่ตั้งของพื้นที่. สืบค้น 29 มิถุนายน 2565, เข้าถึงได้จาก <https://apps.bangkok.go.th/info/m.info/nowbma/>
- กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา. (2540). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3148/2540. สืบค้น 10 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://deka.in.th/view-11704.html>
- เกรียงไกร บุญธกานนท์. (2531). สุสาน (ฮวงซุ้ย) สำคัญอย่างไร. สืบค้น 1 มีนาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <http://www.fengshuitown.com/fengshui/fengshui-tip-book51-graveyard.htm>
- แก้วไสพร, ภราดร. "การหาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเขตดินแดง." ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.
- คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์.
- ใจรัก จันทร์สิน. (2549). สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก พ.ศ.2459-พ.ศ.2508 มหาวิทยาลัยศิลปากร]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชมพูนุท คงพูนพิน, และภาวิณี เอี่ยมตระกูล. (2563). การจัดกลุ่มประเภทพื้นที่สาธารณะเมืองของไทย กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. 17, 41-58. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jars/article/download/220254/164564/839264>
- ชาดา เตรียมวิทยา, Ran, G., วรัญญา จิตรพอง, วรณรัตน์ ท่าห้อง, และสิริธร โกวิทวีระธรรม. (2559). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนรุ่นใหม่ : กรณีศึกษาชุมชนจีนแห่งใหม่”.
- ชูพงษ์ ทองคำสมุทร. (2554). โครงสร้างของคติความเชื่อในการออกแบบก่อสร้างสถาปัตยกรรม ตะวันออก. วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง, 7:2, 81-98. <https://so02.tci->

thaijo.org/index.php/jars/article/download/168898/121524

ฐิติมา อังกรวัชรพันธุ์, ศรัญญา ศรีทอง, แลพอัญชัย ตันชเทศ. (2559). การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง (โครงการย่อยที่ 2): รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

ณัฐชานันท์ กล้าหาญ. (2560). ‘เดิน’ เรื่องให้เมืองดี. <https://themomentum.co/walking-is-talking-uddc/>

ถาวร สิกขโกศล. (2557). เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้. สำนักพิมพ์มติชน.

ทิชญา โภชนา. (2548). ศึกษาประเพณีในรอบปีและจริยธรรมจากประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธงทอง จันทรางศุ. (2563). 18 สุสานจันตระกุล ฮุนตระกูล. Tongthong Chandransu.

<https://www.facebook.com/nha.chandransu/posts/pfbid0rdr7tpKFxZQeTeou8vTUwKpH766YpoorCgv7pRB8CwKzizTL73R6c8os5SLncnx6l>

นนทพร อยู่มั่งมี. (2557). การจัดการพื้นที่เมืองในกรุงเทพมหานคร กรณีป่าช้าและพิธีศพสมัยรัชกาลที่ 5. วารสารวิชาการสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 20:3, 59-88.

นภัสวรรณ สุภาทิพย์, บุญรอด บุญเกิด, & บุญเลิศ ยองเพชร. (2559). พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดชลบุรี. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 8:1, 323 - 340.

<http://www.polsci-law.buu.ac.th/journal/document/8-1/10.pdf>

นวพร เรื่องสกุล. (2551). สีส้ม ยาหย้า และ ตำราอาหาร (1 ed.). Knowledge Plus.

นวรรตน์ เลขะกุล. (2522). ฮวงจุ้ย. วารสารเมืองโบราณ, 5:6, 84-93.

นิภาพร รัชตพัฒน์กุล. (2562). “นาสิกประสาทภัย”: ประวัติศาสตร์ของกลิ่นเหม็นในเมืองกรุงเทพฯ. ศิลปวัฒนธรรม, 40:3, 118-129.

นิรันดร นาคสุริยันต์. (2562). เรื่องราวของ “เซ็งเม้ง”. Nirandorn Narksuriyan.

<https://www.facebook.com/groups/1499612546920005/posts/2281998692014716>

บัณฑิต จุลาสัย, และรัชดา โชติพานิช. (2562). เขตวัดยานนาวา. สืบค้น 6 มกราคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1558369

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์. (2556). ชุมชนจีนในประเทศไทย: หลากหลายสำเนียงจีน. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 76:4, 540-552.

ประสิทธิ์ เงินชัย. (2557). การดำรงอยู่และบทบาทของ วัฒนธรรมจีนในภาคตะวันออก. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 6:2, 63-75. <http://www.polsci->

law.buu.ac.th/journal/document/6-2/2.pdf

- ปรารธนา โภเมน. (2533). สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปรมมา สัตยวาทิพงศ์. (2546). รายงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์ทัช จิตวิบูลย์. (2559). ประเพณีเชิงแม่ คุณค่าต่อสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเมือง หาดใหญ่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2550). ชาวจีนในไทยมาจากไหน เปิดประวัติการอพยพยุคแรกเริ่ม ถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม. สืบค้น 8 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/songwad-century/article_26173
- พิณพร คงแห่ง. (2560, 2-3 พ.ย. 2560). ประเพณีการจัดงานศพและฝังศพของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดมหาสารคาม Proceedings of 13th International Conference on Humanities & Social Sciences 2017 (IC-HUSO 2017), Khon Kaen University, Thailand.
- โพสท์ทูเดย์. (2560). ทายาทโวยขายสุสานหาเงิน 'สมาคมฮกเกี้ยน' ปิดแผนสร้างคอนโด. สืบค้น 17 เมษายน 2565, เข้าถึงได้จาก <https://www.posttoday.com/social/general/513397>
- ไพโรธ เลิศพิริยกุล. (2547). "ฮวงจุ้ย" ความเชื่อถือและปฏิบัติที่สืบทอดอย่างน่าพิศวง. สืบค้น 7 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://thaifolk.com/doc/literate/hungjui/hungjui1.htm>
- ไพโรจน์ รุ่งจินตนาการ, และคณะ. (2554). เกณฑ์การตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำข้อมูล ภายภาพเพื่อการวางผังเมือง. กรมโยธาธิการและผังเมือง.
- รุ่ง สุจินันท์กุล. (2542). การศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โรจน์ อนันต์. (2555). สโมสรนักสู้ 26/11/55. สืบค้น 6 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/content/308694>
- วาทัญญู เทพหัตถ์. (2563). ย้อนวันวานประวัติศาสตร์ถนนสีลมสู่ Park Silom สถาปัตยกรรมเชิง Mixed Use แลนด์มาร์คใหม่กลางเมือง. สืบค้น 5 มกราคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://techsauce.co/saucy-thoughts/relive-the-history-of-silom-road-to-park-silom>
- วรินทร์ธร ไชยสิทธิ์, และวรัรักษ์ สุขเสมอ. (2561). การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาสถานีรถไฟลำพูน จังหวัดลำพูน. วารสารวิจิตรศิลป์, 9:1, 258-300. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fineartsJournal/article/view/97814>
- วัดบรมสถล. (2552). ประวัติเจ้าอาวาสวัดดอน. สืบค้น 6 มกราคม 2564, เข้าถึงได้จาก

http://www.watdon.net/indexsub.php?content=sub&subdetail=featuredetail&q_id=157

วัลลี นวลหอม. (2554). พัฒนาการของบางกอกฝั่งตะวันตก พ.ศ. 2398 - 2488 มหาวิทยาลัยศิลปากร.
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศตวรรษ สุกัญญาคุณดิ. (2563). แยกไปใครมา แะรอยแยกพลัดถิ่นในไทย ผ่านนิทรรศการ
ศาสนสถาน สุสาน อาหารอินเดีย. สืบค้น 5 มกราคม 2565, เข้าถึงได้จาก
<https://readthecloud.co/walk-khaek-pai-krai-ma/>

ศศิภา พูลบุญย์. (2556). ระบบวิเคราะห์แบบร่างสถาปัตยกรรมภายในตามหลักฮวงจุ้ย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศานติคาม. (2562). ประวัติสุสาน มิสซังโรมันคาทอลิก กรุงเทพฯ “ศานติคาม”. สืบค้น 6 มกราคม
2565, เข้าถึงได้จาก http://www.santikham.com/history_susan.php

ศุภกาญจน์ สุจริต. (2559). คติความเชื่อและรูปแบบเทพเจ้า “ขุนเถ้ากง” ของชาวจีนในสมัย
รัตนโกสินทร์ กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยเซนต์หลุยส์. (ม.ป.ป.-a). คุณหลวงสิทธิ สุโรปกรณ์. สืบค้น 8 เมษายน 2565,
เข้าถึงได้จาก <http://cultural.slc.ac.th/st-personage-3.php>

ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยเซนต์หลุยส์. (ม.ป.ป.-b). สวนเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา (มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง)
ถนนเจริญราษฎร์. สืบค้น 5 กุมภาพันธ์ 2565, เข้าถึงได้จาก <http://cultural.slc.ac.th/st-attractions-6.php>

สมาคมกวงฮิวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). กำเนิดโรงเรียนกวางเจ้า. สืบค้น 5 มกราคม 2565, เข้าถึงได้
จาก <http://www.kwongsiew.com/schoolweb/>

สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ไทย. (ม.ป.ป.). ประเทศไทยควรอนุญาตให้มีการประกอบธุรกิจทรัสต์ที่เปิดกว้าง
มากขึ้น. สืบค้น 5 มกราคม 2565, เข้าถึงได้จาก
[http://www.asco.or.th/uploads/upfiles/files/ASCO%20article_Trust_newsletter_for%20press_final\(1\).pdf](http://www.asco.or.th/uploads/upfiles/files/ASCO%20article_Trust_newsletter_for%20press_final(1).pdf)

สมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย. (2545). อนุสรณ์ครบรอบ 90 ปี สมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย.

สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). ประวัติสมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย. สืบค้น
5 กุมภาพันธ์ 2565, เข้าถึงได้จาก

www.hakkathailand.com/index.php?langtype=tw&pageid=tw_27#:~:text=ประมาณปี%20ค.ศ.%201870,ทั้งความสมานฉันท์ระหว่างกัน

สรสิข เลิศวงศ์อนันต์. (2564). ขออนุญาตลงรูปการย้ายสุสานเหล่ากงเหล่าม่าให้สมาชิกได้ชมกันครับ.

Sorasis Lerdvonganan.

<https://www.facebook.com/groups/1543045569292044/posts/280079348018390>

7

สำนักงาน ก.ล.ต. (2556). ความรู้เกี่ยวกับทรัสต์. สืบค้น 11 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก

https://www.set.or.th/th/products/listing/files/Know_trusts.pdf

สุดาราสุจฉายา. (2559). พระนครบันทึก : บ้านทวาย : ลิ่นชื้อ ลิ่นคน เหลือแต่ยาทวาย. สืบค้น

6 มกราคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=752>

สุธาสิณี สารประสิทธิ์. (2559). ลักษณะพื้นที่กึ่งสาธารณะและพื้นที่สาธารณะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชน

อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มหาวิทยาลัยศิลปากร].

สุรินทร์ มุขศรี. (2561). วิเคราะห์ “กรุงธนบุรี” ในแผนที่ของพม่า และสิ่งที่หายไปแบบไม่น่าเชื่อ. สืบค้น

6 มกราคม 2565, เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_10542

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2554). กตัญญูในกึ่งเด็กและกึ่งผู้ใหญ่ : พิธีเด็กในสังคมไทยและสังคม

โลก. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ใหม่ ศุภรุจกิจ. (2564). CHINESE SECRET SOCIETY อ่านความหมายของ ‘อั้งยี่’ คำจีนที่คนจีนไม่รู้จัก

แต่คนไทยเอามาใช้ในกฎหมาย. สืบค้น 8 ธันวาคม 2564, เข้าถึงได้จาก [https://cont-](https://cont-reading.com/context/chinese-secret-society/)

[reading.com/context/chinese-secret-society/](https://cont-reading.com/context/chinese-secret-society/)

อนุสรณ์ มั่นสันฐิติ. (ม.ป.ป.). ๑๐๐ ปี เขตยานนาวา. สำนักงานเขตยานนาวา.

อรรวรรณ ศรีอุดม. (2535). วันวาน...กับวันนี้ของถนนสีลม. ธนาคารไทยทุน.

อู๋จี้เยี่ยะ. (2553). 60 ปี โพนทะเล (ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ, ผู้แปล). โพสต์บุ๊ก.

กัณฐิกา ศรีอุดม. 29 พฤษภาคม 2564. [สัมภาษณ์].

จิรยุทธ์ สิ้นธุพันธ์. 24 พฤศจิกายน 2564. [สัมภาษณ์].

ทวีชัย พรวัฒน์วิชัย. 27 มีนาคม 2565. [สัมภาษณ์].

ธงทอง จันทรางศุ. 8 มกราคม 2565. [สัมภาษณ์].

ธนยศ เกษมปริดาลาภ. 8 มกราคม 2565. [สัมภาษณ์].

นัทธวุฒิ บุญยะชาติ. 3 เมษายน 2565. [สัมภาษณ์].

ลูกหลานไม่ประสงค์ออกนามจากสุสานกว้างดั่ง. 19 มีนาคม 2565. [สัมภาษณ์].

สมชาย สุขเจริญ. 8 มกราคม 2565. [สัมภาษณ์].

อเนก พันธุ์พุกษ์. 16 ธันวาคม 2564. [สัมภาษณ์].

เอก รอดงาม. 23 ธันวาคม 2564. [สัมภาษณ์].

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้สัมภาษณ์ลูกหลานที่เกี่ยวข้อง

แบบสอบถามความคิดเห็น

ประกอบวิทยานิพนธ์ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ สุสาน.....

วันที่ เดือน พ.ศ.

ส่วนที่ 1

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม :

อายุ : ต่ำกว่า 20 ปี 20-30 ปี 31-40 ปี 41-60 ปี มากกว่า 60 ปี

อาชีพ : นักศึกษา รับราชการ รับจ้าง ธุรกิจส่วนตัว อื่นๆ.....

ภูมิลำเนา : กรุงเทพฯ เขต..... จังหวัดอื่น ๆ

ส่วนที่ 2

2.1 ท่านเดินทางสุสานด้วยวิธีอะไร รถยนต์ส่วนบุคคล แท็กซี่ รถสาธารณะ

2.2 ท่านมาสุสานจำนวนกี่ครั้งต่อปี 1 ครั้ง 2-3 ครั้ง มากกว่า 3 ครั้ง

ภาคผนวก ข

รายชื่อพรรณไม้ยืนต้นและไม้พุ่มที่พบเห็นในแต่ละอุทยานเงินจากการลงสำรวจพื้นที่

พืชพรรณ	อุทยานเงิน บ่า	อุทยาน ฮกเกี้ยน	อุทยาน เงินและ ถนนสีลม	อุทยานแต่จีว	อุทยานเงิน และ ตรอก จันทน์	อุทยาน สมาคมเจียง เจ้อ	อุทยาน กวางตุ้ง
โพ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
หูกวาง	✓	✓	✓	✓	✓		✓
มะขาม	✓		✓		✓	✓	
ประดู่	✓			✓	✓	✓	✓
อโศกอินเดีย				✓	✓	✓	✓
สนประดิพัทธ์				✓	✓	✓	✓
ไทร	✓			✓		✓	
จามจุรี		✓		✓			✓
หูกระจง	✓			✓			✓
มะม่วง			✓	✓			✓
พญาสัตบรรณ				✓	✓		✓
หางนกยูงฝรั่ง				✓			✓
คูน	✓	✓					
สัก				✓		✓	
ตาล		✓	✓				
มะพร้าว		✓	✓				
ลั่นทม	✓					✓	
ไผ่ตลอด	✓					✓	
พิกุล		✓					
ตีนเป็ดน้ำ		✓					
มะขามเทศ						✓	
ชมพู่มะเหมี่ยว						✓	
ตะแบกนา					✓		
กัลปพฤกษ์							✓
ตีนเป็ดฝรั่ง					✓		
ปาล์มหางกระรอก	✓						
หมากสง					✓		

พืชพรรณ	สุสานจีน บาบ๋า	สุสาน ฮกเกี้ยน	สุสาน จีนและ ถนนสีลม	สุสานแต่จิว	สุสานจีน และ ตรอก จันทน์	สุสาน สมาคมเจียง เจ้อ	สุสาน กว้างตั้ง
หมากเหลือง						✓	
สนแผง							✓
เฟื่องฟ้า	✓	✓	✓				
ชวนชม					✓		✓
เข็ม			✓			✓	
ผกากรอง			✓				
ชาฮกเกี้ยน						✓	
เล็บมือนาง						✓	
วาสนา						✓	
พุด						✓	
ยี่โถ						✓	
โกสน						✓	

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์
วัน เดือน ปี เกิด	10 ตุลาคม 2540
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2559 - 2564: ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 - 2559: ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ปัจจุบัน	88/444 ถนนเพชรเกษม แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160
ผลงานตีพิมพ์	ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์. (2565). การศึกษาลักษณะทางกายภาพของภูมิทัศน์สุสานจีนในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร. วารสารสารະศาสตร์, 5(2), 233-247. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sarasatr/article/view/257852 ศุภณัฐ อรุโณประโยชน์, และ วิภากร ธรรมวิมล. (2565). พัฒนาการของสุสานจีนโพ้นทะเลในคาบสมุทรอินโดจีนและหมู่เกาะมลายู. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 74(มกราคม-มิถุนายน), 53-68. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJA/article/view/257681
รางวัลที่ได้รับ	วิทยานิพนธ์ดีเด่นแห่งปี 2564 สาขาภูมิสถาปัตยกรรม จากสภาคณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย (CDAST) และสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ (ASA)